

ДРАГАНА НИКОЛИЋ

ДРОБЕТА

РИМСКИ ГРАД НА ДУНАВУ

БЕОГРАД
2019

Драгана Николић

ДРОБЕТА
РИМСКИ ГРАД НА ДУНАВУ

INSTITUTE FOR BALKAN STUDIES
SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS
SPECIAL EDITIONS 144

DRAGANA NIKOLIĆ

DROBETA
A ROMAN TOWN ON THE
DANUBE

Editor in chief
VOJISLAV G. PAVLOVIĆ
Director of the Institute for Balkan Studies SASA

BELGRADE 2019

БАЛКАНОЛОШКИ ИНСТИТУТ
СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
ПОСЕБНА ИЗДАЊА 144

ДРАГАНА НИКОЛИЋ

ДРОБЕТА

РИМСКИ ГРАД НА ДУНАВУ

Одговорни уредник
ВОЈИСЛАВ Г. ПАВЛОВИЋ
директор Балканолошког института САНУ

БЕОГРАД 2019

Издавач
БАЛКАНОЛОШКИ ИНСТИТУТ САНУ
Кнез Михаилова 35, Београд, Србија
<http://www.balkaninstitut.com>
E mail: balkinst@bi.sanu.ac.rs

Рецензенти
академик *Александар Лома*
проф. др *Свейлана Лома*
проф. др *Војин Недељковић*

Лектура и превод резимеа
Урош Рајчевић

Прелом и дизајн корица
Кранислав Вранић

Штампа
Службени гласник, Београд

Тираж
300

ISBN 978-86-7179-108-3

© Балканолошки институт САНУ 2019

Књига је штампана захваљујући финансијској подршци Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије у оквиру рада на пројекту Балканолошког института САНУ *Друштво, духовно-материјална култура и комуникације на Балкану у праисторији и раној историји Балкана* (бр. 177012)

С а д р ж а ј

I ДРОБЕТА, РИМСКИ ГРАД НА ДУНАВУ	9
Географски положај Дробете	9
Топографија римске Дробете.	13
Дробета у историјским изворима	21
Муниципиј и колонија Дробета	24
Територија Дробете, провинцијске границе и однос двеју обала Дунава	30
Војска у Дробети	41
Институције и становништво Дробете	45
Становништво.	47
Аспекти економије у Дробети	51
Религија и култ.	52
II ЕПИГРАФСКИ СПОМЕНИЦИ	57
Критички знаци и друге конвенције код издања античког текста	59
Натписи из Дробете	61
Натписи са територије Дробете	114
Натписи са десне обале Дунава у којима се помињу достојанственици Дробете: „pierres errantes“ или територија града?	120
Натписи изван територије града у којима се помиње Дробета . . .	125
Натписи ван провинције Дакије у којима се помиње Дробета . . .	128
Ситни фрагменти из Дробете	131
Војничка диплома	137
Drobeta. A Roman Town on the Danube. Summary	141
Скраћенице.	165
Библиографија.	167
Порекло илустрација	179
Епиграфски индекс	181
Конкорданце издања	188

Искрену захвалносћ за помоћ и подршку да се ова књига објави дујујем Балканолошком институту САНУ и рецензентима књије, мојим професорима, академику Александру Ломи, проф. др Свешлани Ломи и проф. др Војину Недељковићу.

За моћносћ да обиђем музеј „Гвоздених враћа“ у Дробетци и његов дејо, да извршим аутопсију етиографских сџоменика из Дробетце и да најравим фотграфје сџоменика, захвалносћ дујујем јосјодину Јону Сјини, некадашњем директору Музеја и љубазном особљу ње инститиуције.

ДРОБЕТА, РИМСКИ ГРАД НА ДУНАВУ

ГЕОГРАФСКИ ПОЛОЖАЈ ДРОБЕТЕ

Антички град Дробета се налазио на левој обали Дунава, где лежи данашњи румунски град Дробета-Турну Северин,¹ наспрам српског града Кладова. На том месту се Дунав шири, након изласка из Ђердапске клисуре. Од најранијих времена па све до 1971. године, до отварања хидроцентралне Ђердап I / Porțile de Fier I,² то је био сектор опасних брзака и вртлога који су чинили пловидбу овим делом Дунава изузетно тешком и опасном. На карактеристике реке у делу тока где се она пробија кроз окомите планинске кланце, указују и савремена имена клисура дуге око 130 километара: у српском она носи име по турској речи „ђердап“ која значи „вртлог, бујица“. У многим језицима клисура се зове „Гвоздена врата“ (рум. Porțile de Fier, нем. Eisernes Tor, енг. Iron Gates, итд.), а сликовити су и називи за њене композитне делове: „Мали Казан“, „Велики Казан“, „Госпођин вир“. Колику су препреку ђердапски вртлози и брзаци чинили говори један

¹ Име Турну Северин Дробета је добила у средњем веку. Добро су очувани трагови базилике и гробнице из XIV века поред римског логора.

² Формирање вештачког језера у клисури је у значајној мери успорило ток реке и заувек је променило археолошку слику Ђердапа, јер су бројни локалитети данас потопљени испод нивоа воде. Античка, као и модерна Дробета, будући смештена на благо узвишеном платоу и јужно од линије потапања, није била погођена подизањем нивоа воде и њени остаци који су археолошки истражени и заштићени као локалитет могу се и данас видети.

податак који бележи антички географ Страбон (Strab. VII 3.13). Овај писац помиње Ђердапске „катаракте“ као место које раздваја ток реке на горњи и доњи, од којих се горњи зове Дунав, а доњи Истар: τοῦ ποταμοῦ τὰ μὲν ἄνω καὶ πρὸς ταῖς πηγαῖς μέρη μέχρι τῶν καταρακτῶν Δανοῦιον προσηγόμενον, ἃ μάλιστα διὰ τῶν Δακῶν φέρεται, τὰ δὲ κάτω μέχρι τοῦ Πόντου τὰ παρὰ τοὺς Γέτας καλοῦσιν Ἰστρον.

Долазак Римљана у ово подручје пада у време цара Августа, када је римска држава проширена до Дунава. Успехе против Дачана принцепс је прославио у *Res Gestae Divi Augusti* и другим пропагандно-тријумфалним споменицима.³

Први поуздани подаци о радовима у Ђердапској клисури и први систематски покушај да се савладају природне препреке потичу из времена Тиберијеве владе. Пут кроз Горњу клисуру (Госпођин вир) изградиле су у периоду 33–34. године⁴ легије *IV Scythica* и *V Macedonica*.⁵ О томе сведоче монументални натписи, две Тиберијеве

³ RGDA с. 30: *protulique fines Illyrici ad r[ip]am fluminis Dan[uv]i. Citr[a] quod [D]a[cor]u[m] tra[n]s gressus exercitus meis a[u]sp[ic]icis vict]us profligatusque [es]t, et pos[tea] tra[n]s Dan[uv]ium ductus ex[ercitus] me[u]s Da[cor]um gentis im[peri]o p[ropuli] R[omani] perferre coegit*. СУМЕ 1934 = 1971, 42; 1971, 19 (и напомена 21), 23; МÓCSY 1974, 35–36; уп. WILKES 1996, 545 и даље, посебно нап. 1; 559; MIKROVIĆ 1996, 29. У каријском граду Афродизијади 1988. године откривен је портик са статуама покорених народа које прате натписи, за који се претпоставља да је копија Августовог портика из Рима. Међу статуама су представљени Дачани SEG 35, 1082 = SEG 31, 1981, 926; BullÉp 1982, 356: Ἐθνους | Δακῶν, уп. GRVIĆ 2011. Пасус о догађајима на које Август највероватније реферише забележен је и код Флора у Епитомама (Flor. II 28): *Daci montibus inhaerent. Inde Cotisonis regis imperio, quotiens concretus gelu Danuvius iunxerat ripas, decurrere solebant et vicina populari. Visum est Caesari Augusto gentem aditu difficillimam summovere. Misso igitur Lentulo ultra ulteriorem perpulit ripam; citra praesidia constituta. Sic tum Dacia non victa, sed summotata atque dilata est.* („Дачани бораве по планинама. Одатле би се обично, када би замрзнути Дунав ледом спојио обале, спуштали под вођством краља Котизона и пустошили суседне крајеве. Цезар Август је хтео да потисне тај народ, иако је он тешко приступачан. Пославши стога Лентула протерао их је преко друге обале реке, а на супротној обали су успостављене утврде. Тако Дакија тада није била побеђена, већ је становништво потиснуто, а њено покорвање је одгођено.“). НИКОЛИЋ 2018 са литературом.

⁴ Почетак радова датије се у 30. годину. О римском путу кроз Ђердап, уп. SWOBODA 1939, 63–64.

⁵ Из Тацитовог податка (Tac. Ann. IV 5): *riparumque Danuvii legionum duae in Pannonia, duae in Moesia attinebant* знамо да су легије пребачене са југа на Дунав 23. године: DUŠANIĆ 1978, 473 и напомена 102.

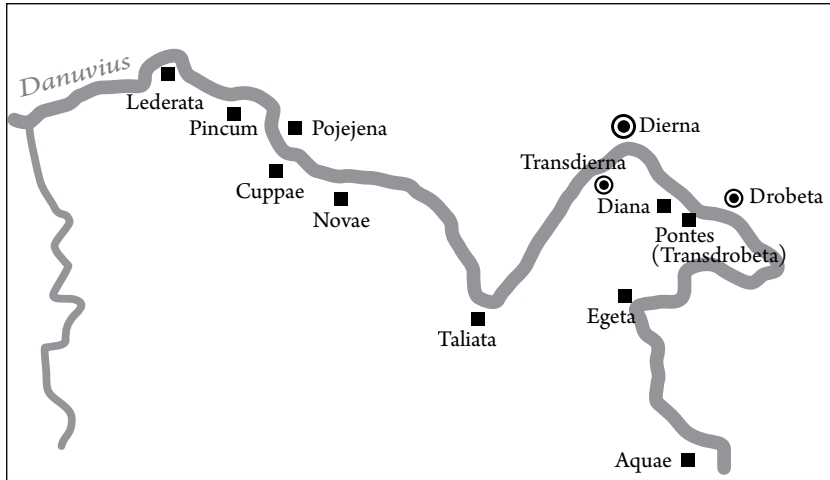
Сл. 1 – Поглед на Ђердапску клисуру

табуле урезане у стену ђердапске клисуре, које спадају међу најранија епиграфска сведочанства у овој провинцији.⁶ Поправке пута које су ове две легије саградиле извршене су у време Клаудијевог принципата, о чему такође имамо епиграфско сведочанство „Клаудијеве табуле“;⁷ и у време цара Домицијана, између 92. и 94. године, уочи његових ратова против Дачана.⁸ Даљи радови на путу кроз клисуру настављени су у време цара Трајана, као део великих припрема за његов рат са Дачанима, о чему сведоче и ђердапски натписи међу којима је и

⁶ CIL III 1698 + 13813b; ILS 2281: *Ti. Caesare Aug(usti) f(ilio) | Augusto imperatore | pont(ifice) max(imo) tr(ibunicia) pot(estate) XXXV | Leg(io) III Scyth(hica), Leg(io) V Maced(onica)*. Уп. VULIĆ 1942; PETROVIĆ 1986; MIRKOVIĆ 1968, 32–33; GUDEA 2001, 11.

⁷ CIL III 1698; Петровић 1986, 41, „Клаудијева табула“. *Ti. Claudio Drusi f. Caesare | Aug(usto) Germanico pontif(ice) max(imo) | trib(unicia) pot(estate) VI imp(erator) XII p(atre) p(atriciae) co(n)s(ule) desig(nato) III | Leg(io) III Scyth(ica), Leg(io) V Mac(edonica) |^s montibus ex[cisis 8–10 an]con[ib]us [2–4] | [s(ub) c(ura) ? Ma]r(ti) Macri leg(ati) Aug(usti) propr(aetore)*.

⁸ О томе сведоче две табуле урезане у стену у Госпођином виру, у непосредној близини поменутих натписа из времена Тиберија и Клаудија: CIL III 13813d = ILS 9373 = ILJug 55 и CIL III 1698 = 13813c = ILJug 58: *Imp(erator) Caesar divi | Vespasiani f. Domi|[t]ianus] Aug(ustus) Germ(anicus) pont(ifex) | maximus trib(unicia) pot(estate) XII |^s imp(erator) XXII co(n)s(ul) XVI censor | perpetuus p(ater) p(atriciae) i[t]er Scor|fularum vetu[s]tate [e]t | inscursu Danuvi c[or] | ruptum operibu[s am] | pliatiss [restituit?---] | leg[---]*. Уп. MÓCSY 1974, 45–47.

Сл. 2. Карта – Римски Ђердап

чувена *tabula Traiana*.⁹ У овом периоду је начињен значајан искорак да се савладају тешкоће пловидбе покопавањем канала, чија се изградња помиње на монументалној царској табули из Дијане (Караташа) 101. године, а који је омогућио да се опасни сектор реке избегне.¹⁰

Дробета је настала на стратешки важном месту: на најважнијем од три битна ђердапска прелаза са десне на леву обалу Дунава, поред Ледерате и Талијате.¹¹ Прелаз преко Дунава код Дробете је осим стратешког имао и економски значај у свим раздобљима римског присуства у Ђердапу, а и касније. О стратешкој важности места и речног прелаза код Дробете говори чињеница да је цар Трајан то

⁹ „*Tabula Traiana*“ (CIL III 1699 = 8267): *Imp(erator) Caesar divi Nervae f(ilius) | Nerva Traianus Aug(ustus) Germ(anicus) | pontif(ex) maximus trib(unicia) pot(estate) III | pater patriae co(n)s(ul) III* |⁵ *montibus excisi[s] anco[ni]bus | sublat[i]s via[m] refecit.*

¹⁰ PETROVIĆ 1970, 31 = *ILJug* 468 (p. 4–6): *Imp(erator) Caesar divi Nervae f(ilius) | Nerva Traianus Aug(ustus) Germ(anicus) | pont(ifex) max(imus) trib(unicia) pot(estate) V p(ater) p(atriciae) co(n)s(ul) III* | *ob periculum cataractarum* |⁵ *derivato flumine tutam Da|nuvi navigationem fecit.* Cf. Plin. *Ep.* VIII 4. 2. MÓCSY 1974, 109–110. Трагови канала, које је видео Каниц (KANITZ 1892, 50), били су видљиви до отварања бране 1971.

¹¹ Уп. MÓCSY 1974, 97–98.

место изабрао за изградњу чувеног моста преко Дунава.¹² Источно од града пружа се равница Олтеније,¹³ која је са северне стране омеђена планинским венцем јужних Карпата,¹⁴ а на истоку реком Олт (ант. *Alutus*) која извире у Источним Карпатима и тече правцем север-југ до свог ушћа у Дунав код места Турну Магуреле, источно од прелаза *Sucidava* — *Oescus*.

ТОПОГРАФИЈА РИМСКЕ ДРОБЕТЕ

Претходник римског логора и града било је дачко насеље. Археолошким истраживањима утврђено је да је дачка Дробета лежала испод римског града, премда постоји мишљење да је главно насеље било смештено даље од римског града, на околним брдима.¹⁵ Осим тога, налази из дачког периода откривени су и на острву Шимиан, као и на месту важног праисторијског локалитета у предграђу Дробете, Скела Кладовей (рум. *Schela Cladovei*).

Камени логор у Дробети подигла је *cohors I Antiochensium*.¹⁶ Изграђен је вероватно када и мост на Дунаву, у периоду између два дачка рата, на месту земљано-палисадног утврђења из времена Домицијанових ратова против Децебала.¹⁷ Логор, димензија 123 x

---

¹² О мосту в. ниже.

¹³ Олтенија или Мала Влашка, историјска је покрајина Румуније.

¹⁴ Са североистока планина Черна, са истока плато области Мехединци, уп. STÎNGĂ 1998, 241.

¹⁵ STÎNGĂ 1998, 17; 1999, 92. Не би било неуобичајено да предримско и римско насеље буду удаљени. Најпознатији је пример римске Сармизегетузе, која је настала 37 км даље од Децебалове. Дачка престоница се налазила у брдима Orăstie, док је Трајанова *colonia deducta* настала у области Хаџег (Hațeg); DAICOVICIU, *RE Supplb.* XIV, 1974, 599–610; PISO 2005a.

¹⁶ Натпис из Дробете, бр. 20; TUDOR 1958, 228–232, 355–358; GUDEA 2001, 81–85; PETOLESCU 2002, 82–83, бр. 18.

¹⁷ Suet. *Dom.* 6.1; Jord. *Get.* 77; PATSCH 1904, 70–72 (Пач је чак у Дробети видео полазну тачку и ратну базу Корнелија Фуска у Домицијановом походу против Децебала 86. године, уп. DUŠANIĆ 1996); PÂRVAN 1926, 112–114, TUDOR 1958, 150; 1961, 501–509; MÓCSY 1974, 82–83; GARAŠANIN & VASIĆ 1987, 73; GUDEA 1996, 118; 2001, 18; STROBEL 1989.

Сл. 3. Логор у Дробети (поглед из ваздуха).

137,5 м, најбоље је истражени део Дробете, а његови остаци су и данас видљиви у склопу локалитета који се налази на платоу уз Дунав, одмах поред остатка стуба Трајановог моста.¹⁸ Ископавања логора у Дробети вршили су од 1865. године Лауриан (August Treboniu LAURIAN) и Болиак (Cezar BOLLIAC).¹⁹ Између 1896. и 1899. године археолошке радове у Дробети предводио је Григоре Точилеску (Grigore G. TOCILESCU) у сарадњи са Памфилом Полоником (Pamfil POLONIC). Александру Баркачила (BĂRCĂȘILĂ), вршио је ископавања логора у Дробети и основао је музеј у Дробети. Сачувани су улична мрежа, остаци зграде *principia*, затим *horrea*, и бараке. У југоисточном делу ка-

¹⁸ У склопу локалитета налази се и музеј, Muzeul regiunii Porțile de Fier који је основао Баркачила.

¹⁹ IDR II, стр. 12.

струма пронађене су терме и палестра.²⁰ Претпоставља се да су терме изграђене почетком II века, а да их је обновила *cohors I Sagittariorum*. Током новијих археолошких радова на каструму у Дробети, 2010. године, пронађени су и остаци амфитеатра,²¹ који је потом истражен у кампањи 2010–2013. У питању је војни амфитеатар, смештен на домак логора и чувеног Трајановог моста.²²

Велелепни Трајанов мост на Дунаву саграђен је између Понтеса и Дробете у периоду 103. и 104. године, између два Дачка рата. Изградио га је архитекта Аполодор из Дамаска,²³ који је био заслужан за бројне Трајанове грађевинске пројекте. Био је не само најважнија грађевина у овој регији, већ један од најпознатијих и најмонументалнијих мостова античког света и представљао је градитељско чудо антике. Био је дугачак више од километра, тачније 1.158 метара, широк 15, а висок 19 метара. Носило га је двадесет зиданих стубова. Код Касија Диона (Cass. Dio LXVIII 13) сачуван је и опис моста:²⁴

„Трајан је изградио камени мост преко Дунава, којем не могу довољно да се надивим. Тај мост превазилази сва његова сјајна дела: има двадесет стубова од четвороугаоних камених блокова, висине сто педесет стопа изнад темеља, а ширине шездесет. Стубови су стајали на међусобном растојању од сто седамдесет стопа. Повезани су луковима. Како да се човек не диви величини трошкова датих за ту грађевину, или вештини којом су стубови постављени у тако дубоку реку, пуну вирова, чије дно је толико муљевито? ...”²⁵

²⁰ BĂRCĂCILĂ 1938a; TUDOR 1968, 329.

²¹ PETOLESCU 2013.

²² PETOLESCU 2013.

²³ PETERSEN 1899–1903, 68–70; BĂRCĂCILĂ 1932, 7–12; TUDOR 1958, 53–64; MÓCSY 1974, 98; PETOLESCU, *Drobeta* 15(2005), 123–124. И на левој и на десној обали сачуван је по један стуб Трајановог моста. ВМС, 847.

²⁴ TUDOR 1958, ROSSI 1971; ПЕТРОВИЋ 1989–1990, 207.

²⁵ Cass. Dio LXVIII 13, 1–2: Τραϊανὸς δὲ γέφυραν λιθίνην ἐπὶ τοῦ Ἰστρου κατεσκευάσατο, περὶ ἧς οὐκ ἔχω πῶς ἂν ἀξίως αὐτὸν θαυμάσω: ἔστι μὲν γὰρ καὶ τᾶλλα αὐτοῦ ἔργα διαπρεπέστατα, τοῦτο δὲ καὶ ὑπὲρ ἐκεῖνα. ὡς γὰρ κρηπίδες εἰσι λίθου τετραπέδου εἴκοσι, τὸ μὲν ὕψος πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν ποδῶν πλὴν τῶν θεμελίων, τὸ δὲ πλάτος ἐξήκοντα: καὶ αὐταὶ ἑβδομήκοντα καὶ ἑκατὸν ἀπ’ ἀλλήλων πόδας ἀπέχουσαι ἀψίσι συνωκοδόμηται. πῶς οὐκ ἂν τις τὸ ἀνάλωμα τὸ ἐς αὐτὰς δαπανηθὲν θαυμάσειε; πῶς δ’ οὐκ ἂν τὸν τρόπον ὃν ἕκαστα αὐτῶν ἔν τε ποταμῶ πολλῶ καὶ ἐν ὕδατι δινώδει διαπέδω τε ἰλυώδει ἐγένετο; οὐ γάρ τοι καὶ παρατρέψαι.

Сл. 4. Представа моста на Трајановом стубу у Риму.

Мост је приказан на новцу и на Трајановом стубу на сценама ХСVIII и ХСIX,²⁶ по чему се, између осталог, може закључити да је горња конструкција била од дрвета али и стећи општи утисак о његовом изгледу. О судбини моста извори нас различито обавештавају. Касије Дион каже да је горња конструкција моста била скинута у време владавине цара Хадријана, како би се спречио продор варвара у Мезију (Cass. Dio LXVIII 13. 6): Ἀδριανὸς δὲ τοῦναντίον φοβηθεὶς μὴ καὶ τοῖς βαρβάροις τοὺς φρουροὺς αὐτῆς βιαζομένοις ῥᾶδια διάβασις ἐς τὴν Μυσιάν ἢ, ἀφείλε τὴν ἐπιπολῆς κατασκευὴν. Прокопије пак каже да је мост уништила речна бујица (Procop. *De aed.* IV 6), али не знамо на који се период односи тај податак.²⁷ У сваком случају сматра се

²⁶ CICHORIUS 1900; ROSSI 1971, 120 и даље; ХСVIII–ХСIX; VULPE 1988; KLEINER 1991, 187.

²⁷ Procop. *De aed.* IV 6.

да је горња конструкција, ако је уопште и била уклоњена, вероватно била обновљена веома брзо.²⁸ Петолеску сматра да је грађевинска интервенција на мосту била само привремена мера и да је мост још у доба Хадријана био обновљен.²⁹ Значајнија истраживања остатака моста вршена су у периоду 1979–1982. године под руководством Милутина Гарашанина,³⁰ и 1986–1988, у склопу пројекта Ђердап II. У скорије време спроведена су и подводна археолошка истраживања, која употпуњавају податке које имамо о остацима стубова моста.³¹ Данас су изнад површине воде заштићена и видљива два стуба, један на страни Понтеса и други на страни Дробете (сл. 5).

У Дробети се налазила важна римска лука и царинска станица *publici portorii Illyrici et ripae Thraciae*, о којима имамо и епиграфске и археолошке податке.³² Остатке античке луке у Дробети видео је један од њених првих истраживача, Цезар Болиак приликом археолошких истраживања која су вршена 1871–1872. године.³³ Према плану који он даје, лука се налазила непосредно испред војног логора, између Трајановог моста и дела града који се зове „Ogaşul Tabacarilor“ („кожарски теснац“), тј. дела Дробета Турну Северина који се налази уз обалу Дунава, источно од платоа на којем је био римски логор. Болиак бележи да је лука имала док, чија је дужина износила 14 метара. Припадала јој је и грађевина са три одељка и апсидом, као и велика просторија са инсталацијама за грејање других сала,³⁴ затим грађевина на платоу логора, која се састојала од три собе. Велики грађевински подухвати попут радова на мосту у Дробети не би се могли замислити без постојања луке. Тудор је сматрао да је пристаниште било војног

²⁸ MÓCSY 1974 98.

²⁹ PETOLESCU 2005, 127.

³⁰ ГАРАШАНИН & ВАСИЋ 1980; ГАРАШАНИН, ВАСИЋ & МАРЈАНОВИЋ-ВУЈОВИЋ 1984; ГАРАШАНИН & ВАСИЋ 1987; уп. ПЕТРОВИЋ 1989–1990, 207.

³¹ Подводна археолошка истраживања Трајановог моста вршена су у периоду од 2003. до 2005. године под руководством Гордане Каровић из Музеја Науке и технике у Београду: КАРОВИЋ & НЕНАДОВИЋ 2005; KAROVIĆ, MINAJLOVIĆ & VUČKOVIĆ 2008; SERBAN 2009. За румунску страну в. NEMŢEANU 2011.

³² Натпис 25. DE LAET 1949, 218, бр. 11; PFLAUM 1960, 684–687, бр. 253.

³³ TUDOR & DAVIDESCU 1977, 40–46.

³⁴ TUDOR & DAVIDESCU 1977, 44 и цртеж; уп. PETROVIĆ 1989–1990, 207–215 о другим пристаништима у том делу дунавске обале; о пристаништу Аква: PETROVIĆ 2018.

Сл. 5 – Остаци стуба Трајановог моста у Дробети (фотографија 2007)

карактера,³⁵ али не треба изгубити из вида чињеницу да је након Дачких ратова и након конституисања провинције ова лука имала пре свега економску улогу.³⁶ Сличан је случај и са другим пристаништима на десној обали Ђердапа, на пример у Поречкој реци, Дијани (*statio cataractarum*), Егети, у Кусјаку—Аквама (Прахово)³⁷: изградила их је римска војска и примарно користила за потребе покрета и снабдевања војске, али су могле служити и у друге сврхе цивилне економије.

³⁵ Уп. PETROVIĆ 1989–1990, 207.

³⁶ DE LAET 1949, 218.

³⁷ Пристаниште у Кусјаку идентификовано је са Аквама. Ископавања су вршена 1986–1988. године уочи изградње хидроцентралне Ђердап 2, ПЕТРОВИЋ 1989–1990, 216; GUDEA 2001, 89.

Цивилно насеље из римског периода налазило се западно од логора. Његови остаци леже испод модерног града, стога је оно у недовољној мери истражено. Досадашња археолошка испитивања показала су да је град настао у две фазе.³⁸ У Дробети су откривене три римске некрополе: југозападна уз пут који је водио ка Дијерни код Парка ружа (*Parcul Rozelor*), друга уз пут од Дробете ка *Ad Mutrium* и станици *Pelendava* (Крајова), југоисточно од града,³⁹ и трећа северно од града.⁴⁰

КОМУНИКАЦИЈЕ

Захваљујући свом положају на Дунаву, Дробета је била повезана са областима северне Италије, Норика, Паноније и Горње Мезије, затим са територијом која се простире уз доњи ток Дунава до црноморских области.⁴¹

Пут који је Дробету повезивао са Јадранским приморјем и Италијом ишао је од Лисуса (*Lissus — Naissus — Timacum Maius — Timacum Minus*) све до Дунава код Рацијарије, одакле је узводно допирао до Ђердапа и прелаза преко Дунава код Дробете.⁴² Најважнији правци из Дробете ка унутрашњости Дакије водили су до Сармизегетузе и Апулума.⁴³ Пут ка Сармизегетузи пролазио је кроз Вулкански теснац у Карпатима линијом *Drobeta — Бумбешти — превој Вулкан — Сармизегетуза*.⁴⁴ Други пут којим је Ђердапска област и Дробета у антици била повезана са Сармизегетузом и унутрашњошћу дачке земље био је пут који је уз Дунав од Дробете

³⁸ STÎNGĂ 1998, 15–16.

³⁹ За податке о ископавањима и случајним открићима римског насеља у Турну Северину: STÎNGĂ 1998, 21. Западна некропола откривена је 1883. године. О открићу источне некрополе уз пут који је водио ка Дијерни (*Parcul Rozelor*) 1932. године, BĂRCĂCILĂ 1932, 24; 1938, 38, сл. 42; STÎNGĂ 1998, 21 и 272, таб. II/1.

⁴⁰ BENEA 1977.

⁴¹ MÓCSY 1974, 98.

⁴² MILLER 1916, 555–559; MÓCSY 1970, 18–25; 1974, 97–98; MIRKOVIĆ 1968, 33.

⁴³ GUDEA 2001, 39–40.

⁴⁴ PISO 1993; STÎNGĂ 1998, 35–36; FODOREAN 2006, 64–68.

водио до Дијерне.⁴⁵ Даље станице тог пута су: *Dierna — Ad Mediam — Praetorium — Tibiscum — Pons Augusti — Sarmizegetusa*.⁴⁶

Пут *Drobeta — Romula — Apulum*, који спаја Подунавље са рудничким дистриктима на северу Дакије, ишао је од Дробете на исток кроз равницу Олтеније до реке Олт (*Alutus*), и повезивао је са Ромулом, затим је скретао ка северу, дуж утврђене линије уз реку⁴⁷ кроз карпатски теснац Турну Рошу (рум. Turnu Roșu, мађ. Vöröstorony, нем. Rothenturm).⁴⁸ *Tabula Peutingeriana* бележи станице овог пута:⁴⁹ *Drubetis — Amutria — Plendova — Castris Novis — Romula — Acidava — Rusidava — Ponte Aluti — Burridava — Castra Tragana — Arutela — Pretorium — Ponte Vetus — Caput Stenarum — Cedoni[a]e — Acidava — Apulum*. Од Апулума је пут даље водио до Поролисума на крајњем северу Дакије.

Пут уз дунавску обалу који је водио ка југоистоку⁵⁰ повезивао је Дробету са значајним местом *Sucidava*,⁵¹ које се налазило на северној обали Дунава, наспрам Ескуса.

⁴⁵ MILLER 1916, 545–547; TUDOR 1958 (са нацртом према Марсиљију); STINGĂ 1988, 42; FODOREAN 2006.

⁴⁶ FODOREAN 2006, 232–235.

⁴⁷ За *Limes Alutanus*, TUDOR 1958, 207–209.

⁴⁸ TUDOR 1958, 43–53.

⁴⁹ MILLER 1916, 551–555; FODOREAN 2006, 309–312.

⁵⁰ TUDOR 1958, 43–53; STINGĂ 1998, 32–33.

⁵¹ TUDOR 1958, 169–178 *et passim*; TUDOR 1965; TUDOR, *Sucidava*, Craiova 1974; IDR II, стр. 101–102, натписи бр. 187–323. Константин је ту изградио мост којим је *Sucidava* повезана са Ескусом у Доњој Мезији, TUDOR 1958, 338–343.

ДРОБЕТА У ИСТОРИЈСКИМ ИЗВОРИМА

Име града Дробете забележено је у античким текстовима у два облика: *Drobeta* и *Drubeta*. У „Географији“ Клаудија Птолемеја (Ptol. III 8 и 10) град се помиње под именом Δρουβητίς што је највероватније коруптела од Δρουβητίς.⁵² Такав облик бележи и *Tabula Peutingeriana: Drubetis* (MILLER 1916, 513), док се у спису *Notitia Dignitatum* (Or. XLII 16 и 24) помињу *Drobeta*, као и *Transdrobeta* (Or. XLII 35). У епиграфским изворима посведочена су два облика: *Drobeta* и *Drubeta*.⁵³

Топоним Дробета потиче из предримског периода и може се сматрати дачким. Дачки топоними сачували су се и у римско доба, на пример *Amutrium*, *Pelendava*, *Sucidava*, *Rusidava*, *Buridava*, *Arutela*, итд.⁵⁴ Постоји неколико покушаја да се протумачи име *Drobeta/Drubeta*. Према Томашеку⁵⁵ и Првану⁵⁶ топоним би могао значити „подељена“.⁵⁷ Они изводе име из корена *drube-*, односно *drobe-* са суфиксом *-ta*. Иначе, већи број предримских топонима у том подручју изведен је суфиксом *-(e)ta*: *Αβιητα*, *Cametae*, *Scasseta*, *Toveta*, а поготово у подручју Ђердапа: *Lederata*, *Taliata*, *Gerulata*, *Egeta*.⁵⁸ Према Тудору, топоним би могао бити у вези са топографијом „јер се ту Дунав дели“, а дели га острво Шимиан.⁵⁹ Франц Кимон је топоним довео у везу са домаћим именом *Drebias* које се јавља као когномен у једном натпису

---

⁵² TUDOR 1958, 149.

⁵³ RATSCH, *RE* V, 1710; TUDOR 1958, 149 говорећи о облицима *Drobeta* и *Drubeta* наводи да се облик *Drobeta* јавља на званичним документима (*CIL* III 1209; 1579; 1581=8017; 2679; 8019; TUDOR 1958, 14, 19, 41), а да натписи на опекама и натписи који се односе на мање важне личности преносе име града у облику *Drubeta* (*CIL* III 1570; 6309 = 8129; 14215, 13; *CIL* VI 32523; 32640; TUDOR 1958, 34, 286) према народном дачком изговору (TUDOR 1958, 149). Међутим, оба облика су једнако заступљена.

⁵⁴ PÂRVAN 1926, *passim*; TUDOR 1958, 116–118.

⁵⁵ TOMASCHEK 1975, 2, 73, од PIE **derbh-*; PÂRVAN сматра корен трачко-гетским: „Rad. thraco–getică, bine cunoscută“.

⁵⁶ PÂRVAN 1926, 278, 286.

⁵⁷ Уп. TUDOR 1958, 59, 149.

⁵⁸ Уп. PÂRVAN 1926, 263, 265, 273. *Contra*: DETSCHEW [1952] 1960, 102, од PIE **derebh-*, РОГНИРС 1976, 30: **derbh-*, “winden, zusammendrehen”.

⁵⁹ TUDOR 1958, 59.

из Потаисе (*CIL* III 889, 1768 = *CIL* III 13768)⁶⁰ као и са именом *Dribalus* које је посведочено у Панонији (*CIL* III 3888). Матееску⁶¹ је топоним *Drobeta* повезао са епитетом Трачког коњаника *Deus Dobrates*, који је посведочен на једном натпису уз фрагментарни рељеф Трачког коњаника из Доње Паноније (*Intercisa*): *Deo Dobrati Eutices serv(us) de(dit)*.⁶² Георгијев изводи топоним *Drubeta* од *IE *druw(o)*, дрво, храст, гр. *δρῦς* и везује га са румунским „*druete*“.⁶³

Као муниципиј, Дробета је посведочена у бројним натписима: *mun. Drobeta 90*, као *r(es) p(ublica) m(unicipii) H(adriani) D(robetensium)* у натписима **21**, **22**, **23**, **29**; затим, као *m(unicipium) H(adrianum) D(robetensium)* посведочена је натписима: **43**, **52**, **54**, **88**, **87**; *mun. D(robetae или -ensium) 85*; *m(unicipium) D(robetae или -ensium) 89*. У натпису из Цезареје у Мауретнији (**96**) град је посведочен као *municipium Hadrianum Drobetense ex Dacia*; у Виминацију (**93**) као *mun P. Ael. Dru(betensium)*.

Као колонија град је епиграфски посведочен скраћеном облику као: *r(es) p(ublica) col(oniae) Sept(imiae) Dr(obetae, -ensium) 26*; [*c*]ol(onia) *Sept(imia) D(robeta) 34*; col(onia) *Drob(etensium) 51, 53, 91, 92*; col(onia) *Drobetens(ium) 86, 91, 97*; *colonia splendidissima Drob[etensium]* у натпису број **56**.

Прокопије у свом делу „*О њађевинама*“ (*De aed.* IV 6) помиње Дробету под именом Теодора.⁶⁴ Он наводи да Јустинијан није обновио Теодору, већ само кастел Понтес на супротној обали:⁶⁵ βασιλεὺς δὲ Ἰουστινιανὸς Πόντην μὲν, ὅπερ ἐστὶ τοῦ ποταμοῦ ἐπὶ δεξιᾷ, νέα τε καὶ ἀμάχῳ ἐπιεικῶς ἀνανεωσάμενος οἰκοδομίᾳ, τὴν ἀσφάλειαν Ἰλλυριοῖς ἀνεσώσατο· τοῦ δὲ αὐτοῦ ἐπὶ θάτερα ὄντος, ὅπερ Θεοδώραν καλοῦσιν, ἅτε ἀποκειμένου τοῖς ἐκείνη βαρβάρους, προσήκειν οἱ ἐπιμελεῖσθαι οὐδαμῆ ᾤετο· τὰ δὲ νῦν

⁶⁰ CUMONT 1894, 21, уп. KERENYI 1941, 1767. Натпис гласи: *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) | Aur(elius) | Drebi|as v`ot(um) ret(tulit)*.

⁶¹ MATEESCU 1924–1925, 378.

⁶² AE 1904, 153 = RIU 1061.

⁶³ GEORGIEV 1961–1962, 85–86; уп. POGHIRC 1976, 30–33.

⁶⁴ Име не потиче из времена Трајана; FLUSS 1934, col. 1773, s. v. *Theodora* 1: „Unrichtig ist auch die Behauptung Procops IV, 15, die Festung habe schon von Kaiser Trajan den namen T. bekommen ... vielmehr wurde erst unter Justinian der alte name Drobeta durch T., den name seine Gemahlin, ersetzt.“

⁶⁵ TUDOR 1958, 363–368.

ἐστῶτα μετὰ τὴν Πόντην ὀχυρώματα ψκοδομήσατο καινουργήσας αὐτός... Изнето је мишљење да би из ових Прокопијевих речи могло следити да кастел и име Теодора потичу из ранијег периода,⁶⁶ из времена цара Константина, који је иначе обновио логор у Дробети.⁶⁷ Према том тумачењу, име кастела Теодора не би се везивало за Јустинијанову жену, како Флус мисли,⁶⁸ већ за жену Константиновог полубрата Констанција.⁶⁹ Археолошки је потврђено да је у Дробети у време Јустинијана ипак било грађевинских подухвата иако нису укључивали обнову читавог кастела: сачувани су остаци куле из Јустинијановог времена,⁷⁰ у којој је пронађен и значајан број секундарно употребљених натписа из времена принципата (на пример натписи **36, 40, 43, 44, 45, 46, 47, 61, 64**).⁷¹ Пач је предложио да се име Теодора није морало односити на целу територију која је припадала римској Дробети, већ се вероватније, а тако и Прокопије каже, име односило само на кастел.⁷² Та чињеница је значајна и за сагледавање односа кастела и римског града у ранијим периодима, који је по свему судећи био комплексан још од времена настанка римског града, о чему ће се говорити у идућем поглављу.

---

⁶⁶ MIRKOVIĆ 1968, 114.

⁶⁷ Const. Porphyg., *De admin. imp.* XL 173. Обнављање логора у време цара Константина је потврђено и археолошким налазима. За детаљне археолошке податке о логору из времена Константина, TUDOR 1958, 355–358.

⁶⁸ FLUSS 1934, col. 1773.

⁶⁹ Мирослава Мирковић (MIRKOVIĆ 1968, 114 и напомена 168) сматра да име Теодора потиче из времена Константина. Теодори су посвећене и емисије новца из времена Константина (MIRKOVIĆ 1968, 114 са литературом.) Уп. *Constantia* насеље преко пута Маргума.

⁷⁰ TUDOR 1958, 356 даје цртеж логора на којем су обележене фазе изградње логора из времена Константина и Јустинијана.

⁷¹ Уп. TUDOR 1958, 355–358, 363; VENEА–HICA 2004, 89.

⁷² PATSCH 1937, 91.

МУНИЦИПИЈ И КОЛОНИЈА ДРОБЕТА

Захваљујући свом повољном положају и значају који је имала за време и након дачких ратова, Дробета је била међу првим насељима у Дакији којем је додељен ранг муниципија. Статус муниципија могао јој је бити додељен већ 118–119. године, у време Хадријанове реорганизације провинције, када је Дакија подељена на две а убрзо затим на три провинције,⁷³ односно када је из Горње Дакије издвојена провинција *Dacia Porolissensis*.⁷⁴ Пре тога је у Дакији био основан само један град, Сармизегетуза,⁷⁵ која је била Трајанова дедуктивна колонија — *Colonia Ulpia Traiana Augusta, Colonia Dacica* од 110. године.⁷⁶ У време владавине Хадријана, муниципални статус је осим Дробете, добила још само Напока,⁷⁷ у време када је основана *Dacia Porolissensis*, и могуће Ромула.⁷⁸ Тада су у другим подунавским провинцијама муниципални статус добила насеља поред војних логора у Карнунтуму, Аквинкуму у

---

⁷³ TUDOR 1958, 150 сматра да би оба датума била могућа. Чини се вероватнијим да јој је статус муниципија ипак додељен након прве реорганизације. М. МІРКОВИЋ (1968, 63) сматра да је Дробета добила статус муниципија 118. године.

⁷⁴ Најраније 123. године (PISO 1993, 34). Пре проналаска војничке дипломе из места Gherla код Клужа, мислило се да је *Dacia Porolissensis* створена 158. године (STEIN 1944), а диплома доказује да провинција постоји 133. године, DAICOVICIU & PROTASE 1961, 63–70. Издавачи дипломе сматрају да је Дакија тако реорганизована 124. године када је Хадријан посетио провинцију. Подела и организација је извршена у време намесника Јулија Севера, чија је служба трајала до 126. године (према војничкој дипломи: DAICOVICIU & GROZA 1965, 135–139; уп. PISO 1993, 42–46, PETOLESCU 2002, 161, натписи 4 и 5.

⁷⁵ RUSCU 2003, 63–67. Уп. Aur Vict. Caes. 13, 4: *Castra suspectioribus atque opportunis locis exstructa, ponsque Danubio impositus, ac deductae coloniarum pleraeque*. Cass. Dio LXVIII 14, 3–4 καὶ οὕτως ἡ Δακία Ῥωμαίων ὑπὲρκοός ἐγένετο, καὶ πόλεις ἐν αὐτῇ ὁ Τραϊανὸς κατῴκησεν; Улијан (Dig. L 15, 1. 8.1) погрешно наводи да су Дијерна и Сармизегетуза колоније у време Трајана. Дијерна има муниципални статус тек од времена Септимија Севера.

⁷⁶ CIL III 1443 = IDR 3/2, 1: [*Divinis? auspiciis? | Imp(eratoris) Caes]aris divi Nervae | [f. Nervae] Traiani Augusti | [Germ(anici) Dacici] condita colonia | [Ulpia Traiana Augusta] Dacica | [Sarmizegetusa] per | [D. Terenti]um Scaurianum | [legatum] eius pro pr(aetore)*. PISO 1993, 1, са литературом.

⁷⁷ *Municipium Aelium Hadrianum Napocensium*: CIL III 6254; ILS 7150; CIL VIII 3021 (колонија у време Комода).

⁷⁸ PISO 2005a; ARDEVAN & ZERBINI 2007.

Панонији, Виминациј у Горњој Мезији,⁷⁹ и могуће још неки градови у Панонији за које нема директних потврда.⁸⁰

На основу погрешног читања натписа **21**, *mun. Fl. Hadriani*, постојало је мишљење, додуше сасвим превазиђено, да је Дробета до-била статус муниципија у време цара Домицијана.⁸¹ Наиме, иако су Римљани врло рано имали упоришта на левој обали Дунава, Дробета никада није била *municipium Flavium*.⁸² Већ је Кубичек показао⁸³ да се у натпису бр. **21** у реду 10, *AEL: Ae(li)* јавља се у лигатури, док је читање *Fl(avii)* погрешно. У изгубљеном натпису из Виминација (**93**) Дробета се помиње као *municipium Aelium*. Такво читање било је доведено у питање на основу претпоставке да се Дробета у натписима не јавља као *municipium Aelium*, већ само као *municipium Hadrianum*,⁸⁴ као и на основу тога што се јавља *praenomen* уз име града.⁸⁵ Како се види по натпису **90**, становници Дробете били су уписани у Хадријанову трибу *Sergia*,⁸⁶ а у једном латеркулу из Рима помиње се личност из Дробете за коју се наводи псеудотриба *Aelia*, према свом оснивачу.⁸⁷

У време династије Севера провинција Дакија доживела је успон, који се у значајној мери може повезати са чињеницом да су подунавске

⁷⁹ MIRKOVIĆ 1968, 63; BOATWRIGHT 2002, 39.

⁸⁰ PISO 2005a.

⁸¹ DOMASZEWSKI *ad CIL* III; PATSCH, *RE* V, 1710: „Die Ort, schon eine vorrömische Niederlassung ... wurde bereits vor der Occupation Daciens ausserhalb der Reichsgrenzen, aber unter dem Schutze der Donaufestungen von römischen Ansiedlern besetzt und wurde von einem der Flavischen Kaiser zum Munizipium erhobern, *CIL* III 1581, = 1018 = 8017, *res publica municipii Fl(avii) Hadriani Drobot(ensium)*...“.

⁸² За мишљење да је први римски логор у Дробети настао у време Домицијана: FLORESCU 1967, 146, BENEÀ 1983, 45, 53–54; GUDEA 1996, 118; STÎNGĂ 1998, 19. Исти је случај и са налазима из I века у Пожежени: GUDEA 1977, 876–877; BENEÀ 1983, 45.

⁸³ KUBITSCHEK 1910, 253–256; PÂRVAN 1926, 112–114; TUDOR 1958, 150.

⁸⁴ *Contra*: M. MIRKOVIĆ, *IMS* II 75, 112, „Wolff reconnaît dans la copie *MVN P AEL DRV* (147) ce qui est difficilement acceptable car Drobota n'est pas jusqu'— ici attestée comme *municipium Aelium*, mais comme *municipium Hadrianum*.”

⁸⁵ *IMS* II 75, 112.

⁸⁶ KUBITSCHEK 1889, 229: „*Hadriani (beneficio) vero Drobotam in Sergiam venisse puto*“.

⁸⁷ За навођење псеудотрибе у натписима: FORNI 1985.

провинције биле награђене због тога што су се у грађанском рату 193. године ставиле на страну Септимија Севера. Неки градови у Дакији су у то време добили статус муниципија, на пример: *Arulum* II, настао од легијских канаба,⁸⁸ затим *Potaissa*, *Dierna*, *Tibiscum*, док је неколико градова стекло *Ius Italicum*. Дробета је стекла ранг колоније између 198. и 210. године, у време владавине Септимија Севера. Могуће је да се то збило приликом цареве посете провинцији на свом повратку са Истока, 202. године.⁸⁹ Управо се тада може датovati натпис из Дробете посвећен Септимију Северу и његовим синовима (25), на којима се они спомињу као *Augusti tres*, премда је Гета још увек Цезар.⁹⁰

НАПУШТАЊЕ ДАКИЈЕ. ДРОВЕТА И TRANSДРОВЕТА

Одбрана провинције Дакије напрезала је Царство у III веку. Стални сукоби са слободним Дачанима, Карпима, Сарматима и Готима у Дакији обележили су период од тридесетих година трећег века све до напуштања провинције. Цар Максимин Трачки борио се са Сарматима и Дачанима током 235. и 236. године. Крајем 236. године узео је титулу *Dacicus Maximus*.⁹¹ За време владавине Гордијана III Карпи су напали *limes Transalutanus*.⁹² Из тог периода потиче и натпис из Дробете са посветом Марсу Градиву (9) који је подигла кохорта *I Sagittariorum milliaria Gordiana*. Борбе са Карпима настављене су 245–247. године у време владавине Филипа Арапина (крајем 247. године узима почасну титулу *Carpicus Maximus*).⁹³ Убрзо затим је напуштен *limes Transalutanus*, док је линија одбране премештена на реку Олт (*limes Alutanus*). Резултат повлачења било је даље напредовање варвара, којима се сада придружују и Готи.⁹⁴ Дакија је била потпуно

⁸⁸ Треба га разликовати од Апулума I, који је добио статус муниципија у време Марка Аурелија уп. *CIL* III 986; *CIL* III 1132 ... *m(unicipii) A(urelii) A(pulensis)*; *AE* 1944, 30.

⁸⁹ HALFMANN 1986, 223.

⁹⁰ FITZ 1979, 49–57, в. коментар уз натпис 25.

⁹¹ KIENAST 2004, 184; DRINKWATER 2005, 30; WILKES 2005, 211–212, са литературом.

⁹² *CIL* III 1454 = *ILS* 7128.

⁹³ KIENAST 2004, 199, в. бр. 27 и *IDR* II 324, 327, 500, 501.

⁹⁴ DRINKWATER 2005, 37.

Сл. 6. Кула из времена Јустинијана, Дробета (фотографија из 2007).

ослабљена непрекидним ратовима,⁹⁵ а напади варварских племена тешко су угрожавали све околне провинције, што је доприносило продубљивању кризе. Коначно у време цара Аурелијана 272. године провинција Дакија је коначно напуштена,⁹⁶ а у изворима се повлачење из Дакије помиње пре Аурелијана.⁹⁷ На основу података којима располажемо, јасно је да је напуштање Дакије резултат једног процеса који је трајао пола века. Дачке легије премештене су на десну обалу Дуна-

⁹⁵ DRINKWATER 2005, 38–50. За ратове од Деција до Аурелијана.

⁹⁶ Eutr. Brev. IX 15. 1: *Provinciam Daciam, quam Traianus ultra Danubium fecerat, intermisit, vastato omni Illyrico et Moesia, desperans eam posse retinere, abductosque Romanos ex urbibus et agris Daciae in media Moesia collocavit appellavitque eam Daciam, quae nunc duas Moesias dividit et est in dextra Danubio in mare fluenti, cum antea fuerit in laeva*; HA, Vita Aureliani, 39, 7: *Cum vastatum Illyricum ac Moesiam deperditam videret, provinciam Transdanuvinam Daciam a Traiano constitutam sublato exercitu et provincialibus reliquit, desperans eam posse retineri, abductosque ex ea populos in Moesia conlocavit appellavitque suam Daciam, quae nunc duas Moesias dividit*. Уп. WILKES 2005, 222; SOUTHERN 2001, 120–212; GUDEA 1979, 66.

⁹⁷ Eutr. Brev. IX 8. 2: *Dacia, quae a Traiano ultra Danubium fuerat adiecta, tum amissa, Graecia, Macedonia, Pontus, Asia vastata est per Gothos, Pannonia a Sarmatis Quadisque populata est ...*; Fest. Brev. 8: *„sub Gallieno amissa est“*; Aur. Vict. Caes. 33.3: *„... et amissa trans Istrum, quae Traianus quaesiverat“*. За III век у Дакији: RUSCU 2003, 150–234 са изворима и литературом.

ва, где су формиране нове провинције: Прва Мезија (*Moesia Prima*) и Приобална Дакија (*Dacia Ripensis*).⁹⁸

Након напуштања Дакије, сачувана је контрола над северном обалом Дунава, где су остављени гарнизони на стратешки важним местима као што су *Sucidava* и *Drobeta*.⁹⁹ Из тог периода највероватније потиче и вотивни натпис из Дробете, посвета Јупитеру са епитетом *Co(ho)rtalis* (3б), који се доводи у везу са кохортом III *Delmatarum* стационарном у логору *Praetorium* (Мехадија).

Упркос масовном повлачењу на десну обалу Дунава, један део становништва наставио је да живи на територији старе Дакије и након званичног напуштања провинције.¹⁰⁰ Када је у питању нова организација живота на старом лимесу на обали Дунава, који је након скоро два века поново постао граница Царства, чини се да је важно истаћи чињеницу да је повлачење из Дакије било систематско и планско, што се даље јасно оцртава у организацији одбране и уопште живота на обалама.¹⁰¹ Велики део становништва Дробете преселио се на десну обалу, у Трансдробету (*Transdrobeta*), која се налазила на месту кастела *Pontes*.¹⁰² Цивилно насеље из тог периода археолошки је потврђено.¹⁰³ Топоним *Transdrobeta* први се пут помиње у IV веку, у Нотицији (*Or.* XLII 16 и 24), као место где је било седиште *praefectus legionis tertiae decimae geminae*. Топоним је један од девет нових топонима у Приобалној Дакији, од укупно двадесет два поменуто топонима. Пронађена је опека са жигом *Tra(n)sdrub(eta)*, која потврђује податак из Нотиције.¹⁰⁴ Изнета је идеја да се име *Transdrobeta* користило да оз-

⁹⁸ НА, *Vita Aureliani*, 39, 7. За формирање нових провинција: МÓCSY 1974, 273 и даље.

⁹⁹ VELKOV 1977, 90; ROSSI 1971, 120.

¹⁰⁰ DRINKWATER 2005, 52–53, SOUTHERN 2001, 120–121, и напомена 56; STÎNGĂ 1998, каталог новца; GĂZDAC et al. 2015.

¹⁰¹ ZAHARIADE 2014–2015.

¹⁰² POLASCHEK 1937 col: 2150–2152; VELKOV 1977, 90; VASIĆ 1997, 149, бр. 1. Топоним *Pontes* је млађи, спомиње га једино Прокопије (*Procop.* *De aed.* IV 6. 15–16), VASIĆ 1997; PETOLESCU 2004, 38 напомена 7.

¹⁰³ Слојеви I/1 и I/2 потичу из овог периода. VASIĆ 1997, 150–151 показује да се ради о цивилном насељу.

¹⁰⁴ Опека је пронађена 1985. године приликом археолошких ископавања (GARAŠANIN, VASIĆ & MARJANOVIĆ–VUJOVIĆ); VASIĆ 1997, 150 и напомена 3.

начи географски положај места у односу на Дробету¹⁰⁵ (нпр. *Dierna* — *Transdierna*, *Diana* — *Transdiana*), премда је вероватније да је то био и званичан назив места који је епиграфски посведочен.¹⁰⁶ Такав је случај и са другим новим топонимима на *Trans-*: *Transdierna*, *Transdiana*, *Translucum*, *Transalba*, који указују на секундарни значај у односу на главна насеља, као и топоними на *Contra-* (нпр. *Contramargum*).

Епиграфски подаци указују на то да се део становништва након напуштања провинције враћао у домовину својих предака својевремено пресељених у Дакију.¹⁰⁷ Надгробни натпис једног декуриона колоније Дробете (97), пронађен у Трагурију у Далмацији, највероватније потиче из овог периода и сведочи о повлачењу становништва из Дакије у Далмацију.¹⁰⁸

У периоду између 441. и 447. године Дробету су разорили Хуни.¹⁰⁹ Тада је страдао низ утврђења на Дунаву. Њихово обнављање у време Јустинијана забележено је у Прокопијевом делу *De aedificiis*, а потврђено је и археолошким налазима. Резултати археолошких истраживања у Дробети показују да је Дробета живела у време Јустинијана.¹¹⁰ Циркулација новца такође показује да се живот у Дробети наставио одвијати дуго након Аурелијановог повлачења, и да је још играла значајну улогу. У Дробети се новац јавља до Маврикија.¹¹¹

¹⁰⁵ MIRKOVIĆ 1968, 113.

¹⁰⁶ VASIĆ 1997, 149, напомена 2.

¹⁰⁷ RATSCH 1899, 264; ALFÖLDY 1965, 114.

¹⁰⁸ ALFÖLDY 1965, 114, са напоменом 148, 149. О насељавању Делмата у Дакију, види коментар уз натпис 97.

¹⁰⁹ VELKOV 1977, 90.

¹¹⁰ TIR L34, 56: "Die Stadt besteht noch zur Zeit Justinians, als Beweis der Turm der Theodora." Најкаснији археолошки остаци потичу с почетка VII века, в. STINGĂ 1998, 254.

¹¹¹ STINGĂ 1998, 143–192, и табеле I–VII, 193–202.

ТЕРИТОРИЈА ДРОБЕТЕ, ПРОВИНЦИЈСКЕ ГРАНИЦЕ И ОДНОС ДВЕЈУ ОБАЛА ДУНАВА

Територија Дробете је, по свему судећи, била врло велика. Сматра се да је њеној јурисдикцији припадала област која се уз Дунав простирала од реке Черне на северу, до места Извоареле, наспрам Аква (данашњег Прахова) на југу.¹¹² Према Ардевану, територија се простирала можда и јужније, до места Пристол, наспрам античког *Dorticum*-а.¹¹³ Епиграфски подаци указују да је територија града на североистоку обухватала подручје око линије Дробета — Бумбешти. У месту Језурени (област Горж, северно од Таргу Жију) пронађен је натпис декуриона колоније Дробете (84), који је вероватно ту имао имање. Територија је, спрам тога обухватала и место Скитул Тополницеи где је нађен натпис 82. У овом подручју су иначе пронађене бројне виле рустике.¹¹⁴

Када је у питању територија града Дробете, мора се размотрити и хипотеза о њеном простирању на десној обали Дунава, а која је повезана са питањем провинцијске границе између Горње Мезије и Дакије и различитим модалитетима односа десне и леве обале.

У више натписа који су пронађени на десној обали Дунава, на потесу између Прахова и Текије, посведочени су достојанственици муниципија и колоније Дробете (85–89), што је навело на мишљење да се територија града простирала са обе стране реке. Гарашанин, Васић и Марјановић-Вујовић, као и Александрина Цермановић-Кузмановић сматрали су да није вероватно да су у питању „*pierres errantes*“,¹¹⁵ будући да њихов број није безначајан и да су они нађени на различитим местима на десној обали, док Ардеван и Петолеску заступају став да су ти споменици били пренети из Дробете у време позне антике.

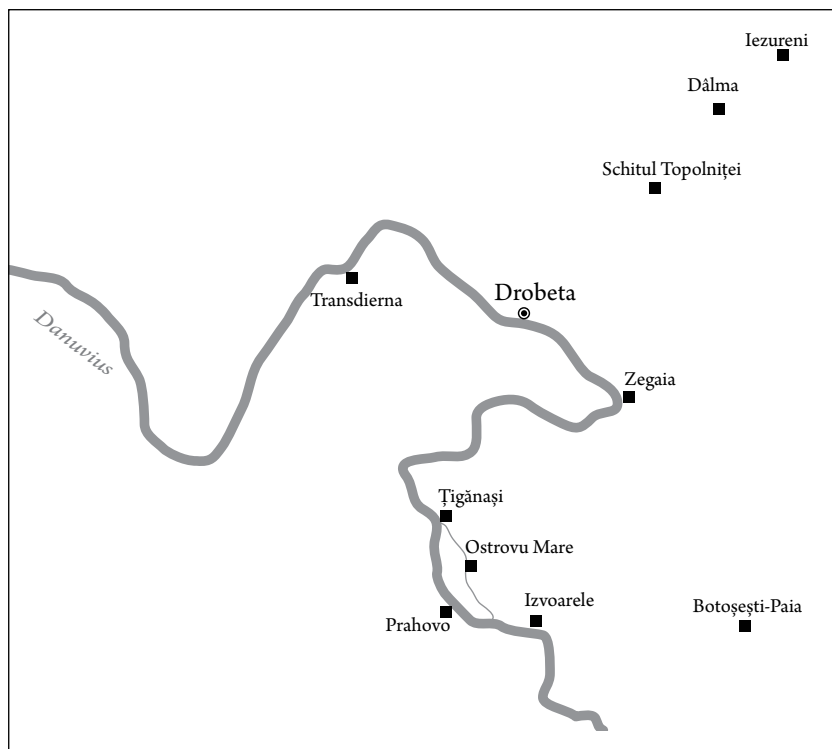
Могућност да се територија могла простирати и са десне стране реке повезана је са чињеницом да је северна обала у једном периоду била под командом горњомезијског легата. На основу података које пружају горњомезијске и дачке војничке дипломе, дошло се до закључка да су утврђења на северној обали, међу којима је и Дробета,

¹¹² ARDEVAN 1998, 71.

¹¹³ ARDEVAN 1998, 26.

¹¹⁴ POPILIAN 1986, 54–63.

¹¹⁵ Тако и ЦЕРМАНОВИЋ-КУЗМАНОВИЋ 1978-1979, 130.

Сл. 7. Карта: територија Дробете

припадале Горњој Мезији.¹¹⁶ Наиме, јединице које су биле смештене на северној обали Дунава, *cohors V Gallorum*, стационарана у Пожежени на самом почетку клисуре и *cohors III Campestris*¹¹⁷ која је боравила у логору у Дробети, како се чинило, наизменично су припадале горњомезијској и дачкој посади.¹¹⁸ Ове кохорте су у војничким дипломама епиграфски посведочене као део дачке посаде између 109. и 132. године, као и дипломом из Дробете из 179. године (118). Будући да се јединице не помињу на (горњо)дачким дипломама из 144,¹¹⁹ 157 и 158.

¹¹⁶ TUDOR 1962, 115; RADNÓTI 1975, 208–209; MIRKOVIĆ 1980, 174.

¹¹⁷ SPEIDEL 1976, 339–348.

¹¹⁸ Уп. PISO & VENEÀ 1984, 288–291; GUDEA 2001, 37 са литературом; MIRKOVIĆ 1980, 173–178; SERMANOVIĆ–KUZMANOVIĆ 1973, 39; PETOLESCU 2002, 92–95, 28.

¹¹⁹ PETOLESCU 2005, 125 напомена. 25 о дипломи CIL XVI 90 = IDR I 14 од 23. фебруара 144. V [*Gall(orum)*].

године, претпостављало се да нису више припадале Дакији, док су у дипломама из 160. и 161. године посведочене као горњомезијске. Изнета су и мишљења да су јединице биле премештане више пута са једне на другу обалу,¹²⁰ или да су, што је вероватније тумачење, све време биле смештене на северној обали, а да су у специфичним околностима, из стратешких разлога биле стављене под команду легата Горње Мезије.¹²¹

Хадријан се још као намесник Доње Паноније суочио са ратом са Јазигима, који је избио 107–108. године на западној граници новоосноване провинције Дакије.¹²² У време Трајановог рата са Децебалом, Јазиги, који су живели у подручју на левој обали Дунава, северно од Тисе, били су у савезу са Римом. Касије Дион пише да Трајан није хтео да им врати територије које је Децебал заузео у периоду између два дачка рата, што би могао бити узрок незадовољства варвара.¹²³ После мирног периода, до сукоба са Јазигима и Роксоланима дошло је већ 117. године, уочи Трајанове смрти, а смрт управника провинције Јулија Квадрата Баса додатно је отежала прилике.¹²⁴ Еутропије наводи да је Хадријан по ступању на престо намеравао да напусти Дакију, као што је учинио са областима преко Еуфрата,¹²⁵ али да се по наговору пријатеља и саветника предомислио јер би повлачењем били напуштени бројни колонисти које је Трајан населио у Дакију.¹²⁶ Осим тога, Рим би се одрекао богатих природних ресурса провинције, чију је експлоатацију тек требало започети.¹²⁷ Могуће је да је податак о Хадријановим плановима да напусти Дакију заснован на чињеници да је цар напустио неке делове Дакије,¹²⁸ а негативно интониране вести

¹²⁰ MIRKOVIĆ 1980, 176. *Contra*: PISO & VENEА 1984.

¹²¹ PISO & VENEА 282, напомена 165 са литературом; 1984, 284.

¹²² HA, *Vita Hadriani*, 3,9: *Legatus postea praetorius in Pannoniam inferiorem missus Sarmatas compressit*.

¹²³ Cass. Dio LXVIII 10, 3–4; SYME 1938 = 1971, 95. PISO 1993, 30.

¹²⁴ PIR² 508; PISO 1993, 23, бр. 4; SYME 1971, 163–164, 165–166.

¹²⁵ Eutrop. Brev. VII 6: *Idem de Dacia facere conatum amici deterruerunt, ne multi cives Romani barbaris traderentur*; HA, *Vita Hadriani*, 5,1, уп. RUSCU 2003, 104–115.

¹²⁶ О За досељенике из Далмације: DAICOVICIU 1958; LOMA 1997, 195; 2003, 18–20; PISO 2004. За новију литературу: GRVIĆ 2014, 95–97, 127.

¹²⁷ CIL III 1627; SYME 1971, 97; GUDEA 1979; PISO 1993, 4.

¹²⁸ Део Мунтеније и јужна Молдавија (PETOLESCU 2002 161); део Баната, MÓCSY 1974.

о овоме могле би се приписати политичким приликама уочи његовог ступања на престо.¹²⁹ Дакија је заправо у време владавине овог цара чвршће консолидована, исто као границе суседних провинција. Наиме, током рата са Јазигима 116–118. године показале су се објективне тешкоће у одбрани нове провинције,¹³⁰ као и то да је потребна чвршћа контрола над речним и приобалним комуникацијама на Дунаву. Касије Дион наводи податак да је Хадријан наредио да се скине горња конструкција моста у Дробети, из страха да би варвари могли провалити у Мезију (Cass. Dio LXVIII 13, 6), што јасно указује на сукобе и активност варвара у овом подручју. Суочен са тешкоћама одбране Дакије с једне стране, и са потребама да се провинција сачува а римска власт консолидује с друге, цар је команду над Доњом Панонијом и Дакијом 118. године поверио витезу Квинту Марцију Турбону, који је успешно окончао сукобе.¹³¹ Потом је уследила војно-административна реорганизација, тачније неколико етапа реорганизације које се нису тичале само Дакије, већ и Горње и Доње Мезије. Створене су две дачке провинције: *Dacia Superior* која је формирана од Трајанове Дакије,¹³² и *Dacia Inferior* у чији састав су ушле области источне Олтеније и Мунтеније, а које су првобитно биле прикључене Доњој Мезији.¹³³ Тада се горњомезијска легија *IV Flavia*, која се од оснивања

¹²⁹ Нпт. Eutrop. VIII 6.2 *Traiani gloriae invidens ...* (уп. нап. 125). СУМЕ 1958, 243–245; 1962, 88; BIRLEY 2001, 135–136.

¹³⁰ МÓCSY 1974, 99–102.

¹³¹ Уп. НА, *Vita Hadriani* 6, 6–9: „*Audito dein tumultu Sarmatarum et Roxalanorum praemissis exercitibus Moesiam petit. Marcium Turbonem post Mauretianiam praefecturae infulis ornatum Pannoniae Daciaeque ad tempus praefecit. Cum rege Roxalanorum, qui de imminutis stipendiis querebatur, cognito negotio pacem composuit.*“ Уп. CIL III 1462, 1551; AE 1911, 108; GROAG, RE XIV, 1596; СУМЕ 1958, 244–245; 1962, 88–89; PISO 1993, 30–41; BIRLEY 2001, 136. За датовање: СУМЕ 1980, 70; PETOLESCU 1993, 285–290.

¹³² Трансилванија, Банат, западна Олтенија. BENEÀ 1983; PISO & BENEÀ 1984, 283; PISO 1993, 5–8, са литературом; GUDEA 1979, 66: “Territorially the Dacian defensive system developed in two stages (a) In 106–118, when Roman Dacia meant only the Transylvanian plateau and the Banat... (b) From 118 Dacia expanded to the south-east when Dacia Inferior was created in Oltenia and Muntenia.”; уп. GUDEA 1996, 121; 2001, 27, 29–32.

¹³³ Војничка диплома коју је објавио Геров (GEROV 1959, 196 = AE 1962, 1343) донела је нова сазнања о организацији освојених територија и о карактеру реорганизације по Хадријановом ступању на престо; СУМЕ 1971, 84–109;

провинције налазила у Берзобису, у Банату, вратила у Горњу Мезију;¹³⁴ у Дакији је остала само једна легија, *XIII Gemina*, стационарана у Апулуму који је припао провинцији Горњој Дакији, док Доња Дакија (*Dacia Inferior*) није имала легију.¹³⁵ Епиграфски је посведочено да је врло брзо потом издвојена и трећа провинција, *Dacia Porolissensis*,¹³⁶ са седиштем у Напоки (код дан. Клужа). Такво уређење Дакије задржано је до Маркоманских ратова Марка Аурелија, када је дошло до нових административних промена у периоду између 167. и 170. године. Тада је Дакија поново имала две легије (*XIII Gemina* и *V Macedonica*), а управу над три дачке провинције, *Apulensis*, *Porolissensis* и *Malvensis*, које су се од тада звале *Daciae tres*, имао је сенатор конзуларног ранга, *legatus Augusti pro praetore Daciae trium*.¹³⁷

Што се тиче обале Дунава од Ледерате до Рацијарије, са оснивањем провинције Дакије и током њеног постојања, она престаје да буде граница Царства и постаје *de facto* граница између две римске провинције. То је, како су неки аутори мислили, утицало на опадање значаја кастела на Дунаву. Велики број горњомезијских јединица које су учествовале у дачким ратовима прекомандоване су у нову провинцију, а бројни кастели на јужној обали били су напуштени. Међутим, постоје снажне индиције да је активна војна контрола у овом сектору била задржана и у после-трајанској епохи. То је било пре свега због сигурности пловидбе, а нарочито због претеће опасности од слободних племена са севера којима је речни пут отварао пролаз унутар провинција, а најпре од Јазига који су живели у подручју између Дунава узводно од Ђердапа и Тисе, наспрам провинција Доње Паноније и Горње Мезије с једне стране и Дакије с друге. Тампон-зона коју је чинио римски Банат¹³⁸ није била довољна за ефектну одбрану с реке, нарочито након одласка легије из Берзобиса. Опасност која је

РЕТОЛЕСКУ 1971; 1985; 2002, 161–162. PISO 1993, 1–10 (посебно нап. 11); FINK 1958, 102.

¹³⁴ ВЕНЕА 1983, 154; МИРКОВИЋ 1968, 9; ГУДЕА 1980, 88 и напомене 12–14.

¹³⁵ У време Хадријана Горњом Дакијом управља легат преторског ранга, а Доњом и Поролисензис прокуратор из витешког сталежа.

¹³⁶ ЕСК & RANGERL 2004–2005 [2007], 61–68; уп. ARDEVAN 2010, 288.

¹³⁷ BIRLEY 2000, 166 са литературом; PISO 1993, 82–93; РЕТОЛЕСКУ 2002, 161.

¹³⁸ Према Пизу и Бенеи (PISO & ВЕНЕА 1984, 283), Банат је имао сличну улогу као простор између *limes Alutanus*-а и *limes Transalutanus*-а.

од упада Јазига путем реке владала показује и један податак сачуван код Касија Диона (Cass. Dio LXXI 19), из времена Марка Аурелија, наиме да им је било забрањено да користе своје бродове и насељавају аде, а пролаз кроз провинцију морао се одвијати уз дозволу управника провинције.¹³⁹ Претњу су представљали и други народи на ободима провинције, а пре свега слободни Дачани.

Пизо и Бенеа, разматрајући датуме релевантних диплома које смо поменули, изнели су мишљење да је само у време владавине Антонина Пија намесник Горње Мезије имао команду над јединицама на северној обали и да се ова мера треба приписати стратешким разлозима услед специфичних прилика опасности од Јазига. У време владавине овог цара у Дакији су вођена два рата. Премда су слабо документовани, оба рата се ипак могу датовати са извесном прецизношћу: први рат се датује у ране године његове владавине, 142–143. године,¹⁴⁰ док је други рат вођен пред крај Пијевог принципата, 157. године.¹⁴¹ Један релативно новији документ померио је претпостављени датум промене команде над северном обалом на касне године Хадријанове владавине, на 132. годину. Тада је издата диплома АЕ 2010, 1857 према којој су поменуте кохорте посведочене у оквиру горњомезијске команде. Ове јединице, како смо видели, поново се спомињу као део посаде Горње Дакије у војничкој дипломи из 179. године (118), која је врло индикативно, пронађена у Дробети.¹⁴²

Две обале су, дакле, из стратешких разлога биле обједињене под командом једног легата, и то горњомезијског, који је јединице могао употребљавати на обе обале. Разлог томе пре свега треба тражити у томе што је десна обала била јача у погледу одбране и, што је важније, у томе што је та провинција имала две легије. Легијска активност у Ђердапу у периоду после Хадријана добро је документована опекама,¹⁴³ које указују да су детаשמани легија били распоређени у

¹³⁹ ГАРАШАНИН, ВАСИЋ & МАРЈАНОВИЋ-ВУЈОВИЋ, 1984, 28; PISO & BENEА 1984, 283, нап. 113; BENEА 2011.

¹⁴⁰ НА, *Vita Antonini Pii* 5.4.

¹⁴¹ SYME 1962, 88–89; BIRLEY 2000, 152, *Dacicus*: 157. године, CIL VIII 12513, 20424; KIENAST 2004, 135.

¹⁴² PISO & BENEА 1984, 284.

¹⁴³ GUDEA 2001; BENEА 2011.

утврђењима на Дунаву.¹⁴⁴ У време Хадријана забележена је активност око дефинисања граница и низводно од Ђердапа, у Доњој Мезији, што би се могло посматрати као део једне шире стратешке акције ојачавања контроле граница у Подунављу. Око 135. године подигнут је низ граничних споменика *inter Moesos et Thracas*, између Доње Мезије и Тракије, куда су вероватно пролазиле и границе племенских територија.¹⁴⁵

Команда горњомезијског легата на северној обали у овом периоду могла је можда обухватати град Дробету, међутим могуће је и то да је она била ограничена само на војни логор.¹⁴⁶ Наиме, јединице смештене у логорима на северној обали могле су бити под управом горњомезијског легата, како би се успоставила јединствена и боље координисана контрола над мостом и над двома обалама реке, док је град у административном смислу припадао Дакији. На то би указивао податак Клаудија Птолемеја, чије дело је настало у II веку. Он помиње Дробету као град у Дакији, а Дунав као границу провинције. Осим тога, у почасном натпису из Цезареје у Мауретанији (96), изричито се каже да је Дробета град у Дакији: *municipium Hadrianum Drobotense ex Dacia*, што је врло важно сведочанство. Тај натпис је датован после 170–172. године.

Треба на овом месту поменути и превазиђено мишљење о провинцијској припадности Дробете Доњој Дакији, у коју је смештају старији аутори али се идеја поткрада и у новијим радовима и картама.¹⁴⁷ Наиме, изворни подаци јасно упућују да је она могла припадати само Горњој Дакији (касније Дакија Апулензис). Петолеску је још седамдесетих година двадесетог века аргументовано изнео тумачење да

¹⁴⁴ Уп. нпр. опеке (VULIĆ 1905, 3, бр. 7): *leg(io) III Fl(avia) f(elix) Supp(is)*; BENEÀ 1983, 98: *leg(io) VII Cl(audia) C(uppis)*.

¹⁴⁵ KOLB & ZINGG 2016.

¹⁴⁶ Тако су раније претпоставили и PISO & BENEÀ 1984, 289, затим и: PETOLESCU 2005, 127.

¹⁴⁷ На пример, издавачи корпуса *Inscriptiones Daciae Romanae* Дробету су уврстили у Доњу Дакију; TUDOR се противио изнетој теорији (уп. PETOLESCU 1985, 51–52; ARDEVAN 2010, 283–284) итд. Што се тиче новије литературе, в. ARDEVAN 2010, 288: „Anche negli ultimissimi lavori ... le partizioni della provincia sono segnate sulle carte in modi assai diversi, spesse volte esse riproducono addirittura i vecchio confine“. Уп. нпр. BENEÀ 2012, 103–111 и коментар уз AE 2012, 1247: „cette ville appartenait à la Dacie supérieure et non à la Dacie inférieure.“

је већи део Олтеније припадао Горњој Дакији, док би Доњој припадало само подручје око ушћа реке Олт, као и јужни део Трансилваније.¹⁴⁸ ГАРАШАНИН, ВАСИЋ & МАРЈАНОВИЋ-ВУЈОВИЋ (1984) такође истичу да нема никаквих доказа да је Дробета икада припадала Доњој Дакији. Као додатни аргумент истичу чињеницу да две личности које су биле достојанственици у Дробети и у другим дачким градовима посведочене у натписима **91** и **92**, наводе искључиво градове у Дакији Апулензис. Поменути војничка диплома из Дробете допринела је важном питању разграничења дачких провинција. Наиме, на основу тога што се поменути кохорта *III Campestris* у том документу наводи међу јединицама Горње Дакије може указивати на то да је Дробета, у којој је јединица била стационирана, ипак припала тој провинцији. То потврђује и диплома из 124. године у којем та јединица припада Горњој Дакији. Пизо и Бенеа су изнели и идеју да се можда фискалне и војне провинције нису поклапале, имајући у виду паралеле из Германије, Белгике и Тараконске Шпаније,¹⁴⁹ премда би се могло радити о континуитету у коришћењу старог имена.¹⁵⁰

Да се вратимо на питање простирања територије на десној обали. Чињеница да су сви споменици пронађени у секундарној употреби не доприноси дефинитивном решавању проблема. Не би било немогуће да су споменици могли бити пренети преко Дунава у време повлачења из Дакије, посебно имајући у виду да су бројни натписи из Дробете употребљавани као грађевински материјал у грозничавом утврђивању фортификација од времена тетрархије до Јустинијана, а и касније у средњем веку.¹⁵¹ С друге стране, иако би „лутајуће камење“ било једноставније тумачење, хипотезу о простирању територије на десној обали не би требало одбацити док се не појаве нова сведочанства која би то порекла. Простор за то свакако остављају поменути подаци о обједињеној команди горњомезијског легата над обалама у једном значајном периоду, од Хадријана до Марка Аурелија.

У сваком случају, тесан однос, контакти и сарадња двеју обала које је спајао мост код Дробете нису били ограничени само

¹⁴⁸ PETOLESCU 1971, 411–423; 1985, 45–55.

¹⁴⁹ PISO & BENEА 1984, 274.

¹⁵⁰ ARDEVAN 2010.

¹⁵¹ Уп. PETOLESCU & CRĂCIUNESCU 2017. Не треба можда изузети ни неке разлоге из духовне сфере, бар када су две статуе божанства у питању.

на војну управу, распоред јединица и званичну административну квалификацију територија. Мора се рачунати с тим да је Дробета била не само најзначајније цивилно насеље у Ђердапу већ и једини самостални муниципиј до северске епохе, када је Дијерна, такође на северној обали, добила тај статус, а Дробета уздигнута на ранг колоније. Несумњиво је да је морала играти значајну улогу у друштвеном и економском животу обеју обала.¹⁵² На десној обали ниједно од римских насеља на потесу између Виминација и Рацијарије није имало статус града. Значајнија места као што су *Cirrae, Novae, Taliata, Egeta*, вероватно су била организована као *vici militares*,¹⁵³ а у подунавском залеђу биле су *civitates peregrinae* и фискалне територије.¹⁵⁴ У једном натпису из Дијане (Караташ), према читању које је предложила Мирослава Мирковић,¹⁵⁵ скраћеница *MCRD* разрешена је као *m(agister) c(ivium) R(omanorum) D(iana)*. То би значило да је у том месту, за које знамо да је било *statio cataractarum*, био организован конвент римских грађана: *conventus civium Romanorum*. Међутим премда привлачна, реституција је хипотетична.

Треба рачунати и с тим да је *ripa Danuvii* била фактор у погледу административне организације у Ђердапу, као и са тиме да је она морала бити организована врло рано, иако већина података потиче из позног периода, у време Дакије *Ripensis*.¹⁵⁶ Префект рипе је надлежност над приобалним територијама сасвим вероватно имао и у ранијим периодима. У једном натпису из Писидије посведочен је *praef(ectus) rip(ae) Danuvi*, трибун легије *IV Scythica*, а која је рано оставила трага на Дунаву и у Ђердапу.¹⁵⁷ Јасну аналогију пружа панонски пример, где је *L. Volcacius Q. f. Vel(ina) Primus* као префект кохорте *I Noricorum* посведочен и као *praefectus ripae Danuvi(i)* и двеју суседних заједница

¹⁵² Уп. ниже, пасус о насељавању ветерана.

¹⁵³ Са овим је у складу и епиграфски репертоар читаве области у којима већина посведочених личности у посредној или непосредној вези са војском.

¹⁵⁴ DUŠANIĆ 1990, 585–595; 2004, 31–32, напомена 109; NIKOLIĆ 2018, 221–222, 225.

¹⁵⁵ AE 2003, 1532.

¹⁵⁶ То су углавном опеке. DUŠANIĆ (Milena) 1976; 1978; уп. DUŠANIĆ 2004, 256, нап. 47.

¹⁵⁷ ILS 1349, AE 1926, 80: [*Prae*]fec(tus) coh(ortis) It' u' r(aeorum) | trib(unus) mil(itum) leg(ionis) IV | Scyt(h)ic(ae) praef(ectus) | equit(um) praef(ectus) rip(ae) | Danuvi(i) | d(ono) d(edit). DUŠANIĆ 1990, 588; 2000, 354, напомена 69.

civitatium duar(um) Boior(um) et Azalior(um),¹⁵⁸ као и рани натпис *AE 1972, 572* у којем је посведочен *M. Arruntius Claudianus, praefectus classis Moesicae et ripae Danuvi* односно *ἐπαρχὸν τοῦ / ἐν Μοισίαι στόλου καὶ τῆς ὄχθης*.¹⁵⁹

На чврсте везе са Горњом Мезијом указује и натпис **93** којим је посведочена личност која је била декурион у већу Виминација и Дробете, а био је и први квинквенеал тог града. Сам натпис није доказ да су ова два града била у истој провинцији, већ сведочи о мобилности људи у суседним областима, који би могли бити носиоци цивилних институција; њих, додуше, вероватно није било много, нарочито у раним годинама постојања Дакије. Бројне су аналогije управо у случају Дакије и суседних подунавских провинција да једна личност обавља магистратуре и буде члан већа у различитим градовима како исте, тако и различитих провинција.¹⁶⁰ На пример, *C. Tit(ius) C. f. Serg(ia) Antonius P[e]culiaris* био је декурион у колонији Аквинкуму и муниципију Сингидунуму (*CIL III 10495* и *AE 2000, 1220*); затим, у једном натпису из Сингидунума (*IMS I 16*) посведочен је легијски ветеран који је био декурион у Сирмију и квинквенеал у Сингидунуму.¹⁶¹ Почасни натпис из Ескуса (*CIL III 144167*) посвећен је примипилару који је био члан већа у више градова и заједница, укључујући Ескус и Аквинкум.

На однос војне управе и цивилних структура у подручју Дробете ново светло баца и један недавно ревидирани натпис (**32**), којим је посведочен један центурион *regionarius* из легије *IV Flavia*, који је

¹⁵⁸ *CIL IX 5363 = ILS 2737; CIL IX 5363: L. Volcacio Q. f. | Vel(ina) Primo | praef(ecto) coh(ortis) I Noricor(um) | in Pann(onia) praef(ecto) ripae |^s Danuvi(i) et civitatium | duar(um) Boior(um) et Azalior(um) | trib(uno) milit(um) leg(ionis) V | Macedonicae in | Moesia praef(ecto) alae I |^o Panmonior(um) in Africa | Ilviro quinq(uennali) | fl(amin)ini divorum | omnium p(atrono) c(olon)iae | ex testamento eius |¹⁵ posita | M. Accio Seneca | [...] Manlio Planta | Pvir(is) quinq(uennialibus) | l(ocus) dat(us) dec(reto) dec(urionum)*. У заједници Азала посведочени су и *regionarii*, в. ниже.

¹⁵⁹ За дискусију о датовању и о месту на које се односи као и релевантну литературу в. SUCEVEANU 1991.

¹⁶⁰ PISO 2005, 253–254; ROSSIGNOL 2008, 88–90.

¹⁶¹ *IMS I 16: I(ovi) O(ptimo) M(aximo) et | Terrae Matri | Libero Pat(ri) et Libi|re (!) sac(rum) | T. Aur(elius) Atticus | vet(eran)us leg(ionis) IIII Fl(aviae) ex | sig(nifero) P(---) K(---) q(uin)q(uennialis) Sing(iduni) | dec(urio) col(oniae) Sirmens(ium) | v(otum) l(ibens) m(erito) p(osuit)*.

сахрањен у Дробети. Сведочанство које овај споменик пружа могло би бити од огромног значаја за разумевање односа војне и цивилне управе и организације живота у овом подручју. Наиме, *regionarii* су били центуриони претпостављени регионаријима деташираним из различитих јединица, легија или кохорти, који су били задужени за надзор над неком географском регијом. Они су добро посведочени у подунавским провинцијама, нарочито на местима где је врло велика територија била обухваћена неградским структурама. У Доњој Мезији, у *regio Montanensium* (око дан. Михајловграда, Бугарска)¹⁶² посведочени су бројни регионарији деташирани из различитих јединица. Затим, у Горњој Мезији *Aquae*, чија је територија била наспрам територије Дробете, епиграфски су поведочене као *regio Moesiae* у једном горњомезијском натпису, који се датује у 225. годину.¹⁶³ Сведочанство споменика из Дробете могло би указивати да је део огромне територије који се приписује територији града био организован као *regio*, или пак североисточни део према Банату, где није било градске територије у овом периоду.

---

¹⁶² SPEIDEL 1984, 185–188. Уп. *regionarii* у Панонији, *RIU* 663 и *AE* 2008, 1086.

¹⁶³ *AE* 1982, 841; уп. DUŠANIĆ 1990, 589.

ВОЈСКА У ДРОБЕТИ

Дробета се, као што је већ споменуто, налазила на важном стратешком месту и била је најзначајнији прелаз преко Дунава у ђердапској регији. У време Трајанових Дачких ратова бројне јединице су овде оставиле трага, пре свега на опекама са жигом:

Legio I Italica (IDR II 97); *Legio IV Flavia* (IDR II 98); *Legio V Macedonica* (IDR II 99); *Legio VII Claudia* (IDR II 100); *Legio XIII Gemina* (IDR II 101); *Cohors I Cretum* (IDR II 103); *Cohors II Hispanorum* (IDR II 104); *Cohors III Brittonum* (IDR II 105); *Ala Gallorum et Pannoniorum* (TUDOR 1958, suppl. ep. 55).¹⁶⁴

СОНОРС I ANTIОCHENSИUM

Кохорта је посведочена на горњомезијским војничким дипломама из 75. године (RMD 2),¹⁶⁵ 93. године (CIL XVI 39) и 100. године (CIL XVI 45). У време Дачких ратова привремено је била смештена у Дробети, где је посведочена једним раним натписом (20) и учествовала је у изградњи каменог логора.¹⁶⁶ У Горњу Мезију јединица је враћена најкасније 118. године, где се налазила и 159–160. године (CIL XVI 111).¹⁶⁷

СОНОРС III САМPESTRIS

У Дробети је била смештена *cohors III Campestris*.¹⁶⁸ Кохорта се између 103. и 106. године налазила у Горњој Мезији (CIL XVI 54). Посведочена је као дачка јединица на војничким дипломама од 14. октобра 109. године (RMD III 148), и од 17. фебруара 110. године (CIL XVI 57), а затим дипломом од 3–4. маја 114. године (RMD IV 225) и дипломом из 124. године посведочена је као део посаде Горње Дакије (AE 2010, 1857). Поново је као јединица која припада Горњој Мезији посведочена дипломама од 9. септембра 132. године (RMD 247), 135. године (ЕСК

¹⁶⁴ GUDEA 2001, 83–84, са литературом.

¹⁶⁵ Уп. MIRKOVIĆ 1968, 177–178.

¹⁶⁶ TUDOR 1958, 228–232; GUDEA (1980, 102; 2001, 37, 83–84) сматра да је *cohors I Antiochensium* заправо *cohors I Sagittariorum*. Contra: PISO & BENEŠ 1984, 263–259; PETOLESCU 2002, 82–83, бр. 18.

¹⁶⁷ MIRKOVIĆ 1968, 177–178, BENEŠ 1978, 16 са литературом.

¹⁶⁸ MIRKOVIĆ 1968; GUDEA 1980, 100; 2001, *passim*; BENEŠ 1978, 34–35; PETOLESCU 2002, 92–95, бр. 28.

& RANGERL 2017), 137. године (AE 2015, 1887), 151. године (RGZM 31), 157. године (више диплома), 155–159. године (AE 1998, 1617); 158–159. године (AE 1999, 1315), 160. године (CIL XVI 111; AE 2014, 1651), 152–161. године (AE 2014, 1652), 161. године (RMD 55). Кохорта је оставила трага и на левој и на десној обали Дунава. О њеном присуству у Дробети сведоче опеке¹⁶⁹ и два натписа (45, 46). У натпису 45, помиње се активни центурион ове кохорте, *P. Aelius Papirianus* који је боравио у Дробети. Натпис би се, према гентилном имену покојника и према формули *h(ic) s(itus) e(st)*, могао датovati у време Хадријана или период непосредно након Хадријана. У натпису 46 посведочен је војник ове кохорте, који је био *beneficiarius tribuni*, на основу чега се види да је у питању милијарна кохорта. Јединица је епиграфски посведочена и на десној обали Дунава, у натписима ветерана и у опекама. Надгробни натпис једног ветерана ове кохорте пронађен је на десној обали у месту *Suprae* (Голубац),¹⁷⁰ а други натпис, у којем се помиње да ова кохорта потиче из Прахова (*Aquae*), такође припада ветерану који је, како се наводи, био *vexillarius*.¹⁷¹ На војничкој дипломи из Дробете (118), која потиче из 179. године¹⁷² кохорта се поново јавља као дачка јединица, под командом легата Горње Дакије.¹⁷³ Може се доћи до закључка да је кохорта била под командом легата Горње Мезије од времена Хадријанове реорганизације 123. године¹⁷⁴ до нове административне реорганизације Дакије у време Марка Аурелија. Циљ ове мере је био, како мисле Пизо и Бенеа, да се обе стране моста ставе под управу једног легата ради бољег надзора над мостом. Крајем II века кохорта је премештена у Дакију *Porolissensis*, како се види према једном натпису из Поролисума (AE 2001, 1707), који се датује између 238. и 244. године. У Дробети је њено место заузела *cohors I Sagittariorum*.

¹⁶⁹ GUDEA 1980, 103; PETOLESCU 2005, 125, напомена 27; ILD 70.

¹⁷⁰ *ILJug* 1372. *D(is) M(anibus) | Iulio Ingenuo vet(er)ano | coh(ortis) III C|amp(estris) vixit |^s an(nis) L. Nov|ia Cassia co|niugi virgi(nio) | pientissimo et | [sibi] fecit vol(...)* | [---

¹⁷¹ AE 1971, 424; *ILJug* 461: *D(is) M(anibus) | Aurelio Ta|rae vet(erano) coh(ortis) III Campestr(is) | vexillar(io) vix(it) | an(nis) LX Ulpia | Marcia co|niugi b(ene) m(erenti) [p(osuit)]*. MIRKOVIĆ 1966, 387, напомена 7.

¹⁷² PISO & BENEА 1984, 263–295; DODIN–PAYRE 1986, 259–262; AE, 1987, 843; RMD II 196–199, 123; DUŠANIĆ 2000, 113–129.

¹⁷³ Ту се јавља други проблем у вези са границом између Горње и Доње Дакије, PISO & BENEА 1984, 290–291, PISO 1993, 82–86.

¹⁷⁴ Дакле у време када је створена нова провинција *Dacia Porolissensis*.

COHORTS I SAGITTARIORUM (MILIARIA EQUITATA).¹⁷⁵

Кохорта је 88. године посведочена у Сирији (*CIL XVI 35*), где је и регрутована.¹⁷⁶ У Дакији је посведочена на натпису у Тибискуму (*IDR III/1, 130*), који се датује у 165. годину и на опекама (*IDR III/1, 250–251*). У III веку је била стационирана у Дробети, где је посведочена у натписима **7, 9, 19** (?), **27, 82, 117** и на опекама (*IDR II 106* и *107*¹⁷⁷). Кохорта се јавља са епитетима *Antoniniana*, *Gordiana*, *Philippiana* (**27**). На натпису **7**, посвећеном Долихену, у Дробети су потврђени *sacerdotes* ове кохорте.¹⁷⁸

Notitia Dignitatum (*Or. XLII 16* и *24*) бележи да се у Дробети налазио гарнизон *cuneus equitum Dalmatarum Divitensium, Drobeta* и *auxilium primorum Daciscorum, Drobeta*, трупе које су настале као вексилације легије *XIII Gemina*; а у Трансдробети је био смештен *praefectus legionis tertiae decimae geminae*.

НАСЕЉАВАЊЕ ВЕТЕРАНА

Међу војничким натписима из Дробете посведочено је више ветерана како легијских тако и из помоћних јединица које су биле стациониране у близини. Будући да је Дробета била највећи град, несумњиво је ветеранима могла бити атрактивна за насељавање. У Дробети је легија *V Macedonica* посведочена на опекама (*IDR II 99*) из времена Дачких ратова и на натписима **35–41**. Оснивањем провинције Дакије војни логор у Ескусу (*Oescus*) у Доњој Мезији, где је била смештена легија *V Macedonica*, изгубио је стратешки значај. Након реорганизације провинције, легија је премештена у *Troesmis*. У време Марка Аурелија, легија је, након повратка с Истока, дошла у Дакију, у логор у Поролисуму.¹⁷⁹ У натпису **35** посведочен је један центурион ове легије (*[M]aecius Do[m]itius*); осим њега, у натписима из Дробете углавном се јављају ве-

¹⁷⁵ PETOLESCU 2002, 120–121, бр. 55.

¹⁷⁶ PETOLESCU 1971, 415–416.

¹⁷⁷ *IDR II 107: Aurelius Me[rcurius milis c(ohor)]tis I Sagitt(ariorum) in figlinis magis[ter super milites LX. Scripsit | Aurelius Iulianus | milis co(ho)rtis prima(e).*

¹⁷⁸ GUDEA 1980, 102; 2001, 37; *Contra*: PISO & VENEА 1984, 286–287 напомена 137.

¹⁷⁹ Након напуштања Дакије, легија *V Macedonica* вратила се у свој стари логор у Ескус.

терани, бивши *beneficarii* ове легије: [C.] *Iul(ius) Melciđianus* (36) био је ветеран *ex b(ene)ff(iciario) co(n)s(ularis)*, док је *C. Val(erius) Victorinus* (38) био ветеран *ex b(ene)ff(iciario)* трибуна. На натпису 40 посведочен је ветеран легије *V Mac(edonica)*: *Ael(ius) [B]assus*. [M.] *Va[l(erius)] Alexander*, посведочен на натпису 37, био је ветеран, *ex strat(ore) co(n)s(ularis)*; *C. Domit(ius) Alexan(der)* био је ветеран [*e*] *x sig(nifero)* исте легије. Могуће је да су се они након службе населили у Дробети, а сасвим вероватно су ту били везани за бенефицијарну станицу¹⁸⁰ (в. ниже). У натпису 47 посведочен је *P. Ael(ius) Diophantus*, ветеран кохорте *V Gallorum*, која је била стационирана у месту Пожежена (Појежена de Sus).¹⁸¹ У једном надгробном натпису (44) посведочен је *C. Iul(ius) Verecundus*, који је био *veteranus ex decurione* у јединици *ala I Claudia (nova miscellanea)*. Ала је посведочена у Дакији 110. године војничком дипломом из *Porolissum*-а (*CIL XVI 163 = IDR I 3*), касније враћена у Горњу Мезију, где је посведочена на војничкој дипломи из 160. године (*CIL XVI 111*) и на једном натпису из Рацијарије (*CIL III 14217*).

БЕНЕФИЦИЈАРНА СТАНИЦА

У Дробети се извесно налазила једна бенефицијарна станица,¹⁸² што је разумљиво с обзиром на њен положај на реци и уз мост, као и на границу провинције. На то указују натписи бенефицијара који су ту пронађени (36, 38, 48, 46). Натписи из Дробете помињу двојицу бенефицијара из легије *V Macedonica*, *C. Iul(ius) Melciđianus* (36) и *C. Val(erius) Victorinus* (38), док се за Манлија Херкулана (48) може само рећи да је био *beneficiarius co(n)sularis*. На натпису 46 помиње се *Liccaius Vinentis*. Он је био *mil(es) coh(ortis) III Camp(estris) b(eneficiarius) trib(uni)*.

¹⁸⁰ Према Гудеи (GUDEA 2001, 84), након 106. године у Дробети је био смештен један одред ове легије.

¹⁸¹ За кохорту *V Gallorum*: WAGNER 1938, 140–141; MIRKOVIĆ 1968, 33–34, 104; 1980, 179–181; SERMANOVIĆ-KUZMANOVIĆ 1973, 37–41; PISO & BENEА 1984, 263–259; BENEŠ 1978, 34–35; GUDEA 2001, *passim*, в. стр.102; PETOLESCU 2002, 107–109; FERJANČIĆ 2018, 215–219.

¹⁸² NELIS–CLÉMENT 2000, 165.

ИНСТИТУЦИЈЕ И СТАНОВНИШТВО ДРОБЕТЕ

О организацији Дробете зна се искључиво на основу епиграфских споменика. Поред скромних података које нам натписи пружају, о њеној организацији можемо закључивати такође на основу аналогije са другим римским градовима.

РИМСКЕ ИНСТИТУЦИЈЕ У НАТПИСИМА ДРОБЕТЕ

ORDO DECURIONUM

Декуриони муниципија односно колоније Дробете потврђени су на бројним натписима. Макар у једном случају (43), *ordo* се помиње као *splendidissimus*, а могућа је таква допуна и у натпису 55. *Decreta decurionum* се спомињу на натписима 21 и 22. На надгробном натпису 52 посведочен је шеснаестогодишњи декурион муниципија Дробете, *M. Arrius Saturninus*. И ван територије града нађени су натписи на којима се спомињу декуриони: *L. Iul(ius) L. fil. S(ergia) Bassus*,¹⁸³ декурион и квестор муниципија Дробете (90); *Iulius Martinus* (85), *dec(urio) sacerdotales (!) mun(icipii) D(robetae)* био је син ветерана. У фрагментарном натпису са Караташа (88) помиње се декурион муниципија Дробете, чије име није сачувано. Сличан је случај са вотивним натписом 15 из Дробете. У једном натпису из Виминацијума (93) јавља се још један декурион муниципија Дробете, *L. Quesidius* (можда: *Co `esidius* (?)) *C. f. Praesens* који је био и *quinquennalis primus mun. P. Ael. Dru.* Декуриони колоније Дробете били су [*Clodius? Sept*] *imius* (84) као и *P. Aelius P. fil Pap(iria) Strenuus* (91) који је обављао важне функције у другим центрима провинције (*Iiviralis coloniae Sarmizegetusae, augur coloniae Apuli, decurio coloniae Drob(etensium), patronus collegior(um) fabr(um), centonarior(um) et nautar(um), conductor pasculi salinarum et commerciorum*). Такви случајеви су били чести зато што је било мало људи који су могли поднети финансијски терет обављања јавних служби.¹⁸⁴ У натпису из Трагуријума (97) помиње се још један декурион колоније Дробете, *Aurelius Longinianus*.

¹⁸³ Натпис бележи да је декурион био *interfectus a latronibus*. За „*interfecti a latronibus*“ на дачким натписима TUDOR 1953, 583–595.

¹⁸⁴ За сличне каријере у Дакији уп. на пример: CIL III 1064, 1065, 1182, 1198, 14468, IDR III/2, 2, 3, 128, 129.

II VIRI

Дуовир муниципија Дробете *Cn. Aem(i)lius* [± 4]*nus* подигао је споменик *Genio Ordinis municipii Hadriani Drobetae* (3). *T. Aelius Aelianus* био је *IIvir* у време када је Дробета била колонија (51). *C. Iul(ius) Sabinus* (87) био је *bis II viralis (et patronus) m(unicipii) H(adriani) D(robetensium)*. У натпису који је нађен у месту Слатина-Тимиш помиње се *P. Aelius Ariortus* који је био је *IIIvir an(nualis) m(unicipii) D.* У неким издањима прихваћено разрешење радикалне скраћенице имена града *D(robeta)*, из разлога што је место налаза географски ближе Дробети. Међутим, у питању ће пре бити достојанственик муниципија Дијерне, а не Дробете,¹⁸⁵ стога овај натпис није укључен у каталог. Наиме, претходно поменути натписи недвосмислено показују да је Дробета имала дуовире.

QUAESTOR

Позната су два квестора муниципија Дробете: *Ulp(ius) Ant(oni)us Quintus* (86), *aedilic(ius), quaest(or) m(unicipii) D(robetae)* и *L. Iul(ius) L. fil. S(ergia) Bassus* (90).

QUINQUENNALIS

Данас изгубљени натпис из Виминацијума бележи име првог квинквенала Дробете: *L. Quesidius (?) Praesens* био је *quinquennalis primus* муниципија Дробете (93).

PATRONES

C. Iul(ius) Sabinus (87) био је патрон муниципија Дробете, док је *T. Aelius Aelianus* (51) заузимао исти положај у време када је град имао статус колоније.

PONTIFEX

Гнеј Емилије био је *pontifex* и *IIvir* (3).

FLAMINES

Фламини су у Дробети посведочени на три натписа (51, 87, 92). *T. Aelius Aelianus* је био фламен у време када је Дробета добила ранг

¹⁸⁵ PETOLESCU 1983, 67–70; ARDEVAN 1984; 1998, 518, 545

колоније (51). *Flamen* колоније Дробете био је и *L. Iul(ius) Bassinus* (92), који је обављао важне функције и свештеничке дужности у центрима провинције (Апулум, Напока, Дробета, Дијерна, Поролисум). На још једном натпису, поменутом горе (87), помиње се фламен из Дробете: *C. Iulius Naesus Sabinus*.

SACERDOS

У натпису из Прахова помиње се личност која је била *sacerdotalis*. Није сасвим јасно да ли је у питању свештеник царског култа у муниципију, премада би логика натписа на то указивала.

AUGUSTALES

Колегиј Августала је у Дробети посведочен са више натписа.¹⁸⁶ *Marcus Minicius Symphorus* био је Августал муниципија (54), док је *Iul(ius) Paet[t(inus)?] V[---]enus?* (53) Августал у време када је Дробета постала колонија. У натпису 34 посведочен је још један Августал ове колоније: *C. Domitius Nicostratus*, који је био ослобођеник ветерана легије *V Macedonica*. Такође, у натпису пронађеном у месту *Pontes* (Костоа) код Кладова спомиње се један *Aug(ustalis) col(oniae) Drub(etensium)* (86) који, како се у натпису каже, подиже статуу Јупитера *in possessione sua*.

СТАНОВНИШТВО

Дакија је, како Еутропије (*Eutr. Brev. VII 6*) каже, била *diuturno bello Decibali viris exhausta*. Према Касију Диону (*Cass. Dio LXVIII 15*) у играма у част победе над Децебалом, које су трајале чак 123 дана, учествовало је десет хиљада гладијатора, од којих су већину морали чинити заробљени Дачани.¹⁸⁷ Бројке су могле бити и преувеличане, али свакако указују на политику према домаћем становништву коју је Рим спровео у овој новооснованој провинцији.

Новија истраживања показала су да аутохтоно дачко становништво ипак није сасвим збрисано са лица земље, али је оно било истиснуто у руралне средине из најзначајнијих, најбогатијих области,

¹⁸⁶ TUDOR 1962, 206–207; BĂRCĂCILĂ 1965, 804; STÎNGĂ 1998, 21.

¹⁸⁷ Joann. Lyd., *De mag.* II, 28 = ЯСОВУ, *FGrHist* II, B (1962) 931–932.

које су дате колонистима. Ипак, за разлику од топонимије у читавој Дакији, која је остала претежно дако-гетска и у римско доба, сразмерно је мали проценат становника Дакије чија лична имена откривају могуће аутохтоно порекло.¹⁸⁸ Највећи број познатих дачких имена долази са војничких диплома Дачана и са острака из Египта. Како је анализа ових докумената показала, у питању су у највећем броју случајева Дачани насељени јужно од Дунава, у Доњој Мезији и околини Рацијарије. Део домаћег становништва био је регрутован у помоћне трупе које су премештене углавном у Британију или на Исток (на пример *ala I Ulpia Dacorum, cohors I Ulpia Dacorum*).¹⁸⁹

Када се сагледава урбанизација ове римске провинције, врло карактеристична јесте управо чињеница да она није заснована на домородачким структурама. Елита, на коју се римска управа ослања у консолидацији и касније урбанизацији неке провинције овде није постојала, јер је збрисана након коначног освајања Дакије, а римскодобне *civitates peregrinae* нису биле организоване. Стуб читавог процеса био је на колонистима. Све то је условило да ток урбанизације у провинцији показује извесне специфичности у односу на друге западне провинције. Трајан је настојао да обнови популацију новоосноване провинције, населивши у Дакију, по Еутропијевим речима (*Eutrop. Brev. VIII 6*), становништво са свих страна царства: *Traianus victa Dacia ex toto orbe Romano infinitas eo copias hominum transtulerat ad agros et urbes colendas*. С тим је у складу и податак код Касија Диона (*Cass. Dio LXVIII 14*): καὶ οὕτως ἡ Δακία Ῥωμαίων ὑπῆρκεος ἐγένετο, καὶ πόλεις ἐν αὐτῇ ὁ Τραϊανὸς κατῴκισεν. Измештање, присилно и планско пресељење становништва Римљани су дуго користили као успешну меру пацификације и консолидације у својим провинцијама. Податак о планском насељавању нове провинције потврђују и други подаци, пре свега епиграфски.¹⁹⁰

На основу релативно оскудне грађе коју нам пружају подаци са епиграфских споменика, може се доћи само до оквирних закључака о становницима Дробете, њиховом пореклу и правном статусу. Антропонимијски инвентар показује да је становништво Дробете било хетерогеног порекла и да су њену популацију чинили досељеници

¹⁸⁸ RUSSU 1977, 353–363; PROTASE 1980; PISO 2004, 273; RUSCU 2003, 55.

¹⁸⁹ Уп. ДОВОЉ 1975, натписи: 711 и даље; RUSCU 2003, 64, и напомена 79.

¹⁹⁰ RUSCU 2003, 64–65.

из различитих области Царства, а етнички састав становништва био је одређен специфичним положајем Дробете као граничног места са провинцијом Горњом Мезијом, који се истовремено налазио недалеко од Доње Мезије, и да је био раскрсница путева и важна лука на Дунаву.

У Дробети није постојала, колико се види, нека већа компактна група насељеника са истим пореклом, као што је случај са неким областима у Дакији где је било систематског насељавања становништва.

Натписи из Дробете углавном су кратки. Порекло личности се наводи тек на неколико натписа (1, 32, 35, 69).

Царска гентилна имена посведочена у натписима Дробете јесу следећа:

Iulii 5, 10, 33 (2), 36, 44, 49 (3), 61, 66, 67 (2), 68 (2), 82 (7), 87(2), 90 (4), 92 (2),

Claudii 44, 85

Ulpii 36, 37 (?), 71, 89

Aelii 33, 40 (2), 45, 47 (3), 51, 59, 60 (2), 61 (3), 62, 91, 97, 98

Aurelii 2, 38, 39, 78, 82, 93, 97, 104

Нецарска гентилна имена посведочена у Дробети јесу следећа:

Abuccia 11, *Aem(ilius)* 3, *Antonius* 8, 63, 89, *Arrius* 52 (2), [*B*] *arbia?* 58, *Clodius* 84 (2), *Cornelius* 96, *Maecius* 35, *Manlius* 48, *Minicius* 54 (2), *Quesidius* (? *Co'esidius?*) 93, *Titius* 32 (2), *Valerius* 37, 38 (2), 43, 45, 53.¹⁹¹

Број епиграфски посведочених личности која носе грчка имена није безначајан. Углавном се ради о војницима и њиховим породицама, који су у Дакију највероватније доспели премештањем трупа са Истока (нпр. 33), или је пак реч о трговцима пореклом из Мале Азије. Грчка имена употребљена као *cognomina* у већем броју случајева јављају се са царским гентилним именима, а носе их војници, њихови сродници (жене, деца) или ослобођеници, затим трговци или личности чије се занимање не наводи: *Iulius* (33, 53, 67, 82), *Aelius* (47, 61), *Aurelius* (38) и са нецарским гентилним именима нпр. *Antonius* (63) и др.

То су следећи: *Chera* 69, *C. Domit(ius) Alexander* 34, *C. Dom[i]tius Nicostratus* 34, *Iul(ius) Strato* 33, [*M.*] *Va[l(erius)] Alexander* 37, *P. Ael(ius) Diophantus* 47, *Aelia Ammis* 47, *Aelia Eutychia* 47, *Anto[nia] Callist[e]* 63,

¹⁹¹ Натписи на којима се јављају личности које носе гентилициј *Valerius* потичу из друге половине II века, стога се гентилно име на овом месту класификује као нецарски, премада спадају међу царске гентилиције.

Aurelia Calliroe 38, *Dioge[n(es)] Mosc[hi]* 63, *Asclepia Chrona* 64, *Asclepius Asclepiades* 64, *Primus Aelius Ionicus, negotiator* 61, *Iulia Phi[l]umene* 67, *Phile[t]us* 67, *Iulia Kalligenia* 53, *M. Minicius Symphorus* 54; *Sex. Cornelius Eucерianus* 96, *Titius Epiro[di]us* 32, *T. Zeuxus* 51, *Laudica Syra* 69, пореклом из града *Philadelphia* у Арабији.

Гентилициј *Antonius* може такође указати на порекло са Истока, као у случају дедиканта натписа 89. Когномен ветерана легије *V Macedonica*, *Melcidianus* (36) указује на малоазијско порекло, премда постоји мишљење да би могло бити латинизовано трачко име. На основу података које нам пружају натписи из тог периода, може се уочити нови талас досељавања становништва из источних провинција, као и интензивнији контакти са источним провинцијама Царства (на пример на натписима Дакије је забележен велик број *Suri negotiatores*).¹⁹²

Велик број становника пореклом из Далмације био је у II веку насељен у рудничким областима у Дакији.¹⁹³ У Дробети је потврђено неколико имена која се могу са сматрати далматским *P. Ael(ius) Iada* (60), *Baedarus* (80), *Epicadus* (80), *Sutta (Epicadi)* (80), *Dasas* (83). Присуство становника са именима карактеристичним за средњедалматско именско подручје у Дробети може се објаснити најпре положајем Дробете на путу који повезује рудничке области. Посвета *Iovi Cortali* могла би такође указивати на порекло дедиканата из Далмације, будући да је највећи број потврда тог епитета везан за ту провинцију.¹⁹⁴ Како је већ поменуто, после напуштања провинције део становништва из Далмације се вратио у земљу свог порекла.

За неколике личности које су посведочене у натписима из Дробете може се утврдити порекло из Паноније. У натпису 35 посведочена је жена *Flavia Valentina* за коју се наводи *origo Sirmium*. Дедикант је супруг, центурион легије *V Macedonicae*, који носи име *Maecius Domitius*. Судећи по дистрибуцији имена *Maecius* (*OPEL* III 44), могао је и он бити из те провинције. Затим, *Liccius (Vinentis)*, карактеристично је панонско име.¹⁹⁵

На надгробном споменику 32 као порекло једног центуриона легије *IV Flavia* наводи се *colonia Victrix, Camulodunum* у Британији.

¹⁹² Уп. *CIL* III 7761, 7915; *AE* 1965, 30a.

¹⁹³ *WILKES* 1969, 242, 262 и даље; *PISO* 2004.

¹⁹⁴ *MIRKOVIĆ* 1966 (3b).

¹⁹⁵ Натпис 46.

На вотивном натпису посвећеном Дијани Аугусти (1), уз име дедиканта *L. Samognatius Tertius*, стоји да је он пореклом био Тревер (*civitas Treverorum/colonia Treverorum*, дан. Трир).

АСПЕКТИ ЕКОНОМИЈЕ У ДРОБЕТИ

ЗАНИМАЊА СТАНОВНИШТВА

Трговци. Трговина је, без сумње, била важна делатност у Дробети,¹⁹⁶ имајући у виду да је то било највеће насеље у Ђердапу с обе стране Дунава, дуго времена и једини град, а осим тога да је имала стратешки повољан положај, копнене и речне комуникације којим је ово место било повезано са унутрашњошћу Дакије с једне, средњег Балкана с друге стране, те са Јадраном и Италијом. На једном надгробном натпису (61) спомиње се *Prim. Ael(ius) Ion(icus), negotiator*. Затим, поменути *L. Samognatius Tertius* (1, 6), који је пореклом био из племена Тревера. Велики број натписа сведочи да су се трговци из рајнских области, послујући преко Аквилеје, населили у Дакији.¹⁹⁷ Један надгробни натпис из Аквилеје, на пример, бележи име Марка Секундијана Генијала из Келна,¹⁹⁸ који је био трговац у Дакији. Таквих случајева је у Дробети вероватно било више, иако нису директно посведочени. Ако је допуна једног натписа из Дробете (58) предложена у овом корпусу тачна, поменута *Barbia* би могла бити у вези са породицом *Barbii* из Аквилеје, која је имала разгранате послове у Подунавским провинцијама, укључујући суседну Мезију, а где је посведочено више њених припадника.¹⁹⁹ Како је познато, Барбији су оставили трага у Виминацију и Сингидунуму,²⁰⁰ стога није немогуће да су пословали и у Дробети. Итаалског порекла могао је бити и поменути *L. Quesidius* (?) *Praesens*, достојанственик у Дробети и Виминацију.

¹⁹⁶ DE LAET 1949, 218, бр. 11. (3).

¹⁹⁷ Уп. MÓCSY 1974 130.

¹⁹⁸ CIL V 1047 (= ILS 7526).

¹⁹⁹ О породици Барбија и њиховим пословима по Мезији и Норику: ŠAŠEL 1966, 130.

²⁰⁰ MÓCSY 1974 130.

Осим података које нам пружају епиграфски споменици, слика о Дробети као о важном економском центру на Дунаву може се употпунити на основу богатог археолошког материјала пронађеног у Дробети и њеној околини.²⁰¹

COLLEGIA

У Дробети је посведочен *collegium fabrum* односно *schola fabrum* у натпису **82**.

РЕЛИГИЈА И КУЛТ

Значајан број епиграфских споменика из Дробете припада типу вотивних натписа. На основу њих је могуће донети основне закључке о религији у Дробети, о следбеницима култова, њиховом пореклу или статусу. Поред вотивних натписа, у Дробети су пронађене бројне статуе од бронзе, као и неколико статуа божанстава од мермера или кречњака, које могу допунити наша знања о култовима који су ту били поштовани. Овде ћемо дати преглед само на основу епиграфских сведочанстава којима располажемо.

РИМСКА БОЖАНСТВА

Јупитер Најбољи Највећи (*Iuppiter Optimus Maximus*) јавља се у натписима **5**, **6**. У фрагментарном натпису на рељефу (**8**) *Iuppiter Optimus Maximus* се јавља са епитетом *Zbelsurdus*. Са епитетом *Montanus*, Јупитер Најбољи Највећи је посведочен у натпису на бази статуе Јупитера из Кладова (*Pontes*) (**86**). Издавачи су ову посвету довели у везу са Јупитером *Culminalis* и са посветом *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) Paterno Aepilofio (!)* из Наиса (*IMS IV 21*).

У Дробети је на једном натпису (**3b**) посведочен Јупитер са епитетом *Cohortalis*, који се најчешће везује за дедиканте пореклом из Далмације, будући да у тој провинцији има највећи број потврда. Дедикант споменика је *Lupus, tribunus*. Према палеографским одликама овај споменик се датира у III век.

²⁰¹ TUDOR 1958, 52–53, 57–59; STÎNGĂ 1998, 125–141.

Јунони са епитетом *Regina* посвећен је натпис на бази статуе из Текије (89). Са овим епитетом Јунона се у Дробети јавља заједно са Јупитером Најбољим Највећим на натпису 5.

Дијани је у Дробети посвећена једна ара (1). Богиња се на натпису јавља са епитетом Аугуста. Поред натписа у Дробети пронађене су и статуете од бронзе. Топоним *Diana (statio cataractarum)*, такође сведочи о важности овог култа у Ђердапу, а ту је нађен и натпис Дијане Тотобисије.²⁰²

Mars Gradivus се јавља у Дробети на натпису 9. Марс се са овим епитетом јавља врло ретко.²⁰³ Натпис подиже *cohors I Sagittariorum* која се на натпису јавља са епитетом *Gordiana*,²⁰⁴ што омогућава датовање.

Меркур. Јавља се на једном фрагментарном натпису из Дробете (12). Пронађене су и статуете од бронзе.²⁰⁵

ТРАЧКА БОЖАНСТВА

Збелсурд. Трачко божанство *Zbelsurdus* се јавља као епитет Јупитера Најбољег Највећег у натпису бр. 8.

Трачки коњаник. У Дробети су пронађена два рељефа (2, 78), од којих први носи посвету *De(o) S(ancto)*.

ОРИЈЕНТАЛНИ КУЛТОВИ²⁰⁶

Кибела. У Дакији се култ Кибеле јавља у раним годинама оснивања провинције.²⁰⁷ *Matri Deum Magnae* су у Дробети посвећена два вотивна натписа (10, 11). Натпис 10 сведочи о постојању Кибелиног храма у

²⁰² За читање натписа и тумачење посвете Дијани Тотобисији из Дијане в. GR-VIĆ 2013.

²⁰³ ВОЕНМ, RE VII, col. 1688–1689, s. v. *Gradivus*.

²⁰⁴ За епитете уз *cohors I Sagittariorum* у Дробети уп. 27.

²⁰⁵ TUDOR 1958, 310.

²⁰⁶ Уп. BERCIU & PETOLESCU 1976, 21: „À Drobeta étaient adorés presque tous les dieux orientaux du pantéon de l’Olténie romaine. Leur présence ce doit en premier lieu à la large diffusion des cultes orientaux, surtout à partir du IIIe siècle, car les éléments orientaux sont à peine attestés dans cette ville. Il s’agit de quelques monuments funéraires.“

²⁰⁷ SCHWENN, RE XXI, col. 2250–2297, s.v. *Kybele*; FLOCA 1935, 206; TUDOR 1958, 301. У Олтенији: BERCIU & PETOLESCU 1976, 3–4. Натпис из Апулума (*CIL III 1100 = ILS 7141*), који се датује у прве деценије провинције, једна је од најранијих посвета Кибели у Дакији.

Дробети, уз који *Iulia Maximilla* подиже *porticus*. Положај храма нажалост није познат. Може се претпоставити да је Кибелин храм постојао и у Ромули, где је пронађена статуа богиње.²⁰⁸

Долихен. Култ Долихена био је распрострањен у Дакији. У Дробети је Долихену посвећен један натпис 7 који подижу *sacerdotes cohortis primae Sagittariorum*.²⁰⁹ Према издавачу натписа у Дробети је постојао храм Јупитера Долихена.²¹⁰ Значајан број натписа посвећен Јупитеру Долихену у Ђердапу пронађен је на левој обали Дунава (уп. LADEK, REMERSTEIN & VULIĆ 1901, *Veibl.* 77–78, 1; *ILJug* 466; MIKROVIĆ 1977, 444–45 30 = *AE* 2003, 1532; GAVRIČEVIĆ, *Ђердапске sveske*, 4, 1987, 143–144). Храмови посвећени Јупитеру Долихену откривени су на више места у Ђердапској клисури; обично се налазе изван логора, на пример у Егети, Прахову, у Равни.

Митра. На територији Дробете пронађен је један фрагментарни рељеф посвећен Митри (79), статуета од бронзе²¹¹ и једна вотивна посуда.²¹² Велика популарност Митриног култа у Дробети може се објаснити тиме што је ту била стационирана *cohors I Sagittariorum*, чији су војници регрутовани у Сирији.

ЦАРСКИ КУЛТ У ДРОБЕТИ

О посведоченим свештеницима царског култа у Дробети било је речи у оквиру поглавља о институцијама. Према натпису који је подигнут у част фламината (*flamini*) унука *Ivir*-а и патрона града Гаја Јулија Сабина помиње се обнављање крипте тј. крипто-портика који је вероватно припадао некој грађевини у служби царског култа.

ХРИШЋАНСТВО

Сведочанства о раном хришћанству у Дакији су врло оскудна, углавном се односе на Добруду (*Schitia Minor*).²¹³ Споменици са хришћанским

²⁰⁸ IDR II 339, 146; BERCIU & PETOLESCU 1976, 4.

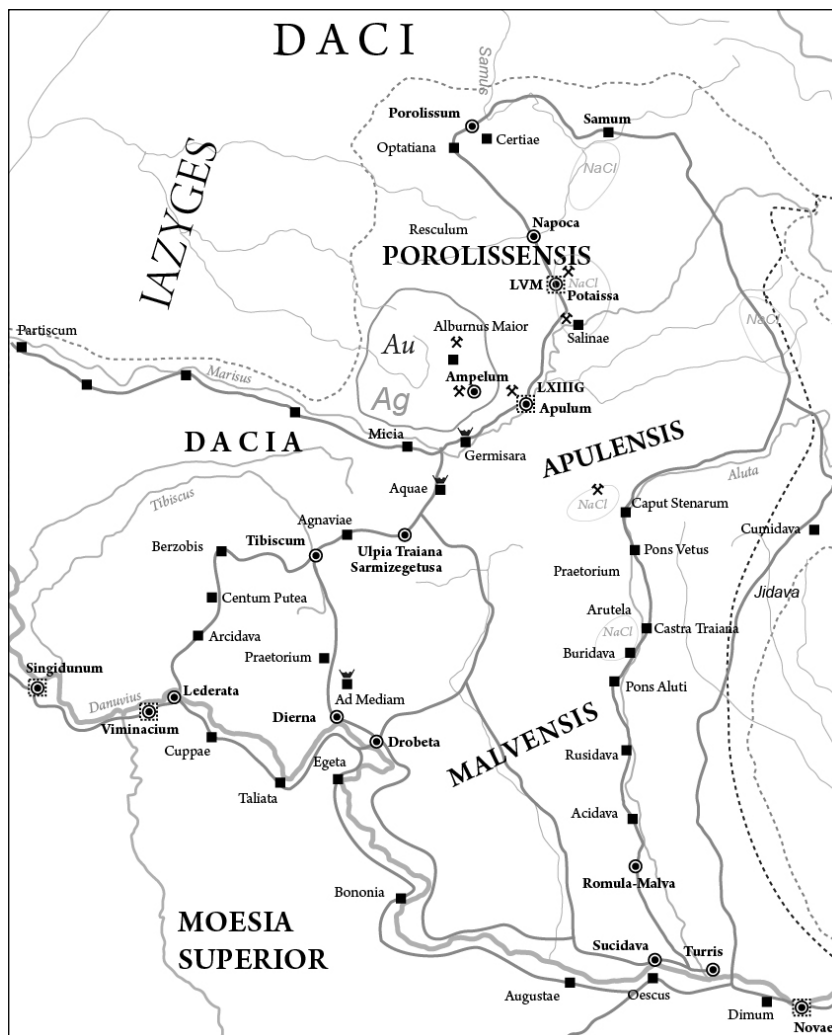
²⁰⁹ PETOLESCU 2004, 38–47; AE 2004, 1222; POPA & BERCIU 1978; SPEIDEL 1978.

²¹⁰ PETOLESCU 2004.

²¹¹ TUDOR 1958, 311.

²¹² BENEA 1976a, 55–61.

²¹³ Уп. MÓCSY 1974 328–332; BĂRBULESCU у PROTASE & SUCEVEANU 2001, 257; (D. PROTASE, A. SUCEVEANU (eds.), *Istoria Românilor*. II. Daco-romani, romanici, alogeni, Bucharest 2001, *non vidi*).

Сл. 8. Положај Дробете на граници Горње Мезије и Дакије

обележјима, у римској Дакији врло су малобројни, али пронађени су у већим центрима у Дакији (Потаиса, Апулум, Ромула).²¹⁴ Откривене су и две ранохришћанске цркве на тлу Дакије: у месту Славени (Олт)

²¹⁴ Уп. натпис на саркофагу из Напоке са монограмом: *AE* 1988, 945.

и у Поролисуму,²¹⁵ и у *Sucidava*. На обали Дунава у области Мехединци, у месту Извоареле (Груја) на територији Дробете, 2006. године откривена је ранохришћанска грађевина из IV века.²¹⁶ На локалитету је пронађен и новац, прстен са крстом и други предмети који омогућавају поуздано датовање.²¹⁷

---

²¹⁵ ВЕЈАН 1998, 155.

²¹⁶ Зидови цркве висине 150 цм, дебљине 60 цм.

²¹⁷ Ископавање локалитета, за које је задужен Muzeul regiunii Porțile de Fier, започето је у августу 2007.

ЭПИГРАФСКИ СПОМЕНИЦИ

Први преписан натпис из Дробете јесте натпис бр. 10. Ioan MEZERZIUS га је видео у XVI веку „in latere turre castri Severini“. Луиђи Фернандо де Марсиљи (Luigi Ferdinando MARSIGLI) је приликом свог обиласка дунавске регије 1689. године био у Дробети. Марсиљи је видео натписе 38, 63 и дао његов препис у свом чувеном делу *Danubius, Pannonico–Mysius, observationibus geographicis, astronomicis, physicis perlustratus et in sex tomos digestus* 1726.

Григоре Точилеску (Grigore G. TOCILESCU), који је између 1896. и 1899. године вршио ископавања у Дробети у сарадњи са Памфилом Полоником (Pamfil POLONIC), објављивао је натписе из Дробете у часописима *Archäologisch–epigraphische Mitteilungen aus Österreich* (Већ), *Fouille et recherches archéologiques en Roumanie*, Букурешт 1900, *Monumentele epigrafice și sculpturale ale Muzeului național de antichitati din București*, I–II, Букурешт, 1902–1908, и *Citeva monumente epigrafice din Muzeul național de antichitati*, Букурешт 1903. Натписи које је објавио Точилеску затим су објављени у *CIL III* (MOMMSEN, HIRSCHFELD). Неки натписи ту су објављени први пут. Vasile PÂRVAN је 1913. објавио неколико натписа из Дробете у публикацији *Știri nuova din Dacia Malvensis*, затим у берлинском часопису *Archäologischer Anzeiger*.

Alexandru BĂRCĂCILĂ вршио је ископавања логора у Дробети. Објављивао је натписе у часописима *Arhivele Olteniei, Craiova* и у *Buletin Comisiunii monumentelor istorice*, затим у чланцима *Drubeta, azi Turnu Severin* (1932) и *Une ville daco–romaine: Drubeta*. Баркачила је оснивач музеја „Гвоздених врата“ у Дробета Турну Северину (Porților de Fier и Drobeta Turnu Severinului). Од 1974. музеј издаје часопис *Drobeta*, у којем је објављиван епиграфски материјал.

Знаменити румунски историчар Думитру Тудор (Dumitru TUDOR) објавио је серију радова и монографија који су значајно

допринели познавању историје Олтеније у античко доба и којим је обухваћен епиграфски материјал. Међу њима је најзначајнија монографија *Oltenia Romana*¹ која садржи *Supplementum epigraphicum*; ту су обухваћени необјављени и ревидирани натписи, откривени након 1902. године, а који нису ушли у *CIL*. Тудор је објавио и једну монографију о Дробети (*Drobeta*, Букурешт 1965). Григоре Флореску (*Grigore FLORESCU*) објавио је надгробне споменике пронађене и објављене до 1958. године у публикацији *I monumenti funerari romani della Dacia Inferiore*, 1942. и у часописима *Studii și cercetări de istorie veche și arheologie SCIV*) *Revista istorica romana (RIR)*, *Revista muzeelor (RM)*, Букурешт. Флореску и Константин Петолеску (*Constantin C. PETOLESCU*) публиковали су 1977. године други том корпуса *Inscriptiones Daciae Romanae / Inscriptiile Daciei Romane (IDR)*, који обухвата натписе са територије регија Олтеније и Мунтеније. Каталог *IDR* поред натписа на камену, обухвата и натписе на опекама (*IDR* II 97–127) и амфорама (*IDR* II 129–131) пронађеним у Дробети и један фрагмент *terra sigillata* (*IDR* II 128). *IDR* II је обухватио раније објављене као и неке необјављене натписе. Корпус, поред текста натписа и кратког коментара, садржи и превод натписа на румунски, као и фотографије или цртеже споменика.

Петолеску је објавио и корпус натписа из Дакије који су публиковани 1975–2005. године (*Inscriptiile latine din Dacia*, Букурешт 2005). У састав овог корпуса ушли су и натписи пронађени на десној обали Дунава на којима се спомиње Дробета.

Корпус прикупљен за ову студију садржи натписе из Дробете и њене територије као и натписе ван територије у којима се помиње град и његови становници. У складу са тим грађа је подељена на неколико целина: натписи из Дробете (вотивни 1–19, царски 20–31, војнички 32–50, муниципални 51–57, надгробни 5871–75); натписи са територије града (76–84) и као посебно поглавље, натписи пронађени на десној обали Дунава (85–89); затим, натписи ван територије у којима се помиње Дробета (из Дакије 90–92 и ван Дакије 93–97) и најзад, ситни фрагменти из Дробете (98–117). Аутопсија натписа који се чувају у лапидарију и депоу Музеја Гвоздених врата у Дробети извршена је 2007. године.

¹ *Oltenia Romana*¹ објављена је 1943, *Oltenia Romana*² објављена 1958, *Oltenia Romana*³ објављена 1968.

КРИТИЧКИ ЗНАЦИ И ДРУГЕ КОНВЕНЦИЈЕ
КОД ИЗДАЊА АНТИЧКОГ ТЕКСТА

<i>abc</i>	—	антички текст
(<i>abc</i>)	—	разрешена скраћеница
---	—	оштећење, лакуна непознате дужине
...	—	оштећење, утврђен број слова која недостају
[<i>abc</i>]	—	реконструисан текст
[[<i>abc</i>]]	—	радиран текст (намерно оштећење)
<i>aḅc</i>	—	делимично оштећен текст
<u><i>abc</i></u>	—	текст који је био видљив, а више се не види
{ <i>abc</i> }	—	сувишан текст, грешка лапicide
< <i>abc</i> >	—	текст изостављен грешком у антици
ˆ <i>abc</i> ˆ	—	читање поправљено од стране издавача
(!)	—	<i>sic!</i> грешка у оригиналном тексту
†	—	<i>locus desperatus</i>

НАТПИСИ ИЗ ДРОБЕТЕ

1. Вотивна ара од кречњака, 85 x 41 x 28 цм, *abacus* украшен волутама, са горње стране се налази удубљење за либације (*focus*), доњи део одломљен са предње стране, лево и десно. Средина споменика је оштећена. Пронађена је 1883. године у Дробети, крај стуба Трајановог моста. Данас се налази у Muzeul regiunii Porțile de Fier у Дробета Турну Северину (инв. бр. L II 11).

ТОЦИЕСКУ 1884, 1, бр. 1 (*CIL* III 8014; ВĂРБУЛЕСКУ 1972, 205, бр. 45); *IDR* II 22 са фотографијом. *Contuli*.

Dianae | Aug(ustae) aram | L. Šamog|natius [T]er|tius Trever | v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito).

Слова су дубоко урезана, висине 4 цм, у последњем реду 3 цм. Лигатуре: *AM* у реду 2; *TI* у реду 4; *VER* у реду 5. Од времена првог издања споменик је претрпео оштећења, стога се у реду 3 (*SAMOG*) виде само горњи потези слова; у реду 4 више се не виде лигатуре *IUS* и *ER*.

Култ Дијане врло је распрострањен у подручју, *CIL* III 1937, 8335, 8589; *IMS* III/1 3, 4, 14; ГРВИЋ 2013.

Дедикант аре је *L. Samognatius [T]ertius*, из племенске заједнице Тревера. Дедикантов гентилициј *Samognatius* јесте келтско име, посведочено само на овом натпису. Могло би бити од корена **samo-* „лето”, у вези са скт. *sámā*, ир. *samh*: *Samognatius*, *Samogenius*, *Samotalus* (*OPEL* IV 47; *HOLDER* 1894–1916, 1346; *EVANS* 1967, 207–8 (*gnato-*), 253; уп. *CIL*

III 11888 (*AE* 1913, 130): *Samocna, natione Tre(vera)* (KRIER 1981, 90, 32; *ILD* 58). За когномен *Tertius*: КАЈАНТО 1965, 30bis, 74, 75, 78, 292.

Иста личност могла би бити и дедикант натписа бр. 6.

2. Фрагмент вотивног рељефа од мермера, 11 x 10 x 2 цм. Рељефно поље уоквирено рамом. Рељеф није сачуван. У доњем углу види се стопало и реп коња у галопу, карактеристична представа на култним рељефима Трачког коњаника. Натпис је урезан на доњем делу рама. Пронађен у логору у Дробети, сада се налази у *Muzeul regiunii Porțile de Fier* у Дробета Турну Северину.

BĂRCĂCILĂ 1934, 71–73, 106, бр. 5 (TUDOR 1942, suppl. ep. 20; 1958, suppl. ep. 24; 1968, suppl. ep. 26); PETOLESCU 1974, 249–252 (*AE* 1975, 724); RUSSU 1977, 1, 108–109; *IDR* II 25 са фотографијом; *CCET* 148.

De(o) S(ancto) Aur(elius) [± 4–5] | v(otum) l(ibens) [s(olvit)].

Слова висине 1,7 цм, брижљиво урезана, уједначена. Знаци за растављање у облику троугластих уреза. Лигатура: *AV* у реду 1.

1 *De s(uo)*, BĂRCĂCILĂ; *De(o) S(ancto)*, PETOLESCU; *De(o) S(oli)*, RUSSU; *DE. S.*; *IDR*.

Вотивни натпис на рељефу, посвећеном Трачком коњанику. Карактеристичан изглед рељефа са представом Трачког коњаника омогућава да се овај фрагмент идентификује. На сачуваном делу фрагмента види се део ноге коња у галопу, окренутог на десну страну, затим натпис на рељефима Трачког коњаника је најчешће урезан на проширеном доњем делу оквира.

Овом натпису одговара дедикација са рељефа из места *Sărata de Jos* (*IDR* II 632 = PETOLESCU: *Deo Sanct[o] Heroni --- ?*); *IDR* II 199 (*Sucidava*): *Eronu [---] | L. Aure[lius? ---]*; *IDR* II 200. На територији Дробете, осим овог споменика, пронађен је још један рељеф са представом Трачког коњаника (78). За култ Трачког коњаника: KAZAROW 1938; SEURE 1913; VAGLIERI, *Diz. ep.* II/2 col. 1721, s. v. *Deus*. За култ Трачког коњаника у Горњој Мезији: MARIĆ 1933, 22–24, СЕРМАНОВИЋ-KUZМАНОВИЋ 1963, 30; уп. ДИМИТРОВА 2001, 209–229.

Прва половина III века.

3. Ара од кречњака, 92 x 45 x 36 цм, преломљена на неколико фрагмената. Садржи два натписа из различитих периода: а) натпис са предње стране, врло оштећен, средина II века; б) натпис са задње стране, III век. Са бочних страна: рељефи који представљају два крилата генија (фотографија 3). Пронађена у логору у Дробети приликом ископавања 1928. године (BĂRCĂCILĂ). Сада се налази у Muzeul regiunii Porțile de Fier (бр. инв. L II 9).

BĂRCĂCILĂ 1934, 71–73, 81–84, бр. 4–5; TUDOR, *RIR*, 10, 1940, 219–220 (1942, suppl. ep. 11; 1958, suppl. ep. 13; *AE* 1944, 98; TUDOR 1968, suppl. ep. 14; *AE* 1959, 313); FLORESCU 1958, 422; POPESCU 1976, 402; IDR II 21 са фотографијом; *ILD* 58. *Contuli*.

а) Вотивни натпис, са предње стране аре. Веома оштећен. Преломљен на неколико делова. С десне стране недостаје фрагмент у облику троугла, профилисани рам и абакус су врло оштећени, недостају ивице и углови. Натписно поље је оштећено, састављено од 4 фрагмента који се уклапају. Натпис је фрагментаран, десна страна натписа је потпуно оштећена.

Gen(io) Orđ(inis) | mun(icipii) H(adriani) [Dr(obetensium)] | Cn. Aem(ilius) [± 4] | nus II v[ir et или i(ure) d(icundo)] |^s pont[ifex] | pos[uit] | quod [± 8] | NVS F[± 6] | O EO [± 6].

Текст је распоређен у редовима приближно једнаке дужине. Ред 2 је мало увучен. Слова висине 4–3,5 цм, у последња три реда 2 цм. Квадратна, уједначеног модула, оштећена. Слово *M* у реду 3 се више не види, у реду 5 *pont*; у реду 6 *pos*.

² [*H(adriani) Dr(obetae)*], TUDOR; *AE* 1959, 313,..., *H(adriani) [Dr(obetensium)]* 3–4 *Cn(aeus) Aem(ilius)*... | *nus I[V vir i(ure) d(icundo)]*... BĂRCĂCILĂ, *Cn. Aem[ilia] | nus I[III vir]*, TUDOR, IDR. Виде се трагови две вертикалне црте и једна коса: *II v[ir] 9 O EO I*, TUDOR, IDR II 21a, *O EO | R*, *AE* 1959, 313.

Ара је посвећена генију *ordinis municipii Hadriani Drobetensium* (уп. 43, 57). За посвете Генијима града: *CESANO*, *Diz. ep.* III 1922, col. 480, s. v. *Genius*. Име дедиканта у редовима 3–4 би се пре могло читати као *Cn. Aem(ilius) [± 4] nus* него *Cn. Aem[ilia] | nus*. Дедикант *IIvir* и

понтифик муниципија. *Pontifex* се у Дробети спомиње само на овом натпису. Вероватно се у редовима 8–10 који су оштећени наводе мотиви подизања споменика (*quod...*), уп. *ILS* 7137.

б) Натпис касније урезан на задњој страни аре, боље очуван. Преломљен попречно на два дела који се уклапају. Натписно поље је уоквирено вишеструко профилисаним рамом. Постоље је преломљено са доње и са десне стране.

Ara | Iovi (!) | Cortalis (!) | PPOO Lupus | tribunus.

Слова висине 6–3 цм, неуједначена, са израженим курзивним карактеристикама.

¹ *ara(m)*, *IDR* 4 *p(ro)* (*centurionibus*) *o(mnium)* *o(rdinum)*, *TUDOR, AE, p[ro]* (*centurionibus*) (*duorum ordinum*) *DAICOVICIU, IDR* II 21b, *p(ius) po<o>(suit)*, *FLORESCU*.

Могло би бити *ara* уместо *aram* (МИНĂЕСКУ 1960, 118), како предажу ранији издавачи.

Посвете Јупитеру са епитетом *Cohortalis* најчешће се налазе у Далмацији (*CIL* III 1782, 8299, 8370, 13848; *Сѵоменик* 71, 1931, 89, бр. 206; 13856; *AE* 1914, 208; *AE* 1921, 72; *AE* 1944, 98; *AE* 1959, 313, *AE* 1960, 360); у Горњој Мезији би се изгледа такође могле везати за личности из Далмације: *IMS* III/2, 126, 127; *IMS* IV 22, *AE* 1971, 427–428. Уп. *MIRKOVIĆ* 1966, 391–393, бр. 10 и 11. Обично се јавља вулгарни облик *Cortalis*, (МИНĂЕСКУ 1960, 103, бр. 69).

Читање *p[ro]* (*centurionibus*) (*duorum ordinum*) у реду 4 није сасвим извесно. На натпису нема сигле 7; виде се два слова која би могла бити *P* са отвореним кратким лучним делом, и повијеним доњим завршетком, док је *P* на крају истог реда.

За когномен *Lupus*: КАЈАНТО 1960, 328; *tribunus*: *DEVIJVER* II, 547, без претпоставке о којој би се кохорти могло радити. Необично је што се помиње трибун без гентилног имена.

Према карактеристикама слова натпис се може датовати у III век. Могуће је да потиче из периода напуштања провинције, кад су као предстраже остављени гарнизони на северној обали Дунава. Повезује се са кохортом III *Delmatarum* стационираном у логору *Praetorium*. Осим тога, у Дробети је у позном периоду, према „Нотицији“, био смештен *cuneus equitum Dalmatarum Divitensium*.

4. Фрагмент плоче од мермера, 42 x 29 x 3,1 (3,5) цм. Преломљена на три дела, касније су два мања дела плоче изгубљена. Пронађена у логору у Дробети 1928. године (BĂRCĂCILĂ). Данас се налази у Muzeul regiunii Porțile de Fier у Дробета Турну Северину (бр. инв. L II 10).

BĂRCĂCILĂ 1934, 71–73, 79–80, бр. 3 (TUDOR 1942, suppl. ep. 10; 1958, suppl. ep. 11; 1968 suppl. ep. 12; AE 1959, 312); IDR II 19 са фотографијом; PISO 1982, 491 (AE 1984, 738); PETOLESCU 1991, 202; ILD 52. Уп. PIR² C 1633; STEIN 1944, 75; PISO 1993, 197, напомена 44; THOMASSON 21:067; 21:059a.

*Iovi deo[rum principi] | cunctisqu[e dis deab(us)q(ue)] | servatu[s est? ---]
| Severus I[---] |^s M. Cuspi[dius Flaminius Severus?] | legatu[s Aug(usti)
pr(o) pr(aetore) Moesiae] | I[nfer]ioris it[em] III Da]ciarum*

Натпис је параграфски уређен, ред 2 увучен за 3, а ред 3 за два словна места. Слова дубоко урезана, издужена. Висина слова 5,2–4,7 цм. Нема лигатура.

1 *deo[orum principi]*, TUDOR, грешком два O, *deor[um principi]*, IDR, PISO; *deor[um patri, Iunoni, Minervae]*, PETOLESCU; не види се. 2 *cunctisqu[e dis deabusque]*, TUDOR, IDR; *cunctisque dis [a quibus sive deab(us)q(ue)]*, PISO, AE; *a quibus sive quod*, PETOLESCU 3 *Servatus*, IDR, *servatus*, PISO; *servatus [est periculis? ... Cuspidius]*, PETOLESCU 4 *Severus [...]*, TUDOR, *Severus I[...]*, IDR, PISO; *Severus I[unior? ...]*, PETOLESCU 5 *M. Cusp[us]*..., TUDOR; *Cuspi[dius Flaminius Severus]*, IDR, PISO; *Cuspi[us ou -dius]*, AE 6 *legat[us...]*, TUDOR, *legatu[s...]* IDR; 6–8 *legat[us Aug(usti) pr(o) pr(aetore) Moes(iae)? | In[fer]ioris it[em] | III Da]ciarum[m]*, PISO; *legatu[s Augusti pro praetore] | I[II Daci]arum*, PETOLESCU.

Не може се са сигурношћу утврдити којим је боговима осим Јупитера посвећен споменик. Петолеску сматра да је могао бити посвећен Јупитеру, Јунони и Минерви.

2 *cunctis* на епиграфским споменицима се чешће јавља *omnis, ceteris dis...* Према прихваћеном читању у реду 3 није реч о имену *Servatus* (IDR), већ о предикату реченице *servatu[s est...]* или *servatus [est periculis?]* (PETOLESCU).

Према читању које предлаже DAICOVICIU, M. *Cuspi[dius]* могао би бити *M. Cuspidius Flaminius Severus, legatus Augusti pro praetore* у Кападокији 238/239. године (*Pupieno Balbino Augustis, Gordiano Caesare* PIR I бр. 1633; STEIN 1944, 75; DEGRASSI, *Fasti*, 66; BARBIERI, *Albo*, 205, бр. 1011, 347 бр. 2009; GROAG, RE IV 2, 1901, col. 1894, бр. 2; ЕСК, RE Supplb. XIV, 1974, col. 110, 1а, THOMASSON 2009, 21:059 уп. CIL VI 31708 = 1576): *M(arco) Cuspidi[o M. f. Flamini] | Seve[ro? consuli,] Xviro st[ilitibus iudicand(is),] tribuno [militum leg(ionis)....] | s[] allect[o inter? quaestorios,] | tr[ib]uno [plebis, praetori] | ...* CIL III 6913, 6934, 6936, 12198, 12176, 12168 = 6905, 12180, 12210 = 6953.

Пизо (PISO 1993, 197, бр. 44) сматра да овом натпису припада фрагмент 4а. На основу тога даје читање: *Iovi deor[um? principi] | cunctisque dis [deabusque sive a quibus] | servatus [est ....] | Severus i[.....] | M(arco) Cuspi[dius? Flaminius Severus] | legatu[s Aug(usti) pr(o) pr(aetore)? Moesiae] | I[nfer]ioris it[em] III Da[ciarum] | ..... PETOLESCU чита натпис: *Iovi deor[um patri, Iunoni, Minervae] | cunctisq[ue dis deabusque a quibus sive quod] | servatus [est periculis? ... Cuspidius] | Severus I[unior? .....] | M. Cuspi[dius Flaminius Severus] | legatu[s Avugusti pro praetore] | I[II Daciarum]*. Можда се ради и о сину управника провинције [.] *Servatus Severus I[unior?], M(arco) Cuspi[d(ii) Flaminii Severi f(ilius), legatus*: PISO 1993, 24, 4 и 5.*

5–6 *legatu[s...]* може бити *legatus III Daciarum* или како Пизо претпоставља *legatu[s Aug(usti) pr(o) pr(aetore)? Moesiae] | I[nfer]ioris it[em] III Da[ciarum]* (IDR II 19 + IDR II 76).

Прва половина III века.

4а Фрагмент плоче од мермера, 12 x 13 x 2,5 цм. Преломљен са свих страна. Налази се у Muzeul regiunii Porțile de Fier у Дробета Турну Северину.

TUDOR 1968, suppl. ep. 29; IDR II 76 са фотографијом; PISO 1993, 197–201.

--- *super ili infer]ioris it[em --- | ---Da]ciarum [m ---*

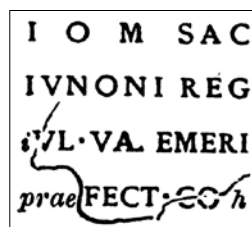
Слова висине 4 цм, дубоко урезана, правилна, уједначеног мо-дула. У реду 2 слово С је умањено.

Пизо сматра да фрагмент припада натпису 4 (IDR II 19): ... *Moesiae Inferioris item III Daciarum*, што је прихваћено и у овом издању.

5. Ара од пешчара. Пронађена у лого-ру у Дробета Турну Северину. Нестала.

ТОЦИЕСКУ 1896, 1, 79, бр. 1 (CIL III 14216, 2); IDR II 18.

*I(ovi) O(ptimo) M(aximo) sac(rum) | Iunoni
Reg(inae) | [I]ul(ius) (?) Val(erius) Emeri(tus)
| [prae]fectus ço[h(ortis) ...] | [± 14].*

3 *Emeri(tus)* ТОЦИЕСКУ, CIL, *Emerit(us)*, IDR; T се не види на цртежу.

Лигатуре: VAL у реду 3.

Emeritus: КАЈАНТО 1965, 351; OPEL II 116. (DEVIJVER 1976, I, 135).

Кохорта је *miliaria*. РЕТОЛЕСКУ 2002, 121, бр. 55: претпоставља да се ради о кохорти *I Sagittariorum*, која је била стационирана у Дробети у III веку.

6. Ара од пешчара, 52 x 39 x 36 (20) цм. Натписно поље без оквира, абакус украшен волутама, споменик је одломљен са доње стране. Данас су слова теже читљива. Пронађен у Турну Северину 1883. године. Сада се налази у депоу у Muzeul regiunii Porțile de Fier, Дробета Турну Северин (бр. инв. L II 12).

ТОЦИЕСКУ 1884, 1, бр. 2 (CIL III 8015; IDR II 17, са фотографијом). SLUȘANSCHI 1981, 4, 537–541; ILLD 58; ARDEVAN 2006, 118–120, бр. 1, цртеж). *Contuli*.

I(ovi) O(ptimo) M(aximo) | L. S(a)m(ognatius) Ter(tius) | ex vișo (!) | v(otum) ș(olvit) [l(ibens) m(erito)].

Слова су дубоко урезана, висине 6 цм у првом реду, даље 5 цм. Текст натписа распоређен у редовима подједнаке дужине.

2 *Smer*, ТОЦИЕСКУ, CIL, IDR; *L. S. Mer( )* AE 1953, 123; *L. S(a)m(ognatius) Ter(tius)*, SLUȘANSCHI.

Име дедиканта *Smer* које прихватају претходни издавачи није посведочено на другим натписима у том облику. Јавља се *Smerius* као гентилно име у Нарбонској Галији (*CIL* XII 3920, *CIL* XII 2461(2), *Smer(ius)*) и као *cognomen*, HOLDER 1894–1916: *smer-*, *Smerius*, **smeru-* Издавачи АЕ претпоставили су да је у питању радикално скраћено име: *L. S(?) Mer(---)* (уп. АЕ 1953, 123; ОРЕЛ III 76, *Mer( )**). Чини се да је исправно читање које је предложио SLUŞANSCHI, да је дедикант натписа могао бити *Lucius Samognatius Tertius*, иста личност која је у Дробети подигла ару *Diani Augusti* (1). Данас су, међутим, слова натписа накнадно оштећена и много теже читљива стога се не види да ли је било лигатуре. Међутим, према фотографији која је објављена у корпусу IDR јасно се види лигатура *T* и *E* у реду 2, што би говорило у прилог таквом читању и тумачењу.

За ех висо в. Недељковић 2014

7. Плоча, вероватно причвршћена за базу статуе (АЕ). Димензије споменика: 109 x 43 x 19 cm. Натписно поље, димензија 58 x 42 cm, у оквиру. Горњи леви део натписа одбијен; површина камена је оштећена. Пронађена у Дробети. Време и тачно место проналаска споменика непознати (PETOLESCU). Налази се у Muzeul regiunii Porţile de Fier у Дробета Турну Северину (бр. инв. L III 73).

PETOLESCU 2004, 38–47 са фотографијом (АЕ 2004, 1222); ILLD 53.

I(ovi) O(ptimo) M(aximo) [D(olicheno)] | pro sal(ute) Im|pp(eratorum) et c(o)hor|tis pri(mae) Sag(ittariorum) |⁵ Silvanus, Flavius et A|tenais (!) sa|cer(dotes) c(o)ho(rtis) s(upra) s(criptae) | ex v(oto) p(osuerunt).

5 *Silvanus Flavius, AE.*

Слова висине 5 cm. Лигатуре 7.

Дедиканти натписа су *sacerdotes cohortis* уп. АЕ 1972, 460 и 2001, 1707. *Sacerdos* у култу Долихена, уп. *CIL* III 1301a (*CIL* III 7834; IDR III/3, 298, ILS 4298); АЕ 1983, 821; АЕ 1965, 30a (АЕ 1972, 460 = АЕ 1975, 719 = IDR III/5, 1, 221), и у натпису са локалитета Гламија (десна обала) који је посвећен *I(ovis) Dol(icheni) et Deae Syriae* (GABRIČEVIĆ, 1987, 143–144 = ILLJug 466).

У Дробети је, према првом издавачу, постојао храм Долихена. Храмови посвећени Јупитеру Долихену на лимесу у Егети, Прахову, у Равни, подигнути су обично изван логора. Уп. АЕ 2001, 1707; PISO 2001, 225–233, бр. 2 (Апулум). За Долихенове споменике у Ђердапу в. CCID 86–87, 90–95, 172; GRVIĆ 2012; уп. MIKROVIĆ 1968, 88.

Atenais: OPEL I 197, s. v. *Athenais*, RAPE & BENSELER 1911, 24, Ἀθηναίς, OPEL I 197: *Athenaeus*, *Athenaios* или уместо *Attenais* (AE).

За *Cohors I Sagittariorum*: 9, 19, 27, 82, 117; FERJANČIĆ 2018, 288–290. III век.

8. Релефна плоча од кречњака. Позната су два фрагмента велике плоче, 26 x 40,5 x 12 цм (фрагмент десно), 62 x 37 x 12 цм (фрагмент лево, нестао). Горњи део плоче са првим редом натписа недостаје. Натписно поље није одељено од

релефа. Натпис је фрагментаран. Леви фрагмент пронађен је у делу града који се зове „Ogașul Tăbăcarilor“, источно од римског логора. Десни фрагмент је пронађен на северној страни утврђења Дробете, између *porta decumana* и северозападног угла утврђења, приликом систематског ископавања које је спроводио TOCILESCU (1896–1899). Десни фрагмент се налазио у Muzeul regiunii Porțile de Fier у Дробети, одакле је нестао пре Првог светског рата. Леви фрагмент се налазио у Muzeul Național de Antichități у Букурешту (бр. инв. L 677), накнадно је премештен у Muzeul Olteniei у Крајови.

На релефу је представљен овенчан Јупитер Најбољи Највећи на престолу. У десној руци држи глобус (TUDOR 1958, 307; IDR II 20: „un obiect neclar (patera?“); у левој руци, према ранијим издавачима, држи жезло у облику копља са зашиљеним врхом, чији се наставак, као и шака божанства и горњи угао трона виде у углу десног фрагмента. Копље пре може бити муња, што је уобичајена представа на релефима овог типа (COOK 1925, 718–724). У горњем левом углу левог фрагмента приказани су богиња (*Luna*), орао (*aquilla*) и *Sol*, божанство сунца (с десне стране десног фрагмента). На средини десног фрагмента види се веома оштећени приказ главе и део десне руке божанства, идентификованог као *Iuppiter Zbelsurdus* (TUDOR). Доњи део релефа недостаје. Могућу реконструкцију нагог торза божанства са орлом у испруженој левој руци дао је TUDOR. На релефима овог типа (COOK 1925, II, 718–724) на којима је приказан *Zbelsurdus*, обично се код стопала божанства приказује змија, стога се мисли да је вероватно и овде била представљена.

CIL III 14216, 1; TUDOR 1958, SE 22 (TUDOR 1968, suppl. ep. 24; PÁRVAN 1900, 52, бр. 11; PÁRVAN 1913, col. 370, бр. 8; IDR II 20, са фотографијом; AE 1980, 770). Уп. TUDOR 1968, 390, 393; MACREA, AISC 5, 1948, 338–342; AE 1950, 178; BORDENACHE, SGR, I, бр. 161. SEURE 1913, 225–261; COOK 1925, II, 718–724.

[In h(onorem) d(omus) [d(ivinae)] ? | I(ovi) O(ptimo) M(aximo)
Zb[elsurdo] | An[tonius? ---] | C [---] |^s Q[---].

Слова су развучена, са кратким хоризонталним серифима. Висина слова се смањује одозго на доле. У реду 4 после C види се једна вертикална хаста и једна хоризонтална црта. Умањена слова: Z у реду 2; Q у реду 5.

¹D[---], CIL; [In h(onorem) d(omus) [d(ivinae)]], TUDOR.

На основу доњег потеза слова D, TUDOR је реконструисао први ред натписа: *In honorem domus divinae*. Натпис је посвећен *Iovi Optimo Maximo Zbelsurdo*. *Zbelsurdus* је трачко божанство муње, идентификовано са *Zeus Keraunos* и одговара гетско-дачком *Zalmoxis*-у (COOK 1925, II, 817–824; TOMASCHEK, 1975, II, 60–62; DETSCHEW 1957, 177; SEURE 1913, бр. 117, 1913, 225–261, 247–258; KAZROW, RE, VI A, 1936, col. 516–517; RUSSU, *Acta Musei Napocensis*, 4, 1967; MARIĆ 1933, 17–18). Име божанства забележено је у више облика: Ζβελθιουρδος, Ζβερθουρδος, Ζβελσουρδος, *Zbelth(i)urdos*, *Zbeltiurdos* / *Zbelsurdos*, *Svelsurdos*, *Zberturdus* (DURIDANOV 1995, 830), *Gebelezis*. Јавља се чешће као Зевсов епитет: *Iovi Optimo Maximo Zbelsurdo*.

Дедикант је вероватно обављао неку функцију у Дробети: Q у реду 5 би могло бити од *quaestor* или можда *quinquennalis*, уп. 89.

Прва половина III века, на основу карактеристика слова.

9. Ара од кречњака из Дробете. До 1910. године се налазила у парку у Дробета Турну Северину, после тога је изгубљена.

CIL III 6279 (ILS 3154; IDR II 23).

Mar[ti] Gra[d]ivo sacr|um. Coh(ors) | I
Sagitt(ariorum) (miliaria) |^s Gordiana.

MR̄̄ · GRAD
IVO · SACR
VM · COH
Ī · SAGITT · ⚔
5 GORDIANA

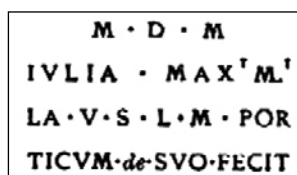
Лигатура: MA у реду 1.

Mars Gradivus, заштитник војске: Diz. Ep. III 562, s. v. *Gradivus*; уп. ILS 2399, 3152, 3153, 9240; AE 1935, 164 (*Aquincum*). Натпис подиже *cohors I Sagittariorum miliaria Gordiana*. *Cohors I Sagittariorum* посвећена је у Дробети са неколико натписа (7, 19, 27, 30, 82, 117) и на

бројним опекама пронађеним у логору (IDR II 106, a, b, c, 107, 135). Јавља се са епитетима као: *cohors I Sagittariorum Antoniniana* (вероватно по Каракали, 211–217 год.). У време Гордијана носи епитет *Gordiana*, затим *Philippiana* по Филипу Арапину, најзад као *cohors I Sagittariorum miliaria equitata*; посведочена је и на опекама: *COH I SAG, C I S ∞, COH I SAG ANT* и *COH I SAG A...* (ВЕНЕА 1976, 1, 77–84).

Натпис се датује између 238. и 244 године. Елемент за датирање је епитет кохорте: *Gordiana*.

10. Вотивни натпис на фрагменту мермерне плоче 45 x 60 x 16 цм, натписно поље уоквирено профилисаним рамом чији су делови сачувани горе и доле. Почетком XVI века МЕЗЕРЗИУС је видео натпис *in latere turris castris Severini*. Натпис је вероватно био секундарно употребљен, узидан у средњовековну тврђаву у Дробета Турну Северину. Био је изгубљен, а затим поново пронађен у дворишту Цркве Св. Николе у месту Чернеци (Сегнеџи) на муниципалној територији Дробете.

CIL III 1582 (BERCIU & PETOLESCU 1976, 27, бр. 1; IDR II 26); WOLLMANN & ARDEVAN 2006, 667–669, сл. 1–2; AE 2006, 1179.

M(atr) D(eum) M(agna) | Iulia Maximil|la {t} v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito) por|ticum [de] suo fecit.

2–3 *Iulia Maximil|la*, CIL [I]ulia Ma[ter|na], WOLLMANN & ARDEVAN, *Maximil|la {t}*, AE 4 [de] suo, CIL, imp[er]at[or]is suo.

Слова висине 10 цм, 12 цм у реду 1. Према факсимилу слова *I* у реду 2 (*Maximilla*) су умањена. Тај део натписа је по свему судећи након оштећен и сада се не види. WOLLMANN и ARDEVAN произвољно су претпоставили да је когномен могао гласити *Ma[ter|na]*, међутим не објашњавају постојање слова *T* иза *A* у реду 3 које је јасно видљиво на објављеној фотографији и пренето на цртежу (сл. 2). Издавачи *AE* су га обележили као сувишно.

Mater Deum Magna (Кибела) посведочена је у Дробети на још једном натпису (11). Претпоставља се да је дедиканткиња подигла портик уз Кибелин храм у Дробети (TUDOR 1958, 155, 301, FLOCA 1935, 221; SCHWEEB, *RE*, XXI, col. 2250–2259, s. v. *Kybelä*). За оријенталне култове у Дакији: BERCIU & PETOLESCU 1976; FLOCA 1935, 204–239.

11. Плоча од кречњака, 74 x 67 x 62 цм. Натписно поље је уоквирено вишеструко профилисаним рамом. Оквир је поломљен са горње и доње стране. Пронађен у Дробети, сада у Muzeul regiunii Porțile de Fier у Дробета Турну Северину (бр. инв. L II 13).

TOCILESCU 1887, 20–21, бр. 4 (*CIL* III 8016; BERCIU & PETOLESCU 1976, 27, бр. 2; *IDR* II 27 са фотографијом.

M(atri) D(eum) M(agna)e | Abuccia |
Claudi|a na |^s v(otum) s(olvit) l(ibens)
m(erito).

Натпис је параграфски уређен, ред 4 увучен је за једно словно место. Слова висине 8–7 цм, дубоко урезана, са кратким хоризонталним серифима. Лигатура: *CI* у реду 3.

За посвете Кибели у Дробети уп. 11. Име *Abuccia*, *Abbucius*, SCHULZE 1911, 359, 403; *OPEL* I 5: јавља се у Лугдунској Галији (*CIL* XII 2038) и Хиспанији (*CIL* II 2626); у Дакији се јавља само на овом натпису. Могло би бити келтско: HOLDER; FALILEYEV 2007, 29; DELAMARRE 2007, 9.

12. Фрагмент рељефне плоче од мермера, 9 x 11 x 4 цм. Са горње стране лучно повијен. Натпис на оквиру рељефа. Од рељефног поља сачуван је само мали део, рељеф се не види. Име дедиканта је вероватно било урезано на доњем делу рељефа. Пронађен у логору у Дробети, сада у Muzeul regiunii Porțile de Fier у Дробета Турну Северину.

IDR II 24 са фотографијом.

---] *Mercurio* [---

Слова висине од 1,2 цм, неједнаке величине, неуједначена.

Mercurio: *IDR* II 24.

13. Фрагмент вотивног споменика од пешчара, 24 x 16 x 16 цм. Правилно исечен. Секундарно употребљен. Пронађен у логору у Дробети. Налази се у Muzeul regiunii Porțile de Fier у Дробета Турну Северину.

IDR II 82 са фотографијом; ARDEVAN 2006, 71–75 са фотографијом и цртежом; *AE* 2006, 1177.

Quadr|ubis A[u]|r(elius) M. f. ? [P]|hiliscu[s] ? | v(otum) s(olvit) l(ibens).

1-2 QVADR | VOIS, IDR; *Quadr|ubis*, ARDEVAN; 2-3 A | IV. M P, IDR; A[u]|r(elius) M(arci) f(ilius), ARDEVAN 3-4 P | II LISCV, IDR; [P]|hiliscu[s], ARDEVAN. M. ? /? [P!]|hiliscu[s] ?

Слова су дубоко урезана, неуједначена, издужена, са курзивним карактеристикама. Висина слова износи 3,5 цм.

Посвета *Quadrubis* обично се подижу на раскршћима: *Biviae, Triviae, Lares Compitales sive Quadriviae (Quadriviae, Quadribiae, Quadrubiae)*, HEICHELSCHEIM, RE XXIV, col. 714-720; уп. CIL III 1440, 12349, 14089 (*Quadruiis*); CIL III 4441, 13464 (*Quadribus*); 13475, 13497; XIII 5070, 6315, 6343, 7398, 7430, 7431, 7928 (*Quadrubis*). Посвете овом божанству нарочито су честе у Германији, а јављају се и у Горњој Панонији, Далмацији и Горњој Мезији. У Дакији су *Quadriviae* осим овим натписом посведочене у Апулumu и Сармизегетузи, IDR III/5, 309; 311. За когномен *Philiscus*: OPEL III 138; RARE & BENSELER 1911, 1623.

III век.

14. Фрагмент аре од кречњака, 50 x 42 x 32 цм. Сачуван је доњи део аре са два фрагментарно очувана реда натписа. Пронађен у логору у Дробети, сада у Muzeul regiunii Porțile de Fier у Дробета Турну Северину.

TUDOR 1942, suppl. ep. 25 (1958, suppl. ep. 30; 1968, suppl. ep. 33); IDR II 28.

--- | ± II Her]|cu[l]a[nus ± 7] | posuit.

Слова висине од 3,5 цм.

1-2 [Mer?]|curi[us], TUDOR.

15. Фрагмент плоче од кречњака, 125 x 105 x 10 цм. Правилно исечен са 3 стране. Секундарно употребљен. Пронађен у логору, сада у Muzeul regiunii Porțile de Fier у Дробета Турну Северину.

BĂRCĂCILĂ 1934, 71-73, 106-107, бр. 6 (TUDOR 1942, suppl. ep. 18; 1958, suppl. ep. 21; 1968, 3, suppl. ep. 22) IDR II 29 са фотографијом.

--- | ---]ius | [---]dec(urio) | [---] vot(um) p(osuit).

Слова висине 3 цм (редови 1–2), 2,5 цм (ред 3), дубље урезана, са кратким косим серифима. У реду 3 слово *O* је нешто мање од осталих слова.

¹ *ius*, TUDOR; *lius*, IDR 2–3 .....*dec...* | *vot(um) p(osuit)*, IDR.

Недостаје посвета и именска формула дедиканта. Сачувана су последња три слова имена (-*IVS*). Дедикант споменика је био декурион Дробете. За декурионе у Дробети: **52, 85, 88, 90, 91, 93**, *ordo*: **43, 57**, уп. **21, 22**. Име града је вероватно било забележено на натпису, испред *vot(um) p(osuit)*; у реду 3 треба претпоставити простор од неколико словних места на основу претходна два реда.

II век (на основу палеографских одлика).

16. Фрагмент постоља од кречњака, 35 x 27 x 18 цм. Налази се у Muzeul regiunii Porțile de Fier у Дробета Турну Северину.

BĂRCĂCILĂ 1932, 28, сл. 50с; 1934, 71–73, 100, напомена 65, сл. 45 с (TUDOR, 1942, suppl. ep. 2; 1958, suppl. ep. 29; 1968, suppl. ep. 32); IDR II 31.

---]DISI[---] | *v(otum) [l(ibens) s(olvit)]*.

Слова висине 7 цм, дубоко урезана.

¹ *DEOI*, TUDOR; *disi...*, IDR.

17. Фрагмент споменика од пешчара, 22 x 28 x 7,5 цм. Са стране правилно исечен, одозго преломљен. Секундарно употребљен. Налази се у Muzeul regiunii Porțile de Fier у Дробета Турну Северину.

IDR II 30 са фотографијом.

---]OE V[--- | ---]cis et a[---] | *v(otum) p(osuit)*.

Слова дубоко урезана, са курзивним карактеристикама, висине од 5 цм. Лигатура: *ET* у реду 2.

18. Фрагмент аре од кречњака, 36 x 30 x 27 цм. Преломљен са свих страна. Секундарно употребљен. Пронађен у средњовековној тврђави у Дробети. Данас се налази у Muzeul regiunii Porțile de Fier у Дробета Турну Северину.

TOCILESCU 1896, 79, бр. 2 (*CIL* III 14216, 15); PĂRVAN 1900, II, бр. 6 (1913, col. 369, бр. 6); IDR II 32 са фотографијом.

---]QD[--- | ---]nus[--- | --- suor]umq(ue) o[mnium ? | votu]m po[suit].

Слова висине 7 цм, брижљиво клесана, уједначеног модула, дубље урезана.

3 [...suor]umque o[mnium], IDR; 4 impro, TOSILESCU; imp c, CIL, [votu]m po[suit], IDR.

19. Фрагмент аре од мермера, 70 x 60 x 35 цм. Налази се у Muzeul regiunii Porțile de Fier у Дробета Турну Северину.

BĂRCĂCILĂ 1932, 61–62, 258 (TUDOR 1942, suppl. ep. 17; 1958, suppl. ep. 20; 1968, suppl. ep. 21); IDR II 33.

[pr]o salutem (!) | [± 10] I S(agittariorum ?).

Слова висине 3,5 цм у реду 1, у реду 2 сачувана су два слова висине 5,5 цм.

Pro salutem (!) уместо *pro salute* (*pro* + акузатив), MINĂESCU 1960, 175, бр. 219. Последња два слова су можда од --- coh(ors)] I S(agittariorum)? (IDR), уп. IDR II 106а, на опекама се јавља CĪS. За јединицу: **7, 9, 27, 30, 82, 117.**

20. Фрагмент плоче (*tabula ansata?*) од кречњака, 78 x 108 x 28 цм. Плоча преломљена дијагонално с леве и десне стране. Сачуван је средњи део натписа. Пронађен приликом ископавања 1929. године (BĂRCĂCILĂ) код *via praetoria* у логору у Дробети. Налази се у Muzeul regiunii Porțile de Fier у Дробета Турну Северину (бр. инв. L II 7).

BĂRCĂCILĂ 1934, 13, напомена 2, сл. 16–17; FLORESCU, RIR, 3, 1933, 35–36 (TUDOR 1942, suppl. ep. 1; 1958, suppl. ep. 1; 1968, suppl. ep. 1; AE 1959, 309); IDR II 14 са фотографијом (ILD 51). *Contuli.*

[Imp(erator)] Caes(ar) di[vi Ner|vae f.] Nerva Tra[ianus | Aug(ustus) Ger]m(anicus) Dacic(us) p[ont(ifex) | max(imus) trib(unicia)] potest(ate) co(n)sul [p(ater) p(atriciae)]⁵ ± 8 per co]h(ortem) I Antio[ch(ensium) ---].

Слова висине 10–6,5 цм, виде се трагови црвене боје.

⁵ [Aedem H(erculi) I(nvicto) Antio [II Iulio Celso co(n)sulibus], BĂRCĂCILĂ; co]h. I Antio[ch(ensium) ...], FLORESCU.

У питању је грађевински натпис, који се датује између 103. и 105. године. *Terminus ante quem* је 102. година, будући да Трајан носи епитет *Dacicus = trib pot. VI cos IV* (KIENAST 2004, 122–124). На натпису се не наводи број конзулата и број трибунских овлашћења, али се може претпоставити да је број изостављен случајно, тј. не може се датовати у годину прве трибунске власти (98. годину).

Cohors I Antiochensium припадала је посади Горње Мезије 100. године, затим је посведочена у Дакији војничком дипломом из 110. године, потом је враћена у Горњу Мезију, где је посведочена војничком дипломом из 160. године (*CIL XVI 111*). WAGNER 1938, 86–87, BENEŠ 1978, 16; FERJANČIĆ 2018, 103–104. Била је стационирана у Дробети. Сматра се да је изградила војни логор у Дробети у периоду између Трајанових дачких ратова, највероватније у време изградње моста преко Дунава. Последњи ред би се, према томе, можда могао реконструисати: [cas-trum? per co]h(ortem) I Antio[ch(ensium) fecit?, уп. натпис из кастела Чезава (*Novae*) у Ђердапу, *ILJug II 480*: ---] trib(unicia) pot(estate)] | II co(n)s(ul) II p(ater) p(atriciae) [---]sium fecit [---] | coh(ors) I Mont[---].

б) Фрагмент споменика од кречњака у облику *tabula ansata*, 7,5 x 7,9 x 2,8 цм. Очувана су два слова и *ansa* с десне стране. Пронађен код *porta decumana*. Чува се у *Muzeul regiunii Porțile de Fier* у Дробета Турну Северину. Према изгледу и одликама камена, као и према облику слова, фрагмент би могао одговарати натпису бр. 20. Могао би припадати реду 2 претходног натписа: *Tra[ian]us*.

TUDOR 1942, suppl. ep. 8 (1958, suppl. ep. 9; 1968, suppl. ep. 9; *IDR II 14bis*).

---] VS

21. Почасна база од кречњака, 88 x 73 x 70 цм. Натписно поље уоквирено вишеструко профилисаним рамом. Данас се слова уопште не виде. Плоча је пронађена у логору у Дробети приликом ископавања која је вршио TOSILESCU. Налази се у *Muzeul regiunii Porțile de Fier* у Дробета Турну Северину (бр. инв. L II 1).

CIL III 8017 (= 1581). уп. PATSCH, *RE*, IX, 1903, col. 1710–1711, s.v. Drobeta; KUBISCHEK 1910, 253–256; BĂRCĂCILĂ, 1938, II; WOLF 1976, 118–123; IDR II 1 са фотографијом. *Contuli*.

Imp(eratori) Caes(ari) Div(i) | Hadriani fil(io) | Divi Traia(ni) Part(hici) | nepot(i) Div(i) Nerv(ae) |^s pronep(oti) T. Aelio Hadriano Antoni|no Aug(usto) Pio pont(ifici) ma|xim(o) trib(unicia) pot(estate) VIII | imp(eratori) II co(n)s(uli) III p(atri) p(atriciae) | res publica mun(icipii) Ael(i) |¹⁰ Hadriani Drobet(ensium) | dec(reto) dec(urionum).

Натпис уређен у редовима подједнаке дужине, заузима целу површину натписног поља. Слова висине 5–2,5 цм, смањују се од реда 1 наниже. Од реда 4 слова су врло оштећена и тешко читљива на слици која је објављена у *IDR*. У време када је извршена аутопсија 2007, слова су у потпуности излизана, а натпис није читљив како се види према слици.

^{10–11} *mun Fl. | Hadriani Drobet.; CIL; mun Ael. | Hadriani Drob, KUBISCHEK; mun Ael | Hadriani Drob., BĂRCĂCILĂ; mun(icipii) | Hadriani Drobet(ensium), IDR.*

Натпис је посвећен Антонину Пију (*Imp. Caesar T. Aelius Hadrianus Antoninus Augustus Pius*). То је најранији натпис у којем се Дробета спомиње као муниципиј. Датује се у 145. годину: *trib(unicia) pot(estate) VIII* пада у период између 10. децембра 144. године и 9. децембра 145. године; *imp. II cos. III, p(ater) p(atriciae)*: 145. година (KIENAST 2004, 134–135).

Res publica municipii AEL/FL Hadriani Drobetensium: На основу погрешног читања овог натписа (HIRSCHFELD (*CIL*), PATSCH, TUDOR 1942, 150) претпостављало се да је Дробета била *municipium Flavium*. Наиме, лигатура *AE* у реду 10 прочитана је као *FL: res publica mun(icipii)*

Fl(avii) Hadriani Drobet(ensium), што је КУВИТСНЕК (1910) поправио у: *AEL*. Дробета је добила статус муниципија за време Хадријана. На натписима се најчешће јавља као *municipium Hadriani Drobeta* уп. **21, 22, 23, 28, 33, 36, 43, 88, 87**. Град је као *municipium Aelium* посведочен у изгубљеном натпису из Виминација (**93**).

22. Почасна база статуе од кречњака у облику квадра. Пронађена је 1915. године у рушевинама логора у Дробети. Димензије споменика су непознате. Натписно поље уоквирено је вишеструко профилисаним рамом на профилисаном постолу. Преломљен са горње стране. Налази се у *Muzeul regiunii Porțile de Fier* у Дробета Турну Северину (бр. инв. L II 2).

BĂRCĂCILĂ 1915, 192 (TUDOR 1942, suppl. ep. 2; 1958, suppl. ep. 2; 1968, suppl. ep. 2); *IDR* II 2 са фотографијом; *AE* 1980, 771. *Contuli*.

[*L. Aelio | Aurelio C[om]modo filio | Imp(eratoris) T. Aeli(i) Hadriani Antonini A[u]g(usti) PII p(atris) p(atriciae) | res publica m[un]icipii Hadriani Drob(etensium) dec(reto) dec(urionum)*].

Висина слова 4,5–2,5 цм, сразмерно се смањује од реда 1 наниже. Нека слова су накнадно оштећена након издавања натписа. Лигатуре: *LI* у реду 3, *NT* у реду 4, *MV* у реду 7.

Натпис се датује у период 138–161. године: муниципиј Дробета подиже почасни споменик посвећен Луцију Веру одлуком већа декуриона. Луције Вер носи име *L. Ceionius Commodus* од 28. фебруара 138. године, након што је усвојен од стране Антонина Пија (138. године) носи име *L. Aelius Commodus* (154. године *consul I*); од 7. марта 161. године у натписима носи име *Imp. Caes. L. Aurelius Verus Aug., pontifex* (KIENAST 2004, 143–145).

23. Почасна плоча од кречњака, 88,5 x 18 x 36,5 цм. Натписно поље је уоквирено профилисаним рамом. Видљиви су трагови удубљења од шрафова/клинова (?), првобитно је била причвршћена за базу статуе или за зид неке грађевине. Плоча је била секундарно употребљена, узидана у средњовековну базилику. На-

лази се у Muzeul regiunii Porțile de Fier у Дробета Турну Северину (бр. инв. L II 4).

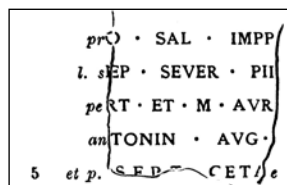
PĂRVAN 1900, 2, бр. 1 (1913, col. 364–367, бр. 1; AE 1914, 117; TUDOR 1942, suppl. ep. 3; 1958, suppl. ep. 3; 1968, suppl. ep. 3); IDR II 3 са фотографијом. *Contuli*.

Divo Marco An|tonino Pio patr(i) | [[Imp(eratoris) Caes(aris) M. Aureli | Commodi Antoni]sni]] Aug(usti) [[Germ(anici) Sarm(atici) pont(ificis) | max(imi) trib(unicia) pot(estate) VI co(n)sulis III]] p(atri) p(atriciae) | r(es) p(ublica) m(unicipii) H(adriani) D(robetensium).

Натпис је уређен у редовима подједнаке дужине. Слова висине 8,8–5 цм, дубоко урезана, квадратна, уједначеног модула, са кратким хоризонталним серифима.

Може се датовати у 181. годину и посвећен је покојном цару Марку Аурелију (*Divo Marco Antonino Pio*), оцу цара Комода: *patri imperatoris*. Комод од 172. године има титулу *Germanicus, Sarmaticus* од 175. године, након 17. марта 180. године, односно након смрти Марка Аурелија носи име *Imp Caes. M. Aurelius Commodus Antoninus Aug. pontifex maximus; trib pot. VI*: 10. децембар 181. године до 10. децембра 182. године; *cos. III* је 181. године. Име цара Комода је у натпису радирано.

24. Почасна плоча од кречњака, 42 x 39 x 21 цм. Била је преломљена са доње и с леве стране. Пронађена у логору у Дробети. Налазила се у Muzeul național de antichități у Букурешту (L 1272) Изгубљена? (према IDR).

TOCILESCU 1896, 213, бр. 70 (*CIL* III 14216, 3); TUDOR 1956, 565, бр. 5 (TUDOR 1958, suppl. ep. 6; 1968, suppl. ep. 6; *CIMRM* II 2161); IDR II 9; ун. BERCIU & PETOLESCU 1976, 41.

[Pr]o sal(ute) imp(eratorum) | [L. S]ep(timi) Sever(i) Pii | [Pe]rt(inacis) et M. Aur(eli) | [An]tonin(i), Aug[ustorum] |^s [et P. Sept(imi) Geta[e | Caesaris ---

1–2 *[pr]O SAL IMPP. | [L. S]EPT SEVER. PII*, POLONIC, TOCILESCU; *S(oli) I(nvicto) M(itrae)*, TUDOR („треба додати у заглавље“).

Натпис се датује између 197. и 209. године. Од 197. године Каракала је *Augustus (Imp. Caes. M. Aurelius Antoninus Augustus)*, а Гета је проглашен за Цезара (*P. Septimius Geta nobilissimus Caesar*). *Terminus*

ante quem за датовање је 209. година, када Гета постаје Август: *Imp. Caes. P. Septimius Geta Aug*, KIENAST 2004, 156–159 (Септимије Север), 162–164 (Каракала), 166–167 (Гета). Можда би се оба натписа могла датовати у 202. годину.

25. Почасна плоча од мермера, 38,5 x 49, 3 x 2 цм. Сачувано је пет фрагмената који се уклапају. Недостаје горњи леви и доњи десни угао. Плоча је пронађена приликом ископавања 1929. године у логору у Дробети. Нази се у Muzeul regiunii Porțile de Fier у Дробета Турну Северину (бр. инв. L II 8).

BĂRCĂȘILĂ 1932, 27, напомена 6 (1938, 37; TUDOR, 1942, suppl. ep. 5; 1958, suppl. ep. 5; 1968, suppl. ep. 5; AE 1944, 100; AE 1959, 310; IDR II 15, са фотографијом). уп. ALBERTINI 1930, 230; STEIN 1944, 79; DE LAET 1949, 218, бр. 11; PFLAUM 1960, 684–687, бр. 253; FITZ 1978, 49–58; 1995; TUDOR 1968, 145–7, 174. *Contuli*.

[*Pro sal(ute)*] *Augustorum L.* | [*Septimi S*]everi et *M. Aurel[li Anto]*nini et *Publi Sep[timio (!) Gete (!) Caes(aris) sub |^s cura Aurel(i) Heracli|ti proc(uratoris) Aug(ustorum trium) Euty|ches et Apulensis [ser(vi)] | vil(ici) tabularium a [solo] | fecerun[t].*

Натпис је брижљиво уређен у редовима приближно једнаке дужине, осим последњег реда који је симетрично увучен у средину. Слова висине 2,3 цм, квадратна, уједначеног модула. Лигатура: HE у реду 7.

3–4 *Publi Sep[timio Gete (sic!)]* TUDOR, AE...; *Publii Sep[timio Get(a)e]*, IDR; 9 *fecerunt*, IDR, грешком уместо *fecerun[t]*.

Натпис је посвећен Септимију Северу, Каракали и Гети. Датuje се између 198. и 209. године (уп. 24), тачније у период 201–202. године, пре него што је Гета *Augustus* (*Caesar* је до 209. године). На натпису се спомињу *Augusti tres* (AVGGG), премда Гета још носи титулу Цезара. Та појава је повезана са битним догађајима у вези са царском породицом или у вези са посетом царске породице провинцији. Само

у Африци појава AVGGG у натписима пре 209. године није у вези са посетом провинцији већ је почасног карактера, FITZ 1978, 49–58. Уп. потврде из Рима (CIL VI 227 = ILS 427), Лугдунске Галије (CIL XIII 1673), Нарбонске Галије (CIL XII 1856 = ILS 1353) Горње Мезије (IMS I 3; IMS II 67) и Дакије (CIL III 1393; Sargetia, I, 1941, 119). У натпису се Гетино име јавља у облику Publi(i) Septimio (!) Gete (!) уместо Publii Septimii Getae. Можда се управо у 202. годину може датовати и додељивање статуса колоније Дробети.

Aurelius Heraclitus, procurator Avg(ustorum trium): ALBERTINI и DAICOVICIU сматрали су да би Аурелије Хераклит могао бити прокуратор Дакије *Malvensis*, STEIN сматра да је био *procurator Daciae Apulensis* на основу имена *servus villicus*-а које се јавља на натпису (уп. TUDOR 1958, 146; PISO 1993, 91, напомена 41). DE LAET, PFLAUM (686) и FITZ сматрали су да је Хераклит најпре био *procurator publici portorii vectigalis Illirici per Moesiam Inferiorem et Dacias tres*, уп. CIL III 8042, *Ti. Claudius Xenophon*, PFLAUM 1960, 590–592, бр. 222. Тиме се објашњава изградња *tabularium*-а и *servi vilici* који се спомињу на натпису. У Дробети је била важна царинска станица (DE LAET 1949, 218), а *tabularium* чија се изградња помиње на натпису био је седиште архиве *stationis portorii Drobetae* (уп. 113). Затим, Аурелије Хераклит иста је личност којој Септимије Север и Каракала упућују писмо 17. фебруара 201. године *de immunitate Tyanorum (a portorii)*: CIL III 12509; ILS 423; IGR I, 598).

Био је био управник Мауретаније уп. натпис из Цезареје у Мауретанији (BALLU, ВСТН, 1927, 41 = AE 1927, 24; ALBERTINI 1930, 230): *M(arco) Aurelio Hera[clito v(iro) e(gregio), proc(uratori) Avgustorum] nostrorum, praes[idi provinciae Mauretaniae] Cesarensis, proc(uratori) [...]*.

Apulensis: име вилика је врло речито (в. више). *Eutyches / Εὐτύχης*: PARE & BENSELER 1959, 427–428; уп. 47, *Aelia Eutychia*.

26. Почасна плоча (*tabula*) од кречњака, 88 x 117 x 29 цм. Натписно поље уоквирено профилисаним рамом. Доњи углови оквира окрњени. Секундарно употребљена. *Tabula* је пронађена 1913. године, била је узидана у средњовековну тврђаву.

Налази се у Muzeul regiunii Porțile de Fier у Дробета Турну Северину (бр. инв. L II 5).

PĂRVAN 1913, 41, бр. 2 (1913, col. 367, бр. 2; AE 1914, 118; TUDOR 1942, suppl. ep. 4; 1958, suppl. ep. 4; 1968, suppl. ep. 4); IDR II 5 са фотографијом. *Contuli*.

Imp(eratori) Caes(ari) L. Sept(imi) Severi Pii | Pert(inacis) Aug(usti) Arab(ici) Adi(abenici) Part(hici) | Maximi f., div(i) M. Antonini | Pii Germ(anici) Sarm(atici) nep(oti), divi |⁵ Hadr(iani) abnep(oti), divi Traiani | Part(hici) et divi Nervae adnep(oti), M. Aur(elio) Antonino Aug(usto) | r(es) p(ublica) col(oniae) Sept(imiae) Dr(obetensium).

Натпис је распоређен у редовима једнаке дужине, заузима целу површину натписног поља. Слова висине 4,5–4 цм, квадратна, уједначеног модула. Лигатуре: *VE, PI* у реду 1; *TH* у реду 2, *NINI* у реду 3, *NINI* у реду 5, *VAE, NE* у реду 7.

⁷ *Parth(ici)*, TUDOR, IDR. Слово *H* се не види.

Натпис је посвећен цару Каракали. Датuje се између 198. и 210. године. Септимије Север од 195. године носи титулу *Arabicus, Adiabenicus (Parthicus)* (уп. HA Sev., 9, 10); *Parthicus maximus* од 198. године, KIENAST 2004, 156–158. Од 210. године носи и титулу *Britannicus maximus*. Каракала је *Imp. Caes. M. Aurelius Antoninus Aug.* 197–211. године, а од Северове смрти 211. године, *Imp. Caes. M. Aurelius Severus Antoninus Pius Aug.*

Дробета је уздигнута на ранг колоније у време Септимија Севера: *r(es) p(ublica) col(oniae) Sept(imiae) Dr(obetensium).*

27. Почасни споменик од кречњака у облику жртвеника, 167 x 75 x 50 цм. Натписно поље без оквира на постољу. Абакус са предње стране украшен мотивима вегетације. Пронађен у римском логору у Дробети, током ископавања која је 1928. године вршио ВĂРCĂCĂЛĂ. Налази се у Muzeul regiunii Porțile de Fier у Дробета Турну Северину (бр. инв. L II 6).

VĂRĂCĂCĂLĂ 1932, 27, сл. 46; 1934, 71–73, 99–100, бр. 16 (1938, 37; TUDOR 1942, suppl. ep. 6; AE 1944, 101, TUDOR 1958, suppl. ep. 7; 1968, suppl. ep. 7; AE 1959, 311); FLORESCU 1958, 421; AE 1960, 350; BENEĂ 1976, 1, 77–84; IDR II 10 са фотографијом. *Contuli*.

[[*Imp(eratori)*]] *Caes(ari)* [[*M. Iul(io) | Philippo A*]] *ug(usto) pontif(ici)*
 | *maximo, trib(unicia) pot(estate)* | *co(n)s(uli), p(atri) p(atriciae)*
proco(n) s(uli) |^s coh(ors) I Sag(ittariorum) [[*Philippiana*]] (*miliaria*) |
equitata devo|ta numini ma|iestatique eius.

Текст је уређен у редовима подједнаке дужине. Слова висине 4–5 цм, немарно уклесана. Одлике слова указују на III век. Име цара у редовима 1–2 и епитет кохорте у реду 6 су радирани.

1–2 [*MANTGOR|DIANO*], BĂRCĂCILĂ, TUDOR; [*M(arco) Iul(io) | Philippo*], FLORESCU, BENEĂ, IDR; 5–6 [*Gordiana*], BĂRCĂCILĂ, TUDOR, [*Philippiana*] FLORESCU, BENEĂ, IDR.

Натпис подиже кохорта *I Sagittariorum*, посведочена у Дробети на натписима 7, 9, 19, 82, 117, као и на бројним опекама (*IDR II 106: a, b, c, 107*). Царски епитети који се јављају уз име кохорте на споменицима из Дробете су: *Antoniniana, Gordiana* и *Philippiana*. За епитет *Gordiana* уз одреде од 238. године; FITZ 1983, 150–151.

Име цара коме је посвећен натпис је у натпису радирано, као и епитет кохорте *I Sagittariorum* која подиже споменик. Мислило се да је натпис посвећен Гордијану III (238–244. године), будући да је кохорта у Дробети посведочена са епитетом *Gordiana* у натпису 9. *Damnatio memoriae* ипак указује на то да споменик није посвећен Гордијану, како су први издавачи сматрали, већ би пре, како Флореску и Бенеа сматрају, натпис могао бити посвећен Филипу Арапину (244–249. година): [[*Imp(eratori)*]] *Caes(ari)* [[*M(arco) Iul(io) | Philippo A*]] *ug(usto) ... coh(ors) I Sag(ittariorum)* [[*Philippiana*]] (*miliaria*) | *equitata devo|ta numini ma|iestatique eius*. У натпису се не наводи број конзулата и трибунских овлашћења, што би евентуално могло указивати и на неког цара који је владао кратко (Деције 251. године или Емилијан, 253. године), а затим доживео *damnatio memoriae*, премда се на познијим натписима често бројеви изостављају. Фрагментарни натпис 28 доприноси мишљењу да би и овај натпис могао бити посвећен Филипу Арапину. Више натписа из Доње Дакије посвећено је том цару, уп. *IDR II 324 (Romula)*, 327, 500, 501 (Славени, Олт), али се он у натписима обично помиње са породицом, док се на овом натпису јавља сам. Можда су подигнути засебни споменици. У Дробети постоји фрагментарни натпис (31) који би могао бити посвећен Филипу II (*IDR II 11*): --- *prin]cipi iu[ventutis --- | ---] Avg(usti) [f(ilio) ---*.

За формулу *devotus/-a numini maiestatique eius*: GRUNDEL 1953, 128–150.

28. Вотивна ара од мермера, 160 x 64 x 51 цм. Натписно поље у профилисаном раму. Натпис потпуно оштећен виде се само два фрагментарна реда. Вероватно у секундарној употреби. Налази се у Muzeul regiunii Porțile de Fier у Дробета Турну Северину.

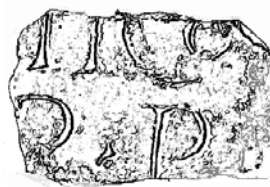
BENEA 1976, 1, 79, напомена 14 (само спомен); IDR II 12.

[Phil]ipp[o? --- | ---] *devota numini maiestati]que eius.*

Натпис би могао бити посвећен Филипу Арапину. Према издавачу натписа у првом сачуваном реду се виде слова *IPP*. Дедикант натписа је можда *cohors I Sagittariorum* као и **27**.

29. Фрагмент почасне плоче од кречњака, 8 x 13 x 25 цм. Пронађен у логору, налази се у Muzeul regiunii Porțile de Fier у Дробета Турну Северину.

PĂRVAN 1913, 12, бр. 7 (1913, col. 370–371, бр. 9; TUDOR 1942, 1, suppl. ep. 13; 1958, suppl. ep. 15; 1968, suppl. ep. 16); IDR II 4 са фотографијом.

---] *II co(n)s(uli) [---] | r(es) p(ublica) [m(unicipii) H(adriani) D(robetensium)].*

Слова дубоко урезана, сенчена, елегантна висине 5 цм. Умањено О у реду 1.

1 *ICO*, TUDOR; *II co(n)s(uli)*, IDR.

Уколико се на фрагменту наводи царска титулатура, *II* испред *co(n)sul* могло би означавати трибунска овлашћења. За реконструкцију реда 2, уп. **21**, **22**, **23**, **26**.

II век, према карактеристикама слова.

30. Фрагмент (почасне) плоче од мермера, 23 x 42 x 8 цм. Преломљен са свих страна. Са горње стране види се део профилисаног рама. Сачувана су два фрагментарна реда натписа. Пронађен у логору. Налази се у Muzeul regiunii Porțile de Fier у Дробета Турну Северину (бр. инв. L II 46).

TUDOR 1968, suppl. ep. 11; IDR II 73 са фотографијом. Ревидиран. *Contuli*.

[*Imp(erator) C]aesar [--- | ---] IAN[---*

Слова висине 6,8–5 цм, дубоко урезана, квадратна.

2 IM, TUDOR; [...*Tra]ian[us?...] IDR*

31. Фрагмент од кречњака, 18 x 16 x 10 цм. Преломљен са свих страна. Сачувана су два фрагментарна реда натписа. Пронађен у логору у Дробети, крај *via praetoria*. Налази се у *Muzeul regiunii Porțile de Fier* у Дробета Турну Северину (бр. инв. L II 47).

BĂRCĂCILĂ 1932, 28 (TUDOR 1942, suppl. ep. 7; 1958, suppl. ep. 8; 1968, suppl. ep. 8); IDR II 11 са фотографијом.

--- *prin]cipi iu[ventutis --- | ---] Avg(usti) [f(ilio)---*

Слова висине 6 цм, дубоко урезана, лепа, уједначеног модула.

Натпис је можда посвећен Филипу Млађем (*M. Iulius Phillipus Iunior*), сину Филипа Арапина; *Princeps Iuventutis* од 244. године: *M. Iulius (Severus) Philippus nobilissimus Caesar, princeps iuventutis*: KIENAST 2004, 200; уп. IDR II 324, 327, 500. Можда би у питању могао бити и Хереније Етруск (*princeps iuventutis* 251. године).

32. Надгробни споменик од кречњака, 173 x 72 x 73 цм. Одломљен уздужно с леве стране, недостају почетна слова редова. Профилисана база и абакус са украсним елементима, горе рељеф који је представљао вероватно два делфина (види се само један). Пронађен приликом ископавања (BĂRCĂCILĂ) у термама у Дробети. Данас се налази у *Muzeul regiunii Porțile de Fier* у Дробета Турну Северину (бр. инв. L II 16).

BÄRCÄCILÄ 1939, 102, 153, бр. 2; C. DAICOVICIU, *AISC* 4, 1944 (TUDOR 1958, suppl. ep. 17; 1957, suppl. ep. 7; *AE* 1959, 314; TUDOR 1968, suppl. ep. 233); RUSSU 1976, 47–61 (*IDR* II 35 са фотографијом; *AE* 1977, 713; *ILD* 60). MATEI-POPESCU 2005, 297–299, бр. 2 (*AE* 2015, 1194) *Contuli*.

D(is) M(anibus) | [C. T]itio C. F. | [Vi]ctrice(nsi) | [Ia]nuario |⁵ [(centurioni)] leg(ionis) III F(laviae) f(elicis) r(egionario) | [v]ix(it) ann(is) LVI | [C. ?] Titius Epipo|[di]us lib(ertus) et heres | [opt]imo patro|¹⁰[no] b(ene) m(erenti) f(aciendum) c(uravit) | h(ic) s(itus) e(st).

Натпис брижљиво, параграфски уређен. Слова су лепа, квадратна. Висина слова се постепено смањује од реда 1 наниже (11–4,5 цм). Лигатуре: *IB, HE* у реду 8.

2 [C.? *Dom]itio*, BÄRCÄCILÄ, TUDOR; [C.] *Titio*, RUSSU; [C. T]itio, *AE* 1959, 314. 3 ..... *CTRICE*, BÄRCÄCILÄ, [Col(onia) Vi]ctric(ensi), DAICOVICIU, [Vi]ctric(ensi), RUSSU; 5 *fr(umentarius)*, BÄRCÄCILÄ, RUSSU, *fr(umentario)*, *IDR F(ortis) F(irmae)*, TUDOR; *F(laviae) f(elicis) r(egionario)*, MATEI-POPESCU, *AE*; [Domi]tius, BÄRCÄCILÄ, [Tit]ius, RUSSU.

Према ранијим издавачима покојник је био *centurio frumentarius* легије *III Flavia*. *Centurio frumentarius* (DOMASZEWSKI 1967, 104–105) припадник је тајне службе; премда звучи привлачно, није сасвим лако објаснити присуство припадника тајне службе у Дробети. Доина Бенеа (BENEА 1983, 176–177, 180, уп. RUSSU 1976, 47–54) претпоставља да је ту био у некој мисији, где је умро током службе. Прихватајући такво читање, она сматра да натпис вероватно потиче из времена кад је легија била смештена у Берзобису, у Дакији (до 118. године), јер се јавља без епитета *felix*. Читање које је предложио MATEI-POPESCU, и које прихватају издавачи *AE*, много је убедљивије не само јер би то била *lectio facilior*, већ такво читање више одговара историјском контексту. Наиме, према ревидираном читању, у питању би био *centurio regionarius*, а не *frumentarius*. Уп. PISO & CUPACEA 2014, 115–123. За регионарије у оближњој regio *Montanensium* уп. SPEIDEL 1984, 185–188. *AE* 1980, 828

Гентилно име *Titius*: SCHULZE 1904, 243, 425; има потврде у Дакији (*OPEL* IV 124); *Ianuarius*: КАЈАНТО 1965, 29, 30, 60, 61, 218. Наводи се *origo* покојника: *colonia Victrix Camulodunum* у Британији (BENEА 1983, 180, 208), одакле иначе долази највећи број сведочанстава о регионаријима.

Epipo[di]us, Ἐπιπόδιος: PAPP & BENSELER 1911, 369; *LGPN* II, Va, s.v.; уп. *AE* 1959, 301; *CIL* III 2227).

Трајанова епоха (према епитету легије *felix*).

33. Надгробни споменик од кречњака, 25 x 60 x 55 цм. Споменик са вишеструко профилисаном базом. Абакус украшен рељефном представом гранчица са лишћем свезаним врпцама; одозго јонски ехинус украшен волутама које повезује *кута*. Средишњи део споменика чини дубока ниша у којој се налази попрсје покојнице са птицом у рукама. Натписно поље је испод нише. Није уоквирено. Споменик пронађен у Дробети. Данас се налази у Muzeul național de antichități у Букурешту (бр. инв. L 72).

CIL III 14484; TOCILESCU 1900, 186 (FLORESCU 1942, 37); IDR II 34 са фотографијом.

D(is) M(anibus) | Iuliae Gratae | filiae Iuli(us) Strato | (centurio) leg(ionis) III Fl(aviae) et Aelia |^s Adaucta par(entes) fec(erunt).

Натпис је параграфски уређен, прва два реда су мало увучена. Слова елегантна, лепо гравирана, благо издужена. Висина слова у реду 1 износи 5 цм, док је у осталим редовима износи 4 цм. Скраћеница *DM* урезана је изнад натписног поља, с леве и десне стране нише. Лигатуре: *AE* у реду 2, *AE* у реду 4, *AV* у реду 5. Умањена слова: *I* у реду 4. Сигла 7 (*centurio*) у реду 4.

Дедикант је *Iulius Strato*, центурион легије *III Flaviae*. У Дробети је вероватно био у некој мисији која је трајала дуже, јер се спомиње са породицом (BENEA 1983, 208), уп. напис 32. Когномен *Strato* / Στράτων, грчко је име: KERENYI 1941, 2082; PARE & BENSELER 1911, 1447; уп. *GPNR* III 1293.

За когномен *Adaucta*, *Adauctus*: KAJANTO 1965, 124, 349; *OPEL* I 19. II век, према царском гентилицију *Aelia*.

34. Надгробни споменик у облику квадрата од белог мермера, 130 x 67 x 60 цм. Оквир, ширине 4,5 цм, одбијен са свих страна. Споменик пронађен у Дробети. Чува се у Muzeul regiunii Porțile de Fier у Дробета Турну Северину.

STINGĂ 2005, 130–131 (цртеж и фотографија); *AE* 2005, 1303. Ревидиран. *Contuli*.

*D(is) M(anibus) | C. Domit(ius) Alexan(der) | vet(eranus) leg(ionis)
V M[ac(edonicae) | e]x sig(nifero) vix(it) an(nis) |⁵ LXX. C. Dom[i] | tius
Nicos[tratus, Aug(ustalis) | [c] ol(oniae) Sept(imiae) D(robetae) |
p[a]trono |¹⁰ se[c]undum | [voluntat]e[m] | [testamenti].*

Слова брижљиво урезана, квадратна, са серифима. Висина слова износи 4,5 цм–3 цм. Лигатуре: *IT* у реду 2; *VI* у реду 4; *AV* у реду 7, *ND* у реду 10.

³ *Ale[x]an[der]*, ¹² *[testamenti]?*.

C. Domitius Alexander, био је ветеран легије *V Macedonica ex signifero*. Споменик патрону подиже ослобођеник који је био Августал *coloniae Septimiae Drobete*. *Augustales* се у Дробети помињу и на натписима **53**, **54**, **86**. За гентилно име *Domitius* *OPEL* II 105; *Alexander*: *OPEL* I 74–76; у Дробети: **37** (ветеран исте легије); *Nicostratus*/Νικόστρατος: *RAPE & BENSELER* 1911, 1008, *OPEL* III 101, *LGPN*; уп. *GPNR* I 119–120.

Натпис је млађи од 198. године према томе што се помиње колонија Дробета (**26**, **51**, **53**, **91**, **86**, **91**, **97**). Према палеографским одликама могао би се прецизније датовати у прву половину III века.

35. Надгробни споменик од кречњака у облику квадрата, 250 x 68 x 58 цм. Споменик је преломљен с леве стране, недостаје лева маргина натписа, део постоља и фронтоне. Натписно поље уоквирено вишеструко профилисаним рамом. Недостају почетна слова у редовима 2–13. Пронађен код средњовековне тврђаве. Налази се у *Muzeul regiunii Poștile de Fier* у Дробета Турну Северину (бр. инв. L II 32).

DAVIDESCU & FLORESCU, RM, 3, 1966, 3, 205–206, са. 1–2 (*TUDOR* 1968, SE 37; *IDR* II 36; *AE* 1980, 774). *Contuli*.

*D(is) M(anibus) | [F]laviae | [V]alenti|[n]ae Sirm(io) |⁵ [vi]x(it) ann(is)
XL | [d(ies)] XVII con(i)ugi | [ca]riss(imae) et pi|[e]ntiss(imae) et dig|[n]
iss(imae) ob prin|[ci]pium cas|¹⁰ [t]itatis | [M]aecius Do|[m]itius (centurio)
leg(ionis) | V[M]ac(edonicae).*

Слова висине 8–5 цм. Лигатура: *ET* у реду 8.

Наводи се да је *origo* покојнице *Sirmium*. Гентилициј *Maecius* (SCHULZE 1904, 185) посведочен је у Панонији (*CIL* III 4589, *OPEL* III 44). Муж је центурион легије *V Macedonica* у активној служби. *Ob prin[ci]pium cas[ti]tatis* се јавља само на овом споменику, док се *casta* и *castitas* у различитим обртима често јављају на натписима уп. *CIL* III 1191; *CIL* VI 41321; *AE* 1987, 78; *AE* 1987, 156.

II–III век.

36. Надгробни споменик од кречњака, 145 x 78 x 65 цм. Маргине су врло оштећене, нарочито с леве стране где су оштећена почетна слова. Пронађен у Дробети, узидан у грађевину из времена Јустинијана. Сада се налази у *Muzeul regiunii Portiile de Fier* у Дробета Турну Северину (бр. инв. L II 20).

ТОЦИЛЕСКУ 1896, 2, 214, бр. 73; *CIL* III 14216, 6 (FLORESCU 1942, 16, бр. 47); *IDR* II 41 са фотографијом; *CBI* 559. *Contuli*.

D(is) M(anibus) | [C.] Iul(ius) Melci|dianus veř(eranus) | ex b(ene) f(iciario) co(n)s(ularis) leg(ionis) |^s [V] Mac(edonicae) vix(it) ann(is) LX | [U]lp(ia) Marcel|ina (!) coniu[gi] | pient(issimo) | [b(ene)] m(erenti) p(osuit).

Натпис је уређен у редовима подједнаке дужине, осим последњег реда који је симетрично увучен у средину. Слова висине 6,5–6 цм, дубоко урезана, лепа, квадратна, уједначеног модула. Лигатура: *MA* у реду 5.

1 *C. Iul*, ТОЦИЛЕСКУ, *CIL*, FLORESCU, *IDR*; [---] *Iul*, *CBI*. Слово *C* се не види на фотографији, можда се раније видело?

Покојник је био ветеран и конзуларов бенефицијар (*ex beneficiario consularis*) из легије *V Macedonicae*.

Когномен *Melchidianus* (*OPEL* III 73: *Melchidianus*) према МАТЕЕСКУ (1923, 109), ДЕТСЧЕВ (1957, 292) и РУССУ (1967, 91) могло би бити латинизовано трачко име; КЕРЕНУИ (1941, 2165) мисли да је оријентално, што би било вероватније. У суседној Горњој Мезији посведочено је слично име (*IMS* I 154) *Malchus Syrus*. Може бити у вези са *Melchior* (уп. *CIL* XI 281 = *ILCV* 1959).

Име *Marcelina* (!) написано је са једним *L*. Са истом графицијом се јавља и на натпису 82.

II век.

37. Надгробна плоча од кречњака, 69 x 112 x 31 цм. С леве стране уздужно пресечена на два дела. Натписно поље уоквирено вишеструко профилисаним рамом. Рам с леве стране укосо одбијен. Пронађен приликом ископавања у утврђењу у Дробети (BĂRCĂCILĂ). Секундарно употребљен. Сада се налази у Muzeul regiunii Porțile de Fier у Дробети (бр. инв. L II 19).

BĂRCĂCILĂ 1932, 19, сл. 28; 1938, 35; TUDOR 1942, suppl. ep. 30 (AE 1944, 99, 3; TUDOR 1958, suppl. ep. 36; 1968, suppl. ep. 42; AE 1959, 316); IDR II 38 са фотографијом. *Contuli*.

[D(is)] M(anibus) | [M.] Va[l(erius)] Alexander vet(eranus) | [[leg(ionis)] V[M(acedonicae)] p(iae) c(onstantis) ex strat(ore) co(n)s(ularis) | [vix(it)] a[n]n(is) LXXIII memor^s[iam] v[i]vus sibi fecit et | [± 5] e Marcian[ae] | [coniu]gi suae.

Текст је брижљиво уређен. Слова дубље урезана, квадратна, уједначеног модула. Висина слова 5,5 цм. Лигатура нема. Умањена слова: *T* у реду 2; *O* у реду 3. Знаци за растављање: хедера у реду 1, у осталим редовима знаци за растављање су у облику кружних уреза.

2. С. [Va]l. Alexander, BĂRCĂCILĂ, [M?] Va[l] Alexander, TUDOR, M. [Va]l(erius) Alexander, IDR II 38 6 [Ulpia]e, BĂRCĂCILĂ (IDR II), [Aelia]e, TUDOR.

Покојник носи грчко име *Alexander* (PARE & BENSELER 2011, 55) као когномен, вероватно је био пореклом из источних провинција Царства. Когномен је врло раширен у Дакији и другим подунавским провинцијама (OPEL I 74–76). Био је ветеран *ex stratore* легије *V Macedonica*, уп. ВЕНЕА 1983, 134; DOMASZEWSKI 1967; IMS IV стр. 32 и бр. 3, 7, 8, 9, 11, 14.

Натпис вероватно потиче из времена кад је легија по повратку из Парћанског рата премештена у Дакију, у Поролисум.

II век.

38. Надгробни споменик од кречњака у облику квадра, 140 x 72 x 56 цм. Натписно поље уоквирено профилисаним рамом исеченим са три стране, вероватно ради поновне употребе. Према Марсиљу споменик је пронађен приликом утврђивања Фетислама: *invent*

quando fortificabatur Fethislam sive Novigrad sive Cladova, али према другим подацима из 18. века споменик је нађен у Дробети (у *CIL*-у се наводи податак да је споменик нађен *in rudерibus Severini*, SEIVERT, уп. TOCILESCU 1902). Био је пренет у манастир Хурези. Данас се налази у Muzeul național de antichități у Букурешту (бр. инв. L 243).

MARSIGLI II 54; TOCILESCU 1902, 260–262, бр. 24 (*CIL* III 1584; IDR II 39, са фотографијом; CBI 560).

D · M
C · VAL · VICT ·
RINVS · VET
LEG · V · M · C
5 EX · BF · TRIB
VIX · AN · LV
C · A L · MERCV
RIALIS · GENE
RI · SVO · ET · AV
10 RELIA · CALLI
ROE · CONI · B · M
POSVER

D(is) M(anibus) | C. Val(erius) Victo|rinus vet(eranus) | leg(ionis) V Mac(edonicae) |^s ex b(ene)f(iciario) trib(uni) | vix(it) an(nis) LV. | C. Val(erius) Mercu|rialis gen|eri suo et Au|relia Calli|roe coni(ugi) b(ene) m(erenti) posu(erunt).

Натпис је уређен у редовима једнаке дужине, испуњава цело натписно поље осим у последњем реду који је симетрично увучен у средину. Слова дубоко урезана, квадратна, уједначеног модула. Висина слова 6–8 цм. Лигатуре: MA у реду 4, VA у реду 7. Умањено слово: O у реду 2. Знаци за растављање у облику кружних уреза.

Покојник је био ветеран легије *V Macedonica*, *ex beneficiario tribuni*. За когномен *Victorinus*: КАЈАНТО 1965, 278; *Mercurialis*: КАЈАНТО 1965, 55, 212; *Calliroe / Callirhoe* Καλλιρόη/Καλλιρρόη, грчко име, PARE & BENSELER 1911, 604; *GPNR* I 551, KERENYI 1941 1941, 1479, 1512, 1876.

Крај II–прва половина III века (гентилицј *Aurelia*).

39. Фрагмент (надгробне?) стеле од пешчара, 26 x 68 x 24 цм. Пресечен са свих страна. Секундарно употребљен. С леве стране види се остатак профилисаног рама. Пронађен је приликом ископавања логора у Дробети. Налази се у Muzeul regiunii Porțile de Fier у Дробета Турну Северину (бр. инв. L II 21).

IDR II 67 са фотографијом. Ревидиран.

---] II[---] | *Aur(elius) AT[---] | vet(eranus) cand(idatus?) l(egionis) V M(acedonicae).*

Слова висине 6–5,5 цм. Виде се трагови црвене боје. Умањено слово: E у реду 2.

Atellanus, IDR бележи да се види цео когномен, међутим, на фотографији се виде прва два слова AT и једна коса црта, остатак реда је оштећен, когномен вероватно није *Atellanus* како мисле претходни издавачи.

Натпис је врло оштећен, слова су тешко читљива. Корпус *IDR* даје читање *vet(eranus) cand(idatus) l(egionis) V M(acedonicae)*. Није вероватно да је био *veteranus* па *candidatus*, *CAND* које се види на натпису можда припада когномену. Такође, *VET* на почетку реда такође се не види, могло би бити *ANT* од *Ant(onius)?* (*AN* у лигатури). На крају реда се виде 4 усправне хасте, није сигурно да ли се може прочитати *l(egionis) V M(acedonicae)*.

40. Надгробни споменик од кречњака у облику квадрата, 138 x 75 x 60 цм. Натписно поље уоквирено рамом, оштећеним са горње и десне стране. Споменик секундарно употребљен. Споменик је пронађен узидан у кулу из времена Јустинијана, данас се налази у Музеу региони Портиле де Фир у Дробета Турну Северину (бр. инв. L II 18).

ТОСІЕСКУ 1896, 2, 214, бр. 72; *CIL* III 14216, 5 (FLORESCU 1942, 15, бр. 3; TUDOR 1958a, suppl. ер. 4; *IDR* II 40 са фотографијом. Ревидиран. *Contuli*.

[D(is)] M(anibus) | Ael(ius) [B]assus | vet(eranus) leg(ionis) V Mac(edonicae) | vix(it) ann(is) LXVI |^s m(ensibus) X diebus X | [Ae]l(ius) Helpizon (!) | [l]ibert(us) et her(es) | eius posuit.

Натпис заузима горњу половину натписног поља. Текст је уређен у редовима подједнаке дужине. Слова су дубље урезана, квадратна, уједначеног модула. Висина слова 5,5–5 цм. Лигатура: *MA* у реду 3. Натпис је накнадно оштећен од времена издавања у *AEM* и *CIL* III: *M* у реду 1 више се не види, *Ael* [B]assus у реду 2 сада се чита [Ael(ius) Ba]ssus, а *eius* у реду 8, сада је: [e]ius.

¹ D(is) M(anibus), *IDR* II грешком ² [Iul(ius) B]assus, ТОСІЕСКУ (*CIL*, FLORESCU) [Ael(ius)] [B]assus, *IDR* II 6 [Iul]l(ius), ТОСІЕСКУ, *CIL*, [Ae]l(ius), TUDOR (*IDR*).

Покојник, ветеран легије *V Macedonica*, носи царски гентилициј *Ael(ius)*. *Bassus*: КАЈАНТО 1965, 244; SCHULZE 1904, 350; DETSCHEW 1957, 44; KERENYI 1941, 2133–2143; уп. 90. Дедикант је ослобођеник. *Helpizon* је вулгарни облик од грчког имена 'Ελπίς, PARE & BENSELER 1911, 354; KERENYI 1941, 1978; за 'Ελπίζων *LGPN* наводи три потврде, *OPEL* II 116; за графију са *H*: *GPNR*, II 761.

41. Фрагмент споменика од пешчара, 20 x 33 x 9 цм. Оквир пресечен, вероватно за поновну употребу. Доњи део недостаје. Пронађен приликом ископавања логора у Дробети (BĂRCĂȘILĂ). Налази се у Muzeul regiunii Porțile de Fier у Дробета Турну Северину.

IDR II 80 са фотографијом.

vet(eranus) le[g(ionis)] | VM[ac(edonicae)]...

42. Фрагмент надгробног споменика, 56 x 44 x 34 цм. Натписно поље са профилисаним рамом. Слова висине 7 цм.

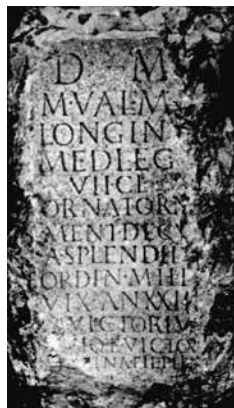
MATEI-POPESCU 2015, 295–297, бр. 1 са фотографијом; AE 2015, 1193.

----- | *leg(ionis) [Mac(edonicae)]* или *V[II Cl(audiae) P(iae) F(idelis)] | frat[ri ---] | b(ene) [m(erenti p(osuit))].*

Датум: Трајанова епоха.

43. Надгробни споменик од кречњака у облику квадрата, 102 x 57 x 57 цм. Рам је оштећен с леве, десне и доње стране. Споменик је секундарно употребљен. Пронађен у зиду куле из времена Јустинијана. Налази се у Muzeul regiunii Porțile de Fier у Дробета Турну Северину (бр. инв. L II 30).

TOCILESCU 1896, 2, 216, бр. 76; CIL III 14216, 9; ILS 7150a (FLORESCU 1942, 17, бр. 7); IDR II 42 са фотографијом. Уп. DAVIES 1969, 83–99; 1972, 1–11; BENEÀ 1983, 57, 138; BENEÀ 1974–1975, 303–306; DOMASZEWSKI 1967, 15. *Contuli.*

D(is) M(anibus) | M. Val(erius) M. [f.] | Longin(us) | med(icus) leg(ionis) |⁵ VII Cl(audiae) | ornat(us) orn[am]ent(is) decu[r(ionalibus)] | a splendid(issimo) | ordin(e) m(unicipii) H(adriani) D(robetensium) |¹⁰ vix(it) an(nis) XXIII | M. Victoriu[s] | [± 2]anio et Victori[a | Ge]mina fil(io) pie[nt(issimo)] | p(osuerunt).

Натпис брижљиво, параграфски уређен. Слова дубоко урезана, квадратна, уједначеног модула, постепено се смањују од реда 1 наниже. Висина слова 9–4 цм. Лигатуре: ET, OR у реду 12. Знаци за растављање у облику кружних уреза. Приликом издавања натписа у AEM и CIL-у, слова AN у реду 12 су се видела, сада се више не виде.

12 [L]anio, TOCILESCU (CIL), ..anio, ILS; [±4 l]anio, IDR.

Покојник је лекар легије VII *Cl(audiae)* који је умро током службе: легија VII *Claudia* припадала је посади Горње Мезије, *ВЕНЕА* 1983, 57, 138, *DOMASZEWSKI* 1967, 15; *DAVIES* 1969, 83–99; 1972, 1–11. Чињеница да је споменик подигнут за лекара легије која не припада посади те провинције могла би указивати на ванредне околности. Помишљало се на ратне околности у време Маркоманских ратова, *Longinus* (КАЈАНТО 1965, 231) је примио *ornamenta decurionalia* за личне заслуге (*ВЕНЕА* 1983, 57; *DAVIES* 1969, 87).

Споменик подижу родитељи, који имају исто гентилно име (*Victorius/-a*), док син носи гентилициј *Valerius*, што указује на то да нису примили грађанско право у исто време (*IDR* II, стр. 44; *ВЕНЕА* 1974–1975, 303–306).

44. Надгробни споменик од кречњака у облику квадрa, 122 x 73 x 63 цм. Натписно поље уоквирено рамом. Доњи десни угао рама одбијен. Споменик секундарно употребљен. Узидан у тврђаву из времена Јустинијана. Сада се налази у *Muzeul regiunii Porțile de Fier* у Дробети (бр. инв. L II 15).

ТОСЦЕСКУ 1896, 2, 215, бр. 74; *CIL* III 14216, 7; (*FLORESCU* 1942, 16, бр. 5); *IDR* II 43 са фотографијом. *Contuli*.

D(is) M(anibus) | C. Iul(io) Ve|recun|do vet(erano) |^s ex dec(urione) a(lae) | Cl(audiae) Cl(audius) Lon|ginus ami|cus et he|res p(ecunia) s(ua).

Натпис је брижљиво уређен у редовима подједнаке дужине. Текст заузима целу ширину натписног поља. Слова су дубоко урезана, квадратна, уједначеног модула. Висина слова износи 9–5 цм, постепено се смањују од реда 1 на доле. Лигатуре: *AL* у реду 5, *AMI* у реду 7, *HE* у реду 8.

Ala I Claudia (nova miscellanea) посведочена у Дакији 110. године војничком дипломом из Поролисума (*CIL* XVI 163), касније је враћена у Горњу Мезију, посведочена војничком дипломом из 160. године (*CIL* XVI 111) и натписом из Рацијарије (*CIL* III 14217). Уп. *FERJANČIĆ* 2018, 36–40. За когномен *Verecundus*: *КАЈАНТО* 1965, 68, 264; *Longinus*: *КАЈАНТО* 1965, 231, уп. 43.

45. Надгробни споменик од кречњака, 143 x 75 x 63 (45) цм. Натписно поље уоквирено профилисаним рамом. Горњи леви угао рама одбијен. Пронађен је у секундарној употреби узидан у кулу из времена Јустинијана. Сада се налази у *Muzeul regiunii Porțile de Fier* у Дробета Турну Северину (бр. инв. L II 22).

ТОСILESCU 1896, 2, 217, бр. 77; *CIL* III 14216, 10; (FLORESCU 1942, 17, бр. 8); *IDR* II 44 са фотографијом. *Contuli*.

D(is) M(anibus) | Valeria | Gemina | vix(it) ann(is) |^s XVII d(iebus) X | h(ic) s(ita) e(st) | P. Ael(ius) Papi|rianus (centurio) | coh(ortis) III Cam(pestris) |^o coniugi | b(ene) m(erenti) posuit.

Натпис је брижљиво, параграфски уређен. Слова висине 7,8–5 цм, дубоко урезана, квадратна, уједначеног модула. Лигатура: СА у реду 9.

Споменик подиже активни центурион кохорте III *Campestris*. Кохорта је посведочена 103. године у Горњој Мезији (*CIL* XVI 54). Након Трајановог освајања, пребачена је у Дакију. Спомине се на дачким војничким дипломама из 109. године (*RMD* III 148), 110. године (*CIL* XVI 57) и 114. године (*RMD* IV 225), уп. натпис *AE* 1934, 14 = 1977, 700 (*Napoca*). У Дробети је посведочена у два натписа: 45, 46. Војничким дипломама из 132, 155/159, 158/159, 160, 161. године посведочена је као горњомезијска јединица. На десној обали Дунава помиње се у два натписа: у натпису из Купа (*ILJug* 1372) и у натпису из Прахова (*ILJug* II 461). На војничкој дипломи из Дробете од 1. априла 179. године (118) јавља се као дачка јединица, под командом легата Горње Дакије (PISO & VENEА 1984, 263–295; DODIN-PAYRE 1986, 259–262; *AE*, 1987, 843, *RMD* II 123; DUŠANIĆ 2000, 113–129. За кохорте *civium Romanorum*: SPREIDEL 1976, 343. Крајем II века кохорта је премештена у Дакију *Porolissensis*, уп. *AE* 2001, 1707.

Papirianus: КАЈАНТО 1965, 152.

46. Надгробни споменик од кречњака у облику квадрата, 140 x 79 x 60 цм. Натписно поље уоквирено профилисаним рамом. Горњи десни угао рама одломљен. Пронађен је у секундарној употреби, узидан у кулу из доба Јустинијана. Сада се налази у Музеul regiunii Porțile de Fier у Дробета Турну Северину (бр. инв. L 23).

ТОСІЕСКУ 1896, 2, 215–216, бр. 75; *CIL* III 14216, 8 (FLORESCU 1942, 17, бр. 6); *IDR* II 45 са фотографијом (*ILLD* 31); *CBI* 558. Ревидиран. *Contuli*.

D(is) M(anibus) | Liccaius | Vinentis | mil(es) coh(ortis) III |^s Camp(estris) b(eneficiarius) trib(uni) | mil(itavit) annis XIX | vix(it) annis XL | Lindia, Se|verus |^o h(eredes) b(ene) m(erenti) p(osuerunt).

Натпис је уређен у редовима приближно једнаке дужине. Слова дубље резана, издужена, висине 6,5–7 цм. Лигатуре: *AM*, *BF* у реду 5, *AN*, *NI* у реду 6, *AN*, *NI* у реду 7. Умањена слова: *Ī* у реду 6, *I* у реду 8. Знаци за растављање у облику кружних и полукружних уреза, хедера у реду 9.

2 *Vinentis (filius)*, ТОСІЕСКУ 5 *b(eneficiarius)*, ТОСІЕСКУ, *b(ene)f(iciarius)* 8 *Lindia*, *AEM*, *CIL*, *IDR* и остали 10 *h(eres)*, сви; *h(eredes)*, *CBI*.

Liccaius је карактеристично панонско име (*OPEL* III 26; *KERENYI* 1941, 1667, *КРАНЕ* 1929, 67, *ALFÖLDY* 1969, 230; 1976, 181; уп. *IDR* I 36: *Liccai Epicadi Marciniensi*; *PISO* 2004, 282, бр. 99). Патронимик *Vinens* (ген. *Vinentis*) јавља се само на овом месту. Могло би такође бити панонско име, *KERENYI* 1941, 1756. За име *Lindius* има 2 потврде (*CIL* IX 765, *CIL* XI 4124; уп. *SOLIN & SALOMIES* 1988, 105). *Linda* би према издавачима корпуса *CBI* такође било панонско име (*CIL* VI 1056, I, 80 *Iulius Linda e(meritus)* и 4884 *Lindus Batus*). *CBI* износи и могућност да је име дедиканта *Linda* од *Lindanius/-vius Severus*, међутим умањено *I* се врло добро види на натпису, стога би име требало читати *Lindia*. У натписима из Дробете умањено *I* иначе није ретка појава.

За *cohors III Campestris*: 45. Трибун кохорте: *SPEIDEL* 1977, 631–633.

47. Надгробна плоча од кречњака у облику квадрата, 115 x 85 x 75 цм. Натписно поље уоквирено вишеструко профилисаним рамом. Пронађен у секундарној употреби, узидан у кулу из доба Јустинијана. Припада Muzeul regiunii Porțile de Fier у Дробета Турну Северину (бр. инв. L II 24).

ТОСILESCU 1896, 2, 213–214, бр. 71; *CIL* III 14216, 4 (FLORESCU 1942, 15, бр. 2); *IDR* II 46 са фотографијом. *Contuli*.

D(is) M(anibus) | P. Ael(io) Diophan|to vet(erano) coh(ortis) | V Gal(lorum) vix(it) an(nis) LXXXVI |^s h(ic) s(itus) e(st) | Aelia Ammis fil(ia) et Aelia Eutychia | lib(erta) heredes | fecer(unt).

Натпис је брижљиво уређен. Слова су дубоко урезана, уједначеног модула. Лигатуре: *PH* у реду 2, *AL* у реду 3, *AE*, *LI*, *AM*, *IL* у реду 7, *ET*, *AE*, *LI* у реду 8, *LI*, *HE* у реду 9. Умањена слова: *AN* у реду 2; *I* у реду 7; *A*, *НIA* у реду 8. Знаци за растављање: хедере и кружни урези.

Покојник носи гентилно име цара Хадријана и грчки когномен *Dipohantus*, Διόφαντος, *RAPE & BENSELER* 1911, 313, *OPEL* II 102, уп. *GPNR* I 42, 178, III 1351. Покојница *Aelia Ammis* носи гентилно име цара Хадријана и грчки когномен *Ammis*: *GPNR* 952; *CIL* VI 20854, 21780, 26429, 27576; *KERENYI* 1944, 1829 упућује на *RAPE & BENSELER* 1911, 74, Ἀμμία, Ἀμμίας. За име ослобођенице *Eutychia* уп. 25.

Cohors V Gallorum након дачких ратова из Горње Мезије пребачена је у Дакију, где је била смештена у Пожежени. Као и кохорта *III Campestrис*, пред крај Хадријанове владе и у време Антонина Пија била је под командом горњомезијског легата. Захваљујући налазима нових војничких диплома, утврђено је да су постојале две истоимене кохорте: *V Gallorum* у Дакији (Пожежена) и *cohors V Gallorum et Pannoniorum* која је посведочена у Мезији дипломама из 156/157, 155/159, 158/159, 160, 161, в. ЕСК, *MACDONALD & RANGERL* 2001, 1; *PETOLESCU* 2002, 107–109; 2005, 125–127; уп. *FERJANČIĆ* 2018, 215–219.

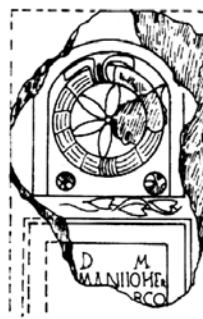
48. Фрагмент надгробне стеле од кречњака, 119 x 85 x 27 цм, преломљен са свих страна. Натписно поље је уоквирено профилисаним рамом. Сачуван је горњи десни део натписног поља са три реда натписа. Изнад, у фронтону, приказана је розета у описаној кружни-

ци. Налази се у Muzeul regiunii Porțile de Fier у Дробета Турну Северину (бр. инв. L II 45).

DAVIDESCU & FLORESCU, *Revista muzeelor* 3, 1966, 3, 206, сл. 3–4; TUDOR 1968, suppl. ep. 38 (AE 1980, 772); IDR II 57; CBI 561.

D(is) M(anibus) | [± 2] Manlio Her|[culano] b(eneficiario) co(n)|^s[s(ularis)] --- | ---

Слова неједнака, висине 7–5 цм.

2 *Manlio*, DAVIDESCU & FLORESCU, M. *Antio*, TUDOR (AE, IDR); 2–3 *Her|cul[ano]*, IDR, *Her|[c]u[lano]*, AE; *Her|[culano]*, CBI 3 *b(ene) [f(iciario)]*, IDR, *b(eneficiario)* AE; *co*, DAVIDESCU & FLORESCU, *cos*, TUDOR, *co(n)s(ularis)* IDR, AE. Slovo S se ne vidi; *co(n)|[s(ularis)]*, CBI.

Гентилно име покојника вероватније гласи *Manlius* него *Antius*, које је иначе врло ретко, уп. CBI 561: *Antius* за *Anteius*. На почетку реда има места за једно или два слова, стога би се могао претпоставити *praenomen*, затим, слово *L* је урезано сасвим уз *N*, вероватно није у питању *T*.

Читање *co(n)|[s(ularis)]* које даје CBI највероватније је решење, тј. да је *S* било пренето у следећи ред. Скраћеница *co(nsularis)* није уобичајена.

49. Фрагмент плоче од мермера, 25,4 x 29,8 x 5 цм. Сачуван горњи десни угао натписа. Пронађен током ископавања логора у Дробети која је вршио BĂRCĂCILĂ. Налази се у Muzeul regiunii Porțile de Fier у Дробета Турну Северину (бр. инв. L II 33).

BĂRCĂCILĂ 1932, 61–62, 233, бр. 14 (TUDOR 1942, suppl. ep. 26; 1958, suppl. ep. 31; 1968, suppl. ep. 34); IDR II 66 са фотографијом.

[D(is)] M(anibus) | [--- vixi]t ann(is) XXXV | [mili]t(avit) ann(is) VIII | [---]f[et]c(it?) | [---]

Слова висине 4,8 цм, лепа, квадратна, уједначеног модула. Лигатуре: *NN* у реду 2, *NN* у реду 3. Знаци за раздвајање у облику трougластих уреза.

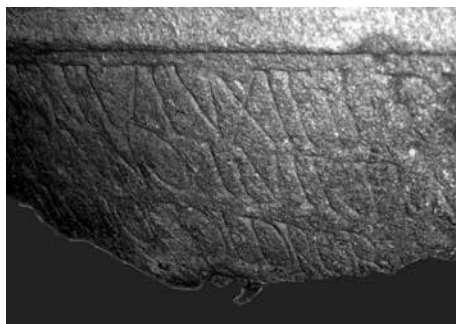
4 *T C*, TUDOR, [*...fe*]c(it?), IDR.

50. Фрагмент надгробне стеле од кречњака. Пронашао га је Точилеску приликом ископавања, након чега је споменик претрпео тешка оштећења. Тудор је видео трагове рељефа на бази који су затим нестали. Налази се у *Muzeul regiunii Porțile de Fier* у Дробета Турну Северину.

FLORESCU 1942, 25, бр. 18; TUDOR 1958, suppl. ep. 33 (1968, suppl. ep. 39); IDR II 63.

--- | ---] *milit(avit)* [--- | ---

51. Споменик од кречњака, 57 x 48 x 35 cm. Сачуван је горњи десни део споменика. Натписно поље уоквирено профилисанима рамом. Доле преломљен на два дела, мањи фрагмент се уклапа. Сачувана су 4 фрагментарна реда натписа. Секундарно употребљен.

Пронађен у Дробети (FLORESCU), налази се у *Muzeul regiunii Porțile de Fier* у Дробета Турну Северину (бр. инв. L II 3).

TUDOR 1958, suppl. ep. 41 (према читању које је дао FLORESCU) (AE 1959, 317; TUDOR 1968, suppl. ep. 47); IDR II 13 са фотографијом; PISO 1981, 125–126; (AE 1981, 718; ILLD 57). *Contuli*.

T. Aelio, T. Zeuxif. Pa[p(iria tribu)] | Aeliano, II vir(o), fla[m(ini)] | patrono col(oniae) Drob(etensium) eq(uo) [p(ublico) | praef(ecto) coh(ortis) I] Noric[orum] ---

Текст натписа је уређен у редовима подједнаке дужине, заузима целу површину натписног поља. Слова висине 4,5–4 cm, издужена. Лигатуре: *RI* у реду 4.

3–4 *eq[uestrem | statuum pos(uit). Ho]nore c[ont(entus) | sumptum remisit]*, TUDOR, IDR; *eq(uo) | [p(ublico) | [---] NORC[---]*, PISO; *[praef(ecto) coh(ortis) I] Noric[orum]*, AE, *RI* је у лигатури, види се C.

Реч је о почасном натпису *T. Aelius Aelianus, Zeuxif.*, који је био римски витез. Он носи гентилно име цара Антонина Пија; когномен *Aelianus* изведен из гентилиција; име оца *Zeuxus, Zeuxus, Zeuxis, Ζεύξις*; RARE & BENSELER 1911, 44; OPEL IV 190. Наводи се триба, *Papiria*.

У натпису се наводи да је у Дробети обављао више функција, био је *IIvir*, фламен и патрон колоније Дробете уп. 2, 87. За фламене

у Дробети: **87, 92**. *Cohors I Noricorum equitata* била је стационирана у Доњој Панонији, WAGNER 1938, 173; LÖRINZ 2001, 40, бр. 37; *praefectus cohortis I Noricorum*: DEVIJVER 1976, IV, A 19, 104.

Прва половина III века (*colonia Drobeta*).

52. Надгробна плоча од кречњака, 86 × 114 × 30 цм. Натписно поље уоквирено вишеструко профилисаним рамом. Плоча је вероватно била део неке надгробне конструкције. Пронађена приликом ископавања (BĂRCĂCILĂ) у логору у Дробети. Сада се налази у Muzeul regiunii Porțile de Fier у Дробета Турну Северину (бр. инв. L II 17).

BĂRCĂCILĂ 1932, сл. 28/1; 1938, 35; FLORESCU 1942, 14–15, бр. 1 (TUDOR 1942, suppl. ep. 29, 1958, suppl. ep. 35; 1968, suppl. ep. 41) IDR II 49; AE 1980, 773. *Contuli*.

D(is) M(anibus) | M. Arrius Saturninus | dec(urio) m(unicipii) H(adriani) D(robetensium) vix(it) ann(is) XVI. | Arria Saturnina |^s soror et heres iuxta | voluntate (!) testa|menti faceundum (!) | curavit.

Натпис је брижљиво уређен у редовима једнаке дужине, осим реда 6 који је краћи и реда 8 који је увучен за једно словно место. Слова су дубље урезана, квадратна, уједначеног модула. Висина слова износи 5–5,5 цм. Лигатуре: VR, NI у реду 2; NI у реду 6; HE у реду 7, ME у реду 8. Умањена слова: VS на крају реда 2.

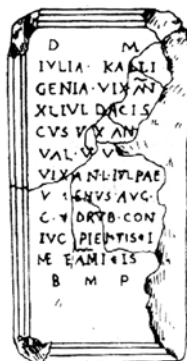
M. Arrius Saturninus, гентилно име *Arrius*: SCHULZE 1904, 423; Когномен *Saturninus*: OPEL IV 51–53. Декуриони Дробете **15, 85, 89, 88, 90, 97**; *decurio coloniae Drobetensium* **92**. Треба приметити да је декурион умро у шеснаестој години. Издавачи IDR претпоставили су да је могао наследити титулу од оца. Споменик подиже *Arria Saturnina, soror et heres*.

У редовима 5–6 *iuxta voluntate (!)* јавља се уместо *iuxta voluntatem* уп. *ILJug 1365 (Aequae, Прахово)*. У реду 7 *faceundum (!)* уместо *faciendum*.

II век.

53. Надгробна плоча од кречњака у облику квадрата, 130 x 75 x 65 цм Пронађена почетком XX века приликом реконструкције главних врата у Дробета Турну Северину. Преломљена на неколико делова. Изгубљена.

ТОСILESCU G., *Revista pentru istorie, Archeologie și Filologie* 9, 1903, 16, бр. 15 (*non vidi*) (*idem*, 1903, 16, бр. 15); TUDOR 1937–1940, 353, бр. 1 (1942, suppl. ep. 28; 1958, suppl. ep. 34; 1968, suppl. ep. 40); AE 1944, 61; IDR II 50; AE 1980, 775. Ревидиран.

D(is) M(anibus) | Iulia Kalli|genia vix(it) an(nis) | XL Iul(ius) Dacis^scus v[i]x(it) an(nis) [± 3] | Val(erius) V[.]v[.]b(---) ? | vix(it) an(nis) L. | Iul(ius) Pae[t(inus)?] | V[ar?]enus, Aug(ustalis) |¹⁰ c[ol(oniae)] Drub(etensium) con|iu(gi) pientis[s]i|mae et ami[c]is | b(ene) m(erentibus) p(osuit).

Лигатуре: MAE, ET у реду 11.

6 *V[i]v[i]b[ius]?*, TUDOR, IDR, AE 7 *Pae[t(inus)?]*, TUDOR, IDR 8 *V[al]enus*, TUDOR, IDR, *V[ar]enus*, AE.

За грчко *Kalligenia/Calligenia*, Καλλιγένεια, PAPE & BENSELER 1911 599; *Calligenia*: OPEL II 24; GPNR I, 90, 12; ICVR 7217. Когномен *Daciscus* изведен је од етнонима *Dacus*, КАЈАНТО 1965, 203. Реконструкција имена *V[i]v[i]b[ius]?* у реду 6 није сасвим извесна. Постоји само једна потврда у Панонији, OPEL IV 178: CIL III 4224; HOLDER 1894–1916, III 418, *Vivibius*. Можда би могло бити од латинског *Vibius*, *Vivius*, *Vividus* и слично (SOLIN & SALOMIES 1988, 212). Слово *B* се на цртежу не види. Имена у редовима 6, 8–9 такође се не могу са сигурношћу реконструисати. *Paetinus*: КАЈАНТО 1965, 239. За *Valenus* нема потврда; можда би могло бити *Varenius*: као когномен се јавља у Нарбонској Галији, CIL XII 3142; Панонији, CIL XIII 1129, Британији, AE, 1959, 157; посведочено је и као гентилно име: SCHULZE 1904, 248; ALFÖLDY 1969, 321; уп. IMS VI 95: *Varena*. Уколико је цртеж добар, на крају реда нема места за још једно слово (*T*?): *Pae[t(inus)]* би могло бити једно име, или како је прихваћено, дедикант има два когномена, уп. 83.

За Августале у Дробети: 34, 54, 86.

III век (*colonia Drubetensium*).

54. Фрагмент надгробне плоче од кречњака, 45 x 62 x 53 цм. Сачуван је горњи леви део натписа. Натписно поље било је уоквирено профилисаним рамом. Пронађен на средњовековном гробљу. Сада

се налази у Музеул региunii Porțile de Fier у Дробета Турну Северину (бр. инв. L 29).

BĂRCĂCILĂ 1939, 102, 153, сл. 2, бр. 1 (1938, 35; TUDOR 1942, suppl. ep. 23; AE 1944, 99, 2; TUDOR 1958, suppl. ep. 28; 1968, suppl. ep. 31; AE 1959, 315); IDR II 52 са фотографијом.

D(is) M(anibus) | M. Minicio | Symphor[o] | Aug(ustali) m(unicipii) H(adriani) D(robetae) |^s Minicia | [---]

Натпис уређен у редовима подједнаке дужине. Слова дубоко урезана, квадратна, уједначеног модула, висине 6 цм. Лигатура: NI у реду 2, NI у реду 5.

3 S[i]mphoro, TUDOR, Symphoro, AE, Simphoro, IDR, виде два кратка коса потеза изнад I.

Minicius: SCHULZE 1911, 110, бр. 3, 361. *Symphorus*: GPNR 1982, 924–926; OPEL IV 106 бележи графију са I. За Августале у Дробети: 34, 53, 86.

55. Фрагмент од кречњака, 20 x 18,5 x 27,5 цм. Пронађен у логору, налази се Музеул региunii Porțile de Fier у Дробета Турну Северину.

BĂRCĂCILĂ 1932, 5, сл. 3; TUDOR 1942, suppl. ep. 16 (1958, suppl. ep. 20) IDR II 8 са фотографијом.

---] Dro[betae, -betensium].

Слова висине 3,5 цм, дубоко угравирана, квадратна.

II век.

56. Плоча од белог мермера, 28 x 37 x 22 цм. Сачувана су три фрагмента који се уклапају и три фрагментарна реда натписа. Пронађена у Дробети (*in aedibus domini Garbea, CIL*). Налазила се у Музеул наțional de antichități у Букурешту (бр. инв. L 1, 102 А-С), затим је премештена у Музеул Olteniei у Крајови.

TOSILESCU 1884, 1–2, бр. 3; CIL III 8019; IDR II 6 са фотографијом (ILD 65).

--- ordo?] | col(oniae) splen[didissi] | mae Drob[etensium | ± 2] MO[± 11 | ---

Можда *ordo coloniae splendidissimae Drobetensium*, уп. 43.
Почетак III века (*colonia*).

57. Фрагмент плоче од кречњака, 37 x 20 x 15 цм. Сачуван је доњи десни угао натписног поља са профилисаним рамом. Пронађен 1912. године у Дробети. Налази се у Muzeul regiunii Porțile de Fier у Дробета Турну Северину.

PĂRVAN 1900, 49, бр. 5; 1913, col. 369, бр. 3; TUDOR 1942, 1, suppl. ер. 12; 1958, suppl. ер. 14; 1968, suppl. ер. 15); IDR II 7 (цртеж).

---] OЕIII [---] | ordo [---] | Drobe[tensium ---]

Сачувана су три фрагментарна реда натписа. Слова висине 3,5 цм. Можда би се други ред могао допунити: *ordo municipii/coloniae Drobetensium, ordo decurionum*.

58. Фрагмент (надгробног) споменика од кречњака, 37,5 x 47 x 18 цм. Поломљен са свих страна, сачувана три фрагментарна реда натписа. Пронађен у логору у Дробети, налази се у Muzeul regiunii Porțile de Fier у Дробета Турну Северину (бр. инв. L II 37).

IDR II 71 са фотографијом. Ревидиран.

[D(is)] M(anibus) | [B?]arbiae D[--- | ---]vae[---

Слова висине 6,2–5 цм. Лигатура: AE у реду 2. Умањено слово R у реду 2. Знаци за растављање: полукружни урез у реду 1; у реду 3 хедера (?).

¹ D(is) M(anibus), IDR 2 [A]rbiae, IDR. D, IDR; 3 na f, IDR.

Претходни издавачи читају име у реду 2 *Arbia*, које иначе није другде посведочено. Можда би, евентуално, могло бити од *Arbianus/ius*, SCHULZE 1904, 347. На основу размака између [D] и M у реду 1 ис-

пред *A* у реду 2 има места за још једно слово (уп. могуће варијанте у SOLIN & SALOMIES 1988, 223); [*B*]arbiae: *Barbia D[---]va*, *Barbius*: КАЈАНТО 1965, 25.

Уколико би се прихватило читање, могло би се претпоставити да би [*B*]arbia са овог натписа могла бити ослобођеница породице *Barbii* пореклом из Аквилеје. Та је породица имала разгранате послове у Далмацији, Панонији и Мезији (ŠAŠEL 1966, 130–137; DAICOVICIU, ED V, 76; OPEL I 269. У Горњој Мезији посведочено је више ослобођеника ове породице, а вероватно је да су пословали и у Дакији, уп. CIL X 3426 = DOBÓ 1975, 758 (*Misenum*): *Barbius Firmus faber| dupl(icarius) III Dacico*. За трговинске везе са Аквилејом уп. CIL V 1047 = ILS 7526 (*negotiator Daciscus*, из *Colonia Augusta Agrippinensium* који је умро у Аквилеји, MÓCSY 1974, 130). Ипак, будући да је натпис толико фрагментаран морају се задржати резерве при идентификацији.

Може се претпоставити да *D[---]va* у редовима 2–3 представља когномен: *Donativa*? Према SOLIN & SALOMIES 1988, 342, 473 то је једини когномен који почиње са *D* и завршава се на *-vus/-va*. *Donativa*, КАЈАНТО 1965, 118, 298. Могло би се евентуално претпоставити и неко грчко име.

59. Фрагмент надгробне плоче од мермера, 18 x 15 x ? цм.

STINGĂ 1998, 23 (AE 1998, 1109; ILLD 64).

D(is) [M(anibus) | Aeli]a Flore[ntina con|sor]s pulc[herrima ---] | [---

Слова висине 4,5 цм.

Florentina, Florentinus: КАЈАНТО 1965, 28, 45, 46, 189 = 233.

60. Надгробни споменик од кречњака, 93 x 47 x 40 цм. Профилисан са горње и доње стране. Абакус профилисан у доњем делу, украшен розетом смештеном у кружницу. Слова *DM* са леве и десне стране розете. Са стране скулптуре два пауна. Споменик је пронађен приликом грађевинских радова. Сада у Muzeul regiunii Porțile de Fier у Дробети.

IDR II 37 са фотографијом; ILLD 61. *Contuli*.

D(is) M(anibus) | P. A(elius) Iada(---?) | P. A(elio) Viatori | fil. vix(it) an(nis) |^s III b(ene) m(erenti) p(osuit).

Слова висине 6,3 цм, лепа, квадратна. Слово *O* је умањено у реду 2.

Покојник носи царски гентилициј *Aelius* који се у натпису јавља у радикално скраћеном облику. Когномен *Iada* је посведочен само на овом месту (*OPEL* II 188), доводи се у везу са *Iadia*, *Iadius* (*OPEL* II 188), *Iadestinus* (*IJug* 693; 2912), *Iadatinus vicus*, *Iader*, *ALFÖLDY* 1969, 219, *КРАНЕ* 1929, 56, 142; *МАУЕР* 1957, 160. У питању би могла бити личност пореклом из провинције Далмације.

61. Надгробна плоча од мермера у облику квадра, 130 x 72 x 54 цм. Натписно поље уоквирено профилисаним рамом. Пронађена у Дробети, узидана у кулу из доба Јустинијана. Налази се у *Muzeul regiunii Porțile de Fier* у Дробета Турну Северину (бр. инв. L II 26).

ТОЦИЕСКУ 1896, 2, 217, бр. 78; *CIL* III 14216, 11 (*FLORESCU* 1942, 17, бр. 9); *IDR* II 47 са фотографијом. *Contuli*.

D(is) M(anibus) | Prim. Ael(ius) | Ion(icus) neg(otiator) | vix(it) an(nis) L. |^s Iulia Pris|cilla ux(ora) | et Aelius Iulia|nus fil(ius) co|hered(es) per |¹⁰ Ael(io) Primiti|vo lib(erto) (!).

Натпис је уређен у редовима приближно подједнаке дужине, заузима целу ширину натписног поља. Слова су дубоко урезана, висока 6,5–7 цм. Лигатуре: *ET* у реду 6. Умањено слово: *I* на крају реда 9. Преномен *Primus* је редак. Когномен *Ionicus*: *OPEL* II 196; уп. *RARE & BENSELER* 1911, 584–585; *GPNR* II 576–577, указује на малоазијско порекло. Осим тога, у натпису се наводи да је покојник био по занимању трговац, *negotiator*. Трговина је била разграната у Дробети с обзиром на положај и значај града. За когномен *Priscilla*, *Priscillus*: *КАЈАНТО* 1960, 288; *Primitivus*: *КАЈАНТО* 1960, 14, 18 bis, 74, 75, 134, 290.

Per Aelio Primitivo (!) уместо *per Aelium Primitivum*, за *per* + аблатив, *МИНĂЕСКУ* 1960, 174, бр. 218.

62. Фрагмент надгробне плоче од кречњака, 22 x 27 x 19,5 цм. Откривен приликом ископавања логора у Дробети. Сада се налази у Muzeul regiunii Porțile de Fier у Дробета Турну Северину (бр. инв. L II 42).

IDR II 53.

[± 17 | ± 5] *Aeli P*[--- | *vi*]x*it*) *an*(*nis*) [---

Слова висине 5 цм.

63. Надгробна плоча од кречњака у облику квадрата, 95 x 78 x 55 цм. Натписно поље уоквирено рамом. Плоча је преломљена на два дела. Лева страна споменика оштећена. Споменик је пронађен у порти цркве у месту Чернеци, на територији Дробете, где га је видео Марсиљи почетком XVIII века (*Černetz extra templum Graecum, CIL*). Касније је преломљен на два дела. Налази се у Muzeul național de antichități у Букурешту (бр. инв. L 1205 – горњи фрагмент; L 326–доњи фрагмент).

CIL III 1586; *TOSCULESCU* 1902, 296–298, бр. 31; *IDR* II 51 са фотографијом.

D(is)M(anibus) | Anto[nia] | Callist[e] | vixi[t] |^sann(is) LX. | Dioge[n(es)] | Mosc[hi] | coniug[i] | b(ene) m(erenti) [p(osuit)].

Натпис је брижљиво, параграфски уређен. Слова су квадратна, уједначеног модула, висине 7 цм. Лигатуре: *AL* у реду 3, *NN* у реду 5. Нека слова су оштећена након објављивања у *CIL*, више се не виде: *N* у реду 2; *T* у реду 4. *IDR* бележи да се у реду 3 више не види *T* (*Callist[e]*), мада се на фотографији која је ту објављена јасно виде и вертикална и хоризонтална црта слова.

3 *Callist[e]*, *CIL*; *Callist[e]*, *IDR*.

Гентилно име *Antonius/-a*, као и грчка имена (когномина) личности у натпису могла би указивати на порекло са Истока. *Calliste*, Καλλιστή, уп. *GPNR*, 673; *Dioge[n(es)]*, Διογένης: *PAPE & BENSELER* 1911, 301–302; *GPNR*, 236, 1343; за патронимик *Moschus, Moschos* (*CIL* III 977), Μόσχος, *OPEL* III 88; *PAPE & BENSELER* 946–947; *GPNR* 1060.

64. Надгробна плоча од кречњака у облику квадра, 130 x 72 x 54 цм. Натписно поље уоквирено широким рамом. Рам је оштећен с леве, горње и доње стране. Пронађен у Дробети у кули из доба Јустинијана. Припада Muzeul regiunii Porțile de Fier (бр. инв. L II 26).

ТОСЦЕСКУ 1896, 2, 218, бр. 79; *CIL* III 14216, 13 (FLORESCU 1942, 17, бр. 10); *IDR* II 48 са фотографијом. *Contuli*.

D(is) M(anibus) | Asclepiae | Chronae | vix(it) an(nis) XL |^s h(ic) s(ita) e(st) | Asclepius | Asclepia|des | patron(us) |^{io} coniug(i) | b(ene) m(erenti) p(osuit).

Натпис је параграфски уређен. Слова су дубље урезана, квадратна. Лигатуре: *AE* у реду 2, *RO*, *AE* у реду 3, *PI* у реду 6. Од времена издавања у *CIL*-у, натпис је претрпео оштећења па се нека слова више не виде: *D* у реду 1, *A* у реду 2, *B* у реду 11.

7–8 *Asclepia|dis*, ТОСЦЕСКУ, *Asclepia|des, omnes*.

Грчка имена у натпису могла би указивати на оријентално порекло. *Asclepios*: РАРЕ & BENSELER 1911, 159; *Asclepiades* је вероватно патронимик; РАРЕ & BENSELER 1911, 1691; *Chronē*: *OPEL* II 54, јављају се и *Chronius*, *Chronicus*, у *LGNP*: Χρονία, Χρόνιος, Χρόνις. *Asclepia Chrona* је ослобођеница и супруга покојника.

65. Фрагмент надгробне стеле од пешчара, 110 x 73 x 24 цм. Фрагмент је преломљен попреко на два дела који се уклапају; доњи део недостаје. Натписно поље уоквирено је профилисаним рамом који се са горње стране спаја у угао и чини фронтон. Унутар натписног поља, између првог реда и забата приказано је огледало. Са спољне стране угла приказана су два круга. Таква иконографија распрострањена је у малоазијским надгробним споменицима. Пронашао га је BĂRCĂCILĂ у дворишту у околини Дробета Турну Северина.

Доњи фрагмент данас недостаје, док је горњи изложен у лапидарију у Muzeul regiunii Porțile de Fier у Дробета Турну Северину (бр. инв. L II 34).

BĂRCĂCILĂ 1932, 61–62, стр. 233–235 (FLORESCU 1942, 21–22, бр. 15; TUDOR 1942, suppl. ep. 15; 1958, suppl. ep. 18; 1968, suppl. ep. 19); *IDR* II 58 са фотографијом. *Contuli*.

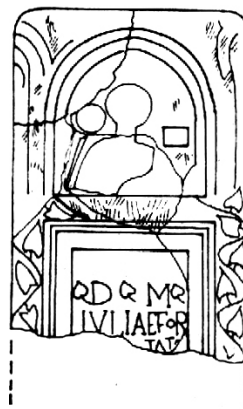
D(is) M(anibus) | Gratae Vita[li]s ---

Слова су неуједначена, у кривим редовима, висине 12 цм у реду 1,8 цм у реду 2. Лигатуре: *IT* у реду 2. У реду 2 слово *G* са доњим завршетком лучно повијеним на унутрашњу страну указују на крај II–III века, уп. ПЕТРОВИЋ 1975, 114). Слово *E* са заобљеном горњом хоризонталном цртом, уп. 66.

Gratus / Grata: OPEL II 171. *Vitalis*, патронимик, за име, КАЈАНТО 1965, 23, бр. 6, 72, 274.

66. Фрагмент надгробне стеле, 110 x 75 x 25 цм, преломљен на неколико делова који се уклапају, доњи део изгубљен. Натписно поље уоквирено је вишеструко профилисаним рамом и лозом и лишћем. Изнад натписа рељеф у профилисаном фронтону. Налази се у *Muzeul regiunii Porțile de Fier* у Дробета Турну Северину (бр. инв. L II 31).

DAVIDESCU & FLORESCU 1966 3, 207, сл. 5–6; TUDOR 1968, suppl. ep. 36, *IDR* II 61.

D(is) M(anibus) | Iuliae For|[tuna]tae[---

Слова висине 5,8–5 цм. У првом реду 3 хедере.

3 TATA, DAVIDESCU & FLORESCU, For|[tuna]ta(e) TA, TUDOR, For|[tuna]ta(e) TA, IDR.

67. Надгробна стела од кречњака, 140 x 72 x 24 цм. Стела је подељена на два поља, уоквирена декорисаним рамом. На рељефу је приказано попрсје покојнице у медаљону украшеном виновом лозом. Горњи део рељефног поља је оштећен. Доњи део натписног поља је одбијен. Приликом премештања стела је накнадно преломљена на два дела. Пронађена је у логору у Дробети. Секундарно употребљена као грађевински материјал. Сада се налази у Muzeul regiunii Porțile de Fier у Дробета Турну Северину (бр. инв. L II 25).

CIL III 6280 (= 8020) (FLORESCU 1942, 35, бр. 31); IDR II 55, цртеж. *Contuli*.

D(is) M(anibus) | Iulia Phi|[I]umene | [v]ix(it) annis |^s [X]XX. H(ic) s(ita) e(st). Phile|[t]us Iul(ii) Rufini (servus?) | [co]niugi(i) b(ene) m(erenti).

Слова висине 9–5 цм, правилна. Лигатуре: NI у реду 4; PH у реду 5; NI у реду 6. Знаци за растављање у облику кружних уреза и хедере у редовима 1 и 3. Умањено слово I у реду 6.

⁵ *Hic sita e(st)*, IDR грешком уместо *H(ic) s(ita) e(st)*. ⁷ *[co]niugi*, IDR, грешком, финално I у *coniugi* се не види.

Phi|[I]umene, Φιλουμένη: PAPE & BENSELER 1911, 1629, уп. GPNR, 895–6, 1370; *Phile|[t]us*, Φιλίτα, Φιλίτας такође грчко, GPNR, 1982, 888–891, KERENYI 1941, 2050, PAPE & BENSELER 1911, 1619.

68. Фрагмент надгробне стеле од кречњака, 80 x 55 x 20 цм. Преломљен са свих страна. Након издавања у *CIL*-у претрпео накнадна оштећења. Пронађен у дворишту суда у Дробети приликом ископавања која је вршио *TOSCILESCU*. Налази се у *Muzeul regiunii Porțile de Fier* у Дробета Турну Северину (бр. инв. L II 44).

TOSCILESCU 1896, 2, 218–219, бр. 80; *CIL* III 14216, 12; *IDR* II 62 са фотографијом. *Contuli*.

--- | --- a(nnis)] *III P. Iul(io, -a) Ca* [--- | *vix(it) an(nis) ± 3*] *nepotibus e[orum*
| *Iul(ia) ?*] *Lasciva patr[i et | matri et] filis suis ex bo[nis] ^s suis fecit. T] e autem*
her[es rogo | aliqu]em amplius n[e velis | condi]disse patris m[onument]o
quot fratres m[ei | et ± 3 s] oror mea b(ene) m(erenti) [f(ecerunt)].

Слова висине 5 цм, дубоко уклесана, квадратна, уједначеног модула. Од издавања у *CIL*-у споменик је претрпео накнадна оштећења. Лигатуре: *TIB* у реду 2; *FL*, *LI* у реду 4; *AV*, *HE* у реду 5; *AM*, *LI* у реду 6, *ME* у реду 9.

Дедикант је [*Iul(ia) ?*] *Lasciva*, која подиже споменик деци и родитељима. За когномен *Lascivus/-a*: *КАЈАНТО* 1965, 261. За *amplius* уместо *plus*, *МИЊЕСКУ* 1960, 188, бр. 236. Натпис је вероватно био у стиху.

III · P · IVL CA
NEPOBVS · EORUM
LASCIVA · PATR et
FLS · SVIS · EX · BO
5 TE · ATEM HERE
EM · MPLVS · N
DISSE PATRIS M
QVOT · FRATRES · M
OROR MEA · B · M

69. Надгробна стела од жућкастог пешчара, 247 x 82 x 30 цм, преломљена попречно на два дела. Предња страна стеле подељена је на два поља уоквирена профилисаним рамом. У рељефном пољу приказана је кутија за накит (лево), розета (у средини) и огледало (десно). У горњем пољу испод рељефа, налази се и први ред натписа (*DM*). Данаас му недостаје високо постоље. Пронађена у близини Дробете. Сада се налази у Музеул regiunii Portiile de Fier у Дробета Турну Северину (бр. инв. L II 27). *Contuli*.

BĂRCĂCILĂ 1932, 61–62, 235–239 (FLORESCU 1942, 26–27, бр. 19; TUDOR 1942, suppl. ep. 14; 1958, suppl. ep. 16; 1968, suppl. ep. 17); IDR II 56 са фотографијом; AE 1980, 776. Ревидиран.

D(is) M(anibus) | Laudice (!) | Syrae Col|lina, Phila|^sdelphia vix(it) annis | XXX Chera (!) | coiugi (!) b(ene) m(erenti) | posuit.

Слова висине 12–5 цм, неједначена, са кратким косим серифима, у кривим редовима.

2 *Laudice*, TUDOR; *Laudic(a)e*, IDR, *Laudices*, AE; 6 XXXC, IDR 7 XXX C. *Hera*, TUDOR, AE, XXXC. *Hera*, IDR.

Laudice, Λαοδίκη, Λαυδίκη, PAPE & BENSELER 1911, 771; *Laudice(s)*, уп. CIL V 7752, CIL III 2401. *Syra*: OPEL IV 102, s. v. *Sura*: PAPE & BENSELER 1911, 1460, могло би указивати на етничко порекло: Сиријка. Према AE, град који се наводи као порекло јесте *Philadelphia* у провинцији *Arabia* (дан. Amman, BAtlas 71 B2 Philadelphieia), која је била уписана у трибу *Collina*, ILS 9168; CIL III 6580, 2302, 7103, 13483a; уп. KUBITSCHNEK 1889, 260.

Chera: PAPE & BENSELER 1911, 470; *Hera(s)*, 'Hρας: GPNR, 1982, 265–6, посведочен у Горњој Мезији (CIL III 8052); RMD 2: *Antioc(hia)*; *Chaera*, *Chaeretus*, *Cheretus*, уп. GPNR 1298.

coiugi < *coniux*: MINĂESCU 1960, 107, бр. 111.

II век.

70. Фрагмент надгробне стеле од кречњака 108 x 97 x 30 цм. Преломљен попреко, горњи део изгубљен. Натписно поље уоквирено профилисаним рамом. Пронађен у дворишту суда у Дробета Турну Северину. Налази се у Muzeul regiunii Porțile de Fier (бр. инв. L II 40).

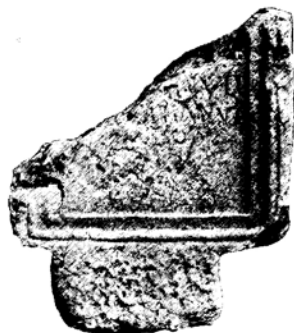
ТОСІЕСКУ 1896, 2, 219, бр. 81 (CIL III 14216, 14; IDR II 60 са фотографијом). *Contuli*.

--- | S]aḃina Labrio|nis v(ixit) a(nnis) L. Sen|ecio Suri v(ixit) a(nnis) XX.

Натпис је уређен у редовима подједнаке дужине. Слова висине 6,5–6 цм, дубоко урезана, издужена, оштра. У првом реду слово *L* је у облику ламбде (λ). *E* са заобљеним хоризонталним цртама.

Labrio од *Labrius*, SCHULZE 1944, 162, SOLIN & SALOMIES 1988, 100, OPEL III 15. *Senecio*: КАЈАНТО 1965, 301. *Surus* има пуно потврда у Дакији и другим подунавским провинцијама (KERENYI 1941 352, 2174, 2175; OPEL IV 101–102).

71. Фрагмент надгробне стеле од кречњака, 81 x 73 x 26 цм. Дијагонално преломљен. Сачуван је доњи десни део споменика са укопником. Натписно поље уоквирено је вишеструко профилисаним рамом. Пронађен у логору у Дробети. Налази се у Muzeul regiunii Porțile de Fier у Дробета Турну Северину (бр. инв. L II 39).

IDR II 59 са фотографијом. Ревидиран.

---] M? Ulp(ius) | [± 4]atianus | [p]os[uit].

Слова висине 5–4 цм, врло оштећена, слабо видљива. У реду 1 испред гентилног имена виде се трагови слова, вероватно преномен.

1 ---] aḃ(nis) VII IDR, ВИДИ СЕ VLP 2 [Dom]itianus, IDR 2 испред T се ВИДИ A.

Није сасвим сигурно да се ради о надгробном натпису, јер према датом читању у првом сачуваном реду не стоји ---] aḃ(nis) VII, већ именска формула дедиканта. За могуће допуне когномена на *-atianus*: SOLIN & SALOMIES 1988, 462.

72. Надгробна плоча од кречњака у облику квадрa, Димензије непознате. Споменик потиче вероватно из Дробете (TUDOR).

TUDOR 1958, suppl. ep. 37 (POLONIC, *Carnet de insemnari XIV*) (TUDOR 1968, suppl. ep. 43); IDR II 54.

[D(is)] M(anibus) | [--- | posu]er[unt].

73. Фрагмент споменика од кречњака, 31 x 39 x 18. Преломљен са свих страна. Налази се у Muzeul regiunii Porțile de Fier у Дробета Турну Северину.

IDR II 69 са фотографијом.

[D(is)] M(anibus) | [---]nuș [--- | vix(it)] an(nis) ?

Висина слова 4,5 цм.

74. Фрагмент надгробне стеле од кречњака, 13 (35) x 77 x 28 цм. Преломљен уздужно на три дела који се уклапају. С десне стране види се остатак оквира. Налази се у Muzeul regiunii Porțile de Fier у Дробета Турну Северину (бр. инв. L II 43).

IDR II 64 са фотографијом. Ревидиран.

--- | ---]I[CA | mater fil(io) [.]TNN | [---

Слова, издужена висине 7,5 цм. Лигатуре: у реду 2 MA.

2-3 pient|ișșimø, IDR.

75. Фрагмент надгробне плоче од кречњака, 65 x 31 x 23 цм. Преломљен са свих страна, сачувана средина натписа. Пронађен у северном делу утврђења у Дробети. Налази се у Muzeul regiunii Porțile de Fier у Дробета Турну Северину (бр. инв. L II 35).

BĂRCĂCILĂ 1937, 94, 151; TUDOR 1958, suppl. ep. 23 (1968, suppl. ep. 39); IDR II 65.

---] II [--- | ---] RO [--- | ---] O vix(it) | [ann(is)] XXIII [--- |^s ---] OCIL
[--- | ---] fil]io [carissim]o pos(uit) [---

Висина слова 5, 5 цм.

НАТПИСИ СА ТЕРИТОРИЈЕ ДРОБЕТЕ

76. Фрагмент споменика од пешчара 17 x 5 цм. Претрпео на-
кнадна оштећења. Пронађен у месту Острову Маре. Налази се у
Музеул наțional de antichități у Букурешту (бр. инв. L 1207).

ТОСІЕСКУ 1891, 13, бр. 20; *CIL* III 12600; *IDR* II 138 са фотографијом.

---] *Ferox* [--- | *v*] *ix(it)* *a[n(nis)* ---.

Слова *OX* у реду 1, и *A* у реду 2 која је видео први издавач, више се не
виде. За *Ferox*: КАЈАНТО 1965, 126, 267.

77. Фрагмент од пешчара. Пронађен у месту Циганаши
(Țiganași), на обали Дунава, северно од Острову Маре (Великог о-
стрва), на југоисточном крају територије. Изгубљен.

ТОСІЕСКУ, *Mss. Acad.* бр. 5139, f. 63; TUDOR 1942, suppl. ep. 169 (1958, suppl. ep. 279;
1968, suppl. ep. 417); *IDR* II 139.

---] XVI

78. Вотивни рељеф од мермера,
27,5 x 21,5 x 25 цм. Рељефно поље
уоквирено рамом, на доњем делу
рама урезан натпис. На рељефу
је приказан Трачки коњаник у
галоу са туником, фригијском
капом и хламидом која лепрша. У
десној руци држи према коментару
у *IDR*, рог изобиља, FLORESCU:
rhyton, док левом руком држи
узде. Испред коњаника, у десном
делу рељефног поља приказано је
дрво (чест елемент на рељефима
Трачког коњаника, испод коњаника
полуљудско, змијолико биће. Про-

нађен у месту Бистрица (Bistrița, Hinova) на територији Дробете, где
су нађени и остаци вила рустике. Налази се у Музеул regiunii Porțile de
Fier у Дробета Турну Северину (бр. инв. II 7 114). *Contuli*.

FLORESCU 1960, 369, таб. XXII/1; TUDOR 1965a, 179–181, бр. 4, сл. 3 (1968, suppl. ep. 441; IDR II 132 са фотографијом и цртежом). Ревидиран. *Contuli*.

Aur(elius) Gratinian|[us] pro [..] votum s(olvit).

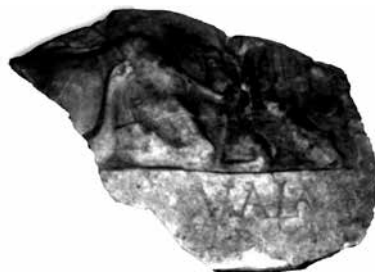
Слова висине 2 цм у реду 1, 1 цм у реду 2. У првом реду натписа доњи завршетак слова *G* лучно је повијен на унутрашњу страну, уп. 70, 85.

2 *Pro nat(is) sol(vit)*, FLORESCU; *pro im(m)u(nitate) v(otum) vo(veit)*, IDR (цртеж који IDR даје уз текст не одговара читању које предлаже). Виде се две усправне хасте и једно оштећено слово, можда *NA*. На фотографији се у реду 2 види *votum s*.

Дедикант носи царски гентилициј. Когномен *Gratinianus* (КАЈАНТО 1965, 282) у Дакији је посведочен само на овом натпису, *OPEL* II 170. За рељефне представе Трачког коњаника у Дробети: коментар уз 2.

III век.

79. Фрагмент вотивног рељефа од мермера, 28 x 33 x 4 цм. Вотивни натпис урезан на доњем делу оквира рељефног поља. Рељеф посвећен Митри. На рељефу је приказана карактеристична сцена жртвовања бика, види се доњи део тела. Споменик је пронађен у месту Ботошешти Паја (Botoșești Paia). Налази се у Muzeul regiunii Porțile de Fier у Дробета Турну Северину (бр. инв. II 7648). *Contuli*.

VĂRCĂCILĂ 1937, 93, 132, бр. 1 (1938, 36 и сл. 33; TUDOR 1942, suppl. ep. 250; 1958, suppl. ep. 247; 1968, suppl. ep. 413; CIMRM II 2155–2156; BERCIU & PETOLESCU 1976, 44, бр. 35; IDR II 133 са фотографијом).

[---] *Val(erius) | [--- ex voto pos]uit*.

Слова са хоризонталним серифима. Знаци за растављање у облику трокраких уреза.

У првом реду је највероватније била посвета *Soli Invicto Mithrae*. На територији Дробете пронађен је већи број споменика посвећен култу Митре. За култ Митре у Дакији, FLOSA 1935, 215–217, BERCIU & PETOLESCU 1976, 44. За посвете Митри у Ђердапу, уп. *CMRM* 2223–2224.

80. Надгробна стела од кречњака, 125 x 92 x 20 cm. Преломљена на неколико фрагментата. Недостаје горњи део споменика и доњи десни део рељефног поља. Натписно поље је уоквирено профилисаним рамом, украсним бршљановом лозом. Испод натписног поља налази се рељефно поље на којем је приказана сцена приношења жртве. Споменик је пронађен у месту Зегаја. Сада се налази у Музеul național de antichități у Букурешту (бр. инв. L 177).

CIL III 8021 (= 1585); *TOCILESCU* 1902, 289–295, бр. 30 (*BĂRCĂCILĂ* 1934, 71–74, sl. 7; *FLORESCU* 1942, 23–25, бр. 17); *AE* 1960, 339, 3; *IDR* II 134 са фотографијом.

---] | *interfecta a latro(nibus)* | *et vindicata* | *Ulcudius Baedari* | *et Sutta Epicadi* |^s *p(arentes) p(ientissimae) filiae tit(ulum) p(osuerunt)* | *D(is) I(nferis) M(anibus) Ulcudius | B(ae)dari v(i)x(it) an(nis) L*.

Текст уређен у редовима подједнаке дужине. Слова висине 6–4, 5 cm. Лигатуре: *VL* у реду 3; *AN* у реду 7. Слово *L* је у облику ламбде (λ). У реду 7 изостављена су два слова имена: *Bdari* уместо *Baedari*.

За *latrones*: *MACMULLEN* 1963; у Дакији уп. 90, *TUDOR* 1930, 72, бр. 37; 1953, 583–595; *BARBIERI, Diz. ep.* IV 461. За потврде из Горње Мезије: *IMS* III/2, 93, 108.

Према личним именима у натпису може се претпоставити да су у питању досељеници из Далмације. Лично име *Ulcudius* јавља се само на овом натпису уп. *КРАНЕ* 1929, 122, *Baedarus* је посведочено још једанпут у Дакији, у Потаиси (*CIL* III 917), *КРАНЕ* 1929, 14, 141; *HOLDER* 1894–1916, 1, 365. *Sutta, Suttus* карактеристична су имена за становнике средње Далмације, *ALFÖLDY* 1969, 304; *КАТИЋИЋ* 1963, 277; уп. *PISO* 2003, 278–280, 284, 287. *Epicadus* је карактеристично име за југоисточну именску област, али се јавља и другде, *КАТИЋИЋ* 1962, 101–103; *ALFÖLDY* 1969, 193–194.

81. Надгробни натпис. Облик, димензије и материјал споменика нису познати.

Пронађен је у месту Чернеци (Сегнеџи) на територији Дробете. Нестао.

CIL III 1587 (*IDR* II 136).

D(is) M(anibus) | Vario Maroni | vixit annis XLVI.

Varius Maro, Varius: *SCHULZE* 1904, 249.

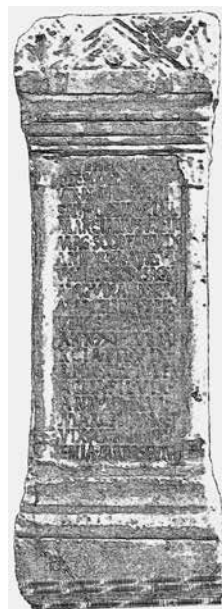
82. Надгробни споменик од кречњака, 185 x 65 x 61 цм. Натписно поље на профилисаног бази, оивичено коринтским стубовима који носе јонски архитрав, изнад фронтон са уписаном розетом; у левом и десном углу палме са акротеријама. Споменик је пронађен у месту Скитул Тополницеи (Schitul Topolniței) у близини Дробете. Налази се у Muzeul regiunii Porțile de Fier у Дробета Турну Северину (бр. инв. L II 49). *Contuli*.

CIL III 1583 (= 8018); *ILS* 7247; TOCILESCU 1902, 354–355; CHRISTESCU 1929 (FLORESCU 1942, 38–39, бр. 36); *IDR* II 135 са фотографијом (CHRISTESCU 2004, 30–37).

D(is) M(anibus) | Iul(ius) Herculanus | dec(urio) sc(olae) (!) fab(rum) {i} imag(inifer) (!) | vix(it) ann(is) LXXX. Iul(ia) Viv|ēnia (!) coniux, Iul(ius) | Marcianus fil(ius), i{m} | mag(inifer) (!) scol(ae) (!) fab(rum) vix(it) | ann(is) XXVII Aur(elius) Iul(ius) mil(es) coh(ortis) I Sag(ittariorum) i{m} |¹⁰ mag(inifer) (!) vix(it) ann(is) XXX, Iul(ius) | Marcelinus fil(ius) | vexil(larius) scol(ae) (!) fab(rum) vix(it) | ann(is) XXV, Iul(ia) Ma|rcia fil(ia) vix(it) |¹⁵ ann(is) XIII. Iul(ia) Er|aclia (!) fil(ia) vix(it) | ann(is) VIII. Iul(ia) | Marcelina (!) nep(tis) | vix(it) ann(is) III. Viv|ēnia (!) mater se viva f(ecit).

Натпис је уређен у редовима подједнаке дужине, заузима целу површину натписног поља. Први ред (*DM*) урезан је изнад натписног поља, на абакусу; последње слово (ред 20) урезано је ван натписног поља, на постољу стуба. Слова висине 3,5–4 цм, збијена, помало издужена, са кратким серифима. Видљиви су трагови линија водиља. Лигатуре: *XXX* у редовима 4 и 10; *XX* у редовима 8 и 13.

Когномина чланова породице су изведена од имена Херкула и Марса, можда симболично. *Iul(ius) Herculanus* уп. *CIL* III 14215. *Herculanus*: КАЈАНТО 1965, 18, 214, *Iul(ius) Herculanus* се јавља и на натпису из Апулума. *CIL* III 1215: *Iul(ius) Herculanus | de sc(h)ol(a) fab(rum) NR A. G. vixit a(nnos) LXXX*. Вероватно је да се ради о истој личности. CHRISTESCU 2004, 30–37. *Iul(ia) Vivenia*: когномен *Vivenia*, KERENYI 1941, 1589; *OPEL* IV 178, поред овог места наводи још једну потврду у Панонији: *CIL* III 3661. Можда

је у питању неки облик од гентилиција *Viben(n)ius* (SCHULZE 1904, 101–102). *Vibenus* је изразито чест когномен у Норику (OPEL IV 165). *Marcianus*: КАЈАНТО 1965, 27, 35, 150; OPEL III 55–56; уп. SOLIN & SALOMIES 1988, 206. *Eraclia* уп. GPNR I 626 s.v. *Heraclia*, изведено од *Herculanus*. *Aur(elius) Iulius* једина је личност поменута у натпису која има различито гентилно име, вероватно није у сродству са осталим личностима. Носи царски гентилициј *Aurelius*, али као *cognomen* носи гентилно име ове породице: *Iulius*. Наводи се да је био војник и *imaginifer* кохорте *I Sagittariorum*. Иста личност се спомиње на једној опеци из Дробете (IDR II 107): *Aurelius Mercurius milis c(ohor)l(tis) I Sagitt(ariorum) in figlinis magis|ter super milites LX. Scripsit | Aurelius Iulianus | milis co(ho)rtis prima(e). Cohors I Sagittariorum: 7, 9, 19 (?), 27, 117.*

Schola fabrum: WALTZING Diz. ep. II 377–379. За *Schola fabrum* у Дробети: TUDOR 1958, 153; STINGĂ 1998, 122–123; CHRISTESCU 2004, 30–37; уп. 91 *patronus colegiorum ... fabrum*; IMS I 95: *decurio scholae fabrum*.

У реду 3 почетно *I* у *iimag(inifer)* јавља се удвојено, а у редовима 6–7 и 8–9 са удвојеним *M* *immaginifer*, MIHĂESCU 1960, 111, бр. 116с, уп. CIL III 8032 (*mm = m*); *scola < schola*: MIHĂESCU 1960, 109, бр. 114.

83. Надгробни споменик од кристалног шкриљца у облику квадрата, 95 x 40 x 32 цм. Пронађен је 1883. године у месту Dâlma (североисточно од Дробете). Секундарно је употребљен као постоље у олтару цркве. TOCILESCU га је 1892. године пренео у Букурешт. Налази се у Muzeul național de antichități у Букурешту (бр. инв. L I 130).

CIL III 13792; 14485; TOCILESCU 1900, 187, бр. 3; IDR II 137.

D(is) M(anibus) | Dasas | Capito(nis) | v(ixit) an(nis) LV |^s t(iulum) ?) p(atri) f(ilius) ?) p(osuit) ?) | h(ic) e(st) s(itus).

Слова висине 7 цм. Неуједначена, у кривим редовима. Лигатуре: *AN* у реду 4. Умањено слово: *O* у реду 3.

3 *Capito*, 5 *ip(se) s(ibi) p(osuit)*, CIL III 13 792; TPF. P, CIL III 14 485; *t(iulum) p(atri) f(ilius) p(osuit)*, FLORESCU, вероватније је *F*, кад се упореди са словом *S* на натпису; 6 HES, CIL; *h(ic) s(itus) e(st)*; IDR.

Име *Dasas* (OPEL II 93) је карактеристично за средњедалматско именско подручје, а јавља се и у другим именским областима, КАТИЋИЋ 1963,

268; у Дакији је посведочено у разним варијантама, уп. PISO 2004, 279, бр. 66–74; *Capito: OPEL* II 33.

У реду 6: *h(ic) e(st) s(itus)* уместо *h(ic) s(itus) e(st)*, иначе ретко.

84. Фрагмент надгробног споменика од пешчара, 51 x 42 x 12 цм. Преломљен на три дела. Фрагмент је нестao. Пронађен у месту Језурени (Iezureni), на око 90 км североисточно од Дробете. Налазио се у музеју у Таргу Жију (бр. инв. 381). Тудор наводи да је изгубљен.

STEFULESCU, *Gorjul istoric și pitoresc*, Târgu Jiu, 1904, 75–76 (lec. Cichorius) (*non vidi*) (TUDOR 1942, suppl. ep. 175; 1958, suppl. ep. 286; 1968, suppl. ep. 424; AE 1959, бр. 329); GOSTAR 1966, 184–185; IDR II 181.

[*D(is) M(anibus) | --- Clodius? | Sept]imius, dec(urio) | col(oniae) Drub(etensium) vixit |^s annis LXV. Clo|di(i) Septimius [e]t | Peregrinus p|osuerunt.*

Слова висине 4,5–5, 2 цм.

^{1–2} [*D(is) M(anibus) | ... Clodius?*], GOSTAR, IDR 3 (TUDOR рЕД 1) ^{5–6} *Ciodi (!) TUDOR, Clodi(i)*, GOSTAR, IDR.

Clodius: SCHULZE 1904, 150. На основу овог натписа се одређује граница докле се на североисток простирала територија Дробете. Можда је ту имао имање (уп. IDR III 118, 71). Дедиканти, *Clodii Septimius et Peregrinus*, вероватно су синови декуриона.

III век, *colonia Drubeta*.

НАТПИСИ СА ДЕСНЕ ОБАЛЕ ДУНАВА У КОЈИМА СЕ ПОМИЊУ ДОСТОЈАНСТВЕНИЦИ ДРОБЕТЕ: „PIERRES ERRANTES“ ИЛИ ТЕРИТОРИЈА ГРАДА?

85. Плоча од кречњака. Натписно поље уоквирено вишеструко профилисаним рамом. Горњи део споменика одбијен; недостају прва два реда натписа. Споменик је пронађен 1960. године у месту Прахово (*Aquae*). Околности налаза су непознате. Данас се налази у Београду, припада Народном музеју.

МIRKOVIĆ 1968, 129, напомена 127 (само спомен); РЕТКОВИЋ 2005 са фотографијом; АЕ 2006, 1178.

[*Julio Maxi*] | *mo vet(erano) v(ixit) a(nnis) LXXX* | *Cl(audia) Herete coniu|gi pientissimo et si|bi faciendum et* |^s *Iul(ius) Martinus fil(ius) | dec(urio) sacerdotales (!) mun(icipii) D(robetae) cur|averunt.*

Текст натписа је уређен у редовима једнаке дужине, заузима целу ширину натписног поља. Слова квадратног облика. У реду 3 се јавља слово *G* са лучно повијеним доњим завршетком (уп. 70). Лигатуре: *HE* у реду 2, *NT*, *ET* у реду 3. Интерпункцијски знаци у виду тачкастих уреза.

1–2 [---] | *MO*, РЕТКОВИЋ; [*Julio Maxi*] | *mo*, АЕ 7–8 *sacerdos*, МIRKOVIĆ.

Надгробни споменик ветерана. Недостаје именска формула покојника. Према гентилном имену сина, може се претпоставити да је његово гентилно име највероватније било *Iulius Claudii* у Дробети: 44. Према првом издавачу когномен *Herete* можда је од αἰρετή (РЕТКОВИЋ); Ἡρῆς. *Martinus*: КАЈАНТО 1965, 36, 55, 113, 162. *Iul(ius) Martinus* био је *decurio sacerdotales* (!), што наводи на претпоставку да је био свештеник на муниципалном нивоу. За радикално скраћени облик *D(robeta)*: 21, 22, 23, 28, 43, 52, 54, 89, 88, 87.

За облик *sacerdotales* уместо *sacerdotalis*: МИНĂЕСКУ 1960, 60, бр. 32.

Споменик се датује у период између Хадријана и Севера (*municipium Drobeta*).

86. Статуа Јупитера на престолу, од мермера, висине 55 цм, са постаментом 10 x 35 цм, на коме је са предње стране уклесан натпис. Недостају глава и обе руке. Попрсје Јупитера је наго, са драперијом пребаченом преко левог рамена. С леве стране, поред ногу божанства се налази орао. Статуа је пронађена у секундарној употреби. Ископана је у рушевинама утврђења *Pontes* (Костол) код Кладова 1979. године, у пролазу западне капије. Сада се налази у археолошком депоу у Кладову.

ГАРАШАНИН, ВАСИЋ & МАРЈАНОВИЋ-ВУЈОВИЋ 1984, 48–52, са фотографијом, сл. 35, 36; *ILD* 56.

I(ovi) O(ptimo) M(aximo) Montano nomi|ne M. Luci Romani Mari|ni(us?) Aug(ustalis) col(oniae) Drub(etensium) ex vo|tum (!) in possessione sua posuit.

Статуа посвећена Јупитеру Најбољем Највећем са епитетом *Montanus* што се доводи у везу са *Iuppiter Paternus Aepilofius* (*IMS* IV 21) или *Iuppiter Culminalis*, култ посведочен у Панонији и Далмацији. Уп. *СООК* 1925, 948, бр. 4. У једном натпису из Рима посведочени су и *dii montenses* у заједници са Јупитером (*ILS* 3051) Уп. 8, рељеф са представом Јупитера на трону.

Дедикант подиже статуу на свом поседа (*in possessione sua*) у име М. Луција Романа. Могло би се претпоставити да две личности имају исто гентилно име те се стога наводи само његов когномен. *Marini(us)* или *-nus*) је био Августал колоније Дробете. Августали у Дробети јављају се на још три натписа: 34, 53, 54. Издавачи натписа Гарашанин, Васић и Марјановић-Вујовић сматрали су да статуа вероватно није пренета из Дробете већ да се посед о којем је реч налазио на десној обали Дунава и да се јурисдикција Дробете могла протезати и на горњомезијској обали. Као потврду за ту тезу они узимају и друге

натписе са десне обале у којима се помињу достојанственици овог града као и натпис у којем се помиње *Marius Perpetuus* (MIRKOVIĆ).

У редовима 3–4: *ex votum* (!) уместо *ex voto*.

Датум: после 198–210. године (*colonia Drobeta*).

87. Грађевински натпис од кречњака, 88 x 210 x 35 цм, преломљен на три дела која се спајају. Натпис у *tabula ansata*, 60 x 114 цм. Са страна, у ансамбу по једна розета. У угловима плоче, симетрично, по један лист палмете. Откривен 1972. године, у рушевинама утврђења Доње Буторке код Кладова, у секундарној употреби. Сада се налази у Кладову.

ЦЕРМАНОВИЋ-КУЗМАНОВИЋ 1978–1979, 129–130, Таб. IV, фотографија (AE 1979, 520); PETOLESCU 1983, 67–70 (AE 1983, 867; ILLD 54); NEDEJKOVIĆ 2005, 177–179. *Contuli*.

C. Iul(ius) Sabinus bis II viralis | et patr(onus) m(unicipii) H(adriani) D(robetensium) ob honor(em) | flamon(i) C. Iul(ii) Naesi Sabini | nepotis sui cryptam vetus|tate dilapsam pecunia sua reformavit et exalti|avit.

Слова висине 5,5–4,9 цм. Смањују се одозго наниже. Знаци за растављање троугласти, у последњем реду десно и лево по једна хедера. У реду 1 изнад броја II лучна цртица. Лигатуре: NA, NI у реду 3, AM у реду 4, TE, AM у реду 5.

C. Iulius Naesus Sabinus, унук Јулија Сабина, био је *flamen* царског култа у муниципију Дробета (PETOLESCU 1983, 69). Когномен *Naesus* није другде посведочен; можда је изведен од топонима *Naissus* (уп. *Сџоменик* 71, 1931, 243, бр. 649). За латински облик *Naessus*: *Amm. Marc.* XXI 10, 5; 12, 21; XXVI 5, 1, уп. *IMS* IV стр. 38.

У натпису се помиње обнављање крипте која се урушила од старости (*vetustate dilapsa*). Јулије Сабин је о свом трошку реконструисао и учинио вишом: *pecunia sua reformavit et exaltavit*. За

облик *exaltavit* и његово значење: NEDELJKOVIĆ 2005, 177–179. Крипта подразумева засвођени ходник, у великом број случајева са портиком (*Diz. ep.* II 1278–1279, *crypta cum porticibus: CIL* III 1096 = *IDR* III/5, 242, *Apulum*; *AE* 1991, 1619: *Tr]aiani Parthici f(ili) di[v]i Nervae ne[p(otis) ... | ... fl]amen perp(etuus) aedem divorum quam ord[o ... | ... qua]drato cum crypta et pronavo et [g]radib(us) et columnis ma[rmoreis ...; CIL* III 4183 (*Savaria*): ... *cryptam vi ignis | exustam sumptibus suis | refecerunt*.

88. Фрагмент плоче од белог мермера, 38 x 47 x 24 цм. Одбијена са свих страна. Сачуван мањи доњи фрагмент, уз леви део оквира. Секундарно употребљен као постоље. На површини је пробијена већа рупа. Пронађен на Караташу, 1980. године, приликом археолошких ископавања у утврђењу, у близини јужне капије. Сада у депоу на Караташу.

ГАРАШАНИН, ВАСИЋ & МАРЈАНОВИЋ-ВУЈОВИЋ 1984, 49, нап. 14 (помен); Р. РЕТРОВИЋ (рукопис).

---]nus de[curio] | m(unicipii) H(adriani) D(robetensium) [---.

Слова висине 5,5–6 цм, правилна.

Декуриони муниципија Дробете јављају се на натписима **15, 52, 84, 89, 90, 91, 93, 85, 97**. За скраћеницу *m(unicipium) H(adriani) D(robetensium)* уп. **33, 36, 21, 22, 23, 28, 43, 87**.

89. Статуа Јуноне од белог мермера, висине 80 цм, глава није очувана. Натпис урезан на постољу. Статуа је пронађена у Текији, у рушевинама утврђења изнад којих је подигнута зграда Ђердапске речне пловидбе. Налази се у војничкој кухињи на Калемегдану.

BĂRCĂCILĂ 1939, 172; VULIĆ 1941–48, 237, бр. 469 са фотографијом (*AE* 1952, 195; *ILJug* 1370); PETOLESCU 1985, 359, бр. 270 (*ILD* 183). Уп. MIRKOVIĆ 1969, III, бр. 136; ARDEVAN 1984, 105–108.

Iunoni Regine (!) Ulp(ius) Ant(onium) Quintus dec(urio) | aedilic(ius) quaest(or) m(unicipii) D(robetae ?) ob | honor(em) q(uin)q(uennialitatis) port[u]s [---.

2.D(iernensium), PETOLESCU, ILLD. 3 honor. qq. port[a]s [f(icit)], PETOLESCU

Вулић: „На крају четвртог реда има места за још једно слово“.

Ulp(ius) Ant(onium) Quintus подиже статуу Јуноне. За посвете Јунони у Дробети уп. вотивни натпис из Дробете (5). *Regine (!)* уместо *Reginae*: МИНАЕСКУ 1960, 76–78, бр. 55 и 243, бр. 246.

Дедикант има два гентилна имена: *Ulp(ius)* и *Ant(onium)*. *Ulp(ius)* указује да је грађанско право добио за време Трајана (уп. Кондић 1987). Гентилициј *Ant(onium)* указује на оријентално порекло. Дедикант подиже споменик *ob honorem quinquennialitatis portus*. Био је декурион, *aedilicius* и *quaestor* муниципија Дробете. *Aedilicius* се у Дробети јавља само на овом натпису. *Quaestor* Дробете је и *L. Iul(ius) L. fil. S(ergia) Bassus, 90*. Читање које је предложио Петолеску не чини се као боља реституција, пре свега у погледу разрешења *port[a]s*. Румунски научници сматрају да се радикално скраћено име града *D.* радије односи на Дијерну него на Дробету, али према датовању натписа пре ће бити Дробета, јер је Дијерна муниципиј тек од Септимија Севера.

Portus би се могло односити на пристаниште у Текији. Декуриони у Дробети, 15, 52, 88, 90, 93.

НАТПИСИ ИЗВАН ТЕРИТОРИЈЕ ГРАДА У КОЈИМА СЕ ПОМИЊЕ ДРОБЕТА

90. Надгробни споменик од сивог мермера. Димензије споменика су непознате. Натписно поље без оквира. Вишеструко профилисана база и абакус. Пронађен 1736. године, у месту Бајиле Херкулане (Baile Herculane, ант. *Ad Mediam*, IDR III/1, 76). Налазио се у Оршави, одакле је пренесен у Беч, у Hofbibliothek где се и сада налази.

CARIOPHYLUS, 32; GRISLINI, I, 27 = *Lettere odepore*. I 259; *Froelichi schedae inter Eckheliana*, 5, 22, *IstrGeogr.* II 234. CXXVI; Dacien (1851), II, бр. 14; *Inscr. Dac.* 38; *CIL* III 1579; *Inchr. Hofbibl.* 34–35, бр. 32; IDR III/1, 71 са фотографијом. AE 1960, 339, а.

D(is) M(anibus) | L. Iul(io) L. fil., Sergia | Basso, dec(urioni) mun(icipii) | Drobetae quaes^ttori interfecto a | latronib(us) vix(it) an(nis) | XXXX Iuli(i) Iulianus | et Bassus patri piissimo | et Iul(ius) Valerianus |¹⁰ frater mortem | eius exsecutus | f(aciendum) c(uravit).

Редови 1, 9, 13 су увучени у средину, ред 2 је извучен за једно словно место. Слова су дубоко урезана, лепа, квадратна, уједначеног модула. Лигатуре: *VL* у реду 2; *MV* у реду 3; *VAE* у реду 4; *RI*, *NTE* у реду 5; *TR*, *NIB* у реду 6; *IVL* у реду 7; *PI* у реду 9; *ET*, *VL*, *VA*, *AN* у реду 10; *TE*, *TE* у реду 11. Знаци за растављање у облику кружних уреза.

3 *decemvir pro dec. mun.* „Cariophilus ex interpolatione“ (*CIL*).

L. Iulius Bassus био је декурион и квестор муниципија Дробете. Наводи се триба *Sergia*, КУВИТСЧЕК 1889, 229. Место *Ad Mediam* (Baile Herculane), где је подигнут надгробни споменик, била је бања на путу између Дијерне и Тибискума. Могуће да је *Bassus* ту имао имање.

Израз *interfectus a latronibus* јавља се на три натписа у Доњој Дакији в. TUDOR 1953, 583–595; уп. 80 и IDR II 134; IDR III 118; *Diz. ep.* IV 46.

Piissimo ређе него *pietissimo*, МИНЉЕСКУ 1960, 220, бр. 236. *Mortem eius exsecutus: mortem exsequi*, испратити некога у гроб, сахранити, *exsequiae*, спровод.

91. Почасна база од мермера. Димензије споменика нису познате (*basis ingens marmorea*, *CIL*). Пронађена у Апулуму. Изгубљена.

CIL III 1209 (*ILS* 7147; *IDR* III/5, 443), уп. *ROSTOWZEW*, *Geschichte der Staatspacht in der romischen Kaiserzeit*, 82, 86; *WALTZING* 1895, II, 226; *ØRSTED* 1985, 341, 346, 347.

P. Ael. P. fil. Pap. | Strenuo, e(quo) | p(ublico), sacer(doti) arae | Aug(usti), auguri et |⁵ Piviral(i) col(oniae) | Sarm(izegetusae), augur(i) | col(oniae) Apul(i), dec(urioni) | col(oniae) Drob(etensium), pat|ron(o) collegior(um) |¹⁰ fabr(um) cento|narior(um) et naut|ar(um) conduc(tori) pas|cui salinar(um) | et commer|¹⁵cior(um) Rufinus | eius.

Лигатуре: *AE* у реду 3; *AV*, *AV*, *ET* у реду 4; *CO* у реду 5; *AV* у реду 6; *CO*, *DE* у реду 7; *CO* у реду 8; *CO* у реду 12.

Почасни споменик подигнут у част римског витезу (*equo publico*), *P. Aelius Strenuus*. Обављао је низ функција у различитим градовима провинције, био је *Piviralis coloniae Sarmizegetusae*, *augur coloniae Apuli*, *decurio coloniae Drob(etensium)*, *patronus collegior(um) fabr(um)*, *centonarior(um) et nautar(um)*, *conductor pasculi salinarum et commerciorum*. Често једна особа врши функције у неколико центара провинције (уп. *CIL* III 14468). Био је врло богат, што се види по функцијама које је обављао. Узео је у најам ливаде и руднике соли — вероватно због соли за стоку; *conductores salinarum*: *WALTZING*, II 226; *ØRSTED* 1985, 341, 346–347.

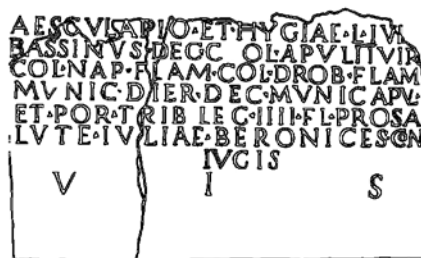
Sacerdos arae Augusti: седиште царског култа се налазило у Сармизегетузи: *concilium provinciarum Daciae III* (*AE* 1903, 69 и *CIL* III 1454); свештеници царског култа *sacerdotes arae Augusti* бирани су из витешког staleжа, а претходно су обављали важне функције у различитим центрима провинције (уп. *IDR* III/2, 19; *CIL* III 1132, 1433, 1513, 7688).

Strenuus: *КАЈАНТО* 1965, 247. Наводи се триба *Papiria* (Трајан) у коју су били уписани грађани Апулума и Сармизегетузе; *КУБИТСКЕК* 1889, 229–230. Можда је био из Сармизегетузе (*ØRSTED* 1985, 347).

III век.

P · AEL · P · FIL · PAP
STRENVO · EQ
P · SACERD · ARÆ
XG · XGVRI · E
5 П · VIRAL · EL
SARM · XGVR
EL · APVL · DC
EL · DROB · PAT
RON · COLLEGIOR
10 FABR · CENTO
NAR · ET · NAVT
AR · ENDVC · PAS
CVI · SALINAR
ET · COMMER
15 CIOR · RVFINVS
EIVS

92. Вотивни натпис, 49 x 89 x 23 цм у облику табуле, вертикално преломљен на три дела који се уклапају. Ивице споменика су оштећене. Доњи део са предње стране одбијен. Пронађен у Апулуму, Kirche Báthory. Налази се у Музеул Унирии Алба Јулиа.

JUNG, *Jahresh.* 3 (1900), Bbl. 183, бр. 9, сл. 36; (AE 1901, 28; CIL III 14468; ILS 7149) IDR III/5, 14 фотографија и цртеж; уп. BENEА 1983, 201–202; AE 1952, 98; IDR III/5, 14; уп. DEVIJVER, *PME*, I, бр. 32; BIRLEY 1958, 82.

[Aes]c[ul]apio et Hygiae L. Iul(ius) | [B]assinus dec(urio) col(oniae) Apul(ensium) Iivir | col(oniae) Nap(ocensium) flam(en) col(oniae) Drob(etensium) flam(en) | munic(ipii) Dier(nensium) dec(urio) munic(ipiorum) Apul(ensium) |^s et Por(olissensium) trib(unus) leg(ionis) III Fl(aviae) pro sa|lute Iuliae Beronices con|iugis | v(otum) l(ibens) s(olvit).

Слова 3,2–3,5 цм, у последњем реду 8 цм.

На фотографији коју је објавио Пизо видљиви су трагови линија водиља.

Посвете Ескулапу и Хигији у Апулуму су бројне, уп. на пример CIL III 975, 976, 977, 979, 980, 982, 984, 993.

Дедикант је обављао различите функције у разним градовима провинције: декурион муниципија, а затим колоније Апулум, декурион у муниципију Поролисум, *Iivir* у колонији Напока, фламен у колонији Дробети и муниципију Дијерни уп. 30, 82, осим тога био је трибун у легији III Fl(avia): DEVIJVER 1976, I, бр. 32; BIRLEY 1958, 82. Доина Бенеа (BENEА 1983, 201) упућује на натпис из Цезареје у Мауретанији (AE 1952, 98): *Sexto Iulio | Bruti filio Quir(ina) | Severo | eq(uiti) R(omano) | p(rimi)p(ilari) | patri piissimo | atque indulg(entissimo) | Iulii Pompil[ius] | et Bassinus | equites Romani | patron(o) i[n]comp(arabili)?*. Можда се ради о истој личности.

Когномен *Bassinus*: SOLIN & SALOMIES 1988, 301. *Beronice*: Βερονίκη = Βερενίκη, PAPP & BENSELER 1911 206–207; OPEL I 289; уп. GPNR, I, 211–212.

Може се датовати између 201. и 300. године; Дробета је колонија, Дијерна муниципиј, Апулум је муниципиј од времена Септимија Севера.

НАТПИСИ ВАН ПРОВИНЦИЈЕ ДАКИЈЕ У КОЈИМА СЕ ПОМИЊЕ ДРОБЕТА

93. Надгробни споменик. Пронађен у Смедереву. Налазио се у музеју у Београду. Нестао средином 19. века.

Schafarik:	Rómer:
D · M	D · M
L · QVESIDIO · C ·	I QVESIDIO C ·
FILIO · PRAESEN†	FILIO PRAESEN†
DEC · ET · QQ · PRI	DEC · ET QQ PRI
5 MO MVN P AEL DRV	5 MO MVN P AELIO AV
LI · DEC · AMI · VIM · VIX†	FIDI ///// VIM VIX†
AN · LXIII · L · QVESB · PR	AN · LXIII L QVESB PR
SENTIA · FIL · ET LVCI REGV	SENTI FIL / / / / /
LIN · IIVIR · COML · ET · AV	/// IIVIR CO ET AV
10 REL · FLRO · QQ · MVALI · VIM	10 REL FIR / / / / /
S · C	H · S · E
H · S · E	

ROMER, *Arch. közl.* 6, 1866, 166; *CIL* III 6309 (8129); *IMS* II 75; DOBÓ 1975, 855. Уп. WOLFF 1975, 142; MÓCSY 1956, 166.

D(is) M(anibus) | L. Quesidio C. | filio Praesenti | dec(urioni) et q(uin) q(uennali) pri^smo mun(icipii) P. Ael(ii) Dru(betensium) | [et] dec(urioni) [mun(icipii)] Vim(inacensium), vixit | an(nis) LXIII L. Quesid(ius) Pr[ae]sentia(nus) fil(ius) et Luci(us) Regu|lin(us) Iivir q(uin)q(uennalis) et Au|¹⁰rel(ius) Fir(mus?), q(uin)q(uennalis) mu(nicipii) Ael(ii) Vim(inacensium) | s(cribendum) c(uraverunt) | h(ic) s(itus) e(st).

5–6 *mun P Aelio Au|fidi*, ROMER; *MVN P AEL DRV*, SCHAFARIK, *mun(icipii) P. Ael(ii) Dru(betarum)*, *CIL* 6 / / / / / *VIM*, ROMER; *LI DEC AMI VIM*, SCHAFARIK; [*et] dec(urioni) [mun(icipii)] Vim(inacii)*, *CIL*, *IMS* 9 / / / *IIVIR CO*, ROMER; *Iivir COMAL*, SCHAFARIK; *Iivir(o) [q(uin)q(uenali)] mu[n(icipii)]*, *CIL*, *IMS* 9–10 *AV|REL FIR / / / / /*, ROMER; *AV|REL FLRO*, SCHAFARIK; *Felix*, WOLFF, *Au|rel(io) Fl[o]ro*, *CIL*, *IMS*; 10 / / / / / ROMER, *QQ MVALI VIM*, SCHAFARIK; *q(uin)q(uenali) mu[n(icipii) Vim(inacii)*, *CIL*, *IMS*, 11 ROMER изоставља, *S. C.*, SCHAFARIK, *s(uis)[q(ue)]*, *CIL*, *s(cribendum) c(uraverunt)*, *IMS* (у коментару).

Гентилициј *Quesidius* забележен је само на овом натпису (*OPEL* IV 117; SCHULZE 1904, 154 са напоменом 5). Будући да је натпис изгубљен и да је познат само према препису читање не треба прихватити без резерве. Наиме, почетно Q је могло бити и неко друго слово, на

пример С, а име би могло бити на пример *Coesidius*, за које постоје потврде у северној Италији, *OPEL* II 68, уп. нпр. *CIL* V 5287 (Комо): *S. Coesidio | Euzelo | Viviro | S. Plinius | Philocalus | amico optim(o) ...*

Покојник је био декурион и први квинквенал муниципија Дробете, а касније декурион муниципија Виминација. Муниципиј Дробета је посведочен као *municipium Aelium Drobeta* у натпису **21**, *Ael(ia) Dru[b]eta: 95*.

Regulinus: КАЈАНТО 1965, 317; *OPEL* IV 25. Когномен *Florus* (МОРМСЕН), боље је него *Felix*, како предлаже WOLFF (прихвата МИРКОВИЋ), могло би бити и *Firmus* судећи према Ромеровом цртежу. Нема разлога да имена дедиканата стоје у дативу, види се по последњем реду (12) да је натпис посвећен једној особи: *h(ic) s(itus) e(st)*, а не *h(ic) s(iti) s(unt)*. АРДЕВАН мисли да се у реду 10 може можда прочитати име *Malva*, што се не чини вероватним.

94. Војни латеркул на мермерној плочи, пронађен у Риму (S. Giovanni in Laterano). Изгубљен.

CIL VI 32640 (*EE* IV 895, col. I 4, ДОВÓ 1975, 622/b).

Ред 5: *Valer(ius) C. f. Drub(eta) Cl(audia) Valerianus*.

Година 209–210.

Наводи псеудотрибу *Claudia*; уп. FORNI 1958, 29 и даље, 38.

95. Латеркул преторијанаца на плочи од мермера, поломљеној на више фрагмената који се уклапају.

CIL VI 32523 + 37184 (*EE* IV 893, frag. a, v. 32, ДОВÓ 1975, 622/a).

Ред 34, фрагмент А: [---] *f. Ael(ia) Dru[b]eta Victorinus*.

Преторијанац пореклом из Дробете наводи псеудотрибу *Aelia*. Иначе су грађани Дробете били уписани у Хадријанову трибу *Sergia*.

Натпис се датује у 204. годину.

96. Почасни натпис, 98 x 56 x ? цм. Натписно поље уоквирено рамом. Пронађен је 1905. године у Цезареји у Мауретанији (Cherchell). Налази се у Musée Cherchell.

WAILLE, *Nouvelles explorations à Cherchel*, Alger, 1905; *AE* 1905, 110; ДОВÓ 1975, 856; LE GLAY, *Ord. Sen.* II 1982, бр. 777; RUSSU 1984, 159–164 и цртеж; *AE* 1984, 941 сл. 1а–б; АРДЕВАН 1989, 221–224 (= *Epigrafica juridica romana. Actas del Coloquio internacional A.I.E.G.L.*, Pamplona, 1989, 213); *AE* 1989, 905; *AE* 1997, 1743; *AE* 1998, 1593. Уп. *PIR*² 1340; PISO 1993, 104, бр. 6.

Sex. Cornelio | Eusaeriano | municipium | Hadrianum |^s Drobetense | ex Dacia.

Слова висине 5,5–5 цм, издужена. Знаци за растављање у облику троугла.

2 *Lucaeriano*, ДОВÓ; *Euceriano*, сви.

Municipium Hadrianum Drobetense ex Dacia подиже почасни натпис Сексту Корнелију Еуцеријану у Цезареји у Мауретанији, одакле је највероватније био пореклом. Можда се ради о сину конзулара Секста Корнелија Клеменса, управника Дакије 170–172 (*PIR* 1351) који је био пореклом из Цезареје у Мауретанији. (*Cass. Dio LXXI* 12. 1–2; *CIL* III 7505 = *ILS* 2311 = ДОВÓ 1975, 819). Један центурион легије *XIII Gemina* подигао му је споменик у Цезареји, *CIL* VIII 20994 (*PISO* 1993, 103–4, бр. 22).

Сматрало се да би Секст Корнелије Еуцеријан могао бити патрон муниципија Дробете. Међутим, Пизо (*PISO* 1993, 104–105) указује на сугестију Вернера Ека да се највероватније ради ослобођенику заслужном за Дробету, будући да у натпису нема филијације, нити упућивања на патронат. Осим тога, когномен *Eucaerianus* могао би бити од грчког Εὔκαρος (*PAPE & BENSELER* 1911, 409), са латинским суфиксом (уп. *Eucaerus CIL* V 482, 4087, *GPNR* II 905), што такође указује на то да би се могло радити пре о ослобођенику Секста Корнелија Клеменса, него о његовом сину.

После 170–172. године.

97. Надгробни споменик. Димензије и облик непознати. Про-нађен у Трагурију (дан. Трогир) у провинцији Далмацији.

CIL III 2679; ДОВÓ 1977, 854. Уп. *ALFÖLDY* 1965, 114; 1969, 47, 232.

Aurelio Longini|ano dec(urioni) col(oniae) | Drobetens(ium) Aelia | Balbina coniuх ob|^ssequentissima qui liber|os suos S[.] CERISTANUPA | TITIOSS [...] mater que (!) vi|ixit (!) cum eo annis | XX.

1 *Aurelio Longiniano CIL*; 1–2 *Aurelio | Longini |* ДОВÓ 4 *coniuх, CIL; coniuхх, ДОВÓ*; 5 *OVI, CIL; [q]ui, ДОВÓ* 6 *S[.] CERISTANUPA, CIL* (ред 5); *S[.] eristanupa, ДОВÓ* (ред 6). 7 *TITIOSS, CIL; Titio s., ДОВÓ* (ред 8); *que (!), CIL; qu(a) e, ДОВÓ*; 7–8 *vi|ixit (!), CIL; vi|xit, ДОВÓ; AN IIIS (!), CIL; an[no]s, ДОВÓ.*

Longinianus: КАЈАНТО 1965, 231. Најчешће се јавља у Италији и

AVRELIO LONGINI
ANO DEC · COL
DROBETENS · AELIA
BALBINA CONIUX OB
SEQUENTISSIMA OVI LIBER
OS SVOS S CERISTANVPA sic
TITIOSS /MTER QVEV^a sic
DIT CVM EO AN IIIS sic
XX

Африци, уп. *CIL* III 8690 (*Salona*), *Petronius* ~; *Balbina*: КАЈАНТО 1965, 340, ALFÖLDY 1969, 161.

ALFÖLDY (1965, 114, са напоменом 148, 149) сматра да се ради о досељеницима из Дакије који су се населили у залеђу Салоне након напуштања провинције Дакије; уп. на пример *CIL* III 2866: декурион, аугур и понтифекс Поролисума сахрањен у *Nedinum*-у.

Средина III века.

СИТНИ ФРАГМЕНТИ ИЗ ДРОБЕТЕ

98. Фрагмент од кречњака, 25 x 25 x 15 цм. Преломљен са свих страна. Сачувана су два фрагментарна реда натписа. Пронађен у логору у Дробети. Налази се у *Muzeul regiunii Porțile de Fier* у Дробета Турну Северину.

IDR II 79 са фотографијом.

---] *Aelia* [.] [--- | ---] *N COH*[---

¹ *Aelia X*, *IDR*, иза *Aelia* виде се трагови две косе хасте. ² *on coh(ortis, -eredes?)*, *IDR*, *O* испред *N*, не види се на фотографији.

Слова висине 6,5 цм у првом реду, 4 цм у другом реду. Дубоко урезана, издужена, са усправним серифима.

99. Фрагмент од кречњака, 25 x 27 x 22 цм. Преломљен са свих страна. Сачувана су три фрагментарна реда натписа. Површина натписа врло оштећена. Пронађен у Дробети, приликом ископавања. Налази се у *Muzeul regiunii Porțile de Fier* у Дробета Турну Северину.

TUDOR 1942, suppl. ep. 31 (1958, suppl. ep. 38; 1968, suppl. ep. 44; *IDR* II 83).

--- | ---] *CI* | *Iulium* | [.] *arium* [---

³ [*Ianu*] *ariu*[*m*], TUDOR, [*M*] *ariu*[*m*], TUDOR, [*M*] *arium*, *IDR*.

100. Фрагмент плоче од мермера, 8,5 x 17 x 3,5 цм. Сачувана су два фрагментарна реда натписа. Пронађен у Дробети, налази се у Muzeul regiunii Porțile de Fier у Дробета Турну Северину.

BĂRCĂCILĂ 1957, 180, сл. 1; TUDOR 1942, suppl. ep. 372; 1958, suppl. ep. 23; IDR II 85 са фотографијом. Ревидиран.

---] | DIAPED[--- | ---]nianus Vere[cundus?---

Слова дубоко урезана, квадратна, уједначеног модула. Висина слова у реду 1 износи 3,5 цм, у реду 2 износи 2 цм.

1 *Cl*a]udia, TUDOR, IDR Слово *U* се не види, иако оба издања бележе. Испред *D* у реду 1 нема слова, размак је сувише велик да би припадало истој речи или истом реду; *Pe*t, TUDOR; *Pa*l, IDR: јасно се види *E*. Последње видљиво слово би могло бити *D*, види се вертикална *hasta* и потез на горе. 2 *Ant*]onianus, TUDOR; ...nianus, IDR. *O* се не види; Vere[cundus?, TUDOR; Vere, IDR.

Verecundus: КАЈАНТО 1965, 68, 264, уп. 40.

101. Фрагмент од кречњака, 10 x 29 x 28 цм. Пронађен у логору. Налази се у Muzeul regiunii Porțile de Fier у Дробета Турну Северину (бр. инв. L II 36).

IDR II 68 са фотографијом.

[*D(is)*] *M(anibus)* [---

1 [*D(is)*] *M(anibus)*, IDR 2 *SQ*, IDR.

102. Фрагмент плоче од мермера, 17 x 10,5 x 2,6 цм. Ископан 1896. године у логору у Дробети (ТОСІЕСКУ). Налази се у Muzeul național de antichități у Букурешту (бр. инв. L 1 141).

TUDOR 1942, suppl. ep. 33, 1956, 566, бр. 2 (1958, suppl. ep. 40; 1968, suppl. ep. 46); IDR II 81 (цртеж).

1 *ER*

2 *ET O*[---

3 *II*

1 *ser*[(*vus*) *vil(icus)*?], TUDOR 1958; *Er[oni]*, TUDOR 1958; *ER*, IDR; 3 *H*, TUDOR 1942; *II* TUDOR (1958, 1968, IDR).

Слова висине 4–4,5 цм. Лигатура: *ET* у реду 2.

103. Фрагмент споменика од мермера, 86 x 31 x 24 cm. Десна страна споменика недостаје, сачуван је леви део оквира натписа. Пронађен у логору у Дробети, налази се у Muzeul regiunii Porțile de Fier у Дробета Турну Северину.

IDR II 91 са фотографијом.

---] HE | [---] DIV-

Слова висине 6 cm. Лигатура у реду 1: HE.

104. Фрагмент од кречњака. Димензије и облик су непознате. Налазио се у Muzeul național de antichități у Букурешту одакле је нестао. Изгубљен.

TOSILESCU, *Mss. Acad*, бр. 5135, f. 133; TUDOR 1942, suppl. ep. 9 (1958, suppl. ep. 10; 1968 suppl. ep. 10; IDR II 87).

---]IS[--- | ---] M. Au[relius? ---

105. Фрагмент од мермера, 17 x 17 x 4 cm. Сачуван је један фрагментарни ред натписа и горња маргина. Пронађен у логору у Дробети. Налази се у Muzeul regiunii Porțile de Fier у Дробета Турну Северину.

IDR II 90 са фотографијом.

---] ISE[---

¹ IS, IDR. Испред IS виде се трагови слова, иза S види се горња половина вертикалне црте и једна хоризонтална, можда E.

106. Фрагмент од кречњака, 10 x 10,5 x 13,5 cm. Налази се у Muzeul național de antichități у Букурешту (бр. инв. L 1 117).

TUDOR 1942, suppl. ep. 27; 1956, 567, бр. 3 (1958, suppl. ep. 32; 1968, suppl. ep. 35; IDR II 88).

---] L [--- | ---] ANN [---

¹ [pro sa]l[ute] | [D.] D.N.N., TUDOR 1942; ...L...|...ANN...

107. Фрагмент од мермера, 6 x 10 x 2 cm. Пронађен у Дробети. Налази се у Muzeul național de antichități у Букурешту (бр. инв. L 1 164).

POLONIC, Carnatele XV и XXIV; TUDOR 1956, 567, бр. 4 (1958, suppl. ep. 26; 1968, suppl. ep. 28); IDR II 86.

---]L[--- | ---]MAN[---].

Слова висине 3,2 цм.

¹ L, POLONIC, TUDOR; не види се, можда је камен накнадно оштећен. ² M. An[tonius] TUDOR; MA I, IDR. Можда: m(ilitavit) an(nis)?

108. Три фрагмента плоче од мермера, 21 x 27 x 4 цм. Два фрагмента се уклапају. Налази се у Muzeul regiunii Porțile de Fier у Дробета Турну Северину (бр. инв. L II 38).

IDR II 72, цртеж.

---]LOS[--- | ---]IN PϞ [---]|N

Qu[i titulum? | meu]m legit OD[--- | infe?]ri manes R[--- | mis]eros EM[---]
| FR[---

Према претходним издавачима, натпис је највероватније био у стиху.

109. Фрагмент плоче од мермера 11 x 10 x 2 цм. Преломљен са свих страна. Пронађен приликом ископавања логора у Дробети. Налази се у Muzeul regiunii Porțile de Fier у Дробета Турну Северину (бр. инв. L II 41).

IDR II 70 са фотографијом. Ревидиран.

---] | MAN[--- | ---] ART [--- | ---]NTIB[---

Слова висине 3,5 цм, дубоко уклесана, сенчена, уједначеног модула, квадратна.

¹⁻³ man[es...?] | tarta[r...] | [...ama]ntib[us...], IDR.

110. Фрагмент од кречњака, 17 x 12 x 12 цм. Пронађен у Дробети у средњовековном утврђењу. Налази се у Muzeul regiunii Porțile de Fier у Дробета Турну Северину.

BĂRCĂȘLA 1937, 94, 156, бр. 2. сл. 19 b (TUDOR 1942, suppl. ep. 21; 1958, suppl. ep. 25, 1968, suppl. ep. 27) IDR II 92.

[---] O [--- | ---] S?N [---

111. Фрагмент споменика од кречњака, 11 x 8 x 7 цм. Преломљен са свих страна. Пронађен у логору у Дробети. Налази се у *Muzeul regiunii Porțile de Fier* у Дробета Турну Северину.

IDR II 75 са фотографијом.

--- | ---] PR [---

¹ S, IDR ² pr(o) [pr(aetore)?], IDR.

Слова висине 4,5 цм, дубоко урезана, правилна. Знак за растављање у облику полукружног уреза.

112. Фрагмент плоче од мермера, 10 x 9 x 2 цм. Пронађен у логору у Дробети. Налази се у *Muzeul regiunii Porțile de Fier* у Дробета Турну Северину.

IDR II 89 са фотографијом

---]S EC[---] | [---]S F? [---]

Слова висине 3,8 цм, дубоко урезана, сенчена, квадратна, уједначеног модула.

¹ V SEQ, IDR; ² A SF Слово A се не види, испред S је превелики размак да би неко слово припадало истој речи.

113. Фрагмент од кречњака, 45 x 45 x 23 цм. Пронађен у Дробети. Налази се у *Muzeul regiunii Porțile de Fier* у Дробета Турну Северину.

IDR II 84 са фотографијом.

[---]IM[--- | ---] IABVL[--- | ---]
IPAIV[--- | ---]AELI[---

Слова висине 9,5–8,5 цм.

¹ IM, IDR ² IABVL, IDR, ³ IPAIV, IDR.

У реду 2 можда би се могла предложити допуна ---]tabul[arium?-arius?], уп. 23; *tabula* или слично. Видљива је горња хоризонтална црта.

114. Фрагмент плоче од мермера, 21,5 x 18 x 3 цм. Преломљен са свих страна. Сачувана су три фрагментарна реда натписа. Пронађен приликом ископавања у логору у Дробети (TOSILESCU). Налази се у

Muzeul național de antichități у Букурешту (бр. инв. L 178).

TOCILESCU, *Miss. Acad.*, бр. 5135, f. 278; TUDOR 1942, suppl. ep. 32; 1956, 566, бр. 1 (1958, suppl. ep. 39; 1968, suppl. ep. 45); IDR II 77.

---Vale?]riae Lic[---]|ae Pho[---] | [Pa?]ulae |
[---]ae [---]

Слова висине 4,7 цм. Знаци за растављање у облику троугластих уреза.

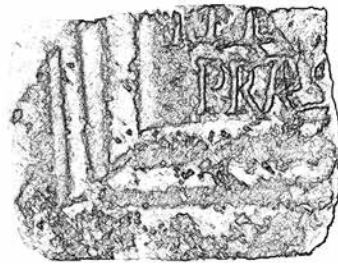
1–2 *Lici[niae?]* |.....*AE*, TUDOR, *Lic[innae?]* |.....*ae*, IDR 2 *Phoe[bae]*, TUDOR 1958, IDR. Према цртежу у IDR, слово *E* (*Phoe*) се не види. 3 *[Pa]ulae*, TUDOR 1958, [.....*Pa*]ula[e], IDR. 4 *[? memo]riae*, TUDOR 1942, ...*AE*....., TUDOR 1958, IDR.

115. Фрагмент плоче од мермера, 11,5 x 16 x 5 цм. Сачуван је доњи десни угао споменика, натписно поље уоквирено вишеструко профилисаним рамом. Чува се у Музеул региunii Poștile de Fier у Дробета Турну Северину.

IDR II 16 са фотографијом.

---] | III [---] | PRAETS[---]

Слова висине 2,5 цм. Лигатура: *AET* у реду 2.

116. Фрагмент плоче од мермера, 12 x 19 x 4 цм. Преломљен са свих страна. Сачувана су два фрагментарна реда натписа. Пронађен у логору у Дробети, налази се у Музеул региunii Poștile de Fier у Дробета Турну Северину.

IDR II 74 са фотографијом.

---] | XVII [--- | ---] PRO [---]

Слова висине 4,5 цм, лепа, квадратна.

1. ....*XXVII*....., IDR 2 *proc[o(n)s(uli)?]*, IDR.

Према корпусу *IDR*, натпис је посвећен Марку Аурелију и датује се у 172. годину према броју трибунских овлашћења, међутим на фрагменту се види број *XVII* а испред *X* није урезано слово, већ постоји размак. На крају првог сачуваног реда види се траг вертикалне хасте, стога би се могло претпоставити да број *XVIII* представља број трибунских овлашћења, а у том случају је испред броја могло стајати *pont(ifici) max(imo), trib(unicia) pot(estate)*], затим *co(n)s(uli), p(atri) p(atriae)*. У другом сачуваном реду види се једно *PRO* што је можда од *pro[co(n)suli] ---*, на пример: *Imp(erator) Cae[sar M. Aurelius Antoninus] | Aug(ustus) Arm[eniacus pontif(ex) max(imus) tribu] | nic(ia) p[ot(estate) XVIII imp(erator) II co(n)s(ul) III et] | Imp(erator) Cae[sar L. Aurelius Verus Aug(ustus) Ar] | meni[acus trib(unicia) pot(estate) III imp(erator) II proco(n)s(ul)] | co(n)s(ul) II.*

Уколико се заиста ради о Марку Аурелију, натпис се може датовати у 162–163. или 163–164. годину: *p.m., trib. pot. XVIII imp. II cos. III p.p.*: од 10. децембра 163. до 9. децембра 164.

117. Вотивни натпис?

BENEA 1976a, 1, 77, напомена 1 (само спомен); *IDR* II 78.

Према Доини Бенеи, која спомиње необјављени натпис из Дробете, а који припада музеју *Porțile de Fier* у Дробета Турну Северину, ради се о вотивном натпису који се односи на *cohors I Sagittariorum*. Издавачи не доносе текст натписа. Можда би у питању могао бити натпис бр. 7.

ВОЈНИЧКА ДИПЛОМА

118. Војничка диплома из Дробете, 14,3 x 11,5 x 0,5–0,12 цм.

PISO & BENEА 1984, 263–295; DONDIN-PAYRE 1986; *AE* 1987, 843; *ILLD* 46.

Tab. I extrinsecus

Imp(erator) Caesar divi Antonini fil. divi Veri Parthici maximi | frater divi Hadriani nepos divi Traiani Parthici pro|nepos divi Nervae abnepos M. Aurelius Antoninus | Aug(ustus) Germanic(us) Sarmatic(us) pontifex maximus tribunic(ia) | potest(ate) XXXIII imp(erator) IX co(n)s(ul) III p(ater) p(atriae) et | Imp(erator) Caesar L. Aelius Aurelius Commodus

Aug(ustus) Antonini | Aug(usti) fil. divi Pii nepos divi Hadriani pronepos divi | Traiani Parthici abnepos divi Nervae adnepos Ger|manic(us) Sarmatic(us) tribunic(ia) potest(ate) III imp(erator) II co(n)s(ul) II p(ater) p(atriae) | equitibus et peditibus qui militaverunt in alis duabus | quae appellantur I Batavor(um) et I Bosporanor(um) et co|hortium decem et duobus (!) I Alpinor(um) et I Aug(usta) Itur(a)e|orum et III Dalmatar(um) et V Gallor(um) et I T(h)racium sagit(tariorum) | et I Ubior(um) et II Gallor(um) et Pannonior(um) et I Vindelico(rum) | et VIII Raetor(um) et III Campestrum et IIII Hispanor(um) | et II Fla(via) Commag(enorum) et vexillatio (!) peditum singular(ium) | Britannicianor(um) et sunt in Dacia superiore sub | Helvio Pertinace leg(ato) quinis et vicens pluribusve sti|pendis emeritis dimissis honesta missione quorum | nomina subscripta sunt civitatem Romanam qui | eorum non haberent dederunt et conubium cum | uxoribus quas tunc habuissent cum est civitas iis | data aut cum iis quas postea duxissent dumtaxat singulis | {a(n)te d(iem)} Kal(endis) Aprilibus | [M.] Acilio Faustino L. Iulio Proculiano co(n)s(ulibus) | cohor(tis) III Campestr(um) cui praefuit | Avonius Saturninus | ex peditibus | Ulpio Ulpi fil(io) Herculano Stobis | descriptum et recognitum ex tabula aerea quae fi|xa est Romae in muro post templum divi Aug(usti) | ad Minervam.

Tab. I intus

Imp(erator) Caesar divi Antonini fil. divi Veri Parthici maxim(i) fra|ter divi Hadriani nepos divi Traiani Parthici pronepos di|vi Nervae abnepos M. Aurelius Antoninus Aug(ustus) Germa|nicus Sarmaticus pontifex maximus tribunic(ia) potest(ate) | XXXIII imp(erator) X co(n)s(ul) III p(ater) p(atriae) et | Imp(erator) Caesar L. Aelius Aurelius Commodus Aug(ustus) Antonini | Aug(usti) fil. divi Pii nepos divi Hadriani pronepos divi Traia|ni Parthici abnepos divi Nervae adnepos Germanicus | Sarmatic(us) tribunic(ia) potest(ate) III imp(erator) II co(n)s(ul) II p(ater) p(atriae) | equitibus et peditibus qui militaverunt in alis duabus | quae appellantur I Batavor(um) et I Bosporanor(um) et | cohortium decem et duobus (!) I Alpinor(um) et Aug(usta) Itur(a)e|or(um) et III Dalmatar(um) et V Gallor(um) et I Thracium sagit(tariorum) | et I Ubior(um) et VIII Raetor(um) et III Campestrum et IIII His|panor(um) et II Fl(avia) Commag(enorum) et vexillatio (!) peditum sin|gular(ium) Britannicianorum et sunt in Dacia supe|riore sub Helvio Pertinace leg(ato) quinis et vicens plu|ribusve stipendis emeri(ti)s dimissis honesta mis|sione quorum nomina subscripta sunt civitatem | Romanam qui eorum non haberent dederunt et co|nubium cum uxoribus quas tunc habuissent cum est | civitas iis data aut cum iis quas postea duxissent | dumtaxat singulis.

Tab. II intus

|| *Kal(endis) Aprilib(us) | M(anio) Acilio Faustino L. Iulio Proculiano
co(n)s(ulibus) | coh(or)tis III Ca(m)pestr(um) cui praefuit | Avonius
Saturninus | ex peditibus | Ulpio Ulpi fil(io) Herculano Stobis | descriptum
et recognitu(m) ex tabula | aerea quae fixa est Romae in mu|ro post templum
divi Aug(usti) ad Miner|vam.*

Tab. II extrinsecus

|| *D. Aemili Felicis | Cn. Pompei Niconis | P. Tulli Callicrates (!) | D.
Aemili Quadrati | P. Orvi Dii | P. Aeli Trofimi | D. Aemili Agat(h)ocletis.*

Датује се у 1. април 179. године.

S U M M A R Y

DROBETA A ROMAN TOWN ON THE DANUBE

This book is a monograph on Drobeta, the most important Roman town on the Danubian limes in the region of the Iron Gates (Ðerdap). Situated on the left bank of the Danube, on the same location as the modern-day Romanian town of Drobeta Turnu Severin, in Roman times Drobeta was on the border of two provinces: Dacia and Moesia Superior. This tome is divided into two distinct sections – the historical part, and a corpus of inscriptions which form the main basis for the former section. The epigraphic catalogue numbers 119 inscriptions arranged by find finding place, and further subdivided by several other categories: epigraphic monuments discovered in Drobeta **1–75**; monuments from within the territory of the town **76–84**; monuments uncovered on the right bank of the Danube, mentioning dignitaries from Drobeta (**85–89**); inscriptions *ad res pertinentes* discovered outside the town limits (**90–92**) or outside the province (**93–97**); also included in this volume are small fragments from Drobeta (**98–117**). Epigraphic research was executed in 2006 and 2007, which included autopsy of a significant number of the monuments treated here.

Drobeta was at one of the crucial points for crossing the river, possibly already in the reign of Domitian, and certainly at the time of Trajan's campaigns. A Dacian settlement predated the Roman military camp and town. The stone fortification was erected by the *cohors I Antiochensium*. It was probably built at the same time as the bridge over the Danube, in the

period between the two Dacian wars. It had replaced an earth-reinforced palisade built during Domitian's wars against Decebalus. The street network has been preserved, along with the remains of the *principia* building, the *horrea*, and the barracks. Excavations have unearthed baths and a palaestra in the southeastern part of the castrum. It has been surmised that the bathhouse was constructed in the early second century CE, and was later refurbished by the *cohors I Sagittariorum*. More recent archaeological investigations in the Drobeta castrum, performed in 2010, unearthed the remains of an amphitheatre. Further research performed in a survey between 2010 and 2013 showed it to be a military amphitheatre, located near the camp and Trajan's famed bridge. The civilian settlement from the Roman period lies to the west of the camp. Its remains are situated beneath the modern town, consequently it has been insufficiently explored. Thus far, archaeological surveys have demonstrated that the town was created in two distinct phases. Three Roman necropoleis have been discovered in Drobeta.

Trajan's impressive bridge over the Danube was erected between Pontes and Drobeta during 103 and 104 CE, between the two Dacian wars. It was constructed by Apollodorus of Damascus, the same architect who was responsible for many other grand building projects instigated by Trajan. The bridge was not only the most important structure in this region but also one of the most recognizable and most monumental bridges of the ancient world. In short, it represents an architectural marvel of Antiquity. It was over one kilometre long, 1,158 meters to be exact; its width was 15, and its height 19 meters. The structure was supported by twenty columns constructed from brick and concrete. The appearance of the bridge was preserved in an account by Cassius Dio (Cass. Dio LXVIII 13); it was also represented on coinage, as well as on scenes XCVIII and XCIX of Trajan's Column in Rome. Ancient sources provide differing information about the further fate of the bridge. Cassius Dio relates that the upper construction of the bridge was removed in the reign of Hadrian, to prevent incursions of Barbarian peoples into Moesia (Cass. Dio LXVIII 13. 6). Procopius, in turn, claims that the upper part of the bridge was washed away by a flood (Procop. *De aed.* IV 6), but it is not known at what period this was supposed to have happened. Whatever the case may be, it can be assumed that the upper construction would have been rebuilt, had it indeed been removed at some point. Today, two columns are visible above

the water line and have been conserved: one on the Pontes side of the river, and the other on the side by which Drobeta lies.

Drobeta was also the location of a significant port and customs office: *publici portorii Illyrici et ripae Thraciae*. This is confirmed both by epigraphical and archaeological data.

As for communication lines, owing to its position on the Danube, Drobeta was connected to the regions of northern Italy, Noricum, Pannonia and Upper Moesia, and further with any territory encompassing the lower course of the Danube and all the way to the Black Sea. The road connecting Drobeta to the Adriatic coast and Italy began at Lissus (*Lissus — Naissus — Timacum Maius — Timacum Minus*) and followed that route all the way to the Danube beside Ratiaria, where it wended up stream to Đerdap and reached Drobeta by crossing the Danube. Key corridors leading from Drobeta to the Dacian interior led to Sarmizegetusa and Apulum. The road to Sarmizegetusa traversed the Vulcan Pass in the Carpathian Mountains via the following route: *Drobeta — Bumbești — Vulcan Pass — Sarmizegetusa*. The other road in antiquity connecting the Iron Gates (Đerdap) region and Drobeta to Sarmizegetusa and the Dacian interior was the road following the course of the Danube, from Drobeta to Dierna. Further posts on this road were: *Dierna — Ad Mediam — Praetorium — Tibiscum — Pons Augusti — Sarmizegetusa*. The *Drobeta — Romula — Apulum* road, which connected Danubian lands with ore-mining districts in northern Dacia, began at Drobeta and wended eastward through the Oltenian plain up to the river Olt (*Alutus*), connecting it to Romula. From there it turned north, following the fortified line along the river and through the Carpathian pass of Turnu Roșu (Hungarian, Vöröstorony; German, Rothenturm). From Apulum, the road went on to Porolissum in northernmost Dacia. The road that followed the course of the Danube and led towards the southeast connected Drobeta to the important town of Sucidava, located on the northern bank of the Danube, opposite to Oescus.

DROBETA IN HISTORICAL SOURCES

The name of the town of Drobeta is mentioned in ancient texts in two forms: *Drobeta* and *Drubeta*. In Claudius Ptolemaeus's *Geography* (Ptol.

III 8 and 10) the town is referred to as Δρουφηγίς which is most likely a corrupted form of Δρουβητίς. This form is also present on the *Tabula Peutingeriana*: *Drubetis* (MILLER 1916, 513), while the *Notitia Dignitatum* (Or. XLII 16 and 24) mentions *Drobeta*, as well as *Transdrobeta* (Or. XLII 35). Epigraphic sources confirm two forms: *Drobeta* and *Drubeta*.

The toponymic *Drobeta* has its origins in the pre-Roman period and can safely be assumed to be Dacian. Dacian toponymics were preserved well into the Roman period, such as *Amutrium*, *Pelendava*, *Sucidava*, *Rusidava*, *Arutela*, and so on. There have been several attempts to interpret the name *Drobeta/Drubeta*. Tomaschek and Pârvan surmised that the toponymic could mean “divided”. Their proposed etymology is based on the root *drube-* or *drobe-* with the suffix *-ta*. A great number of pre-Roman toponymics in that area were indeed derived with the suffix *-(e)ta*: Αβιητα, *Cametae*, *Scasseta*, *Toveta*, and especially so in the Iron Gates region: *Lederata*, *Taliata*, *Gerulata*, *Egeta*. According to Tudor, this toponymic could have been connected to the topography of the place, “because the Danube is divided here”, namely by Șimian island. Franz Cumont drew a connexion with the local name *Drebias* featured as a cognomen in an inscription from Potaissa (*CIL* III 889, 1768 = *CIL* III 13768), as well as the name *Dribalus* which has been epigraphically attested in Pannonia (*CIL* III 3888). Mateescu connected the toponymic with an epithet given to the Thracian Horseman, *Deus Dobrates*, attested in one inscription on an epigraphic monument with the fragmentary relief of a Thracian Horseman, found in Lower Pannonia (*Intercisa*): *Deo Dobrati Eutices serv(us) de(dit)*. Georgiev derives the toponymic of *Drobeta* from the IE **druw(o)*, tree, oak, Greek δρῦς, and connects this with the Romanian word *druete*. As a municipium, *Drobeta* is attested in numerous inscriptions: *mun. Drobeta 90*, as *r(es) p(ublica) m(unicipii) H(adriani) D(robetensium)* in inscriptions **21**, **22**, **23**, **28**; next, as *m(unicipium) H(adrianum) D(robetensium)* it has been attested in inscriptions: **43**, **52**, **54**, **88**, **87**; *mun. D(robetensium) 85*; *m(unicipium) D(robetensium) 89*. In an inscription from Caesarea Mauretaniae (**96**) the town is attested as *municipium Hadrianum Drobetaense ex Dacia*; from Viminacium (**93**) as *mun. P. Ael. Dru(betensium)*. As a colonia the town has been epigraphically attested in the shortened form as: *r(es) p(ublica) col(oniae) Sept(imiae) Dr(obetae, -ensium) 26*; [*c*]ol(onia) Sept(imia) D(robeta) **34**; col(onia) Drob(etensium) **51**, **53**, **91**,

92; col(onia) *Drobetens(ium)* 97; col(onia) *Drub(eta)* 86, 91; *colonia splendidissima Drobeta[ensium]* in inscription 56.

In his work *De aedificiis* (IV 6) Procopius mentions Drobeta under the name of *Theodora*. He states that Justinian did not reinforce Theodora itself, but only the castellum of Pontes on the opposite bank instead. Based on Procopius's account, an opinion has been proffered that Procopius's words may indicate that the castellum and the name Theodora were from an earlier time, the reign of Constantine the Great, because of the fact that this emperor had had the Drobeta camp renovated. Following this opinion, the castellum's name of Theodora would not be connected to Justinian's wife, as Fluss believes, but to the wife of Constantine's half-brother Constantius. Archaeological evidence confirms that there indeed was building activity in the castellum during Justinian's reign, but these were not as extensive as a complete renovation. Remains of a turret from Justinian's time were discovered, which also yielded a great number of principate-era inscriptions in secondary use, repurposed as building material (for instance, inscriptions 36, 40, 43, 44, 45, 46). Patsch suggests that the name Theodora did not necessarily refer to the whole territory belonging to Roman Drobeta and that, more likely and also matching Procopius's account, the name Theodora referred only to the castellum instead. That fact also has bearing on the examination of the relationship between the castellum and its attendant Roman town. Judging by all that is known, this relationship has been complex since the time the Roman town was created.

MUNICIPIUM AND COLONIA DROBETA

Owing to its advantageous location and the significance it carried during and after the Dacian wars, Drobeta counts among the first settlements in Dacia receiving the rank of municipium. Municipal status might have been conferred on it as early as 118–119 CE, when Hadrian reorganized the province and Dacia was divided into two and soon after three provinces, namely when Dacia Porolissensis was separated from Dacia Superior. Before this time only one other town was founded in Dacia, Sarmizegetusa, which was Trajan's deductive colonia — *Colonia Ulpia Traiana Augusta, Colonia Dacica* since 110 CE. During Hadrian's reign, aside from Drobeta,

only Napoca was to receive municipal status as well, at the time Dacia Porolissensis was created, and possibly Romula too. In other Danubian provinces at this time, settlements located next to military camps received the status of municipia: Carnuntum and Aquincum in Pannonia, Viminacium in Upper Moesia, and possibly some other Pannonian towns, but no direct attestations for them have been discovered so far. During the Severan dynasty Dacia's fortunes were on the ascent, which can in great measure be connected to the fact that the Danubian provinces were rewarded because they adhered to the side of Septimius Severus in the civil war of 193 CE. Some Dacian towns were rewarded municipal status at this time, for example: Apulum II, created from legionary *canabae*; next Potaissa, Dierna, and Tibiscum, while several other towns received *ius Italicum*. Drobeta achieved the status of colonia between 198 and 210, during the reign of Septimius Severus. Possibly this rank was conferred when the emperor visited the province on his return from the East in 202 CE. This year correlates precisely with the dating of an inscription from Drobeta, dedicated to Septimius Severus and his sons (25), which denotes them as *Augusti tres*, even though Geta is still Caesar.

ABANDONING DACIA. DROBETA AND TRANSDROBETA

In the third century CE, defending Dacia was putting a strain on the Empire. Incessant hostilities with free Dacians, Carpi, Sarmatians, and Goths in Dacia marked the period starting in the 230s and ending with the final relinquishment of the province. The emperor Maximinus Thrax battled Sarmatians and Dacians during 235 and 236 CE. Towards the end of 236 he took the title of *Dacicus Maximus*. During the reign of Gordian III the Carpi attacked the *limes Transalutanus*. An inscription from Drobeta dedicated to Mars Gradivus (9) hails from this period, on a monument erected by the *cohors I Sagittariorum milliaria Gordiana*. Clashes with the Carpi continued in the period between 245 and 247 CE, during the reign of Philip the Arab (at the end of 247, he takes the honorific title of *Carpicus Maximus*). Soon thereafter the *limes Transalutanus* was abandoned, while the line of defence was transferred to the river Olt (*limes Alutanus*). The result of this retreat was a further advancement of the Barbarian peoples, now reinforced by the Goths. Dacia was completely enfeebled by constant

wars, while the attacks of the Barbarian tribes exposed all the surrounding provinces to immense danger and difficulty, which only served to deepen the crisis. The province of Dacia was finally relinquished in its totality in 272, in the reign of emperor Aurelian, although the sources tell of a successive withdrawal of the military even before Aurelian. Considering all the sources available, it becomes clear that abandoning Dacia was the result of a process that lasted for half a century. The Dacian legions were reassigned to the right bank of the Danube, where new provinces were formed: First Moesia (*Moesia Prima*) and Dacia on the Banks (*Dacia Ripensis*).

In spite of the massive retreat of troops and civilians to the right bank of the Danube, one part of the population continued to inhabit the territory of old Dacia even after the formal relinquishment of the province. Regarding how life was organized on the banks of the Danube, the old limes that after nearly two centuries became for a second time the border of the Empire, it seems imperative to mention the fact that the retreat from Dacia was planned and performed in a systematic and methodical manner. That this was so is patent from the way the defence and life on the banks in general were organized. A large part of the population of Drobeta migrated to the right bank, to *Transdrobeta*, located by the castellum Pontes. A civilian settlement belonging to this period has been archaeologically attested. The toponymic of *Transdrobeta* first appears in the fourth century, in the *Notitia* (*Or.* XLII 16 and 24), as the site of the seat of the *praefectus legionis tertiae decimae Geminae*. This toponymic is one of the nine new toponymics in *Dacia Ripensis*, from a total of twentytwo toponymics attested. A brick with the seal of *Tra(n)sdrub(eta)* has been discovered, which serves to confirm the reference in the *Notitia*. An idea has been put forward that the name *Transdrobeta* was used to mark the geographical position of this place in relation to Drobeta (e.g. *Dierna* — *Transdierna*, *Diana* — *Transdiana*), however it is more likely that this was also the official and epigraphically attested place name. This was the case with other new toponymics beginning with *Trans-*: *Transdierna*, *Transdiana*, *Translucum*, *Transalba*. Such names indicate a secondary importance in regard to the main settlements, just as with toponymics beginning with *Contra-* (e.g. *Contramargum*).

Epigraphic data indicate that, after the relinquishment of Dacia, a portion of the population returned to the lands of their ancestors, from which they had been relocated at some earlier point. A funerary inscrip-

tion of a decurion of the *colonia* of Drobeta (97), discovered in Tragurium in Dalmatia, most likely belongs to this period and bears testimony to the evacuation of the Dacian population into Dalmatia.

In the period between 441 and 447, Drobeta was devastated by the Huns. A number of Danubian fortifications perished at this time. Their restoration in the reign of Justinian was related by Procopius in his work *De aedificiis*, and has been furthermore confirmed by archaeology. Results of archaeological surveys demonstrate that Drobeta was an active town in Justinian's era. The circulation of currency also shows that life in Drobeta continued long after Aurelian relinquished the province, and that the town still had an important role. Currency is present in Drobeta up to the time of emperor Maurice.

THE TERRITORY OF DROBETA, PROVINCIAL BORDERS AND THE RELATIONSHIP BETWEEN THE TWO BANKS OF THE DANUBE

All things considered, it would seem that the territory of Drobeta was rather substantial. It is generally agreed that under its jurisdiction was the expanse of territory from the river Cerna in the north, to Izvoarele, a place located opposite to *Aquae* (modern day Prahovo) in the south. According to Ardevan, its territory may have extended even further south, to Pristol, a place located opposite to the ancient town of *Dorticum*. Epigraphic data indicate that the territory of the town in the northeast included the area surrounding the Drobeta — Bumbești line. An inscription was found in Iezureni (Gorj region, north of Târgu Jiu), belonging to a decurion of the *colonia* of Drobeta (84), who probably owned property in this locality. This considered, the territory of the town probably included Schitul Topolniței, where inscription 82 was discovered. Many *villae rusticae* have been unearthed in this area.

When considering the territory of the town of Drobeta, it is also necessary to consider the hypothesis that the territory extended to the right bank of the Danube as well. This consideration is connected to questions concerning the border between Upper Moesia and Dacia and different modalities in the relationship between the left and the right bank.

Multiple inscriptions discovered on the right bank of the Danube, in the expanse between Prahovo and Tekija, present names of various dignitaries of the municipium and colonia of Drobeta (85–89). This leads to the possible conclusion that the territory of the town included both sides of the river. Garašanin, Vasić, and Marjanović-Vujović, along with Alexandrina Cermanović-Kuzmanović were of the opinion that these were not likely to be “pierres errantes”, considering that a not insignificant number of them had been discovered in different places on the right bank. Ardevan and Petolescu, on the other hand, assert that the monuments in question were transferred from Drobeta in later Antiquity.

The possibility that the territory of the town would have extended to the other side of the river is connected to the fact that the northern bank was, at one time, under the command of the legate of Moesia Superior. Based on the evidence found in military diplomas from Moesia Superior and Dacia, a conclusion was made that the fortifications on the northern bank, Drobeta included, belonged to Moesia. Units located on the northern bank of the Danube, the *cohors V Gallorum*, stationed in Pojejena at the entrance to the gorge, and the *cohors III Campestris*, had at the camp in Drobeta, seem to have belonged by turns either to the army of Upper Moesia or that of Dacia. Military diplomas attest that these cohorts were part of the Dacian army between 109 and 132, along with a diploma from Drobeta dated to 179 CE. Since these units are not mentioned in diplomas from (Upper) Dacia in 144, 157, and 158, it can be surmised that they no longer belonged to Dacia. Furthermore, diplomas from 160 and 161 confirm them as belonging to Upper Moesia. Some have suggested that the units were the subject of several transfers from bank to bank or, in a more likely interpretation, that they were permanently stationed on the northern side but were, under specific circumstances, transferred to the command of the legate of Upper Moesia for strategic reasons.

Hadrian had encountered the Iazyges already as governor of Pannonia Inferior, during a war that broke out in 107–108 on the western border of the newly founded province of Dacia. During Trajan's war with Decebalus, the Iazyges, inhabiting the area on the left bank of the Danube and north of the Tisa river, were allied to Rome. Cassius Dio relates that Trajan was unwilling to return to the Iazyges the territories which Decebalus had taken from them, which could have caused the Barbarians' dissatisfaction. After a period of peace, conflicts broke out with the Ia-

zyges and the Roxolani already in 117 CE, just before Trajan's death. The death of the provincial governor Julius Quadratus Bassus made the situation considerably more difficult. Eutropius claims that Hadrian, right after he took the throne, intended to relinquish Dacia, as he did with the lands across the Euphrates. However, he had reconsidered following the advice of friends and counsellors, as this would mean a complete abandonment of numerous colonists settled in Dacia by Trajan. Aside from that, Rome would be giving up the rich natural resources of the province, the exploitation of which was only yet supposed to begin. It is possible that the assertion about Hadrian's plans to abandon Dacia was based on the fact that the emperor had already relinquished parts of Dacia. The negatively framed news about this could be ascribed to the political situation at the moment when Hadrian was ascending the throne. Dacia was in fact further consolidated during the reign of this emperor, and the same holds true for its neighbouring provinces. Objective difficulties in defending the province became manifest in the 116–118 war with the Iazyges, and it was self-evident that communications along the course of the Danube and its bank demanded stronger control. Cassius Dio relates that Hadrian ordered the upper construction of the Trajan's bridge to be removed, fearing that Barbarians might use it to raid Moesia (Cass. Dio LXVIII 13, 6), which illustrates clearly that there were conflicts with and activity of the Barbarians in this area. Facing the difficulties of defending Dacia on the one hand, and the need for the province to be preserved and Roman power consolidated on the other, in 118 CE the emperor entrusted the command over Lower Pannonia and Dacia to the eques Q. Marcius Turbo, who successfully extinguished the clashing. What followed was a military and administrative reorganization; to be more precise, several stages of it, relating not only to Dacia but to Moesia Superior and Inferior as well. Two new Dacian provinces were created: Dacia Superior, formed out of Trajan's Dacia, and Dacia Inferior, which included regions of eastern Oltenia and Muntenia, initially a part of Moesia Inferior. At this period, the *legio IV Flavia*, which was since its founding based in Berzobis in Banat, returned to Moesia Superior; only one legion remained in Dacia, the *XIII Gemina*, stationed in Apulum which was now part of Upper Dacia, while Lower Dacia housed no legions. Epigraphic testimony demonstrates that soon after a third province was carved out, *Dacia Porolissensis*, whose seat was located in Napoca (near modern-day Cluj). This organization of Da-

cia remained current up to the time of the Marcomannic wars of Marcus Aurelius, when new administrative changes were put in effect between 167 and 170 CE. At this time Dacia was the seat of two legions (*XIII Gemina* and *V Macedonica*), while the command over the three Dacian provinces, *Apulensis*, *Porolissensis* and *Malvensis*, then called *Daciae tres*, was given to a senator consularis, *legatus Augusti pro praetore Daciarum trium*.

Regarding the bank of the Danube between *Lederata* and *Ratiaria*, with the founding of the province of Dacia and during its existence, it ceased being the border of the Empire and became the *de facto* border between two Roman provinces. According to some authors, this contributed to the diminishing significance of Danubian castella. A great number of units from Upper Moesia, those which were involved actively in the Dacian wars, were transferred to the new province, and numerous castella on the southern bank were abandoned. There are, however, strong suggestions that active military control in this sector was kept even after Trajan's reign, primarily to maintain safe movement on the river. Defending the waterways was of especial concern because of the looming threat from the free tribes located in the north, to whom the river opened an entry into the interior of the province; the greatest threat came from the Iazyges, who inhabited the region between the Danube and the Tisza, upriver from Iron Gates gorge, facing the provinces of Lower Pannonia and Upper Moesia from one side, and Dacia from the other. The buffer zone provided by Roman Banat was insufficient to organize an efficient defence from the river, especially so after the fourth Flavian legion left Berzobis. The danger posed by an incursion of the Iazyges is also shown in a detail related by Cassius Dio (Cass. Dio LXXI 19), hailing from the reign of Marcus Aurelius, namely that the Iazyges were prohibited from using their boats and inhabiting river islands, while for passage through the province they needed to obtain permission from the provincial governor. Threats were also posed by other peoples on the boundaries of the province, most of all the free Dacians.

Piso and Benea, when considering the dates for the relevant diplomas mentioned earlier, formed an opinion that only in the reign of Antoninus Pius did the governor of Moesia Superior have command over the units on the northern bank and that this measure ought to be ascribed to strategic purposes in the specific circumstances presented by the threat of the Iazyges. Two wars were fought in Dacia during the reign of this em-

peror. Although they have been sparsely documented, both wars can nevertheless be dated with some precision: the first war is dated to the early years of his reign, 142–143, while the second war occurred towards the end of Pius's principate, in 157 CE. In Drobeta, honorary inscription 21 from 145 CE was dedicated to this emperor, *res publica mun(icipii) Ael(i) Hadriani Drobet(ensium)*. A document of relatively recent discovery (AE 2010, 1857) shifted the supposed date on which the command over the north bank was transferred, to the later years of Hadrian's reign, to the year 132. As previously demonstrated, these units were again mentioned as belonging to the army of Upper Dacia in a military diploma from 179; this monument was discovered in Drobeta, which is rather suggestive.

Thus, for strategic reasons the two banks were united under the command of one legate, the one from Upper Moesia to be exact, who had use of the units stationed on either bank. The reasons for this decision are primarily to be sought in the fact that the right bank had stronger defence capabilities and, more importantly, in the fact that Upper Moesia had two legions. Legionary activity in the Iron Gates after Hadrian's reign is well documented by bricks, which clearly demonstrate that legionary detachments were stationed in Danubian fortifications. Also, during the reign of Hadrian further activity in defining the borders has been observed, down river from the Iron Gates in Lower Moesia, which should perhaps be considered as part of a wider strategic action of stricter control of the borders along the Danube. Around 135 CE a number of boundary stones with inscriptions was erected *inter Moesos et Thracas*, between Moesia Inferior and Thracia, probably along the lines formed by the boundaries of tribal territories.

It is possible that during this period the command of the legate from Upper Moesia on the northern bank was limited to the military camp and not the town of Drobeta. That is, while the units stationed in military camps on the northern bank could have been under the control of the legate, in order to better maintain control over the bridge and the passage along the river, it is possible that the town itself, in administrative matters, belonged to Dacia. Claudius Ptolemaeus, writing in the second century, cites Drobeta as a town in Dacia, and states that the Danube is the provincial border. Further, an honorary inscription from Caesarea Mauretaniae (96) explicitly states that Drobeta is a town in Dacia: *municipium Hadrianum Drobetense ex Dacia*; this crucial testimony is in accord with

the testimony presented by a military diploma from Drobeta, because the inscription is dated after 170–172 CE. One of the monuments on the right bank, a statue of Jupiter Montanus, is dated to the period when the town was a *colonia*, which is to say that the *terminus post quem* is the Severan epoch.

It is advisable to mention here an outdated opinion, namely that the province Drobeta belonged to was Lower Dacia, where some earlier scholars have set it, because this idea from time to time finds its way into newer writings and maps as well. The primary sources, however, clearly indicate that it could have belonged only to Upper Dacia (later Dacia Apulensis). Already in the 1970s Petolescu argued with merit that a larger portion of Oltenia belonged to Upper Dacia, while Lower Dacia extended only over the territory by the confluence of the river Olt and the southern portions of Transylvania. Garašanin, Vasić & Marjanović-Vujović (1984) also stress that there is no evidence that the town ever belonged to Dacia Inferior. As an additional argument, they stress that, relating to Drobeta, two persons who were dignitaries in Drobeta and other Dacian towns mention solely towns located in Dacia Apulensis. The aforementioned military diploma from Drobeta has contributed to the important question of demarcation between the Dacian provinces. Namely, the fact that the *cohors III Campestris* featured in this document is numbered among the units of Dacia Superior, might also indicate that Drobeta, where the unit was stationed, in fact belonged to that province, which is further attested by a diploma from 124 CE, where the cohort is stated to belong to Dacia Superior. Piso and Benea have suggested that perhaps the boundaries of fiscal and military provinces did not correspond fully to one another, taking into account parallel situations from Germania, Belgica and Hispania Tarraconensis. Although perhaps what is present here is merely continuity, to be precise the continued usage of the old name.

Returning to the question of the territorial expanse on the right bank, it is a fact that all the monuments there discovered were found in secondary use. This does not offer great assistance in definitely resolving the issue. I do not see any solid basis for the outright rejection of the notion that the monuments could have been taken over the Danube during the retreat from Dacia, especially when one considers that numerous inscriptions from Drobeta were reused as building material in the feverish fortification works performed between the Tetrarchy and the reign of

Justinian, as well as later in the Middle Ages. On the other hand, even though “wandering stones” could be a simpler explanation, the possibility that the provincial territory could have extended to the right bank should not be excluded until new testimony surfaces. There is certainly space for speculation when one takes into account the aforementioned data concerning the unified command of the legate from Upper Moesia over both the banks during a significant period of years, from the reign of Hadrian to that of Marcus Aurelius.

At any rate, the close relationship, contacts, and cooperation between two banks spanned by the bridge near Drobeta was not limited merely to military organization, the placement of units, and the official administrative qualification of the territories. It should also be taken into account that Drobeta was not only the most important civilian settlement in Đerdap, but also the only independent municipium until the Severan epoch, when Dierna, also on the northern bank, attained that status as well, and Drobeta was elevated to the rank of *colonia*. Without a doubt it must have played an important role in the social and economic life of both banks. None of the Roman settlements on the right bank in the line between *Viminacium* and *Ratiaria* had the status of a town. More significant places such as *Cuppae*, *Novae*, *Taliata*, and *Egeta* were probably organized as *vici militares*, and in the hinterlands beyond the Danube the settlements were organized as *civitates peregrinae* and fiscal territories.

It is also necessary to consider the fact that the *ripa Danuvii* was a factor when it came to the administrative organization in the Iron Gates, as well as the fact that it must have been organized quite early on, even though most of the data available hails from the later period, when it was organized as *Dacia Ripensis*. The *praefectus ripae* in all likelihood had authority over the coastal territories in earlier periods as well. A *praef(ectus) rip(ae) Danuvi* is attested in an inscription from Pissidia (*ILS* 1349 = *AE* 1926, 80); he was a tribune of the *legio IV Scythica*, which has been attested by early evidence as present on the Danube and in Đerdap. A clear analogy is provided by an example from Pannonia, where *L. Volcaci* *Q. f. Vel(in) Primus*, the prefect of the *cohors I Noricorum*, is also attested as the *praefectus ripae Danuvi(i)* and two neighbouring communities *civitatium duar(um) Boior(um) et Azalior(um)*; as well as by an early inscription, *AE* 1972, 572 which bears the evidence of *M. Arruntius Claudianus, praefec-*

tus classis Moesicae et ripae Danuvi, or ἑπαρχον τοῦ / ἐν Μοισίαι στόλου καὶ τῆς ὄχθης.

Firm ties with Moesia Superior are also demonstrated by inscription **93** which attests a person who was a decurion in the councils of Viminacium and Drobeta, respectively, and was also the first quinquennalis of Drobeta. The inscription itself does not prove that these two towns were in the same province, but rather it testifies to the social mobility in neighbouring areas, where the same person could be a representative of civil institutions in nearby communities; however, it is not likely that there would have been many of them, especially in the early years after Dacia was established as a province. There are numerous analogies to be found in Dacia specifically, and the neighbouring Danubian provinces, where one and the same person is performing magisterial duties and has membership in the councils of several different towns of the same province, or a different province. For instance, *C. Tit(ius) C. f. Serg(ia) Antonius P[e]culiaris* was a decurion in the colonia of Aquincum and the municipium of Singidunum (*CIL* III 10495 and *AE* 2000, 1220); an inscription from Singidunum (*IMS* I 16) attests a legionary veteran who was a decurion in Sirmium and a quinquennalis in Singidunum. An honorary inscription from Oescus (*CIL* III 144167) is dedicated to a *primus pilus* who was a council member in several towns and communities, including Oescus and Aquincum.

New light is shed on the relationship between military and civilian structures in the area of Drobeta by a recently revised inscription (**32**), which attests a centurion *regionarius* from the *legio IV Flavia*, buried in Drobeta. The evidence proffered by this monument could be of great significance in understanding the relationship between the military and civilian organization of life in this area. Namely, *centuriones regionarii* were given senior command over *regionarii* detached from various units, legions, or cohorts, who were in charge of supervising certain geographic regions. They have been well attested in all the Danubian provinces, especially those places where a rather large territory was covered by structures that were not ranked as towns. In Moesia Inferior, in the *regio Montanensium* (near modern-day Montana, previously Mihaylovgrad, Bulgaria), numerous *regionarii* detached from various units have been attested. Aquae in Moesia Superior, whose territory lay opposite to Drobeta, have been epigraphically attested as *regio Moesiae* in an inscription from Moesia Superior, dated to the year 225. Testimony offered by monuments from Dro-

beta might indicate that a vast part of the lands assigned to the territory of the town was in fact organized as a *regio*, or perhaps this was the case with the northeastern portion, facing Banat, where no town territories were present in the period.

THE ARMY

As previously stated, Drobeta was located on a point of great strategic importance and it was the most important crossing over the Danube in the Đerdap region. Numerous units have left their mark in this area during Trajan's Dacian wars, especially in the form of bricks bearing their seals. The *cohors I Antiochensium* was stationed in Drobeta during the Dacian wars and took part in building the stone camp (20). After its departure, Drobeta was host to the *cohors III Campestris* until the end of the second century. In the 3rd century, Drobeta was the base for the *cohors I Sagittariorum (miliaria equitata)*, which has been attested in inscriptions 7, 9, 19, 27, 30, 82, 117, and bricks (IDR II 106 and 107). The cohort appears with the epithets *Antoniniana, Gordiana, Philippiana* (27). Inscription 7, dedicated to Dolichenus, bears testimony of the *sacerdotes* of this cohort in Drobeta. The *Notitia Dignitatum* (Or. XLII 16 and 24) relates that also present in Drobeta were the units *cuneus equitum Dalmatarum Divitensium* and *auxilium primorum Daciscorum*, troops created as *vexillationes* of the *legio XIII Gemina*; while the *praefectus legionis tertiae decimae Geminae* was located in Transdrobeta.

THE SETTLEMENT OF VETERANS

There are attestations among the military inscriptions from Drobeta of numerous veterans, both legionary ones and those from auxiliary units stationed in the vicinity. As Drobeta was the largest town in the area, undoubtedly veterans could have thought it quite attractive for settlement. The presence of the *legio V Macedonica* in Drobeta has been attested on bricks (IDR II 99) from the period of the Dacian wars, as well as by inscriptions 35–41. After the province of Dacia was established, the military camp

in Oescus in Lower Moesia, where the *legio V Macedonica* was stationed, lost its strategic importance. The legion was transferred to Troesmis after the province was reorganized. In the reign of Marcus Aurelius, upon its return from the East, the legion arrived in Dacia, to the camp in Porolissum. Inscription 35 attests a centurion of this legion (*[M]aecius Do[m]itius*); aside from him, inscriptions from Drobeta mainly contain veterans, former *beneficiarii* of this legion: *[C.] Iul(ius) Melciđianus* (36) was a veteran *ex b(ene)f(iciario) co(n)s(ularis)*, while *C. Val(erius) Victorinus* (38) was a veteran *ex b(ene)f(iciario)* of a tribune. Inscription 40 attests a veteran of the *legio V Mac(edonica)*: *Ael(ius) [B]assus. [M.] Va[l(erius)] Alexan-der*, attested by inscription 37, was a veteran *ex strat(ore) co(n)s(ularis)*; *C. Domit(ius) Alexan(der)* was a veteran *[e]x sig(nifero)* of the same legion. It is possible that they settled in Drobeta after their service, and in all likelihood, they were connected to the *statio* of *beneficiarii* there (see below). Inscription 47 attests *P. Ael(ius) Diophantus*, a veteran of the *cohors V Gallorum*, stationed in Pojejena de Sus. A funerary inscription (44) attests *C. Iul(ius) Verecundus*, who was a *veteranus ex decurione* in the unit *ala I Claudia (nova miscellanea)*. This *ala* has been attested as present in Dacia in 110 CE by a military diploma from Porolissum (*CIL XVI 163 = IDR I 3*), and later upon its return to Upper Moesia, where it is attested by a military diploma dated to the year 160 (*CIL XVI 111*), as well as by an inscription from Ratiaria (*CIL III 14217*).

THE STATION OF THE BENEFICIARII

Drobeta undoubtedly had a *statio* of *beneficiarii*, which is understandable considering its position on the river and near the bridge, as well as the vicinity of the provincial border. This is clearly indicated by the inscriptions of *beneficiarii* unearthed there (36, 38, 48, 46). Inscription from Drobeta mention two *beneficiarii* from the *legio V Macedonica*: *(C. Iul(ius) Melciđianus* (36) and *C. Val(erius) Victorinus* (38), while all that can be said of Manlius Herculanius (48) is that he was a *beneficiarius co(n)sularis*. Inscription 46 mentions *Liccaius Vinentis*; he was a *mil(es) coh(ortis) III Camp(estris) b(eneficiarius) trib(uni)*.

INSTITUTIONS AND THE POPULATION OF DROBETA

The internal organization of Drobeta is known solely through epigraphic monuments. Aside from the scant evidence provided by inscriptions, it is possible to further deduce its organization based on analogies with other Roman towns.

Ordo decurionum. Decurions of the municipium and later colonia of Drobeta have been attested in numerous inscriptions. In at least one example (43), the *ordo* is labelled as *splendidissimus*, while inscription 55 leaves the possibility for such an addition. *Decreta decurionum* are mentioned in inscriptions 21 and 22. Funerary inscription 52 attests a sixteen-year-old decurion of the municipium of Drobeta, *M. Arrius Saturninus*. Inscriptions mentioning decurions have been discovered outside the town territory as well: *L. Iul(ius) L. fil. S(ergia) Bassus*, decurion and quaestor of the municipium of Drobeta (90); *Iulius Martinus* (85), *dec(urio) sacerdotales (!) mun(icipii) D(robetae)* was the son of a veteran. A fragmentary inscription from Karataš (88) mentions a decurion of the municipium of Drobeta, but his name was not preserved. Votive inscription 15 from Drobeta contains similar information. An inscription from Viminacium (93) bears the name of another decurion of the municipium of Drobeta, *L. Quesidius* (perhaps: *Co'esidius* (?)) *C. f. Praesens* who was also the *quinquennalis primus mun. P. Ael. Dru.* Attested as decurions of the colonia of Drobeta were [*Clodius? Sept*]imius (86), and *P. Aelius P. fil Pap(iria) Strenuus* (91) who performed important functions in other provincial centres as well (*Ilviralis coloniae Sarmizegetusae, augur coloniae Apuli, decurio coloniae Drob(etensium), patronus collegior(um) fabr(um), centonarior(um) et nautar(um), conductor pascai salinarum et commerciorum*). Such instances appeared frequently because there were few people who could bear the financial burden of performing public service. An inscription from Tragurium (97) mentions another decurion of the colonia of Drobeta, *Aurelius Longinianus*.

Ilviri. Drobeta had duumvirs. *Cn. Aem(ilius) [± 4]nus, Ilvir* of the municipium of Drobeta erected a monument to the *Genio Ordinis municipii Hadriani Drobetae* (3). *T. Aelius Aelianus* was a *Ilvir* at the time when Drobeta was a colonia (51). *C. Iul(ius) Sabinus* (87) was *bis Ilviralis (et patronus) m(unicipii) H(adriani) D(robetensium)*. Two quaestors of the municipium of Drobeta are known: *Ulp(ius) Ant(onius) Quintus*

(86), *aedilic(ius)*, *quaest(or) m(unicipii) D(robetae)*, and *L. Iul(ius) L. fil. S(ergia) Bassus* (90). An inscription from Viminacium, now lost, relates the name of the first *quinquennalis* of Drobeta: *L. Quesidius (?) Praesens* was the *quinquennalis primus* of the municipium of Drobeta (93).

Patrons. *C. Iul(ius) Sabinus* (87) was the patron of the municipium of Drobeta, while *T. Aelius Aelianus* (51) held the same position at the time when the town had the status of a *colonia*.

Concerning sacerdotal positions, there is attestation of a *pontifex* who was also a *Ilvir* (3).

Flamines in Drobeta have been attested by three inscriptions (51, 87, 92). *T. Aelius Aelianus* was a *flamen* at a time when Drobeta had attained the rank of *colonia* (51). A *flamen* of the *colonia* of Drobeta was also one *L. Iul(ius) Bassinus* (92), who performed important civic and sacerdotal duties in other provincial centres (Apulum, Napoca, Drobeta, Dierna, Porolissum). Another inscription, cited above (87), mentions a *flamen* from Drobeta: *C. Iulius Naesus Sabinus*. An inscription from Prahovo (85) mentions a person who was *sacerdotalis*. It is not entirely clear whether it was a priest of the imperial cult in the municipium, though the logic of the inscription seems to suggest it.

The college of the *Augustales* in Drobeta has been attested by multiple inscriptions. *M. Minicius Symphorus* was an *Augustalis* of the *municipium* (54), while *Iul(ius) Pae[t(inus)?] V[---]enus?* (53) held the title of *Augustalis* at a time when Drobeta was a *colonia*. Inscription 34 attests another *Augustalis* of the *colonia*: *C. Domitius Nicostratus*, the freedman of a veteran of the *legio V Macedonica*. Further, an inscription discovered in Pontes (Kostol) near Kladovo mentions an *Aug(ustalis) col(oniae) Drub(etensium)* (86) who, as the inscription states, erected a statue of *Jupiter in possessione sua*.

THE POPULATION

Dacia was, as Eutropius recounts (*Eutr. Brev.* VII 6) *diuturno bello Decibali viris exhausta*. According to Cassius Dio (*Cass. Dio* LXVIII 15) participating in the games in honour of the victory over Decebalus, which remarkably lasted for 123 days, were ten thousand gladiators, where a great majority of them must have been drawn from the imprisoned Dacians. While

it is possible that these figures are exaggerated, they certainly show what sort of policies regarding the domestic population Rome had enacted in this newly created province. More recent research has demonstrated that the autochthonous Dacian population was, in fact, not entirely eradicated, but that it was driven into rural areas, outside of the most significant and wealthiest areas, which were in turn given to the colonists. While the toponyms throughout Dacia by and large reflect Dacian and Getic origins even well into the Roman era, a relatively minor portion of the recorded personal names indicate a possible indigenous origin. The greater part of known Dacian names comes from the military diplomas of Dacians and ostraca from Egypt. An analysis of these documents demonstrates that the people in question were for the main part Dacians inhabiting the areas south of the Danube, in Lower Moesia and in the vicinity of Ratiaria. A portion of the domestic population was recruited into auxiliary troops which were later shipped mainly into Britain or the East (for example, *ala I Ulpia Dacorum, cohors I Ulpia Dacorum*).

When considering the urbanization of this Roman province, what stands out as a rather distinguishing feature is the fact that it was not based on indigenous structures. The elites, upon which the Roman administration relied heavily when consolidating and later urbanizing a province, simply did not exist in this case because they had been exterminated after the ultimate conquest of Dacia, and no Roman-era *civitates peregrinae* were organized. The colonists were therefore the backbone of the entire process. All of this caused the course of urbanization in the province of Dacia to progress with certain specific features when compared to other western provinces. Trajan aimed to replenish the population of the newly established province by settling into Dacia, as Eutropius states (*Eutrop. Brev. VIII 6*), population from all corners of the Empire: *Traianus victa Dacia ex toto orbe Romano infinitas eo copias hominum transtulerat ad agros et urbes colendas*. In accordance with this statement is also the information provided by Cassius Dio (*Cass. Dio LXVIII 14*): καὶ οὕτως ἡ Δακία Ῥωμαίων ὑπήκοος ἐγένετο, καὶ πόλεις ἐν αὐτῇ ὁ Τραϊανὸς κατώκισεν. For a long time, the Romans have used displacement and forced, planned relocations of populations as a successful measure for pacifying and consolidating their provinces. Information about the planned settlement of the new province is also provided by other sources, primarily epigraphic ones.

Based on the relatively meagre information contained in the data gathered from epigraphic monuments, it is possible to deduce only a rough sketch of the residents of Drobeta, their origin and legal status. The anthroponymic inventory demonstrates that the population of Drobeta was constituted of people of a heterogeneous extraction, and that the population numbered mainly people resettled from various regions of the Empire. The ethnic makeup was influenced by the specific position of Drobeta on the border with the province of Upper Moesia, while at the same time its distance from Lower Moesia was not great. Furthermore, it laid on the crossroads of Roman roads and was a rather important port on the Danube.

The number of epigraphically attested persons bearing Greek names is not insignificant. For the most part, the people attested are soldiers and their families; in all probability they arrived in Dacia when their troops were transferred there from the East (e.g. 33). The others were usually merchants hailing from Asia Minor. Greek names used as *cognomina* in most cases appear as imperial *gentilicia* and, apparently, were born by soldiers, their nearest relations (wives, children), or freedmen, then merchants or persons whose occupations are not stated: *Iulius* (33, 67, 53, 82), *Aelius* (47, 61), *Aurelius* (38); and some persons bore non-imperial gentile names, for example *Antonius* (63) and so on. For several persons attested in Drobetan inscriptions an origin from Dalmatia and Pannonia can be ascertained, and in several cases the origin is from a more distant western province (Germania, Britannia). Onomastics suggest an Italic origin for some persons from the higher strata of society. The aforementioned *L. Quesidius* (?) *Praesens*, a dignitary in both Drobeta and Viminacium, could have been of Italic extraction. Aside from the data provided by epigraphic monuments, the image of Drobeta as a significant economic centre on the Danube can be further expanded by rich archaeological finds unearthed in Drobeta and its environs.

ASPECTS OF DROBETAN ECONOMY

Trade was, without a doubt, an important economic activity in Drobeta, since it was the largest settlement in the Iron Gates on either bank of the Danube, and for a long time the only town in the area. Besides that,

Drobeta was on a strategically beneficial location, with overland and river communications connecting this town with the Dacian interior on one side, the middle Balkans on the other, and further with the Adriatic Sea and Italy. A funerary inscription (61) mentions *Prim. Ael(ius) Ion(icus), negotiator*. Two inscriptions bear the name of *L. Samognatius Tertius* (1, 6), who was originally from the Treveri tribe. A great number of inscriptions attests that merchants from the Rhineland, having business dealings through Aquileia, settled in Dacia. For example, a funerary inscription from Aquileia cites the name of *M. Secundianus Genialis* from Cologne, who was a merchant in Dacia. It is probable that there were many more such cases in Drobeta, even though they have not been directly attested. If a supplement to an inscription from Drobeta (58) suggested in this corpus is indeed correct, a certain *Barbia* mentioned in the inscription could be related to the *Barbii* from Aquileia. This family had extensive business networks in the Danubian provinces, including neighbouring Moesia.

Also attested in Drobeta is a *collegium fabrum* or rather a *schola fabrum*, in inscription 82.

RELIGION AND CULT

A significant number of epigraphic monuments from Drobeta are classified as votive inscriptions. Based on them, it is possible to make elementary conclusions about religion in Drobeta, about cult devotees and their origin or status. Beside votive inscriptions, finds in Drobeta have yielded numerous bronze statues of gods, as well as several statues made of marble or limestone. These can serve to provide a fuller understanding of cults worshipped in this area. *Iuppiter Optimus Maximus* appears in inscriptions 5, 6. In a fragmentary inscription on a relief (7) *Iuppiter Optimus Maximus* appears with the epithet *Zbelsurdus*; on another inscription he bears the epithet *Montanus* (86). An inscription from Drobeta (3b) attests Jupiter with the epithet *Cohortalis*, which is a more typical feature in inscriptions commissioned by dedicants with a Dalmatian origin. Dedicated to Juno with the epithet *Regina* is an inscription on the pedestal of a statue from Tekija (89). Juno appears with the same epithet in Drobeta along with *Iuppiter Optimus Maximus* on inscription 5 from Drobeta. An *ara* is dedicated to Diana in Drobeta (1); the goddess appears with the epithet *Au-*

gusta in the inscription. Mars Gradivus appears in Drobeta in inscription **9** of the *cohors I Sagittariorum*, which is mentioned in that inscription with the epithet *Gordiana*. One relief bears a dedication to Mercury (**12**).

Concerning Thracian deities, two reliefs of the Thracian Horseman (**2, 78**) were found in Drobeta, as well as the abovementioned religious syncretism of Zbelsurdus as Jupiter Optimus Maximus (**8**). Of Oriental cults attested in Drobeta, the cult of Cybele is represented by two votive inscriptions (**10, 11**). Inscription **10** attests the existence of a temple of Cybele in Drobeta. One relief dedicated to Mithras (**79**) was found. Inscription **7** is dedicated to Dolichenus, and erected by the *sacerdotes cohortis primae Sagittariorum*.

The imperial cult in Drobeta. Attested priests of the imperial cult have been treated under the heading on institutions. The inscription from a monument erected in honour of the flamine (*flamonii*) of the grandson of the *Ilvir* and patron of the town, C. Julius Sabinus, mentions the renovation of a “crypt”, or rather a cryptoportico, which most likely belonged to a building that was in service of the imperial cult (**87**).

СКРАЋЕНИЦЕ

- AE = *L'Année Épigraphique*, Paris.
- AEM = *Archäologisch-epigraphische Mitteilungen aus Österreich*, Wien
- ANRW = H. TEMPORINI und W. HAASE (yp.), *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt. Geschichte und Kultur Roms im Spiegel der neueren Forschung*, Berlin – New York 1972–
- CAH = *The Cambridge Ancient History*, Cambridge, UP.
- CCET = N. HAMPARTUMIAN, *Corpus cultus equitis thraci–Moesia Inferior (Romanian section) and Dacia*, vol. IV, Leiden 1979.
- CBI = E. SCHALLMAYER et. al., *Der römische Weihebezirk von Osterburken 1. Corpus der griechischen und lateinischen Beneficiarier-Inschriften des Römischen Reiches*, Stuttgart 1990.
- CCID = M HÖRIG, *Corpus Cultus Iovis Dolicheni*, Leiden 2015.
- CIL = *Corpus Inscriptionum Latinarum*, Berlin.
- CMRED = D. TUDOR, *Corpus monumentorum religionis equitum danuviorum*, Leiden 1969 (I), 1976 (II).
- CIMRM = M. VERMASEREN, *Corpus inscriptionum et monumentorum religionis Mitraicae*, I-II, Hagae 1956–1960.
- DNP = *Der Neue Pauly*, Leiden.
- Diz. ep. = De RUGGIERO, *Dizionario epigrafico di antichità romane*, Roma.
- EE = *Ephemeris Epigraphica Corporis inscriptionum latinarum supplementum*, Roma, Berlin
- GPNR = H. SOLIN, *Die griechischen Personennamen in Rom: Ein Namenbuch (Corpus Inscriptionum Latinarum, Auctarium,2)*, vols. 1–3, Berlin.
- ICVR = B. DE ROSSI, *Inscriptiones christianae urbis Romae septimo saeculo antiquiores*, 1857
- IDR = *Inscriptiones Daciae Romanae*, Bukurești (II = 1977)
- ILCV = E. DIEHL, *Inscriptiones Latinae Christianae Veterae*, Berlin 1925-1931
- ILJug = *Inscriptiones Latinae quae in Iugoslavia inter annos MCMXL et MCMLX repertae et editae sunt*
- ILS = H. DESSAU, *Inscriptiones Latinae Selectae*, Berlin
- IMS = *Inscriptions de la Mésie Supérieure*, Belgrade
- ILD = C. C. Petolescu, *Inscriptiïi latine din Dacia*, Editura Academiei Romane, București 2005
- JACOBY, FGrHist = F. JACOBY, *Die Fragmente der griechischen Historiker* II, B, Leiden 1962.

- LGPN = P. M. FRASER and E. MATTHEWS, *The Lexicon of Greek Personal Names*, Oxford
- Mss. Acad. = *Manuscrisele păstrate la Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Bukurești*
- OPEL = *Onomasticon provinciarum Europae Latinarum*, Vol. I (B. LŐRINCZ et F. REDŐ), Budapest 1994; Vol. II (yp. B. LŐRINCZ), Wien 1999; Vol. III (ed. B. LŐRINCZ), Wien 2000; Vol. IV (yp. B. LŐRINCZ), Wien 2002
- PIR² = E. GROAG et al., *Prosopographia Imperii Romani*, 2a ed. Berlin 1933–
- RE = A. PAULY, G. WISSOWA (yp.) *Real-Encyclopadie der klassischen Altertumswissenschaft*, 1894–1980
- RMD = M. ROXAN, P. HOLDER, *Roman Military Diplomas*
- SEG = *Supplementum Epigraphicum Graecum*, Leiden
- Сїоменик = Сїоменик Срїске краљевске академије, Београд

БИБЛИОГРАФИЈА

- ALBERTINI, M. 1930. „Communication“. *Bulletin archéologique du Comité des travaux historiques*.
- ALFÖLDY, G. 1965. *Bevölkerung und Gesellschaft der römischen Provinz Dalmatien. Mit einem Beitrag von A. Mócsy*. Budapest: Verlag der ungarischen Akademie.
- ARDEVAN, R. 1984. „Duumvirat et quattuorvirat dans la Dacie romaine“. *Acta Musei Napocensis* 21: 95–110.
- 2006. „Les Quadriviae à Drobeta“. *Drobeta* 16: 71–75.
- 2010. „La divisione amministrativa della Dacia Romana nella storiografia“. *У Roma e le province del Danubio: atti del I convegno internazionale, Ferrara, Cento, 15-17 ottobre 2009*, уредио L. Zerbini, 279–89. Ferrara: Rubbettino.
- ARDEVAN, R., G. NÉMETH, и P. FORISEK. 2006. „Römische Bürger latinischer Abstammung in Dakien. Einige Sonderfälle“. *Epigraphica III. Politai et cives (Hungarian Polis Studies 13)*: 117–33.
- ARDEVAN, R. 1998. *Viața municipală în Dacia romană : The municipal life in Roman Dacia*. Bibliotheca Historica et Archaeologica Banatica. Timișoara: Editura Mirton.
- 1989. „Un patron necunoscut al Drobetaei“. *Apulum*, изд. Vol. 25: 221–24.
- ARDEVAN, R. и Zerbini L. 2007. *La Dacia romana*. Soveria Mannelli (Catanzaro): Rubbettino.
- BĂRBULESCU, M. 1972. „Der Dianakult in römische Dazien“. *Dacia N. S.* 16: 203–24.
- BĂRCĂCILA, Al. 1938a. „Les thermes romains de Drubeta“. *Arhivele Olteniei* 95–96: 41–52.
- 1930. „Monumentele religioase ale Drubetei. Cu noi descoperiri arheologice“. *Arhivele Olteniei* 13: 82–84.
- 1932. *Drubeta azi T.-Severin : asezarea dacica podul lui Traian castrul si orasul roman*. Extras din „Boabe de grâu”.
- 1934. „Nouii știri arheologice din Reg. Portilor de Fier“. *Arhivele Olteniei* 13 (74–76).
- 1937. „Cetatea Severinului început de cercetări arheologice“. *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice* 30: 149–66.
- 1938. *Une Ville daco-romaine: Drubeta. Extrait de „L'Archéologie en Roumanie“*. Extrait de „L'Archéologie en Roumanie.“ Bucharest.
- 1939. „Cetatea Severinului“. *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice* 32 (102): 74–88.
- 1957. „Monede de la cetatea medievala a Severinului“. *Studii și cercetări de numismatică* 1: 173–89.
- 1965. „În jurul inscripției cu dedicația coloniei Septimia Drobeta pentru împăratul Caracalla“. *Studii și cercetări de istorie veche și arheologie* 16 (4): 803–8.

- BEJAN, A. 1998. *Dacia Felix : istoria Daciei romane*. Timisoara: Eurobit.
- BENEA, D. 1974. „Un medic al legiunii a VII Claudia la Drobeta în timpul războaielor marcomanice“. *Sargetia* 11–12: 303–6.
- 1976a. „Cîteva fragmente de vase votive descoperite la Drobeta“. *Drobeta* 2: 55–61.
- 1976b. „Cîteva precizări cu privire la monumentele epigrafice ale cohorții I Sagittariorum la Drobeta“. *Studii și cercetări de istorie veche și arheologie* 27: 77–84.
- 1977. „Cîteva observații privind topografia Drobetei în secolele II–IV“. *Acta Musei Napocensis* 14: 133–45.
- 1983. *Din istoria militara a Moesiei Superior și a Daciei : legiunea a 7-a Claudia și legiunea a 4-a Flavia*. Cluj-Napoca: Dacia.
- 2011. „Cu Privire La Relațiile Militare Interprovinciale Dintre Dacia Și Moesia Superior În Secolele II-III p.Chr“. *Bibliotheca Historica et Archaeologica Universitatis Timisiensis (BHAUT)* XII: 7–26.
- BENEA, D., и I. L. Hica. 2004. „Damnatio memoriae în arhitectura romana târzie de la Dunarea de jos“. 2004.
- BENEŠ, J. 1978. *Auxilia Romana in Moesia atque in Dacia. Zu den Fragen des römischen Verteidigungssystems im Unteren Donauraum und in den angrenzenden Gebieten*. Praha.
- BERCIU, I. и C. C. Petolescu. 1976. *Les Cultes Orientaux Dans La Dacie Méridionale*. Leiden: E.J. Brill.
- BIRLEY, A. R. 2001. „Hadrian to the Antonines“. *У САH2*. Том XI. Cambridge: Cambridge University Press.
- BIRLEY, E. 1969. „Septimius Severus and the Roman Army“. *Epigraphische Studien* 8: 63–82.
- BOATWRIGHT, M. T. 2002. *Hadrian and the Cities of the Roman Empire*. Princeton University Press.
- CERMANOVIĆ-KUZMANOVIĆ, A. 1963. „Die Denkmäler des thrakischen Heros in Jugoslavie“. *Archaeologia Iugoslavica* 4: 31–57.
- 1973. „Neue Ziegelstempel aus Transdierna“. *Archaeologia Iugoslavica* 14: 37–40.
- ЦЕРМАНОВИЋ-КУЗМАНОВИЋ, А. 1978. „Римско утврђење код Кладова“. *Сѵаринар* 28–29: 127–33.
- CHRISTESCU V. 1929. *Cîteva observațiuni asupra unei inscripții romane din Drobeta*. Pitesti.
- 2004. „Cîteva observațiuni asupra unei inscripții romane din Drobeta (Quelques observations sur une inscription romaine de Drobeta)“. *Drobeta* 14: 30–37.
- CICHORIUS, C. 1900. *Die Reliefs der Trajanssäule*. Berlin.
- COOK, A. B. 1925. *Zeus: A Study in Ancient Religion*.
- CUMONT, F. 1894. „Neue Funde aus Dacien und Moesien“. *Archäologisch-epigraphische Mitteilungen aus Österreich XVII*: 16–32.
- DAICOVICIU, C. 1965. „Diploma militara din Tibiscum“. *Acta musei Napocensis* 2: 135–139.
- 1985. „Les ‚castella Dalmatarum‘ de Dacie“. *Dacia* 2: 259–66.

- DAICOVICIU, C., и D. PROTASE. 1961. „Un Nouveau Diplôme Militaire de Dacia Porolissensis“. *The Journal of Roman Studies* 51: 63–70.
- DANA, D. и МАТЕИ-ПОРЕСКУ F. 2009. „Soldats d'origine dace dans les diplômes militaires“. *Chiron* 39 (0): 209–56.
- DAVIDESCU, M. и Gr. FLORESCU. 1966. „Noi documente epigrafice descoperite la Drobeta“. *Revista Muzeelor* 3: 205–8.
- DAVIES, R. W. 1969. „The Medici of the Roman Army“. *Epigraphische Studien* 8: 83–100.
- 1972. „Some More Roman Medici“. *Epigraphische Studien* 9: 1–11.
- DE LAET, S. J. 1949. *Portorium: Étude sur l'organisation douanière chez les Romains*. Brugge: Arno Press.
- DETSCHEW, D. 1957. *Die thrakischen Sprachreste*. Wien: In Kommission bei R.M. Rohrer.
- 1960. „Charakteristik der thrakischen Sprache“. *Balkansko ezikoznanie* 2: 147–213.
- DEVIJVER, H. и W. PEETERS. 1976. *Prosopographia militiarum equestrium quae fuerunt ab Augusto ad Gallienum*. Universitaire Pers Leuven.
- DIMITROVA, N. 2001. „Inscriptions and Iconography in the Monuments of the Thracian Rider“. *Hesperia* 71: 209–229.
- DOBÓ, A. 1975. *Inscriptiones extra fines Pannoniae Daciaeque repertae ad res earundem provinciarum pertinentes*. Amsterdam.
- DONDIN-PAYRE, M. 1986. „Le diplôme militaire de Drobeta: A propos des consuls de 179 ap. -J. C.“ *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 62: 259–62.
- DRINKWATER, J. 2005. „Maximinus to Diocletian and the ‘crisis’“. У: *The Cambridge Ancient History: Volume 12: The Crisis of Empire, AD 193-337*, уредно А. Bowman, А. Cameron, и P. Garnsey, 2. изд., 12:28–66. The Cambridge Ancient History. Cambridge: Cambridge University Press.
- DUNBABIN, K. M. D. 2003. *The Roman Banquet: Images of Conviviality*. Cambridge University Press.
- DUŠANIĆ, S. 1976. „The end of Philippi“. *Chiron* 6: 427–39.
- 1990. „The Legions and the Fiscal Estates in Moesia Superior: Some Epigraphical Notes“. *Arheološki vestnik* 41: 585–595.
- 1996. „The Frontier and the hinterland: the role of Scupi in Domitian's war on the Danube“. У *Roman Limes od the Middle and Lower Danube*, by P. Petrović, 41–51. Belgrade.
- 2000. „Army and Mining in Moesia superior“. У *Kaiser, Heer und Gesellschaft in der Römischen Kaiserzeit. Gedenkschrift für Eric Birley*, 343–63. Stuttgart: Steiner.
- 2004. „Roman Mining in Illyricum: Historical Aspects“. У *Dall'Adriatico al Danubio. L'Illyrico nell'età greca e romana. Atti del convegno internazionale Cividale del Friuli, 25–27 settembre 2003*, by G. Urso, 247–270. Pisa.
- ДУШАНИЋ, С. 2000. „Војничка диплома једног Стобљанина“. *Сѵаринар* 50: 113–30.
- ЕСК, W., D. MACDONALD, и А. PANGERL. 2001. „Neue Diplome Für Auxiliartruppen in Den Dakischen Provinzen“. *Acta Musei Napocensis* 38/1: 27–48.
- ЕСК, W. и А. PANGERL. 2004. „Ein Diplom für die Truppen von Dacia superior unter dem Kommando des Marcus Turbo im Jahr 119 n. Chr.“ *Acta Musei Napocensis* 41-42/1: 61–68.

- EVANS, D. E. 1967. *Gaulish Personal Names: A Study of Some Continental Celtic Formations*. Clarendon Press.
- FERJANČIĆ, S. 2018. *Ale i kohorte u vojsci rimskih provincija Mezije i Dakije od I do III veka n.e.* Beograd: Društvo za antičke studije Srbije.
- FINK, R. O. 1958. „Hunts Pridianum : British Museum Papyrus 2851“. *Journal of Roman Studies* 48: 102–16.
- FITZ, J. 1979. „Augusti tres avant 209“. *Alba Regia* 17: 49–57.
- 1983. *Honorific Titles of Roman Military Units in the 3rd Century*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- 1995. *Die Verwaltung Pannoniens in der Römerzeit*. Encyclopedia.
- FLOCA, O. 1935. „I culti orientali nella Dacia“. *Ephemeris Dacoromana* 6: 204–49.
- FLORESCU, Gr. 1942. *I Monumenti funerari romani della Dacia Inferiore*. București.
- 1960. *Y Hommages à Léon Herrmann*. Bruxelles: Latomus.
- FLORESCU, R. 1958. „Cu privire la lectura unor inscripții de la Turnu - Severin“. *Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie* 9 (2): 421–24.
- 1967. „Les phases de la construction du castrum Drobeta (Turnu Severin)“. *Y Studien zu den Militärgrenzen Roms [1]: Vortrage des 6. internationalen Limeskongress in Süddeutschland*. Köln.
- Fluss. 1934. „Theodora 2“. *Y RE V* 1773.
- FODOREAN, F. 2006. *Drumurile din Dacia Romană*. Cluj-Napoca: Napoca Star.
- GABRIČEVIĆ, M. 1987. „Натпис са локаитета Гламија I“. *Ђергајске свеске* 4 (143–145).
- ГАРАШАНИН, М., и М. ВАСИЋ. 1980. „Трајанов мост - кастел Pontes“. *У Ђергајске свеске*, 1:7–24. Београд.
- ГАРАШАНИН, М., М. ВАСИЋ, и Г. МАРЈАНОВИЋ-ВУЈОВИЋ. 1984. „Трајанов мост - castrum Pontes“. *У Ђергајске свеске*. Том 2.
- 1987. „Кастел Pontes“. *У Ђердапске свеске*, 4:73.
- GARAŠANIN, M. 1999. „Le Djerdap/Les Portes de Fer a La Deuxieme Moitie Du Premier Millenaire Av. J. Ch. Jusqu'aux Guerres Daciques, Y: Kolloquium in Kladovo-Drobeta-Turnu Severin, (September-October 1998)“ Beograd: Arheološki Institut, Balkanološki Institut SANU, Bukarest: Rumänisches Institut für Thrakologie.
- GĂZDAC, C., A. ALFÖLDY-GĂZDAC, M. NEAGOE и O. NEAGOE. 2015. *Drobeta. The Never Abandoned City of Roman Dacia*. Coins from roman sites and collections of Roman coins from Romania Vol. IX. Cluj-Napoca: Mega.
- GEORGIEV, V. 1961. *Zbornik za filologiju i lingvistiku* IV–V: 85–86.
- GEROV, B. 2016. „Zwei neugefundene Militärdiplome aus Nordbulgarien“. *Klio* 37 (1): 196.
- GOSTAR, N. 1966. „Studii epigrafice II“. *Arheologia Moldovei* 4: 175–188.
- GRBIĆ, D. 2012. „Epigraphic Note on the Cult of Juppiter Dolichenus in the Iron Gates“. *Classica et christiana* 7/2.
- 2013a. „Војни лекари у Горњој Мезији“. *Етно-културолошки зборник за истраживање културе источне Србије и суседних области*. Књига XVII 17: 61–66.

- 2013b. „The Thracian Hero on the Danube New Interpretation of an Inscription from Diana“. *Balkanica*, изд. 44: 7–20.
- 2014. *Племенске заједнице у Илирику: љрегурбане администрайивне сйрукйуре у римским љровинцијама између Јаграна и Дунава (I–III век)*. Београд: Балканолошки институт Српске академије наука и уметности.
- 2015. „Ancestral Gods and Ethnic Associations: Epigraphic Examples from Upper Moesia“. *Lucida Intervalla: Ćasopis Za Klasiĉne Nauke*, изд. 44: 125–36.
- GRBIĆ. M. 1961. *Limes u Jugoslaviji 1*, Zbornik radova sa Simposiума o limesu 1960 godine. Beograd: Arheološko друштво Jugoslavije = Societas archaeologica Iugoslaviae.
- GRUNDEL, H. G. 1953. „Devotus numini maiestatique eius“. *Epigraphica* 15: 128–50.
- GUDEA, N. 1977. „Der Limes Dakiens und die Verteidigung der obermoesischen Donaulinie von Trajan bis Aurelian“. У *ANRW*, 6:849–87. II. Berlin: De Gruyter.
- 1978. „Despre graniĉa dintre provinciile romane Dacia și Moesia Superior în secolele II–III e. n.“ *Drobeta* 4: 87–108.
- 1979. „The Defensive System of Roman Dacia“. *Britannia* 10: 63–87.
- 1988. „Despre graniĉa dintre provinciile romane Dacia și Moesia Superior în secolele II–III e. n.“ *Drobeta* 4: 88.
- 1996. „Obermoesische Limes zwischen 86 und 106 n. Chr.“ У *Roman Limes on the Middle and Lower Danube The Roman Frontier*, ур. P. Petrović. Belgrade.
- 2001. „Die Nordgrenze der römische Provinz Obermoesien, Materialien zu ihrer Geschichte (86–275 n. Chr.)“. *Jahrbuch des römisch-germanischen Zentralmuseums Mainz*.
- HALFMANN, H. 1986. *Itinera principum*. Wiesbaden: F. Steiner Verlag.
- HERRMANN, Léon. 1960. *Hommages à Léon Herrmann*. Bruxelles: Latomus.
- HOLDER, A. 1894. *Alt-celtischer Sprachsatz I–III*. Leipzig.
- ILIESCU, I. 2018. „The Pottery Workshops at Drobeta“. У *Atlas of Roman Pottery Workshops from the Provinces Dacia and Lower Moesia/Scythia Minor (1st - 7th Centuries AD)*, 157–74. Cluj-Napoca: Mega Publishing House.
- MERTEN E. W. 1967. „Studien Zu Den Militargrenzen Roms [1]: Vortrage Des 6. Internationalen Limeskongress in Suddeutschland.“ Köln, Graz: Böhlau Verlag Bohlau.
- KAJANTO, I. 1965. *The Latin Cognomina*. Helsinki.
- KANITZ, F. 1892. *Römische Studien in Serbien: Der Donau-Grenzwall, das Strassennetz, die Städte, Castelle, denkmale, Thermen und Berwerke zur Römerzeit in Königreiche Serbien. Denkschriften Wiener Akad. phil.hist. Cl. 16*. Wien.
- КАРОВИЋ, Г, и М. НЕНАДОВИЋ. 2005. „Подводна археолошка истраживања остатака Трајановог моста“. *Гласник Друшћива конзерваћора Србије* 28: 64–67.
- KAROVIĆ, G., MIHAJLOVIĆ, и VUČKOVIĆ. 2008. „Trajan’s bridge over the Danube. The current results of underwater archaeological research“. У *Proceedings of the 13th Annual Meeting of the European Association of Archaeologists, Session: Underwater Archaeology*, уредно I. Radić Rossi, A. Gaspari, и A. Pydyn, 281–89. Zagreb: Hrvatsko arheološko друштво.

- KATIČIĆ, R. 1962. „Die Illyrischen Personennamen in ihrem südöstlichen Verbreitungsgebiet“. *Živa antika* 12 (1): 95–120.
- 1963. „Das mitteldalmatische Namengebiet“. *Živa antika* 12 (2): 255–92.
- 1976. *Ancient Languages of the Balkans*. The Hague / Paris.
- KAZAROW, G. I. 1938. *Die Denkmäler des thrakischen Reitergottes in Bulgarien*. Budapest.
- KERÉNYI, A. 1941. *Die Personennamen von Dazien*. Budapest: Pázmány.
- KIENAST, D. 2004. *Römische Kaisertabelle. Grundzüge einer römischen Kaiserchronologie*. 3. Aufl. Darmstadt.
- KLEINER, Fred S. 1991. „The Trophy on the Bridge and the Roman Triumph Over Nature“. *L'Antiquité Classique* 60: 182–92.
- KOLB, A. и L. ZINGG. 2016. „The importance of internal borders in the Roman Empire: Written sources and model cases“. *Y Rome's Internal Frontiers. Proceedings of the 2016 RAC Session in Rome.*, 11–16.
- КОЊДИЋ, В. 1987. „Balneum логора Diana“. *Ђергаўцке свецке* 4: 37–42.
- KRAHE, H. 1929. *Lexikon Altillyrischer Personennamen*. Heidelberg: Carl Winter.
- KRIER, J. 1981. *Die Treverer außerhalb ihrer Civitas. Mobilität und Aufstieg*. Trierer Zeitschrift Beihefte 5. Trier.
- KUBITSCHKE, J. W. 1889. *Imperium Romanum tributim discriptum*. Praha.
- 1910. „Drobeta in Dacien“. *Klio* 10 (10): 253–256.
- LADEK, F., A. von PREMIERSTEIN, и N. VULIĆ. 1901. „Antike Denkmäler in Serbien II“. *Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Institutes in Wien* 4: 73–116.
- LÖRINZ, B. 2001. *Die römischen Hilfstruppen in Pannonien während der Prinzipatszeit, Teil I: Die Inschriften.* Wien: Forschungsgesellschaft Wiener Stadtarchäo.
- МАСМУЛЕН, R. 1963. *Soldier and civilian in the later Roman Empire*. Harvard University Press.
- MARIĆ, R. 1933. *Antički kultovi u našoj zemlji*. Beograd.
- MATEESCU, G. G. 1923. „I Traci nelle epigrafi di Roma“. *Ephemeris Dacoromana* 1: 57–290.
- 1924. „Granița de apus a Tracilor“. *Anuarul Institutului de Istorie Nationala*, 377–.
- MATEI-POPESCU, F. 2015. „Note epigrafice (VI)“. *Studii și cercetări de istorie veche și arheologie* 66: 295–305.
- MATEI-POPESCU, F., D. BOTEVA-BOYANOVA, L. MIHAILESCU-BÎRLIBA и O. BOUNEGRU. 2012. „The origin of the Trademen in Dacia“. *Y Pax Romana: Kulturaustausch und Wirtschaftsbeziehungen in den Donauprovinzen des römischen Kaiserreichs. Akten der Tagung in Varna und Tulcea 1. - 7. September 2008. Antiquitas*, 1, 85–98. Kaiserslautern; Mehlingen: Parthenon Verlag.
- MAYER, A. 1957. *Die Sprache der alten Illyrier*. Wien: Rudolf M. Rohrer.
- MIHĂESCU, H. 1960. *Limba latină în provinciile Dunărene ale imperiului Roman*. București: Editura Academiei Republicii Populare Romîne.
- MILLAR, F. 1977. *The Emperor in the Roman World*. London: Duckworth.
- MILLER, K. 1916. *Itineraria romana: römische Reisewege an der Hand der Tabula Peutingeriana*. Bregenz.
- MIRDITA, Z. 1980. „Novitates ephigraphicae e Dardania collectae“. *Arheološki vestnik* 31: 186–98.

- MIRKOVIĆ, M. 1966. „Novi natpisi iz oblasti rimskog limesa u Gornjoj Meziji“. *Živa antika* 15 (2): 387–88.
- 1968a. „Die Auxiliareinheiten in Möisien unter den Flaviern“. *Epigraphische Studien* 5: 177–83.
- 1968c. *Rimski gradovi na Dunavu u Gornjoj Meziji*. Beograd.
- 1980. „Cohors V Gallorum u Transdierni“. *Arheološki vestnik* 31: 173–78.
- 1996. *У Roman Limes on the Middle and Lower Danube The Roman Frontier*. Belgrade.
- 2005. „Römische Städte und Festungen an der Donau : Akten der regionalen Konferenz : Beograd, 16-19 Oktober 2003“. Beograd.
- MÓCSY, A. 1970. *Gesellschaft und Romanisation in der römischen Provinz Moesia Superior*. Amsterdam.
- 1974. *Pannonia and Upper Moesia*. The Provinces of the Roman Empire. London ; Boston: Routledge & Kegan Paul.
- NEDELJKOVIĆ, V. 2005. „Exaltavit“. *Illinois Classical Studies* 30: 177–79.
- 2014. „Ex Viso. Трагови Једне Структурне Дихотомије у Језику Латинских Натписа (Traces of a Structural Dichotomy in the Language of Latin Inscriptions)“. *Lucida Intervalla* 43.
- NELIS-CLÉMENT, J. 2000. *Les beneficiarii: Militaires et administrateurs au service de l'Empire (Ier s. a.C.-VIe s. p.C)*. Bordeaux: Ausonius Éditions.
- NEMŢEANU, R. 2011. „Trajan's Bridge at Drobeta-Turnu Severin Built by the Architect Apollodorus“. *Caiete ARA*, изд. 2: 113–26.
- NIKOLIĆ, D. 2018. „Some Considerations about the Peregrine Communities in Upper Moesia“. *Lucida Intervalla*, изд. 47: 221–34.
- ØRSTED, P. 1985. *Roman imperial economy and romanization: a study in Roman imperial administration and the public lease system in the Danubian provinces from the first to the third century A.D*. Museum Tusulanum Press.
- PAPAZOGLU, F. 1969. „Srednjobalkanska plemena u predrimsko doba : (Tribali, Autarijati, Dardanci, Skordisci i Mezi)“. Sarajevo 1969.
- PAPE, W. и G. BENSELER. 1911. *Wörterbuch der Griechischen Eigennamen*. 1, 1. Graz: Akademische Druck. Verlagsanstalt.
- PÄRVAN, V. 1913a. „Archäologische Funde im Jahre 1912 in Rumänien“. *Archäologischer Anzeiger*, 364–92.
- 1913b. *Stiri nouă din Dacia Malvensis*. Том 36. Analele Academiei Române 2. Bucureşti.
- 1926. *Getica : o protoistorie a Daciei*. Bucureşti.
- PATSCH, C. 1899. „Archäologisch-epigraphische untersuchungen zur geschichte der römischen provinz Dalmatien.“ *Wissenschaftliche mittheilungen aus Bosnien und der Hercegovina* 6: 154–273.
- 1904. „Zum Dakenkriege des Cornelius Fuscus“. *Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Institutes in Wien* 7: 70–72.
- 1937. *Beiträge zur Völkerkunde von Südosteuropa*. 5,2 5,2. Wien: Hölder, Pichler, Tempsky.
- без датума. „Drobeta“. *У RE*, V:1710–12.
- PETERSEN, E. 1899. *Trajans Dakische Kriege nach dem Säulenrelief erzählt. I. Der erste Krieg. II. Der zweite Krieg*. Leipzig.

- РЕТКОВИЋ, Ж. 2006. „Municipium D(robeta?) and an Inscription found at Aquae (Prahovo)“. *У Daci și Romani, 1900 de ani de la integrarea Daciei în Imperiul Roman. Simpoziunul internațional, ed. Doina Benea, Timisoara, 25-26 martie 2006.*
- 2002. *Auxilia Daciae. Contribuție la istoria militară a Daciei romane.* București.
- РЕТКОЕСКУ, С. С. 1971. „Întinderea provinciei Dacia Inferior“. *Studii și cercetări de istorie veche și arheologie* 22 (3): 411–24.
- 1974. „Un relief al cavalerul trac de la Drobeta“. *Drobeta* 1: 249–52.
- 1983. „Municipium Hadrianum Drobeta într-o inscripție recent publicată“. *Apulum* 21: 67–70.
- 1985a. „Cronica epigrafică a României (IV. 1984)“. *Studii și cercetări de istorie veche și arheologie* 36: 357–64.
- 1985b. „L'organisation de la Dacie sous Trajan et Hadrien“. *Dacia* 29: 54–56.
- 1991. „Notes prosopographiques (IV)“. *Dacia N. S.* 35: 201–5.
- 1993. „Notes prosopographiques“. *Dacia N. S.*, 37: 285–290.
- 2004. „Sacerdotes cohortis I Sagittariorum“. *Drobeta* 14: 38–45.
- 2005a. „Drobeta în timpul domniei împăratului Hadrian“. *Drobeta* 15: 123–28.
- 2005b. *Inscripții latine din Dacia.* București: Editura Academiei Romane.
- 2013. „Drobeta în timpul războiului dacic al împăratului Traian“. *Drobeta*, 121–128.
- РЕТКОЕСКУ, С. С. и Г. СРĂЦИУНЕСКУ. 2017. „Drobeta. Pietre ‘Călătoare’“. *У: Arheovest Va. In honorem Doina Benea. Interdisciplinaritate în Arheologie și Istorie, Timișoara, 25 noiembrie 2017, 1013–1026.* Szeged.
- ПЕТРОВИЋ, П. 1970. „Нова Трајанова Табла“. *Сѝаринар* 21: 31–39.
- 1975. *Палеографија римских најѝиса у Горњој Мезији.* Београд.
- 1982. „Поречка река, сабирни центар за снабдевање римских трупа у Ђердапу“. *Сѝаринар* 33–34: 258–93.
- 1989. „Classis Flavia Moesica на Дунаву у Горњој Мезији“. *Сѝаринар* 40–41: 207–216.
- 1996. *Roman Limes on the Middle and Lower Danube The Roman Frontier.* Belgrade.
- ПЕТРОВИЋ В. П. 2003. „Екскурси о римским старинама на подручју Ђердапа у делу Беле де Гонде“. *Balkanica* 34, 71–97
- 2018. „The Aquae Station on the Roman Danube Limes Road in Upper Moesia“. *Open Archaeology* 4 (1): 386–393.
- РЕФЛАУМ, Н. Г. 1960. *Les carrières procuratoriennes équestres sous le Haut-Empire romain.* Paris: P. Geuthner.
- РИСО, И. и Г. СУРСЕА. 2014. „Ein Centurio Regionarius Aus Der Legio X Fretensis in Dakien“. *Tyche* 29: 115–123.
- РИСО, И. 1981. „Un chevalier romain patron de la colonia Drobeta“. *Apulum* 19: 125–126.
- 1982. „La place de la Dacie dans les carrières sénatoriales“. *У Epigrafia e ordine senatorio*, 369–95. Tituli 4. Roma.
- 1993. *Fasti provinciae Daciae.* Bonn: Rudolf Habelt.
- 2001. „Studia Porolissensia (I). Le temple Dolichénien“. *Acta Musei Napocensis* 38: 221–38.
- 2004. „Gli Illiri ad Alburnus Maior“. *У: URSO* 2004.

- 2005. *An der Nordgrenze des Römischen Reiches. Ausgewählte Studien (1972-2003)*. Habes 41 (seria Universităţii din Heidelberg). Stuttgart: Steiner Verlag.
- 2005a „L'urbanisation des provinces danubiennes“. Y: PISO 2005, 487–506.
- 2005b. „La Mésie Supérieure et les Débuts de Sarmizegetusa“. Y *Römische Städte und Festungen an der Donau. Akten der regionalen Konferenz (Beograd 16-19 Oktober 2003)*, by M. Mirković. Beograd.
- 2005b „Les débuts de la province de Dacie“. Y *Die Römischen Provinzen. Begriff und Gründung*, by I. PISO, 297–331. Cluj Napoca: Mega.
- PISO, I, и D. Benea. 1984. „Das Militärdiplom von Drobeta“. *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 56: 263–95.
- POGHIRC, C. 1976. „Etimologia și semnificația toponimului dac Drubeta și relația lui cu Drui, Druete, Dirmoz din românește“. *Drobeta* 2: 30–33.
- POLASCHEK, E. 1937. „Transdrobeta“. Y *RE*, VIa: col. 2150–2152.
- ПОРА, А., и I. BERCIU. 1978. *Le Culte De Jupiter Dolichenus Dans LA Dacie Romaine*. E. J. Brill.
- POPESCU, E. и D. M. PIPPIDI. 1976. *Inscripțiile grecești-latine din secolele IV–XIII descoperite în România*. București: Editura Academiei Republicii Socialiste România.
- POPILIAN, G. 1989. „Villa rusticae în Dacia romană de la sud de Carpați“. *Arhivele Olteniei N. S.* 6: 54–64.
- PROTASE, D. 1980. *Autohtonii în Dacia: Dacia romană*. Editura Științifică și Enciclopedică.
- RADNÓTI, A. 1975. „Die römische Reichsgrenze zwischen Beograd und dem Eisernen Tor nach der Eroberung Dakiens“. *Arheološki vestnik* 26: 203–19.
- ROSSI, L. 1971. *Trajan's Column and the Dacian Wars*. London: Thames and Hudson.
- ROSSIGNOL, B. 2008. „Les cités des provinces danubiennes de l'Occident romain : vue cavalière depuis Sarmizegetusa“. Y *Le quotidien municipal dans l'Occident romain, Oct 2007*, 83–101. Clermont-Ferrand: Presses Universitaires Blaise Pascal.
- RUPPRECHT, G. 1975. *Untersuchungen zum Dekurionenstand in den nordwestlichen Provinzen des römischen Reiches*. Kallmünz: Verlag Michael Lassleben.
- RUSCU, D. 2003. *Provincia Dacia în istoriografia antică*. Cluj-Napoca: Ed. Nereamia Napocae.
- RUSSU, I. I. 1944. „Onomasticon Daciae. Numele de Persoane în inscripțiile provinciale“. *Anual Institutului de studii clasice* 4 (1941–1943).
- 1967. „Tracii în Dacia romana“. *Acta musei Napocensis* 4: 85–106.
- 1977a. „Despre cultele orientale în Dacia Inferior (în legătură cu o monografie recentă)“. *Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie* 28: 105–10.
- 1977b. „L'onomastique de la Dacie Romaine“. Y *L'onomastique latine. Actes du Colloque international organisé à Paris du 13 au 15 octobre 1975, édités par Noël Duval*. Paris, 353–363. Paris: Éditions du C.N.R.S.
- 1984. „Un cetățean roman din Africa de Nord-Vest onorat în Dacia“. *Acta Musei Porolissensis* 8: 159–63.
- без датума. „Titus Ianuarius centurio la Drobeta“. *Drobeta* 2: 49–53.

- ŠAŠEL, J. 1966. „Barbii“. *Eirene* 5: 117–37.
- SCHOBER, A. 1923. *Die römischen Grabsteine von Noricum und Pannonien*. Wien: E. Hölzel & Company, Ges. M. B. H.
- SCHULZE, W. 1904. *Zur Geschichte lateinischer Eigennamen*. Zürich, Hildesheim: Weidmannsche Buchhandlung.
- SERBAN, M. 2009. „Trajan's Bridge over the Danube“. *International Journal of Nautical Archaeology* 38 (2): 331–42.
- SEURE, G. 1913. „Les images thraces de Zeus Kéraunos: ΖΒΕΛΣΟΥΡΑΟΣ, ΓΕΒΕΛΕΙΖΙΣ, ΖΑΛΜΟΞΙΣ“. *Revue des Études Grecques* 26 (117): 225–61.
- SLUȘANSCHI, D. 1981. „Note epigrafice“. *Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie* 32 (4): 537–42.
- SOLIN, H. и O. SALOMIES. 1988. *Repertorium nominum gentilium et cognominum Latinorum*: Olms-Weidmann.
- SOUTHERN, P. 2001. *The Roman Empire from Severus to Constantine*. 1st edition. London ; New York: Routledge.
- SPEIDEL, M. P. 1976. „Citizen Cohorts in the Roman Imperial Army. New Data on the Cohorts Apula, Campana, and III Campestris“. *Transactions of the American Philological Association* (1974-) 106: 339–48.
- 1977. „A Tribune of Cohors III Campestris“. *Apulum*, изд. Vol. 15: 631–33.
- 1978. *The Religion of Iuppiter Dolichenus in the Roman Army*. Leiden: Brill.
- 1984. „Regionarii in Lower Moesia“. *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 57: 185–88.
- STEIN, A. 1944. *Die Reichsbeamten von Dazien*. Budapest: Magyar Nemzeti Múz.
- STÎNGĂ, I. 1998. *Viața economică la Drobeta în secolele II-IV p. Ch.* București.
- 1999. „Considerations concernant l'emplacement de l' établissement dace de Drubeta“. *У Le Djerdap - les Portes de Fer à la deuxième moitié du premier millénaire av. J. Ch. jusqu'aux guerres daciennes*, 92–93. Beograd.
- 2005. „O nouă atestare documentară a coloniei Drobeta“. *Drobeta* 15: 130–31.
- STROBEL, K. 1989. *Die Donaukriege Domitians*. Bonn.
- STÜCKELBERGER, A., G. Grasshoff, и F. Mittenhuber. 2006. *Ptolemaios Handbuch der Geographie*: Schwabe Verlag.
- SUCEVEANU, A. 1991. „M. Arruntius Claudianus et l'annexion romaine de la Dobroudja“. *Ancient Society* 22: 255–76.
- SWOBODA, E. 1939. *Forschungen am obermoesischen Limes*. Том 10. Schriften der Balkankommission, Antiquarische Abteilung. Wien, Leipzig: Hölder-Pichler-Tempsky A.-G.
- SYME, R. 1934. „Lentulus and Origin of Moesia“. *The Journal of Roman Studies* 24: 113–137.
- 1938. „The First Garrison of Trajan's Dacia“. *Laureae Aquincenses*, 267–86.
- 1958. *Tacitus*. Oxford: Clarendon Press.
- 1937. „Augustus and the South Slav Lands“. *Revue internationale des Études balkaniques* 5: 33–46.
- 1962. „The Wrong Marcus Turbo“. *The Journal of Roman Studies* 52: 87–96.
- 1971. *Danubian papers*. București – Paris.
- 1980. „Guard Prefects of Trajan and Hadrian“. *The Journal of Roman Studies* 70: 64–80.

- 1999. *The Provincial at Rome: And, Rome and the Balkans 80BC-AD14*. University of Exeter Press.
- THOMASSON, B. E. 2009. *Laterculi praesidium, vol. 1. ex parte retractatum*. Göteborg.
- TOCILESCU, G. G. 1884. „Neue Inschriften aus der Dobrudscha und Rumänien“. *Archäologisch-epigraphische Mitteilungen aus Österreich* 8: 1–34.
- 1887. „Neue Inschriften aus der Dobrudscha“. *Archäologisch-epigraphische Mitteilungen aus Österreich* 11: 19–70.
- 1891. „Neue Inschriften aus der Dobrudscha“. *Archäologisch-epigraphische Mitteilungen aus Österreich* 14: 10–37.
- 1896. „Neue Inschriften aus Rumänien“. *Archäologisch-epigraphische Mitteilungen aus Österreich* 19 (2): 79–111.
- 1900. *Fouilles et recherches archéologiques en Roumanie*. București.
- 1902. *Monumentale epigrafice si sculpturali ale Muzeului national de antichități din Bukurești I*. București.
- TOMASCHEK, W. 1975. *Die alten Thraker: eine ethnolog. Untersuchung*. Osnabrück: Biblio-Verlag.
- TORMA, C. 1882. „Inschriften aus Dacia, Moesia superior und Pannonia inferior“. *Archäologisch-epigraphische Mitteilungen aus Österreich* 6: 97–145.
- TUDOR, D. 1965a. „Comunicări epigrafice II“. *Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie* 16 (1): 177–88.
- 1958a. *Istoria sclavajului in Dacia romană*. București.
- 1937. „Quelques découvertes archéologiques de la Dacie Inférieure“. *Dacia* 7–8: 353–57.
- 1942. *Oltenia Romana*. 1 изд. București.
- 1953. „Interfecti a latronibus in inscriptile din Dacia“. *Studii și cercetări de istorie veche și arheologie* 3–4: 583–595.
- 1956. *Materiale*.
- 1958. *Oltenia Romana*. 2nd изд. București.
- 1961. „Un pont romain ignoré dans la région du Bas Danube“. *Latomus* 20 (3): 501–9.
- 1962a. „Comunicări epigrafice I“. *Studii și cercetări de istorie veche și arheologie* 13 (1): 115–25.
- 1962b. „Le organizzazione degli augustales in Dacia“. *Dacia N. S.* 6: 199–214.
- 1965. *Sucidava: Une cité daco-romaine et byzantine en Dacie*. Bruxelles-Berchem: Latomus.
- 1968. *Oltenia Romana*. 3 изд. București.
- 1969. *Corpus monumentorum religionis equitum Danuviorum*. EPRO 13. Leiden.
- TUDOR, D. и M. DAVIDESCU. 1977. „Portul roman de la Drobeta“. *Drobeta* 2: 40–46.
- URSO, G. 2004. *Dall'Adriatico al Danubio: l'Ilirico nell'età greca e romana: atti del convegno internazionale, Cividale del Friuli, 25-27 settembre 2003*. Pisa: Fondazione Niccolò Canussio.
- VASIĆ, M. 1995. „Late Roman Bricks with Stamps from the Fort Transdrobeta“. У *Mélanges d'histoire et d'épigraphie, offerts à Fanula Papazoglou par ses élèves à l'occasion de son quatre-vingtième anniversaire*, 149–77. Beograd: Centre d'études épigraphiques et numismatiques de la Faculté de Philosophie de l'Université de Belgrade.

- VELKOV, V. 1977. *Cities in Thrace and Dacia in Late Antiquity*. Amsterdam: Hakkert.
- VON DOMASZEWSKI, A. и B. DOBSON. 1967. *Die Rangordnung des römischen Heeres. 2. durchgesehene Auflage. Einführung, Berichtigungen und Nachträge von Brian Dobson*.
- VULIĆ, N. 1905. „Antike Denkmäler in Serbien“. *Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Institutes in Wien* 8: Beiblatt 1–24.
- 1941. „Antički spomenici naše zemlje“. *Spomenik* 98: 1–279.
- 1942. „Kaiserinschriften an der serbischen Donau“. *Klio* 35 (1): 177–80.
- VULPE, R. 1988. *Columna lui Trajan*. București.
- WAGNER, W. F. 1938. *Die Dislokation der römischen Auxiliarformationen in den provinzen Noricum, Pannonien, Moesien und Dakien von Augustus bis Gallienus*. Junker und Dünnhaupt.
- WALTZING, J. P. 1895. *Étude historique sur les corporations professionnelles chez les Romains depuis les origines jusqu'à la chute de l'Empire d'Occident*. Louvain, C. Peeters.
- WILKES, J. J. 1969. *Dalmatia*. Harvard University Press.
- 1996. „The Danubian and Balkan Provinces“. У *CAH X²*, 545. Cambridge: Cambridge University Press.
- 2005. „Provinces and frontiers“. У *The Cambridge Ancient History: Volume 12: The Crisis of Empire, AD 193-337*, уредно Alan Bowman, Averil Cameron, и Peter Garnsey, 2nd изд., 12:212–68. The Cambridge Ancient History. Cambridge: Cambridge University Press.
- WOLFF, H. 1975. „Miscellanea Dacica“. *Acta Musei Napocensis* 12: 139–59.
- 1979. „Miscellanea Dacica (II)“. *Acta Musei Napocensis* 16: 99–124.
- WOLLMANN, V. и R. ARDEVAN. 2006. „Disiecta membra. Inschriftenfragmente aus Dakien“. У *Fontes historiae studia in honorem Demetrii Protase*, уредно Corneliu Gaiu, Cristian Gazdac, и Dumitru Protase, 667–78.
- ZAHARIADE, M. 2014. „The Dacia Ripensis Section in Notitia Dignitatum (XLII)“. *Thraco-Dacica*, изд. VI–VII (XXIX–XXX) (2015): 119–54.

ПОРЕКЛО ИЛУСТРАЦИЈА

- Натпис бр. 1: фотографија аутор, 2007
Натпис бр. 2: цртеж (аутор)
Натпис бр. 3а-ц: фотографија аутор, 2007
Натпис бр. 4а: цртеж
Натпис бр. 4б: фотографија према: IDR II
Натпис бр. 5: *fac simile* (CIL)
Натпис бр. 6: цртеж
Натпис бр. 8: цртеж према: TUDOR 1958, стр. 307,
Натпис бр. 9: *fac simile* (CIL)
Натпис бр. 10: *fac simile* (CIL)
Натпис бр. 11: цртеж
Натпис бр. 12: цртеж
Натпис бр. 13: фотографија према: IDR II 82
Натпис бр. 15: цртеж
Натпис бр. 20: фотографија аутор, 2007
Натпис бр. 21: фотографија аутор, 2007 + цртеж
Натпис бр. 22: фотографија аутор, 2007
Натпис бр. 23: фотографија аутор, 2007
Натпис бр. 24: *fac simile* (CIL)
Натпис бр. 25: фотографија, аутор, 2007
Натпис бр. 26: фотографија, аутор, 2007
Натпис бр. 27: фотографија, аутор, 2007
Натпис бр. 29: цртеж
Натпис бр. 30: фотографија: аутор, 2007
Натпис бр. 31: цртеж
Натпис бр. 32: фотографија: аутор, 2007
Натпис бр. 33: цртеж
Натпис бр. 34: фотографија: аутор, 2007
Натпис бр. 35: фотографија: аутор, 2007
Натпис бр. 36: фотографија: аутор, 2007
Натпис бр. 37: фотографија: аутор, 2007
Натпис бр. 38: *fac simile* (CIL)
Натпис бр. 39: фотографија према: IDR II
Натпис бр. 40: фотографија: аутор, 2007
Натпис бр. 43: фотографија: аутор, 2007
Натпис бр. 44: фотографија: аутор, 2007

- Натпис бр. 45: фотографија: аутор, 2007
Натпис бр. 46: фотографија: аутор, 2007
Натпис бр. 48: цртеж према: *IDR II*
Натпис бр. 49: цртеж
Натпис бр. 51: фотографија: аутор, 2007
Натпис бр. 52: фотографија: аутор, 2007
Натпис бр. 53: цртеж: *IDR II*
Натпис бр. 54: фотографија према: *IDR II*
Натпис бр. 55: цртеж
Натпис бр. 56: цртеж
Натпис бр. 57: цртеж
Натпис бр. 58: фотографија према: *IDR II*
Натпис бр. 60: фотографија: аутор, 2007
Натпис бр. 61: фотографија: аутор, 2007
Натпис бр. 63: цртеж
Натпис бр. 64: фотографија: аутор, 2007
Натпис бр. 65: фотографија: аутор, 2007 + фотографија према *IDR II*
Натпис бр. 66: фотографија: аутор, 2007 + цртеж *IDR II*
Натпис бр. 67: фотографија: аутор, 2007
Натпис бр. 68: фотографија: аутор, 2007 + *fac simile CIL III*
Натпис бр. 69: фотографија: аутор, 2007
Натпис бр. 70: цртеж
Натпис бр. 71: цртеж + детаљ фотографије *IDR II*
Натпис бр. 74: цртеж
Натпис бр. 78: фотографија, аутор, 2007
Натпис бр. 79: фотографија, аутор, 2007
Натпис бр. 80: цртеж: *TOSCILESCU 1902*
Натпис бр. 86: фотографија, Светлана Лома
Натпис бр. 87: фотографија, Светлана Лома
Натпис бр. 89: фотографија, Светлана Лома
Натпис бр. 90: фотографија према: I. PISO, <http://edh-www.adw.uni-heidelberg.de/edh/foto/F005605>
Натпис бр. 91: *fac simile (CIL)*
Натпис бр. 92: цртеж
Натпис бр. 93: *fac simile (CIL)*
Натпис бр. 100: цртеж
Натпис бр. 109: цртеж
Натпис бр. 113: цртеж
Натпис бр. 114: цртеж према *IDR II*
Натпис бр. 115: цртеж
Натпис бр. 116: фотографија према: *IDR II*

ЕПИГРАФСКИ ИНДЕКС

(БРОЈЕВИ СЕ ОДНОСЕ НА НАТПИСЕ У КАТАЛОГУ)

I. ЛИЧНА ИМЕНА

- Abuccia Claudiana 11
Adaucta в. Aelia ~
Aelia [.] 98
Aelia Adaucta 33
Aelia Ammis 47
Aelia Balbina 97
Ae(lius) Bassus 40
Ae(lia) Eutychia 47
[Aeli]a Florentina 59
Aelianus, в. T. Aelius ~
T. Ael(ius) Zeuxi f. Aelianus 51
P. Ael(ius) Diophantus 47
Ael(ius) Helpizon 40
P. Ael(ius) Iada 60
Prim. Ael(ius) Ion(icus) 61
Aelius Iulianus 61
Aelius P... 62
P. Aelius Papirianus 45
Aelius Primitivus 61
P. A(elius) Viator 60
P. Ael(ius) Strenuus 91
Cn. Aem(ilius) [---]nus 3
Alexan(der), в. C. Domit(ius) ~
Alexander, в. M. [Val] ~
Ammis, в. Aelia ~
Anto[nia] Callist[e] 63
Ant(oni)us в. Ulp(ius) ~ Quintus
An[tonius?] 8
Apulensis 25
M. Arrius Saturninus 52
Arria Saturnina 52
Asclepia Chrona 64
Asclepiades, в. Asclepius ~
Asclepius Asclepiades 64
AT[---], в. Aur(elius) ~
Atenais 7
Aurelia Caliroe 38
Aur(elius) [---] 2
M. Au[relius ---?] 104
Aurelius AT[---] 39
[A]ur(elius) Gratinian[us] 78
Aur(elius) Iulius 82
Aurelius Longinianus 97
A[u]r(elius) [P]hiliscu[s] 13
Baedarus (2) 80
Balbina в. Aelia ~
[B]assinus, в. L. Iul(ius) 92
Bassus, в. Ael(ius) ~ ; L. Iul(ius) ~,
Iulius ~
Beronice, в. Iulia ~ 92
Calliroe, в. Aurelia ~
Callist[e], в. Anto[nia] ~
Capito, в. Dasas ~
Chrona, в. Asclepia ~
Chera 69
C(laudia) Herete 85
Claudiana, в. Abuccia ~
Cl(audius) Longinus 44
Clodius Peregrinus 84
[Clodius? Sept]imius 84
Clodi(us) Septimius 84

- Sex. Cornelius Eucerianus **96**
 M. Cuspi[dius Flaminius Severus?] **4**
 Daciscus, в. Iul(ius) ~
 Dasas Capito **83**
 Digna в. Ulpia ~
 Dioge[n(es)] Mosc[hi] **63**
 Diophantus, в. P. Ael(ius) ~
 C. Domit(ius) Alexan(der) **34**
 C. Dom[i]t(ius) Nicostratus **34**
 Do[m]itius, в. [M]aecius ~
 Epipo[di]us, в. [C?] Titius ~
 Eutyches **25**
 Eutychia, в. Aelia ~
 Epicadus **80**
 Eraclia в. Iul(ia) ~
 Eucerianus в. Sex. Cornelius ~
 Flavia Valentina **35**
 Florentina в. [Aeli]a
 Fortunata, в. Iulia ~
 Gemina, в. Valeria ~
 [Ge]mina, в. Victori[a] ~
 Grata Vitalis **65**
 Grata, в. Iulia ~
 Gratian[us], в. [A]ur(elius) ~
 Helpizon, в. Ael(ius) ~
 Herculanus, в. Manlius ~, Iul(ius) ~
 [... Her]cu[l]a[nus] **14**
 Herete, в. C(laudia) ~
 Iada, в. P. A(elius) ~
 [Ia]nuarius, в. [C.?] Titius ~
 Ion(icus), в. Prim. Ael(ius) ~
 Iulianus, в. Aelius ~
 Iulius в. Aur(elius) ~ ; Iul(ius) ~
 L. Iul(ius) [B]assinus **92**
 Iulius Bassus **90**
 L. Iul(ius) Bassus **90**
 Iulia Beronice **92**
 Iulia Ca... **68**
 Iul(ius) Daciscus **53**
 Iul(ia) Eraclia **82**
 Iulia Fortunata **66**
 Iulia Grata **33**
 Iul(ius) Herculanus **82**
 Iulia Kalligenia **53**
 [Iul(ia)?] Lasciva **68**
 Iul(ia) Marcia **82**
 Iulia Maximilla **10**
 Iulia Phi[l]umene **67**
 Iulia Priscilla **61**
 Iulius Rufinus **67**
 Iul(ius) Marcelinus **82**
 Iul(ius) Marcianus **82**
 Iul(ius) Martinus **85**
 [C.] Iul(ius) Melcidianus **36**
 C. Iul(ius) Naesus Sabinus **87**
 C. Iul(ius) Sabinus **87**
 Iulius Strato **33**
 Iul(ius) Pae[t(inus)?] V[ar?]enus **53**
 Iul(ius) Valerianus **90**
 [I]ul(ius) Val(erius) Emerit(us) **5**
 C. Iul(ius) Verecundus **44**
 Iul(ia) Vivenia **82**
 Kalligenia, в. Iulia ~
 Labrio, в. Sabina Labrionis **70**
 Lasciva, в. [Iul(ia)?] ~
 Laudica Syra **69**
 Lic[---]a, в. [Vale?]ria **114**
 Liccaius Vinentis **46**
 Lindia **46**
 Longinianus в. Aurelius ~
 Longinus, в. Claudius ~ ; M. Val(erius)
 M. [f.]
 Lupus **36**
 [M]aecius Do[m]itius **35**
 Manlius Herculanus **48**
 Marcelinus в. Iul(ius) ~
 Marcellina, в. Ulpia ~
 Marcia в. Iul(ia) ~
 Marcianus в. Iul(ius) ~
 Marinius в. M. Lucius Romanus ~
 Maro в. Varius ~ **81**
 Maximilla в. Iul(ius) ~

- Maximilla , в. Iulia ~
 Melcidianus, в. C. Iul(ius) ~
 Mercurialis, в. C. Valerius ~
 Minicia ... **54**
 M. Minicius Symphorus **54**
 Mosc[hus] в. Dioge[n(es)] Mosc[hi] **63**
 Naesus в. C. Iul(ius) ~ Sabinus
 Nicostratus, в. C. Dom[i]t(ius)
 Pae[t(inus)?], в. L. Iul(ius) ~ V[al]enus
 Papirianus, в. P. Ael(ius) ~
 [Pa?]ula **114**
 Peregrinus v. Clodius ~
 Phile[t]us **67**
 [P]hiliscu[s] в. A[u]r(elius) ~
 Phi[l]umene, в. Iulia ~
 Phoe[ba?] **114**
 Praesens, в. L. Quesidius ~
 Pr[ae]sentia(nus), в. L. Quesidius ~
 Primitivus, в. Ael(ius)
 Priscilla, в. Iulia ~
 L. Quesidius Praesens **93**
 L. Quesidius Pr[ae]sentianus **93**
 L. Regulinus **93**
 Rufinus **91**
 Romanus, в. M. Lucius ~ Marinus
 Rufinus в. Iulius ~
 Sabina Labrionis **70**
 Sabinus, в. C. Iul(ius) ~; C. Iul(ius)
 Naesus ~;
 L. Samognatius Tertius ([T]ertius,
 Ter(tius)) **1, 6**
 Saturninus, в. M. Arrius ~
 Saturnina, в. Arria ~
 Senecio Suri **70**
 [Sept]imius в. [Clodius?]
 Severus **46**
 Symphorus, в. M. Minicius ~
 Strato, в. Iulius ~
 Surus, в. Senecio Suri **70**
 Syra, в. Laudica ~
 Strenuus в. P. Ael(ius) ~
 Sutta (Epicadi) **80**
 Titianus, в. Aelius ~
 [C.?] Titius Epipo[di]us **32**
 [C.?]Ti[tius] [Ia]nuarius **32**
 Ulcudius Baedari **80**
 M. Ulp(ius) [---]atianus **71**
 Ulpia Marcellina **36**
 [Ulpia?] Marciana **37**
 Ulp(ius) Ant(oni)us Quintus **89**
 Valentina, в. Flavia ~ **35**
 V[al]enus, в. L. Iul(ius) Pae[t(inus)?]~
 Valeria Gemina **45**
 [Vale?]ria Lic[---]a **114**
 Valerianus v. Iul(ius) ~
 M. Val(erius) Alexander **37**
 M. Val(erius) M. [f.] Longin(us) **43**
 C. Val(erius) Mercurialis **38**
 C. Val(erius) Victorinus **38**
 Val(erius) V[.]v[.]b(?) **53**
 Varius Maro **81**
 Verecundus, в. C. Iul(ius)
 Victori[a] [Ge]mina **43**
 Vinens, в. Liccaius ~
 Vitalis, в. Grata ~
 Vivenia в. Iul(ia) ~
 V[.]v[.]b(?) в. Val(erius) ~
 T. Zeuxus **51**

II. РЕЛИГИЈА

Божансџва

- [Aes]c[ul]apius **92**
 Diana Augusta **1**
 Deus Sanctus **2**
 Dii deaeque **4**
 Genius (municipii Drobotensium) **3**
 Hygia **92**
 Iuno Regina **5, 89**
 Iuppiter (deorum princeps) **4**; (Cor-
 talis) **3**; I.O.M. **5, 6**; (Zbelsurdus) **8**;
 (Montanus) **86**
 I(uppiter) O(ptimus) M(aximus)
 [D(olichenus)] **7**

M(agna) D(eum) M(ater) **10, 11**
 Mars Gradivus **9**
 Mercurius **1226**
 Quadrubiae **13**
 Митра **79**
Разно
 ара **1, 3**
 срупта (*cryptam vetustate dilapsam...*) **87**
 domus divina **8**
 flamen (Drobetae) **51, 87, 92** (Diernae)
92
 numen **27**
 pontifex **3**
 porticus **10**
 sacerdos arae Augusti **91**
 sacer(dotes) c(o)ho(rtis) **7**

III. ГЕОГРАФСКА ИМЕНА

Apulum **91, 92**
 Dierna **92**
 Drobeta **21, 22, 23, 26, 28, 34, (38), 43,**
51, 52, 53, 54, 85, 86, 89, 88, 87, 90 91,
92, 97
 Нароса **92**
 Philadelphia **69**
 Porolissum (municipium) **92**
 Sarmizegethuza (colonia) **91**
 Sirmium **35**
 Trever **1**
 Colonia Vicrtix (Camulodunum) **32**
 Viminacium **93**
Триба
 Collina **69**
 Sergia **90**
 Papiria **51, 91**
 Aelia **95**
 Claudia **94**

IV. ЦАРЕВИ И ЦАРСКА ПОРОДИЦА

Трајан: [Imp(erator)] Caes(ar), di[vi Nervae f.], Nerva Trai(anus Aug(ustus) Ger]m(anicus) Dacic(us) **20**

Анијонин Пије: Imp. Caes., div(i) Hadriani fil., divi Traia(ni) Part(hici) nepot(i), divi Nerv(ae) pronep(oti), T. Aelio Hadriano Antonino Augusto Pio **21**

Луције Вер: ... Commodo, filio imp(eratoris) T(iti) Aeli(i) Hadriani Antonini Aug(usti) Pii **22**

Марко Аурелије: Divo Marco Antonino Pio, patr(i) [imp. Caes. Ma[rci Aureli] Commodi Antonini] Aug. [Germ(anici) Sarm(atici)] **23**

Комог: ... [[Imp. Caes. M. Aureli] Commodi Antonini]] Aug. [[Germ. Sarm. pont. max. trib. pot. VI co(n) sulis III]] p(atri) p(atriciae) **23**

Сейтимије Север, Каракала, Гети: [pr] o sal(ute) imppp. [L. S]ep(timi) Sever(i) Pii [Pe]rt(inacis) et M. Aur(eli) [An]tonin(i) Aug[g. et P.] Spt(imi) Geta[e]... **25**

[pro sal(ute)] Augustorum L(ucii) [Septimii] Severi et M(arci) Aure[li] Anto[n]ini et Publi Septimio (!) Gete (!) Caes(aris) **24**

Каракала: Imp. Caes. L. Sept. Severi Pii Pert(inacis) Aug(usti) Arab(ici) Adi(abenici) Part(hici) maximi f., divi M. Antonini Pii Germ(anici) Sarm(atici) nep., divi Antonini Pii pronep., divi Hadr(iani) abnep., divi Traiani Parth(ici) et divi Nervae adnep. M. Aurel. Antoninus Aug. **26**

Филип Арапин: I[mp. Caes. M. Iul. Philippus] Aug. **27**
 [Phil]ipp[us] **28**

Филип II: [...prin]ceps iu[ventutis]... Aug. [f.](?) **29**

***

[Imp(erator) C]aesar **30**

V. ЛЕГАТИ; ПРОКУРАТОРИ

Legatus Aug(usti pr(o) pr(aetore)? ... 4

Procurator Augustorum trium 25

Провинцијска администрација

Servi villici 25

Tabularium 25

VI. ВОЈСКА

Легије

III Flavia 32, 33

V Macedonica 34, 35, 37 (~ pia constans), 38, 39, 40, 41

VII Claudia 43

Але:

Claudia (I Claudia nova miscellanea) 44

Кохорте:

I Antiochensium 20

III Campestris 45, 46

V Gallorum 47

I Sagittariorum 94, (CĪS) 19, 117; ~ miliaria Gordiana 9; ~ Philip[piana] (miliaria) equitata 27, ~ pri(ma) ~ 7.

I Noricorum 51

cohors ...

Шарже:

beneficiarius 48 (consularis) 46 (tribuni), 36, 38 (ex benef(consularis))

centurio 32 (~ frumentarius), 33 (leg. III Fl.), 35 (leg. V Mac.), 45 (coh. III Cam.)

decurio 44 (a. Cl.)

frumentarius 32

im{m}ag(inifer) 82

medicus 43 (leg. VII Cl.)

miles 46 (coh. III Camp. b(eneficiarius) trib.), 82 (coh. I Sag(ittariorum) im{m}ag(inifer))

praefectus 5 (cohortis) 51 (coh. I Noric[orum])

tribunus 3b

veteranus 36 (ex bf cos. leg. V Mac.), 37 (ex stratore consularis), 38 (leg. V Mac. ex bf trib.), 39 (l. V M.), 40

(leg. V Mac.), 41, 44 (vet. ex dec. a. Cl.), 47 (coh. V Gal.).

sacerdos cohortis 7

VII. RES MUNICIPALIS

Aedilicius 89

Augustalis 35, 33, 86

Colonia (Drobetensium) 26, 38, 51, 53, 86, 91, 97, 92 (Apulum, Dierna, Napoca)

Decurio 15, 52, 84, 88, 89, 90, 93 (mun. Drobeta); 84, 91, 97 (col. Drobeta), 92 (col. Apulum), 93 (mun. Viminacium)

Decretum decurionum 21, 22

Duumvir (IIvir), 3, 51, 87, 91 (IIviralis coloniae Sarmizegetusae), 92 (IIvir col(oniae) Nap(ocensium))

Honos 89

Flamen 51 (col. Drobetensium), 87 (municipii Hadriani Drobetensium), 92 (2) (col. Drobetensium; municipii Diernensium)

Municipium 21, 22, 23, 28, 43, 52, 54, 85, 89, 88, 87, 90, 93 (Drobeta), 92 (Apulum, Porolissum)

Ordo 43, 56, 57

Ornatus ornamentis decurionalibus 43

Patronus 51 (col. Drobetensium)

Pontifex (municipii) 3

Quaestor 89, 90

Quinquennalis primus 93

Quinquennialitas portus 89

Res publica 21 (res publica mun. Ael. Hadriani Drobet.), 22 (res publica m[unicipii] Hadriani Drobet.), 23 (r(es) p(ublica) m(unicipii) H(adriani) D(robetensium)), 26 (r(es) p(ublica) col(oniae) Sept(imiae) Dr(obetensium)), 29 (r(es) p(ublica) [m(unicipii) H(adriani) D(robetensium)]).

VIII. КОЛЕГИЈИ

Collegium centonariorum **91**
 Collegium fabrum **91**
 Collegium nautarum **91**
 Conductor pascui, salinarum et commerciorum **91**
 Decurio scolae fabrum **82**
 Imaginife (!) (scolae fabrum) **82**
 Patronus **91** (collegior(um) fabr(um) centonarior(um) et nautar(um))
 Schola fabrum **82**
 Vexillarius scolae (!) fab(rum) **82**

In possessione sua **86**
 Interfectus/-a a latronibus **80, 90**
 Vindicata **80**
 Vivus sibi fecit et ... coniugi suae **37, se**
     viva feci **82,**
 Mortem eius exsecutus **90**
 Numini maiestatique eius **27, 30**
 Ob honorem
 Ob prin[c]ipium cas[ti]tatis **35**
 Obsequentissima **97**
 Pientissimus, piissimus **80, 85, 90**
 Pecunia sua **44, 87**
 Votum **10, 11** solvit libens merito

IX. РАЗНО**СРОДСТВО И ОДНОСИ**

Amicus **44, 53**
 Coheredes **61**
 Coniux **35, 36, 37, 38, 45, 53, 62, 64, 67, 68, 69, 85, 92, 97**
 Filius/-a **43, 61, 68, 74, 75, 80, 82, 83, 85**
 Frater **41, 68, 90**
 Heres **32, 33, 40, 44, 46, 47, 52, 68**
 Liber **97**
 Libertus **32** (lib. et heres), **47** (liberta), **61**
 Mater **68, 74, 82, 97**
 Nepos **87**; Neptis **82**
 Nepotes **68**
 Parentes **33, 80**
 Pater **68, 83, 90**
 Patronus **34, 64**
 Servus? **67**
 Soror **33, 68**

ФОРМУЛЕ, ЭПИТЕТИ

Bene merenti **32, 36, 38, 42, 45, 46, 60, 63, 64, 67, 68, 69**
 Carissimus **75**
 h(ic) e(st) s(itus) **83**
 In honorem domus divinae **8**

ФОРМУЛЕ, ЭПИТЕТИ

Coiugi (!) **68**
 Septimio (!) Gete (!) **25**
 Pro salutem (!) **19**
 Scol(ae) (!) **94** (3)
 Laudice (!) **69**
 Cortalis (!) **3**
 Regine (!) **89**
 Iuxta voluntate (!) testamenti
     faceundum (!) curavit **52**
 Ex votum (!) **86**
 Helpizon (!) **40**
 Imag(inifer) (!) **82**
 Scol(a) (!) **82**
 Per + аблатив **61**

СПОМЕНИЦИ, АРХИТЕКТУРА

Crypta **87**
 Memoria **37**
 Titulus **80, 108?**
 Vetustate dilapsa **87**
 Reformare **87**
 Exaltiare **87**
 Monumentum **68**

ВРСТА НАТПИСА

Надгробни натписи (**32-77, 85, 90, 93, 97**)

- Почасни натписи: **18–29, 47, 52, 87, 88, 91**
- Вотивни натписи: **1–19, 78–79, 86, 89, 92**
- Фрагменти (тип није дефинисан) **94–114**
- МАТЕРИЈАЛ СПОМЕНИКА**
- Мермер: **2, 4, 12, 19, 25, 28, 30, 34, 49, 56, 59, 61, 78, 79**
- Кречњак: **1, 3, 8, 9, 11, 14–16, 18, 20–24, 26, 27, 29, 31–38, 40–48, 50–55, 57, 58, 60, 62–64, 67, 68, 70–75, 80, 82.**
Кристали шкриљац: **83.** Пешчар: **5, 6, 17, 39, 65, 69, 76, 77**
- ДЕКОРАЦИЈА И ИКОНОГРАФИЈА**
- Генији муниципија **3**; даћа **80**; делфини **32**; огледало или кутија за накит (који се јављају на надгробним споменицима жена **(65, 66, 69)**); Сунце и Месец **8, 65**; розета, елементи вегетације **(27, 48, 69, 87)**; розета у фронтону **(48, 69)**.
- Кладово (тврђава Фетислам) **38** (Доње Буторке) **87**
- Костол (*Pontes*): **86**
- Острову Маре (*Ostrovu Mare*): **76**
- Рим: **94, 95**
- Скитул Тополницеи (*Schitul Topolniței*): **72, 82**
- Смедерево: **93**
- Текија: **89**
- Циганаши (*Țiganași*): **77**
- Трогир: **97**
- Zegaia: **80**
- МЕСТО ЧУВАЊА СПОМЕНИКА**
- Muzeul regiunii Porțile de Fier у Дробета Турну Северину: **1–4, 6–8, 11–23, 25–32, 35–37, 39–52, 54, 55, 57, 58, 60–62, 64–71, 73–79, 82, 98–101, 103, 105, 108–113, 115, 116**
- Muzeul național de antichități у Букурешту **8, 24, 33, 38, 63, 76, 80, 83, 102, 104, 106, 107, 114**
- Muzeul Olteniei Craiova: **8, 56, 58**
- Изгубљени: **5, 9, 24, 53, 77, 81, 84, 91, 94, 104**

X. МЕСТО НАЛАЗА И ЧУВАЊЕ СПОМЕНИКА

МЕСТО НАЛАЗА

- Алба Јулиа, *Arulum*: **91, 92**
- Бајле Херкулане (*Băile Herculane. Mehadia*): **90**
- Бистрица (*Bistrița*): **78**
- Ботошешти Паја (*Botoșești Paia*): **79**
- Шершел *Caesarea Mauretaniae* (*Cherchell*, Алжир): **96**
- Чернеци (*Çetneți*): **81**
- Dâlma: **83**
- Дробета (*Drobeta*) **1–37, 39–71, 73, 74, 75**
- Iezureni: **84**
- Караташ: **88**

КОНКОРДАНЦЕ ИЗДАЊА

IDR II

1 = 21
2 = 22
3 = 23
4 = 29
5 = 26
6 = 56
7 = 57
8 = 55
9 = 24
10 = 27
11 = 31
12 = 28
13 = 51
14 = 20
15 = 25
16 = 115
17 = 6
18 = 5
19 = 4
20 = 8
21 = 3
22 = 1
23 = 9
24 = 12
25 = 2
26 = 10
27 = 11
28 = 14
29 = 15
30 = 17
31 = 16
32 = 18
33 = 19
34 = 33
35 = 32
36 = 35

37 = 60
38 = 37
39 = 38
40 = 40
41 = 36
42 = 43
43 = 44
44 = 45
45 = 46
46 = 47
47 = 61
48 = 64
49 = 52
50 = 53
51 = 67
52 = 54
53 = 62
54 = 72
55 = 67
56 = 69
57 = 48
58 = 65
59 = 71
60 = 70
61 = 66
62 = 68
63 = 50
64 = 74
65 = 75
66 = 49
67 = 39
68 = 101
69 = 73
70 = 109
71 = 58
72 = 108
73 = 30

74 = 116
75 = 111
76 = 4a
77 = 114
78 = 117
79 = 98
80 = 41
81 = 102
82 = 13
83 = 99
84 = 113
85 = 100
86 = 107
87 = 104
88 = 106
89 = 112
90 = 105
91 = 103
92 = 110
132 = 78
133 = 79
134 = 80
135 = 82
136 = 81
137 = 83
138 = 76
139 = 77
181 = 84

IDR III/1

71 = 90

IDR III/5

14 = 92
443 = 91

CIL III

1579 = 90
 1581 (= 8017) = 21
 1582 = 10
 1583 = 82
 1584 = 38
 1585 (= 8021) = 80
 1586 = 63
 1587 = 81
 2679 = 97
 6280 (= 8020) = 67
 6309 (= 8129) = 93
 8014 = 1
 8015 = 6
 8016 = 11
 8017 (= 1581) = 21
 8018 (= 1583) = 82
 8019 = 56
 8020 (= 6280) = 67
 8021 (= 1585) = 80
 8129 (= 6309) = 93
 13792 (= 14485) = 83
 14216, 1 = 8
 14216, 2 = 5
 14216, 3 = 24
 14216, 4 = 47
 14216, 5 = 40
 14216, 6 = 36
 14216, 7 = 44
 14216, 8 = 46
 14216, 9 = 43
 14216, 10 = 45
 14216, 11 = 61
 14216, 12 = 68
 14216, 13 = 64
 14216, 14 = 70
 14216, 15 = 18
 14484 = 33
 14468 = 92
 14485 (= 13792) = 83

CIL VI

32523 = 95
 32640 = 94
AEM
 8 (1884)
 стр. 1, 1 = 1
 стр. 1, 2 = 6
 стр. 1–2, 3 = 55
 11 (1887)
 стр. 20–21, 4 = 11
 14 (1891)
 стр. 13, 20 = 76
 19 (1896)
 стр. 79, 1 = 5
 стр. 79, 2 = 18
 стр. 213, 70 = 24
 стр. 213–214, 71 = 47
 стр. 214, 72 = 40
 стр. 215, 73 = 36
 стр. 215, 74 = 44
 стр. 215, 75 = 46
 стр. 215, 76 = 43
 стр. 217, 77 = 45
 стр. 217, 78 = 61
 стр. 218, 79 = 64
 стр. 217, 80 = 68
 стр. 219, 81 = 70

ILS

3154 = 9
 7150a = 43
 7149 = 92

IMS II

75 = 93

ILD

51 = 20
 52 = 4

53 = 7

54 = 87

57 = 51

58 = 6

60 = 32

61 = 60

62 = 44

64 = 59

65 = 55

L'ANNÉE ÉPIGRAPHIQUE

AE 1901

28 = 92

AE 1914

117 = 23

118 = 26

AE 1944

61 = 53

98 = 3

99, 1 = 52

99, 2 = 54

99, 3 = 37

100 = 25

101 = 27

AE 1950

178 = 8

AE 1952

98 = 92

195 = 8988

AE 1959

309 = 20

310 = 25

311 = 27

312 = 4

313 = 3

314 = 32

315 = 54

316 = 37

317 = 51

AE 1960	772 = 48	AE 1998
339, 2 = 90	773 = 52	1109 = 59
339, 3 = 80	774 = 35	1593 = 9698
350 = 27	775 = 53	
	776 = 69	AE 2004
AE 1975	AE 1981	1222 = 7
724 = 2	718 = 51	AE 2005
AE 1977	AE 1983	1303 = 34
713 = 32	867 = 87	AE 2006
AE 1979	AE 1984	1177 = 13
520 = 87	738 = 4	1178 = 85
AE 1980	941 = 96	1179 = 10
770 = 8	AE 1989	
771 = 22	905 = 96	

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

904"652"(498)
94(398 Дробета)

НИКОЛИЋ, Драгана, 1983-

Дробета : римски град на дунаву / Драгана Николић. - Београд : Балканолошки институт САНУ, 2019 (Београд : Службени гласник). - 190 стр. : илустр. ; 24 см. - (Посебна издања / Српска академија наука и уметности, Балканолошки институт = Special editions / Serbian Academy of Sciences and Arts Institute for Balkan Studies ; 144)

На спор. насл. стр.: Drobeta : a Roman town on the Danube / Dragana Nikolić. - Tiraž 300.

- Скраћенице: стр. 155-156. - Напомене и библиографске референце уз текст.

- Библиографија: стр. 167-178. - Summary. - Регистар.

ISBN 978-86-7179-108-3

а) Археолошки налази, римски - Ђердапска клисура б) Археолошке ископине - Ђердапска клисура в) Дробета

COBISS.SR-ID 278931724

ISBN 978-86-7179-108-3

9 788671 791083 >